

Sand

George

A

LELI

George Sand

Traducere de Cristina Jinga Prefață de

PREFAȚĂ

Rareori se întâmplă ca o operă de artă să provoace unele animozități fără ca să suscite pe de altă parte unele simpatii și dacă, mult timp după aceste manifestări de blam și de bunăvoință, autorul, maturizat prin reflecție și trecerea anilor, vrea să-și retușeze opera, riscă să displacă atât celor care l-au condamnat, cât și celor care l-au apărat: unora, pentru că nu merge atât de departe în corecturile sale pe cât permite sistemul lor; altora, pentru că elimină uneori tocmai ceea ce ei preferaseră. Intre aceste două stavile, autorul trebuie să acționeze așa cum îi dictează conștiința, fără să caute să-și îmblânzească adversarii, nici să-și păstreze apărătorii.

Deși unele critici ale *Leliei* au îmbrăcat un ton de declamație și de amărăciune singulare, eu le-am acceptat pe toate ca fiind sincere și pornind de la inimile cele mai virtuoaase. Din acest punct de vedere, am avut posibilitatea să mă bucur și să cred că îmi judecasem greșit pe oamenii timpului meu,

contemplându-i de-a lungul unui dureros scepticism. Atâta indignare atesta desigur din partea jurnaliștilor cea mai înaltă moralitate, alături de cea mai religioasă filantropie. Mărturisesc totuși, spre rușinea mea, că dacă m-am vindecat de boala îndoielii, acest lucru nu se datorează nicidecum acestei considerații pe care le-o datorez.

Sper că nu mi se va atribui intenția de a vrea să dezarmez austeritatea unei critici atât de violente; nu mi se va atribui nici aceea de a vrea să intru în discuție cu ultimii campioni ai credinței catolice; asemenea întreprinderi sunt peste puterile mele. *Lelia* a fost și rămâne în concepția mea o încercare poetică, un roman fantastic în care personajele nu sunt nici cu totul reale, cum au dorit amatorii exclusivi de analiză de moravuri, nici cu totul alegorice, cum au socotit câteva spirite sintetice, dar în care ele reprezintă flecare o fracțiune din gândirea filozofică a secolului al XIX-lea: Pulheria, epicureismul moștenitor al sofismelor secolului trecut; Stenio, entuziasmul și slăbiciunea unui timp în care inteligența se ridică foarte sus, antrenată de imaginație, și cade foarte jos, zdrobită de o realitate lipsită de poezie și de măreție; Magnus, rămășițele unui cler corupt sau abrutizat. Și la fel și cu ceilalți. În ceea ce o privește pe *Lelia*, trebuie să recunosc că această figură mi-a apărut de-a lungul unei ficțiuni mai impresionante decât cele care o înconjură. Îmi amintesc de a mă fi complăcut să fac din ea mai degrabă personificarea decât avocatul spiritualismului acestor timpuri; spiritualism care nu mai e la om în starea de virtute, întrucât el a încetat să mai creadă în dogma care i-l prescria, dar care rămâne și care va rămâne pentru totdeauna, la națiunile luminate, în starea de nevoie și de aspirație sublimă, deoarece este însăși esența minților elevate.

Această predilecție pentru personajul mândru și suferind care este *Lelia* m-a făcut să comit o gravă eroare din punctul de vedere al artei: aceea de a-i da o viață totuși imposibilă, și care, datorită semirealității celorlalte personaje, pare de o șocantă realitate, tot urmărind să fie abstractă și simbolică. Acesta nu este singurul defect al lucrării, care m-a frapat atunci când, după ce am uitat de ea ani de zile, am recitit-o la rece. *Trenmor* mi s-a părut conceput vag și, prin urmare, ratat în ceea ce privește realizarea sa. *Deznodământul*, precum și numeroase detalii de stil, multe lungimi și declamații m-au șocat, întrucât păcătuiau împotriva bunului gust. Am simțit nevoia să corectez, în funcție de ideile mele artistice, toate acele părți esențialmente defectuoase. E un drept pe care cititorii mei, binevoitori sau ostili, nu puteau să mi-l conteste.

Dar dacă, în calitate de artist, m-am folosit de dreptul meu asupra formei operei mele, aceasta nu înseamnă că, în calitate de om, am putut să mi-l arog și pe acela de a-mi altera fondul ideilor pe care le-am emis în această carte, deși ideile mele au suferit mari răsturnări de la data la care am scris-o. Acest aspect ridică o chestiune gravă și fără de care nu mi-aș fi luat sarcina puerilă de a scrie o prefață în fruntea acestei de a doua ediții. După ce vor fi examinat această chestiune, spiritele serioase mă vor ierta că le-am vorbit despre mine un moment.

În epoca în care trăim, elementele unei noi unități sociale și religioase plutesc, risipite într-un mare conflict de eforturi și de voințe, al căror scop începe să fie înțeleș și legătura dintre ele să fie făurită doar de câteva spirite superioare; și încă acestea n-au ajuns dintr-o dată la speranța care le susține acum. Credința lor a trecut prin mii de încercări; a scăpat de mii de pericole; a învins mii de suferințe; s-a aflat în luptă cu toate elementele de disoluție în mijlocul cărora a luat naștere; ba chiar și astăzi, combătută și dată înapoi de egoism, de corupția și cupiditatea vremurilor, ea suferă o soartă de martir și iese încet din mijlocul ruinelor care se silesc s-o îngroape. Dacă marile inteligențe și marile suflete ale acestui secol au avut de luptat cu astfel de încercări, cum de nu s-ar îndoii și n-ar tremura ființe de o condiție mai umilă și mai puțin călite, străbătând această eră de ateism și de disperare!

Când am auzit ridicându-se deasupra acestui infern de plângeri și blesteme marile voci ale poezilor noștri sceptic religioși, sau religios sceptici - Goethe, Chateaubriand, Byron, Mickiewicz; expresii puternice și sublime ale spaimei, ale plictisului și ale durerii de care este lovită această generație, nu ne-am atribuit cu temei dreptul nostru de a ne răspândi plângerea, și de a striga asemenea discipolilor lui Iisus: „Doamne, Doamne, pierim!” Câți suntem cei care am apucat până pentru a scrie despre rănilor adânci de care sufletele noastre sunt atinse și pentru a-i reproșa omenirii contemporane că nu ne-a clădit o Arcă, pe care să ne putem refugia la ceas de furtună? Mai presus de noi, nu avem chiar exemple printre poeții care păreau mai legați de mișcarea îndrăznească a secolului, prin culoarea energică a geniului lor? Nu scria oare Hugo pe frontispiciul celui mai frumos roman al său "avayxf" ? Dumas nu trasa oare, în *Antony*, o frumoasă și măreață figură a disperării? Joseph Delorme nu răspândea oare un cântec de

profundă jale? Barbier nu arunca oare o privire sumbră asupra lumii, care nu-i apărea decât de-a lungul terorilor infernului dantesc? Iar noi ceilalți, artiști neexperimentați care pășeam pe urmele lor, nu eram oare hrăniți cu această mană amară, răspândită de ei pe deasupra *deșertului oamenilor*? Primele noastre încercări n-au fost oare niște cânturi tânguitoare? N-am încercat noi oare să ne acordăm lira timidă la tonul lirei lor răsunătoare? Câți suntem, repet, cei care le-am răspuns, de departe, printr-un cor de gemete? Noi eram atât de mulți, încât nu puteam fi numărați. Și mulți dintre noi, care și-au legat viața de aceea a secolului, mulți alții, care și-au găsit în convingeri prefăcute sau sincere o mulțumire sau o consolare, privesc azi înapoi și se înspăimântă văzând că atât de puțini ani, că atât de puține luni îi separă de vârsta îndoielii, de timpul lor de adâncă măhnire! După expresia poetică a unuia dintre noi, care a rămas, el cel puțin, fidel durerii sale religioase, noi toți am ocolit capul Furtunilor, în jurul căruia vijelia ne-a menținut atâta vreme rătăcitori și pe jumătate zdrobiți. Am intrat cu toții în Oceanul Pacific, în resemnarea vârstei mature, câțiva călătorind cu toate pânzele sus, plini de speranță și de forță, cei mai mulți suflând din greu și șubreziți, de câte au avut de pățimit. Ei bine ! oricare ar fi fost farul care ne-a luminat, oricare ar fi fost portul care ne-a dat adăpost, vom avea oare orgoliul sau lașitatea, vom avea oare reaua credință de a tăgădui oboselile noastre, loviturile soartei și iminența naufragiilor noastre? Un pueril amor-propriu, vis al unei false măreții, ne face oare să dorim să ștergem amintirea spaimelor pe care le-am resimțit și a țipetelor pe care le-am scos în tumult? Putem oare, trebuie oare să încercăm lucrul acesta? În ceea ce mă privește, eu nu cred. Cu cât avem mai mult pretenția că suntem sincer și loial convertiți la noile doctrine, cu atât trebuie să ne mărturisim adevărul și să lăsăm celorlalți oameni să-și exercite dreptul de a ne judeca îndoielile și greșelile trecute. Doar cu această condiție ei vor putea cunoaște și aprecia actualele noastre credințe. Căci, oricât de mic ar fi, oricare dintre noi ocupă un loc în istoria acestui secol. Posteritatea nu va înregistra decât numele mari, dar strigătul de nemulțumire pe care îl vom fi înălțat nu vă cădea la loc în tăcerea nopții veșnice: el va fi stârmit ecouri; el va fi născut controverse; el va fi suscitac acele spirite intolerante, pentru a le împiedica avântul, și acele inteligente generoase, pentru a le îndulci amărăciunea. El va fi produs, într-un cuvânt, tot răul și tot binele care țineau de misiunea sa providențială de a le produce. Căci îndoiala și disperarea sunt marile boli pe care rasa umană trebuie să le sufere pentru a-și desăvârși progresul religios. Îndoiala este un drept sfânt, imprescriptibil pentru conștiința umană care examinează pentru a respinge sau pentru a adopta credința sa. Disperarea îi este criza fatală, paroxismul redutabil. Dar, Doamne, această disperare este ceva măreț! Este cel mai arzător apel al sufletului îndreptat spre voi, mărturia cea mai irecuzabilă a existenței voastre în noi și a iubirii voastre pentru noi, deoarece noi nu ne putem pierde certitudinea acestei existențe și sentimentul acestei iubiri, fără să cădem de îndată într-o îngrozitoare noapte, plină de spaimă și angoase de moarte (...).

Să recunoaștem așadar că nu avem dreptul să reluăm și să transformăm, printr-un laș aranjament de moment, ereziile sociale sau religioase pe care le-am emis. Dacă a-ți recunoaște o greșeală trecută și a-ți mărturisi o credință nouă constituie o datorie, a nega această eroare sau a o ascunde pentru a alipi cu stângăcie părțile dislocate ale edificiului vieții tale este un fel de apostazie nu mai puțin vinovată și mai demnă de disprețul celorlalți. Adevărul nu-și poate schimba templul și altarul în funcție de capriciul și interesul oamenilor: dacă oamenii se înșală, să-și recunoască rătăcirea! dar să nu comită nicidecum ultragiul de a o acoperi pe zeița dezgolită cu o mantie cârpită pe care au târât-o pe drum.

Pătruns de faptul că trecutul este inviolabil, nu m-am folosit așadar de dreptul de a-mi corija opera decât în ceea ce privește forma. Am făcut acest lucru cu toată larghețea și *Lelia* nu a rămas din această pricină mai puțin o operă a îndoielii, plângerea scepticismului. Câteva persoane mi-au mărturisit că această carte le-a făcut rău. Eu cred că există mult mai multe cărora ea le-a putut face vreun bine; căci, după ce a citit-o, orice spirit sensibil la durerile pe care ea le exprimă a trebuit să simtă nevoia de a-și căuta calea spre adevăr cu mai multă ardoare și curaj; și, în ceea ce privește spiritele care, fie prin putere de convingere, fie din disprețul oricărei convingeri, nu au suferit niciodată ceva asemănător, această lectură nu le-a putut face nici bine, nici rău. Este posibil ca unele persoane, cufundate în indiferența pentru orice idee serioasă, să fi simțit, la lectura unor lucrări de acest fel, cum se trezește în ele o tristețe și o spaimă până atunci necunoscute. După atâtea opere ale geniului sceptic pe care le-am menționat mai sus, *Lelia* nu poate avea decât o foarte

slabă parte în efectul acestor manifestări de îndoială. De altfel, efectul e salutar și, cu condiția ca un suflet să iasă din inerție, care e tot una cu neantul, nu contează că el tinde să se ridice prin tristețe sau bucurie. Chestiunea, pentru noi, în această viață și în acest secol în particular, nu e de a ne lăsa adormiți de distracții deșarte și de a ne închide inima la marea nefericire a îndoielii. Avem ceva mai bun de făcut: să luptăm împotriva acestei nefericiri și să încercăm să scăpăm de ea, nu numai pentru a ridica în noi demnitatea umană, ci și pentru a deschide calea generației care ne urmează. Să acceptăm așadar, ca pe o mare lecție, paginile sublimе în care Rene, Werther, Oberman, Konrad, Manfred își strigă pretutindeni profunda lor amărăciune. Ele au fost scrise cu sângele inimii lor; ele au fost călitate în lacrimile lor fierbinți; ele aparțin cu mult mai mult istoriei filozofice a genului uman decât anelelor sale poetice. Să nu roșim de a fi plâns împreună cu acești oameni însemnați: posteritatea, îmbogățită cu o credință nouă, îi va număra printre primii ei martiri.

Iar noi, care am îndrăznit să le invocăm numele și să mergem prin țărâna pașilor lor, să respectăm în operele noastre palidul reflex al umbrei aruncate de ei. Să încercăm să progresăm ca artiști și, în acest sens, să ne îndreptăm greșelile cu umilință. Să încercăm mai ales să progresăm ca membri ai familiei umane, dar fără smintita vanitate și fără ipocrita înțelepciune: să ne aducem aminte, desigur, că am rătăcit prin beznă și că am avut parte de mai mult de-o rană a cărei cicatrice este de neșters.

TABEL

CRONOLOGIC

- 1804 (1 iulie):** Se naște, la Paris, Amantine-Aurore-Lucile Dupin, viitoarea scriitoare care va semna cu pseudonimul George Sand. Este fiica unui nepot al mareșalului de Saxa, Maurice Dupin du Francueil, și a unei femei de condiție modestă, Sophie-Victoire Delaborde.
- 1808 (16 septembrie):** Moartea tatălui, colonelul Maurice Dupin, în urma unui accident de călărie.
- 1818-1820:** Aurore Dupin își completează educația în mănăstirea Augustinelor engleze din Paris.
- 1822 (17 septembrie):** La numai 18 ani, Aurore Dupin se căsătorește cu baronul Casimir Dudevant.
- 1823 (30 iunie):** Se naște primul copil al scriitoarei, Maurice.
- 1827:** Doamna Dudevant, profund nefericită în căsnicie, face o pasiune pentru un tânăr savant, Stephane Ajasson de Grandsagne, de la care va împrumuta unele trăsături pentru personajul Stenio din *Lelia*.
- 1828 (13 septembrie):** Fructul acestei iubiri este nașterea fiicei ei Solange.
- 1830 (30 iulie):** Face cunoștință cu Jules Sandeau, care va deveni iubitul ei.
- 1831:** Doamna Dudevant, exasperată de neînțelegerile conjugale, își ia copiii și se mută la Paris. În colaborare cu Jules Sandeau scrie primul ei roman, *Rose și Blanche*, publicat sub semnătura J. Sand.
- 1832 (mai):** Luându-și pseudonimul de George Sand, publică romanul *Indiana*, care îi asigură imediat notorietatea; tot în același an îi apare un alt roman, *Valentine*. Relația ei cu Sandeau se destramă.
- 1833:** George Sand este în culmea disperării, dar lucrează cu febrilitate la viitorul ei roman, *Lelia*, ce va apărea în august. Îi cunoaște pe criticul Sainte Beuve, care îi va oferi multe sfaturi prețioase. În primăvara aceluiași an, îl cunoaște și pe Alfred de Musset, între cei doi înfiripându-se o iubire fulgerătoare. În decembrie, cei doi pleacă la Veneția.
- 1834:** Legătura dintre Sand și Musset nu durează decât până în martie, când poetul se întoarce singur la Paris, iar romanciera rămâne la Veneția cu doctorul Pagello, noul ei iubit. Revenită în Franța, reia legătura cu Musset și îl cunoaște pe Liszt.

- 1835:** Anul rupturii definitive cu Musset și al începerii procedurii de divorț de Casimir Dudevant.
- 1836:** Alfred de Musset publică *Confesiunile unui copil al secolului*, în care el apare întruchipat de Octave, iar George Sand de Brigitte Pierson. Se pronunță divorțul.
- 1837:** Apar *Simon*, *Mauprat* și *Scrisorile unui călător*.
- 1838:** Este anul marelui roman de dragoste dintre G. Sand și Chopin, pe care Liszt i-l prezentase scriitoarei încă de la sfârșitul anului 1836.
- 1840:** Apar *Gabriel* (un roman dialogat, foarte apreciat de Balzac), *Cele șapte corzi ale lirei* și *Cosima*.
- 1842:** Apar lucrările *O iarnă la Majorca* și *Horace* începe să publice (în *La Revue independante*) romanul *Consuelo*, tipărire ce va dura până în 1843, urmată, în 1844, de publicarea romanului *Contesa de Rudolstadt*.
- 1846:** li apar succesiv lucrările *Isadora*, *Balta dracului* (primul ei roman din ciclul rural), *Teverino* și *Păcatul domnului Antoine*.
- 1847:** Se desparte de Chopin, legătura lor fiind de mai multă vreme amenințată de tot felul de neînțelegeri. Retrasă la Nohant, începe să scrie *Povestea vieții mele*, o lucrare autobiografică.
- 1848:** Se implică în Revoluție, dar viața politică o decepționează foarte curând. Publică, în același an, romanul *Francois le Champi*.
- 1849:** La Michel Levy îi apare romanul *Micuța Fadette*. Mor Mărie Dorval (prietena ei și iubita lui Alfred de Vigny) și Chopin.
- 1854:** In *La Presse*, începe să publice în foileton *Povestea vieții mele*. Apare drama *Mauprat*, după romanul cu același nume, tipărit cu un an mai înainte.
- 1859:** Publică în *Revue des deux mondes* romanul autobiografic *Ea și el* (adică povestea dragostei dintre Musset și Sand), căruia Paul de Musset îi va replica prin *El și ea*.
- 1861:** Publică *Marchizul de Villemer*, *Familia de Gemandre* și încă o carte intitulată *Tamaris*.
- 1865-1872:** Încredințează tiparului lucrările *Confesiunile unei tinere fete* (1865), *Domnul Sylvestre* (1866), *Ultima dragoste* (1867), *Cadio* (1868), *Frumosul Laurence* (1870), *Manon* (1872).
- 1876:** La 8 iunie, la Nohant, George Sand încetează din viață.

" Când speranța naivă se încumetă să arunce o privire încrezătoare peste îndoielile unui suflet pustiit și îndurerat, ca să le cerceteze și să le tămăduiască, piciorul i se clatină pe marginea prăpastiei, ochiul i se încețoșează, o cuprinde amețeala și moare. "

singuratic

Cugetările inedite ale unui

Dedicată lui M. H. Delatouche

I

„CINE EȘTI TU? ȘI DE CE IUBIREA TA SEAMĂNĂ atât de durere în jur? De bună seamă că există în tine o taină îngrozitoare și necunoscută oamenilor. Cu siguranță că nu ești o ființă plămădită din același lut și însuflețită de aceeași viață ca noi! Tu ești un înger sau un demon, dar în nici un caz o făptură omenească. De ce ne ascunzi cine ești și de unde vii? De ce sălășluiești printre noi, care nu te putem nici accepta, nici înțelege? Dacă vii de la Dumnezeu, vorbește-ne și o să ne închinăm ție! Dacă vii din Infern... Cum să vii tu din Infern? Tu, atât de frumoasă și atât de nevinovată! Oare duhurile rele pot avea această privire divină, și această voce armonioasă, și aceste cuvinte care dau aripi sufletului și îl înalță până la scaunul de domnie al lui Dumnezeu?

Și, cu toate acestea, Lelia, există în tine ceva infernal. Surâsul tău amar dezmente făgăduielile cerești ale privirii tale. Unele dintre cuvintele tale sunt dezolante ca ateismul - în unele momente faci pe toată lumea să se îndoiască de Dumnezeu și de tine. De ce, Lelia, de ce ești tu așa? Ce se întâmplă cu credința ta, ce se întâmplă cu sufletul tău când negi iubirea? O, cerule! Tocmai tu să proferezi această blasfemie! Dar cine ești tu cu adevărat, dacă într-adevăr crezi ceea ce spui uneori?"

II

„LELIA, MI-E TEAMA DE TINE. Cu cât te văd mai mult, cu atât te ghicesc mai puțin. Mă faci să mă clatin ca o corabie pe o mare de neliniști și îndoieli. Lași impresia că te joci cu spaimile mele. Mă ridici până la cer și mă calci în picioare. Mă porți cu tine până în mijlocul norilor strălucitori pentru ca, apoi, să mă azvârli în bezna haosului! Mentea mea neputincioasă cedează, supusă la astfel de încercări. Cruță-mă, Lelia!

Ieri, pe când ne plimbam pe munte, erai atât de maiestuoasă, atât de sublimă, încât aș fi vrut să îngenunchez înaintea ta și să sărut urma îmbălsămată a pașilor tăi. Când Hristos s-a schimbat la față, într-un nour de aur, și, în ochii apostolilor săi, s-a arătat parcă plutind într-un fluid învăpăiat, ei s-au prosternat și au spus: «Doamne, ești cu adevărat Fiul lui Dumnezeu!» Apoi, când nourul s-a risipit și Profetul a coborât de pe munte împreună cu însoțitorii săi, ei s-au întrebat, desigur, cu îngrijorare: «Oare omul acesta, care merge cu noi, care vorbește ca noi, care va mânca împreună cu noi, este, așadar, același cu cel pe care tocmai l-am văzut învăluit în văluri de foc și strălucind puternic de duhul Domnului?» La fel fac și eu cu tine, Lelia! În fiecare clipă te schimbi la față înaintea mea, apoi te dezbraci de sfințenie, pentru a redeveni asemenea mie, și atunci mă întreb cu spaimă dacă nu ești, totuși, vreo putere cerească, vreun nou profet, Cuvântul incarnat încă o dată într-un trup de om și dacă nu te porți astfel pentru a ne încerca credința și a-i deosebi, dintre noi, pe adevărații credincioși!

Dar Hristos, această măreață idee întrupată, acest tip sublim de suflet imaterial, era întotdeauna mai presus de natura umană pe care o împrumutase! În zadar a devenit om, nu s-a

putut ascunde atât de bine încât să nu fie întotdeauna cel dintâi dintre oameni. Ceea ce mă îngrozește la tine, Lelia, este că, atunci când cobori din slava ta, nu mai ești nici măcar la nivelul nostru, ci cazi cu mult sub noi și dai impresia că nu mai cauți să ne domini decât prin perversitatea sufletului tău. De pildă, ce altceva înseamnă ura aceasta profundă, de nestins, pe care o porți speciei noastre? Oare se poate să-1 iubești pe Dumnezeu cum îl iubești tu și să-i disprețuiești cu atâta cruzime creațiile? Cum se potrivește acest amestec de credință sublimă și de impietate inveterată, acest avânt către cer și acest pact cu Infernul? Încă o dată, de unde vii tu, Lelia? Ce misiune de mântuire sau de răzbunare înfăptuiești tu pe pământ?

Ieri, la ceasul la care soarele cobora în spatele ghețarului, muiat în aburi de un trandafiriu albăstriu, în vreme ce aerul călduț al unei splendide seri de iarnă se strecura în părul tău și orologiul bisericii își arunca dangătul melancolic în ecurile văii, atunci, Lelia, cum ți-am spus, erai cu adevărat o fiică a cerului. Luminile blânde ale asfințitului își dădeau ultima suflare asupra ta și te înconjurau cu o aureolă miraculoasă. Ochii tăi, ridicați către bolta albastră, pe care abia se arătau câteva stele timide, ardeau ca un foc sacru. Eu, poet al pădurilor și al văilor, ascultam șoapta tainică a apelor, priveam vălurile molatice ale pinilor fremătând ușor, respiram suavul parfum al violetelor sălbatic, care, în prima zi ceva mai blândă care se ivise, la prima rază palidă de soare care le îmbiase, își deschiseseră corolele de azur de sub mușchiul secătuit. Însă tu, tu nu te gândeai deloc la toate acestea; nici florile, nici pădurile, nici torentul nu-ți atrăgeau privirile. Nici un obiect de pe pământ nu îți trezea simțămintele, erai în întregime a cerului. Și, când ți-am arătat spectacolul vrăjit care se desfășura la picioarele noastre, mi-ai spus, ridicându-ți mâna către bolta diafană: „Privește-1 pe acesta!” O, Lelia, suspini după patria ta, nu-i așa? II întrebi pe Dumnezeu de ce te uită atât de multă vreme printre noi, de ce nu-ți redă odată aripile tale albe, ca să urci până la el?

Dar, vai! Când gerul care a început să muște pe deasupra dumbrăvii ne-a silit să ne căutăm un adăpost în oraș, când, atras de reverberațiile aceluia clopot, te-am rugat să intri în biserică împreună cu mine și să asiiți la slujba de seară, de ce, Lelia, nu mi-ai întors spatele? De ce tu, care poți înfăptui, fără îndoială, lucruri cu mult mai grele, nu ai făcut să se pogoare un nor care să-mi ascundă chipul tău? Vai! De ce te-am văzut astfel, în picioare, cu sprâncenele încruntate, cu un aer sfidător și cu inima înăsprită? De ce nu ai îngenuncheat pe dalele mai puțin reci decât tine? De ce nu ți-ai încrucișat brațele peste acest piept de femeie, pe care prezența lui Dumnezeu ar fi trebuit să-1 umple de tandrețe sau groază? De ce ai arătat acea seninătate superbă și acel dispreț pentru riturile cultului nostru? Nu te închini și tu adevăratului Dumnezeu, Lelia? Vii, oare, din ținuturile dogoritoare, unde i se aduc jertfe lui Brahma, sau de pe malurile acelor mari fluvii fără de nume, unde omul invocă mai degrabă spiritul răului decât pe acela al binelui? Căci noi nu-ți cunoaștem nici familia, nici locurile unde ai văzut tu lumina zilei. Nimeni nu le cunoaște, iar misterul care te înconjoară ne face superstițioși fără voie!

Tu, nesimțitoare? Tu, lipsită de credință? Oh! Nu-i cu putință una ca asta! Dar spune-mi, în numele cerului, ce se întâmplă atunci, în ceasuri dintr-acestea supreme, cu acest suflet, cu acest suflet nobil, din care poezia izvorăște neîngrădit, din care entuziasmul se revarsă și al cărui foc ne cucerește și ne poartă mai presus de tot ce am simțit vreodată? La ce te gândeai ieri, în ce te-ai prefăcut pe când stăteai acolo, în templu, mută și înghețată, în picioare ca fariseul, înfruntându-1 pe Dumnezeu fără să tremuri, surdă la sfintele cântări, insensibilă la fumul de tămâie, la florile cu petalele căzute, la suspinele orgii, la întreaga poezie a sfântului lăcaș? Și, totuși, cât de frumoasă era acea biserică, înțesată de parfumuri umede, tresăltând de armoniile sfinte! Cum se ridica flacăra candelabrelor de argint, albă și mată, în norii de opal ai smirnei arse, în vreme ce, din cătuile de argint aurit, porneau către cupolă spiralele grațioase ale unui fum plăcut mirositor! Cum se conturau foițele de aur ale tabernaculului, ușoare și strălucitoare, în lumina lumânărilor! Iar când

preotul, acel voinic și frumos preot irlandez, cu părul atât de negru, cu statura atât de impunătoare, cu privirea atât de austeră și glasul atât de sonor, a coborât cu pas măsurat treptele altarului, măturând covorul cu mantia sa de catifea, când și-a ridicat vocea lui puternică, tristă și pătrunzătoare ca vântul care suflă în țara lui, când ne-a spus, prezentându-ne chivotul sclipitor, acel cuvânt cu atâta greutate în gura lui: *Adoremus !* * — atunci, Lelia, eu m-am simțit pătruns de o sfântă teamă și, aruncându-mă în genunchi pe marmură, mi-am lovit pieptul și mi-am plecat ochii.

Însă gândul la tine este atât de strâns legat în sufletul meu de toate ideile înalte, încât m-am întors, aproape în aceeași clipă, către tine, pentru a împărtăși această emoție foarte plăcută sau, poate, Dumnezeu să mă ierte acum, pentru a-ți adresa jumătate din aceste umile închinăciuni.

Dar tu, tu erai în picioare! Nu ți-ai îndoit genunchiul, nu ți-ai plecat ochii! Privirea ta maiestuoasă s-a plimbat, rece și scrutătoare, peste preot, peste ostie, peste mulțimea prosternată — nimic din toate acestea nu te-a mișcat. Singură, absolut singură printre noi toți, ai refuzat să te rogi Domnului. Să fii tu oare o putere mai presus de el?

Ei bine, Lelia (și să mă ierte Dumnezeu încă o dată!), timp de o clipă am crezut acest lucru și l-am trădat, retrăgându-mi slăvirea lui, ca să ți-o ofer ție. M-am lăsat orbit și subjugat de puterea care stătea în tine. Vai! Trebuie s-o mărturisesc, nu te-am mai văzut niciodată atât de frumoasă! Palidă ca una dintre statuile de marmură albă care veghează la căpătâiul mormintelor, nu mai aveai nimic pământesc. Ochii tăi străluceau cu o flacără atât de întunecată, iar fruntea ta largă, de pe care îți îndepărtaseși buclele negre, se înălța, sublimă, cu trufie și cu geniu, deasupra mulțimii, deasupra preotului, deasupra lui Dumnezeu însuși. Această profunzime a necredinței era atât de înspăimântătoare, încât, văzându-te astfel, măsurând din priviri spațiul care era între noi și cer, tot ce se afla acolo se simțea mărunț. Oare și Milton** te-a văzut, când a descris, atât de nobilă și de frumoasă, fruntea fulgerată a îngerului său rebel?

Trebuie să-ți mai spun despre toate spaimile mele? Mi s-a părut că, în clipa în care preotul, în picioare, ridică simbolul

*(Domnului) Să ne închinăm! (în limba latină, în original).

**John Milton (1608-1674), poet englez. În capodopera sa, *Paradisul pierdut*, descrie izgonirea din Rai a lui Lucifer, îngerul luminii, revoltat împotriva atotputerniciei lui Dumnezeu.

credinței deasupra capetelor noastre plecate, te-a zărit înaintea lui, în picioare ca și el, singură și deasupra tuturor ca și el, da, mi s-a părut că, atunci când privirea lui profundă și aspră a întâlnit privirea ta nepăsătoare, s-a înclinat în fața ei. Mi s-a părut că preotul a pălit, că mâna sa tremurătoare nu mai putea ține potirul și că vocea i se stingea în pieptul uriaș. A fost un vis al imaginației mele tulburate sau, într-adevăr, indignarea l-a sufocat pe slujitorul Preaînaltului când te-a văzut nedând ascultare, în felul acesta, poruncii ieșite din gura lui? Sau poate, tulburat, ca și mine, de o stranie nălucire, a crezut că vede în tine ceva mai presus de fire, o putere ridicată din inima abisului ori o revelație trimisă din cer?"

III

„CE-ȚI PASA, TINERE POET? De ce vrei tu să știi cine sunt și de unde vin eu?... M-am născut, ca și tine, în valea plângerii și toți nefericiții care se târăsc pe pământ sunt frații mei. Așadar, este oare atât de mare acest pământ, pe care îl cuprinde un singur gând și pe care o rândunică îl înconjoară în numai câteva zile? Ce poate fi atât de ciudat și de misterios într-o existență

omenească? Ce influență atât de mare crezi tu că ar avea o rază de soare căzând, mai mult sau mai puțin vertical, peste creștetele noastre? Haida-de! Toată lumea aceasta este foarte departe de soare — este o lume foarte rece, foarte palidă și foarte îngustă, întreabă vântul câte ore îi trebuie ca s-o răscolească de la un pol la altul.

Chiar dacă m-aș fi născut la celălalt capăt al pământului, între tine și mine ar fi fost tot o neînsemnată diferență. Amândoi condamnați să suferim, amândoi slabi, nedesăvârșiți, răniți de toate plăcerile noastre, mereu neliniștiți, flămânzi de o fericire nenumită, întotdeauna mai presus de noi — iată soarta noastră comună, iată ceea ce ne face deopotrivă frați și tovarăși de surghiun și de sclavie pe pământ.

Mă întrebi dacă sunt o ființă de o altă natură decât a ta? Crezi că eu nu sufăr? Am văzut oameni mai nefericiți decât mine din pricina condiției lor, care erau însă mult mai puțin suferinzi datorită firii lor. Nu toți oamenii sunt în stare să sufere la fel de mult. În ochii marelui Creator al necazurilor noastre, aceste variații de întocmire nu înseamnă, în mod cert, mare lucru. Cât despre noi, cu vederile noastre atât de mărginite, ne petrecem jumătate din viață cântărindu-ne unii pe alții și luând notă de nuanțele pe care le capătă nenorocul, atunci când ni se dezvăluie. Și cât înseamnă toate acestea în ochii lui Dumnezeu? Păi, cam tot atât cât înseamnă în ochii noștri diferența dintre firele de iarbă de pe o pajiște.

Iată de ce eu nu mă rog lui Dumnezeu. Ce să-i cer? Să-mi schimbe soarta? Și-ar râde de mine. Să-mi dea tăria de a lupta împotriva durerilor mele? El a sădit-o în mine și nu depinde decât de mine să mă slujesc de ea.

Mă întrebi dacă mă închin spiritului răului. Spiritul răului și spiritul binelui sunt unul și același spirit, sunt Dumnezeu — voința necunoscută și tainică de deasupra voințelor noastre. Binele și răul reprezintă o deosebire pe care noi am creat-o — Dumnezeu nu le deosebește, cum nu deosebește nici fericirea de nefericire. Nu mai întreba, așadar, nici cerul, nici infernul despre taina destinului meu. Tocmai, că ție îți pot reproșa că mă arunci neîncetat când deasupra, când mult sub mine însămi. Poetule, nu căuta în mine aceste taine profunde. Sufletul meu e frate cu al tău, și îl măhnești, îl sperii scormonindu-l astfel. Ia-l drept ceea ce este, un suflet care suferă și care așteaptă. Dacă îl interoghezi atât de nemilos, se va închide în sine și nu va mai îndrăzni să se deschidă în fața ta".

IV

„MI-AM EXPRIMAT MULT PREA FĂTIȘ seriozitatea preocupărilor mele în ceea ce te privește, Lelia, și am rănit astfel sublima pudoare a sufletului tău. Dar asta, Lelia, pentru că și eu sunt foarte nefericit! Tu crezi că mi-am îndreptat asupra ta ochiul curios al unui filozof și te înșeli. Dacă n-aș fi simțit că îți aparțin, că, de acum înainte, existența mea este cu desăvârșire legată de a ta, dacă, într-un cuvânt, nu te-aș fi iubit cu înflăcărare, n-aș fi avut cutezanța să te examinez, chiar dacă ai fi putut fi cel mai interesant subiect pentru observațiile unui fiziolog.

De asemenea, toate aceste îndoieli și acest zbucium de care am îndrăznit să-ți vorbesc, le împărtășesc toți cei care te-au văzut. Se întreabă, cu uimire, dacă tu ești o existență damnată ori privilegiată, dacă trebuie să te iubească ori să se teamă de tine, să te primească ori să te respingă. Și cel din urmă dintre oamenii de rând își pierde nepăsarea obișnuită, pentru a se interesa de tine. El nu înțelege expresia chipului tău, nici timbrul vocii tale și, auzind poveștile absurde care se spun pe seama ta, iată că acest popor este gata să

Îngenuncheze în fața ta când îți treci pe dinaintea ori, în egală măsură, să te țină la distanță ca pe un blestem. Mințile cele mai luminate te observă cu atenție, unele din curiozitate, altele din simpatie, dar nici una nu-și face, ca a mea, o chestiune de viață și de moarte din rezolvarea acestei probleme. Numai eu am dreptul de a fi atât de îndrăzneț și de a te întreba cine ești, căci (și o simt în adâncul inimii mele, iar această senzație este legată de aceea a existenței mele) de acum înainte fac parte din tine, ai pus stăpânire pe mine în pofida voinței tale, probabil, dar, în sfârșit, iată-mă subjugat, nu-mi mai aparțin, sufletul meu nu mai poate trăi prin el însuși. Dumnezeu și poezia nu-i mai ajung, căci, de acum înainte, Dumnezeu și poezia ești tu și fără de tine nu mai există poezie, nu mai există Dumnezeu, nu mai există nimic.

Așadar spune-mi, Lelia, de vreme ce vrei să te consider o femeie și să-ți vorbesc ca unei făpturi aidoma mie, spune-mi dacă ai puterea de a iubi, dacă sufletul tău este de foc sau de gheață, dacă, dăruindu-mă ție, precum am făcut-o, mi-am semnat condamnarea sau mântuirea, căci nu-mi dau seama încă și nu pot privi fără a mă înfiora direcția necunoscută în care am să te urmez. Acest viitor îmi este ascuns de nori, uneori trandafirii și strălucitori, precum cei care se ridică în zare la răsăritul soarelui, alteori purpurii și întunecați, precum cei care anunță furtuna și țin fulgerul în ei.

Oare mi-am început viața cu tine sau mi-am părăsit-o pentru a te însoți în moarte? Anii aceștia de pace și de inocență, din urma mea, o să-i veștejești sau o să-i imprimăvărezi? Am cunoscut fericirea și tocmai o voi pierde sau, neștiind ce este de fapt, abia acum o voi gusta? Anii aceștia au fost foarte frumoși, foarte proaspeți, foarte suavi! Dar au fost, deopotrivă, și foarte liniștiți, foarte neînsemnați, foarte sterili! Ce altceva am făcut decât să visez și să nădăjduiesc de când mă știu eu pe lume? O să crez, în sfârșit? O să faci din mine o operă minunată sau dezgustătoare? Voi ieși din această nulitate, din acest repaus care începe să mă apese? Și voi ieși pentru a urca sau pentru a coborî?

Iată ce mă întreb în fiecare zi, cu îngrijorare, iar tu nu îmi răspunzi nimic, Lelia, și se pare că nu ai habar că este vorba despre o viață în fața ta, o soartă legată în mod firesc de a ta și despre care va trebui, de acum înainte, să-i dai socoteală lui Dumnezeu! Nepăsătoare și neatentă, ai ridicat de jos capătul lanțului meu și, în fiecare clipă, uiți de el și îl lași să cadă!

Sunt nevoit ca, în orice moment, îngrozit de a mă trezi singur și părăsit, să te chem și să te silesc să te cobori din sferile necunoscute în care te avânți fără de mine. Crudă Lelia! Ce fericită ești că ai un asemenea suflet liber și că poți visa singură, iubi singură, trăi singură! Eu unul nu mai pot, căci te iubesc pe tine. Numai pe tine. Toate aceste modele delicate de frumusețe, toți acești îngeri întrupați în femei care îmi străbat visele, dăruindu-mi sărutări și flori, au plecat. Nu mă mai vizitează nici când sunt treaz, nici când dorm. Ești numai tu acum, întotdeauna tu — pe tine te văd, palidă și calmă, și tristă, și tăcută, alături de mine sau în cerul meu.

Sunt foarte nefericit! Situația mea nu-i una obișnuită. Nu este vorba, pentru mine, doar de a ști dacă sunt demn de a fi iubit de tine. Mi-e dat să nu știu dacă tu ești în stare să iubești pe cineva și — cu greu scriu aceste cuvinte, într-atât mi se pare de cumplit — eu cred că nu!

Oh, Lelia! De data aceasta o să-mi răspunzi? În momentul acesta tremur fiindcă te-am întrebat. Mâine aș mai fi putut trăi încă din îndoieli și din iluzii. Mâine, poate că nu-mi va mai fi rămas nimic de temut, nici de sperat".

V

„COPIL CE EȘTI! ABIA TE-AI NĂSCUT și te grăbești să trăiești! Căci, trebuie să ți-o spun, tu

nu ai apucat încă să trăiești, Stenio! O să-ți povestesc, în două cuvinte, ce este viața, dar mai târziu.

Așadar, de ce te grăbești atât? Te temi să nu ajungi la limanul acela blestemat, unde eșuăm cu toții? O să te zdrobești și tu de el ca toți ceilalți, Stenio. Ia-o încet, trage de timp și încearcă să ajungi cât mai târziu cu putință la pragul școlii unde se învață viața.

Copil fericit, care întreabă unde se află fericirea, cum arată ea, dacă a gustat-o deja, dacă îi va fi dat s-o guste într-o bună zi! Oh, profundă și neprețuită necunoaștere! N-o să-ți răspund, Stenio.

Nu te teme de nimic, doar n-o să te ard cu fierul roșu, lămurindu-ți vreunul dintre lucrurile pe care vrei să le știi. Dacă iubesc, dacă pot iubi, dacă o să-ți dăruiesc fericire, dacă sunt bună sau vicioasă, dacă vei fi înălțat prin iubirea mea sau nimic prin nepăsarea mea, toate acestea, vezi tu, reprezintă o cunoaștere temerară, pe care Dumnezeu ți-o refuză, la vârsta ta, și-mi interzice să ți-o dezvălui. Așteaptă!

Te binecuvântează, tinere poet, dormi în pace. Va veni și ziua de mâine, frumoasă ca toate celelalte zile ale tinereții tale, împodobită cu cea mai mare binefacere a Providenței, cu vălul care ascunde viitorul!"

VI

„IATĂ CUM ÎMIRĂSPUNZI, DE FIECARE DATA! Ei bine! Tăcerea ta mă face să presimt asemenea dureri încât nu-mi rămâne decât să-ți mulțumesc pentru că taci. Totuși, această stare de necunoaștere, pe care tu o crezi atât de dulce, este îngrozitoare, Lelia. Și o tratezi cu o ușurință disprețuitoare tocmai pentru că nu știi ce înseamnă. Copilăria ta poate că s-a petrecut ca și a mea, dar cea dintâi flacără a pasiunii ce s-a aprins în pieptul tău n-a avut de luptat, îmi închipui eu, cu temerile care sunt în mine acum. Fără îndoială, ai fost iubită înainte de a simți și tu cum este să iubești. Inima ta, această comoară pe care m-aș ruga în genunchi s-o am, chiar dacă aș fi un rege pe pământ, inima ta a fost cu înflăcărare dorită de o altă inimă. Tu nu ai cunoscut viforul geloziei și al spaimei. Iubirea te aștepta, fericirea se înălța în zbor către tine și n-a trebuit decât să consimți să fii fericită, să fii iubită. Nu, tu nu știi cât de mult sufăr. Dacă ai ști, ai avea milă, căci până la urmă ești bună — faptele tale o dovedesc în pofida cuvintelor tale, care o neagă. Te-am văzut alinând suferințe obișnuite, te-am văzut punând în fapt caritatea din Evanghelie, cu surâsul tău răutăcios pe buze, hrănindu-l și îmbrăcându-l pe cel care era gol și înfometat, în același timp în care afișai un scepticism odios. Ești bună, de o bunătate înăscută, involuntară și pe care judecata rece nu ți-o poate răpi.

Dacă ai ști cât de nefericit mă faci, ai avea milă de mine, mi-ai spune dacă trebuie să trăiesc sau să mor, mi-ai dăruia neîntârziat fericirea care îmbată sau înțelepciunea care consolează".

VII

„ȘI CINE ESTE OMUL ACESTA PALID, pe care îl văd ivindu-se acum, ca o nălucă sinistră, în toate locurile în care ești și tu? Ce vrea de la tine? De unde te cunoaște? Unde te-a întâlnit? Cum de s-a întâmplat ca, în prima zi în care și-a făcut apariția aici, să treacă prin mulțime pentru a te privi și, în aceeași clipă, tu să schimbi cu el un surâs trist?

Omul acesta mă neliniștește și mă sperie. Când se apropie de mine, îngheț. Dacă veșmintele sale se ating de ale mele, simt un soi de șoc electric. Este, îmi spui tu, un mare poet, care nu se dezvăluie lumii, dar care este mai presus de Byron*. Fruntea sa largă indică, într-adevăr, geniul, dar nu-i găsesc nicăieri acea puritate cerească, acea rază de entuziasm care caracterizează un poet. Acest om este mohorât și trist ca Ghiaurul, ca Lara**, ca tine, Lelia, când suferi. Nu-mi place să-l văd în preajma ta fără încetare, absorbindu-ți atenția, acaparând, ca să zic așa, toate rezervele tale de bunăvoință pentru societate și de interes pentru lucrurile omenești.

Știu că nu am dreptul să fiu gelos. Așadar, n-o să-ți spun ce mă chinuie uneori. Dar mă îndurereză (dacă îmi este îngăduit) să te văd înconjurată de această influență lugubră. Ești deja atât de tristă, atât de descurajată... Tocmai tu, care n-ar trebui să întreții decât speranța și promisiunile încântătoare, iată-te în legătură cu o existență ofilită și pustie. Fiindcă acest om este secătuit de suflul pasiunilor, nici o boare proaspătă de tinerețe nu-i mai colorează trăsăturile împietrite, gura lui nu mai știe să zâmbescă, obrazul lui nu se însuflețește niciodată — vorbește, merge, se mișcă în virtutea obișnuinței, din amintiri. Însă principiul vieții i s-a stins de mult în piept. Sunt încredințat de acest lucru, doamnă, căci l-am cercetat îndelung pe acest om și i-am pătruns misterul cu care se învăluie. Dacă îți spune că te iubește, minte! El nu mai poate iubi.

Însă oare cel care nu simte nimic, nici nu poate inspira ceva? Aceasta este o întrebare chinuitoare, care mă frământă de mai multă vreme, de când te-am văzut, de când te iubesc. Nu mă pot hotărî să cred că răspândești în jur atâta iubire și poezie, fără ca în sufletul tău să se afle și sălaşul acestora. Omul acesta

* George Gordon Byron (1788-1824), poet englez, reprezentantul unui romantism aparte, caracterizat prin orgoliu și revoltă, violență și provocare. A dus o viață de fast și de sfidare a opiniei publice. Răul existențial și l-a exprimat în mai multe poeme despre eroi rebeli (*Child Harold, Manfred, Donjuan*), în drame (*Marino Faliero*) și în povești în versuri (*Mazeppa*).

** Ghiaurul și Lara - eroi din piesele omonime ale lui Byron.

răspândește în jur atâta frig, prin toți porii săi! Insuflă tuturor celor care se apropie de el o asemenea repulsie, încât exemplul lui mă consolează și mă încurajează.

Dacă și tu ai avea inima la fel de moartă ca și el, nu te-aș mai iubi, te-aș detesta cum îl detest pe el.

Și totuși, oh! In ce labirint fără ieșire se zbate judecata mea! Tu nu-mi împărtășești dezgustul pe care mi-l inspiră el. Dimpotrivă, pari să fii atrasă de el printr-o irezistibilă simpatie. Există momente în care, văzându-l că trece împreună cu tine prin mijlocul petrecerilor noastre, amândoi atât de palizi, atât de gravi, atât de neatenți, printre dansatorii care se rotesc, printre femeile care râd și florile care zboară, mi se pare că, singuri printre noi toți, voi doi vă puteți înțelege unul pe celălalt. Mi se pare că o dureroasă asemănare se stabilește între ceea ce simțiți și chiar între trăsăturile chipurilor voastre. Să fie oare pecetea nefericirii aceea care imprimă frunților voastre încruntate acest aer de rudenie sau, într-adevăr, Lelia, acest străin este fratele tău? În existența ta, totul este atât de misterios, încât sunt gata să cred orice supoziție.

Da, sunt zile în care mă conving că ești sora lui. Ei bine, vreau să ți-o spun, ca să înțelegi că gelozia mea nu este nici îngustă, nici copilărească și că nu sufăr mai puțin din pricina

aceasta. Nu sunt mai puțin rănit de încrederea pe care i-o arăți lui și de intimitatea care domnește între tine și el — tu, atât de rece, atât de neîncredătoare, atât de rezervată uneori, dar care, pentru el, nu ești niciodată așa. Dacă este fratele tău, Lelia, ce drepturi are el în plus față de mine asupra ta? Crezi că eu te iubesc mai puțin neprihănit decât el? Crezi că aș putea să te iubesc cu mai multă duioșie, grijă și respect dacă ai fi sora mea? Oh! De ce nu ești sora mea? N-ai avea din parte-mi nici un motiv de neîncredere, nu mi-ai tăgădui în fiecare clipă sentimentul cast și profund pe care mi-l inspiri! Oare sora nu se iubește cu pasiune când ai un suflet pasionat? Și mai ales o soră ca tine, Lelia! Legăturile de sânge, care au atâtă greutate asupra firilor de rând — ce înseamnă ele pe lângă cele pe care ni le făurește cerul, din bogăția tainicelor sale simpatii?

Nu, chiar dacă el este fratele tău, nu te iubește mai mult decât mine și tu nu-i datorezi mai multă încredere decât mie. Ce fericit este, blestematul, dacă tu te simți bine spunându-i despre suferințele tale, iar el are puterea de a ți le alina. Vai! Mie nu-mi acorzi nici măcar dreptul de a ți le afla! Așadar, valorez prea puțin! Așadar, dragostea mea are un preț neînsemnat! Așadar, sunt un copil prea nevolnic și chiar inutil, de vreme ce îți este teamă să-mi încredințezi puțin din povara ta! Oh! Sunt nefericit, Lelia! Pentru că și tu ești nefericită și pentru că n-ai vărsat niciodată vreă lacrimă la pieptul meu! Sunt zile în care te străduiești să te arăți veselă în preajma mea, ca și cum ți-ar fi teamă să mă împovărezi lăsându-te pradă dispoziției tale sufletești. Ah! Este o dovadă de delicatețe foarte jignitoare, Lelia, care adeseori mi-a provocat multă suferință! Cu el, tu nu ești niciodată veselă. Spune tu dacă am temeieri să fiu gelos!"

VIII

„I-AM ARĂTAT SCRISOAREA TA CELUI care se recomandă aici Trenmor și căruia numai eu îi cunosc adevăratul nume. A fost atât de adânc impresionat de suferința ta — și este un om a cărui inimă este foarte sensibilă la durerile altora (inima aceasta, pe care tu o crezi moartă!) —, încât mi-a îngăduit să-ți încredințez secretul lui. O să vezi că nu ești tratat ca un copil, căci acest secret este cel mai de seamă pe care un om îl poate încredința unui alt om.

Însă, mai întâi de toate, află cauza interesului pe care îl am pentru Trenmor și anume că el este cel mai nefericit om pe care l-am întâlnit vreodată până acum, că pentru el n-a mai rămas pe fundul cupei nici o picătură de amărăciune pe care să nu fi fost silit s-o bea și că, în fața ta, are o imensă, o incontestabilă superioritate — aceea a nefericirii.

Știi tu ce este nefericirea, tinere? Abia ai pășit în viață, acum îi simți primele zbuciume, pasiunile tale abia acum se ridică în picioare, îți accelerează fluxul sângelui, îți strică pacea somnului, trezind în tine senzații noi, neliniști convulsive, tulburări nervoase, iar tu numești aceasta a suferi! Crezi că ai primit marele, cumplitul, solemnul botez al nefericirii! Suferi, este adevărat, dar care altă suferință este mai nobilă și mai prețioasă decât aceea a iubirii? Ce neseecat izvor de poezie este aceasta! Cât este de caldă, cât este de fertilă suferința care se poate spune și pentru care poți fi compătimit!

Însă aceea pe care trebuie s-o închizi în tine, sub amenințarea pedepsei cu oprobriul și cu anatemia, aceea pe care trebuie s-o întemnițezi în adâncul măruntaielor tale, ca pe o comoară amară, aceea care nu te arde, ci te îngheață, care nu are lacrimi, nici rugăciuni, nici visare, aceea care veghează întotdeauna, rece, palidă, neputincioasă, în străfundul inimii! Acea pe care Trenmor a trăit-o până la capăt e tocmai aceea cu care se va putea lăuda înaintea lui Dumnezeu, în ziua Judecății de Apoi, căci în fața oamenilor trebuie s-o ascundă.

Ascultă povestea lui Trenmor. Este mai cuprinzătoare, mai plină de consistență decât a oricăreia dintr-ale tale. Pentru el, viața obișnuită este prea mărunță. Sufletelor ca al lui

universul nu le oferă destulă hrană. Totuși, ca și tine, a fost și el tânăr, nevinovat, îndrăgostit. Ca și tine, a avut și el douăzeci de ani, numai că, fiindcă trăia mai alert, i-a avut la vârsta de șaisprezece ani.

Dragostea odată stinsă, a căzut pradă unei pasiuni din cale-afară de cotropitoare, mult mai fecundă în drame cumplite, mult mai intensă, mult mai îmbătătoare, mult mai eroică în faptele care ajutau la atingerea scopului. Jocul de noroc! Căci, trebuie s-o spunem, vai! Dacă scopul îi este meschin, în aparență, flacăra îi este puternică, cutezanța îi este sublimă, sacrificiile îi sunt oarbe și fără de margini. Niciodată femeile n-au inspirat sentimente asemănătoare. Aurul este o putere net superioară lor. În ceea ce privește forța, curajul, devotamentul, stăruința, în comparație cu jucătorul, îndrăgostitul nu este decât un mic copil, ale cărui strădanii sunt demne de milă. Câți bărbați ai văzut tu jertfind pentru iubita lor acest bun inestimabil, această necesitate neprețuită, această condiție a vieții fără de care nu există viață suportabilă — onoarea? Eu nu cunosc oameni al căror devotament să fie mai presus de sacrificiul vieții. În fiecare zi, jucătorul își jertfește onoarea și îndură viața. Jucătorul este aspru, este stoic, câștigă cu răceală și pierde cu răceală. În decurs de câteva ore, urcă de pe ultima treaptă a societății până pe cea dintâi; în alte câteva ore, coboară până în punctul de la care a pornit și face acest lucru fără să-și schimbe nici atitudinea, nici expresia chipului. În numai câteva ore, fără să-și părăsească locul de care demonul său l-a înlănțuit, străbate toate vicisitudinile vieții, trece prin toate șansele de a deține averile ce sunt emblema diferitelor condiții sociale. Rând pe rând rege și cerșetor, el urcă dintr-un singur salt uriașa ierarhie, mereu calm, mereu stăpân pe el, mereu susținut de strașnica sa ambiție, mereu mânat de setea usturătoare care îl mistuie. Ce va fi în clipa următoare, principe sau sclav? Cum va ieși din acest sălaș de fiară? Gol sau cocoșat sub greutatea aurului? Ce contează? Va veni și mâine să-și refacă averea, s-o piardă ori s-o tripleze. Singurul lucru cu neputință pentru el este să se odihnească. El este ca pasărea furtunilor, care nu poate trăi fără valurile zbuciumate și vântul turbat. II acuzăm că ar iubi aurul! II iubește atât de puțin, încât îl azvârle cu mâinile pline. Acest dar al iadului nu-i poate aduce vreun câștig, nici nu-l poate înrobi. Abia devenit bogat, nu întârzie să se ruineze, ca să guste încă o dată din această tensiune nervoasă și cumplită, fără de care viața i s-ar părea fără rost. Așadar, ce înseamnă aurul în ochii lui? Mai puțin, în sine, decât firele de nisip în ochii tăi. Însă aurul reprezintă un blazon al binelui pe care l-a căutat și al răului pe care l-a sfidat. Aurul este jucăria lui, este dușmanul lui, este Dumnezeuul lui, este visul lui, este demonul lui, este amanta lui, este poezia lui. Este umbra pe care o urmărește, pe care o atacă, pe care o strânge, apoi o lasă să-i scape, pentru a avea plăcerea de a reîncepe lupta și de a se prinde, încă o dată, corp la corp, cu soarta. Haide! Este frumos așa! Este absurd! Trebuie condamnat, fiindcă energia risipită astfel este fără folos pentru societate, fiindcă omul care își dirijează eforturile într-un astfel de scop le fură semenilor săi tot binele pe care ar fi putut să li—l facă într-un mod mai puțin egoist.

Însă, condamându-l, nu-l disprețuiești, voi, făpturi mărunte, care nu sunteți în stare nici de bine, nici de rău. Nu măsurați decât cu mare spaimă colosul de voință care luptă astfel pe o mare tumultuoasă, pentru unica plăcere de a-și manifesta vigoarea și de a se descotorosi de ea. Egoismul său îl îndeamnă să se arunce în mijlocul ostinelilor și al pericolelor, la fel cum al vostru vă înlănțuie de profesiuni migăloase, la care se cere multă răbdare. Câți oameni care lucrează pentru patrie, fără să se gândească la ei înșiși, poți număra pe lumea aceasta? El unul se izolează în mod deschis, se trage deoparte, dispune de viitorul său, de prezentul său, de odihna sa, de onoarea sa. Se condamnă la suferință, la osteneală. Deplângeți-i rătăcirea, dar nu vă comparați cu el, din orgoliul vostru secret, pentru a vă ridica în slăvi pe seama lui. Exemplul său fatal să vă servească numai de a vă consola pentru inofensiva voastră nulitate!

Mă opresc aici, pentru astăzi; vârsta ta este aceea a intoleranței și ai fi prea năucit dacă ți-

aș spune într-o singură zi întregul secret al lui Trenmor. Vreau să-i dau prilejul acestei prime părți a povestirii mele să-și facă efectul; mâine îți voi spune și restul".

IX

„AI DREPTATE CÂND MĂ MENAJEZI — ceea ce aflu mă uluiește și mă răvășește. Dar presupui că aș avea mai mult interes decât am, de fapt, pentru restul povestirii, când mă crezi atât de emoționat de secretele lui Trenmor. Ceea ce mă tulbură este modul în care gândești tu despre toate acestea. Așadar, ești cu mult deasupra societății, din moment ce privești cu atâta ușurință crimele care se comit împotriva ei? Această întrebare este, probabil, jignitoare; poate că societatea este atât de demnă de dispreț, încât până și eu valorez mai mult ca ea; dar iartă-i nedumeririle unui copil care nu cunoaște încă adevărata viață. Tot ceea ce spui tu produce asupra mea efectul unui soare prea strălucitor asupra ochilor obișnuiți cu umbra. Cu toate acestea, simt că mă ferești mult de lumină, din prietenie sau din milă... O, Doamne! Ce-mi mai rămâne, așadar, de învățat? Prin urmare, ce iluzii mi-au legănat tinerețea? Jucătorul nu este de disprețuit, spui tu? Sau dacă este, în ochii ființelor superioare, nu poate fi și într-ai mei? Nu am dreptul de a-l judeca și de a spune: «Sunt superior acestui bărbat care își face rău singur și care nu-i este nimănui de folos?» Ei bine, fie! Sunt tânăr, nu știu ce voi deveni, nu am trecut prin toate încercările vieții. Dar și Trenmor a avut douăzeci de ani și pasiuni nobile! Tu, Lelia, care îi ești superioară, prin sufletul și mintea ta, oricui de pe această lume, tu l-ai putea condamna și urî pe Trenmor, dar nu vrei s-o faci! Compasiunea ta îngăduitoare sau admirația ta nesăbuită (nu știu cum s-o numesc) îl urmează în mijlocul triumfurilor sale vinovate, îi aplaudă victoriile și îi respectă răsturnările de situație...

Dar dacă acest om este mare, dacă există în el un asemenea belșug de energie, de ce nu se servește de aceasta pentru a-și înăbuși înclinațiile funeste? De ce se folosește atât de prost de forța sa? Pirații și bandiții sunt, așadar, și ei mari? Cel care se deosebește prin crime temerare sau prin vicii ieșite din comun este, în cele din urmă, un om în fața căruia mulțimea emoționată trebuie să se dea la o parte, cu respect? Prin urmare, cineva trebuie neapărat să fie ori un erou ori un monstru, ca să-ți fie pe plac?... Probabil. Când mă gândesc la viața plină și zbuciumată pe care trebuie s-o fi avut tu, când văd câte iluzii au murit pentru tine, câtă saturație și secătuire există în ideile tale, îmi spun că un destin obscur și tern ca al meu nu poate fi pentru tine decât o povară inutilă și că este nevoie de niște impresii insolite și violente ca să trezească simpatiile sufletului tău blazat.

Ei bine! Spune-mi un cuvânt de încurajare, Lelia! Spune-mi ce ți-ar plăcea să fii și asta voi fi. Tu crezi că iubirea pentru o femeie nu-ți poate insufla aceeași energie ca iubirea pentru aur...

Să înțeleg că îmi ceri dezonoarea, rușinea?... Prea bine, Lelia, prea bine!... Dar nu ar însemna să te insult, oferindu-ți asemenea sacrificii, și nu m-ai disprețui după aceea, spune-mi? Cu toate acestea, pe Trenmor nu-l disprețuiești, iar el și-a sacrificat onoarea — spune-mi tu, pentru ce? Pentru pasiunea jocului de noroc! Continuă, continuă această povestire. Mă interesează nepermis de mult, căci este o revelație a sufletului tău, la urma urmei, a acestui suflet profund, cu neputință de cunoscut, pe care îl caut mereu și în care nu pătrund niciodată".

„Cu SIGURANȚĂ CĂ VALOREZI MULT mai mult decât noi, tinere — orgoliul tău poate sta liniștit. Dar, peste zece ani, chiar peste cinci ani, o să-1 mai prețuiești pe Trenmor, o s-o mai prețuiești pe Lelia? Aceasta este o întrebare care merită atenție.

Așa cum ești, te iubesc, o, tinere poet! Să nu te înspăimânte acest cuvânt, nici să nu te încânte. Nu pretind că-ți ofer aici soluția problemei pe care o aștepți. Te iubesc pentru candoarea ta, pentru necunoașterea tuturor lucrurilor pe care eu le știu, pentru această mare tinerețe morală de care ești atât de grăbit să te dezbari, nesocotit ce ești! Te iubesc cu un alt sentiment decât cel pentru Trenmor. În pofida pasiunilor sale uriașe, în pofida complexității firii sale superioare, găsesc mai puțin farmec în discuțiile cu acest om decât în cele cu tine și o să-ți explic numaidecât de ce o să-mi calc pe inimă să te părăsesc pentru el.

Înainte de a continua povestirea mea, o să-ți răspund, totuși, la una din întrebări:

«De ce, spui tu, acest om cu o voință atât de puternică nu și-a folosit forța pentru a-și înăbuși patima?» De ce?... Fericitul Stenio! Dar cum îți imaginezi tu, mă rog, firea omului? La ce te aștepți tu din partea puterii sale? La ce te aștepți, până la urmă, de la tine însuși? Vai!

Stenio, ești foarte nechibzuit când vii să te arunci în vârtejul nostru! Uite ce mă obligi să-ți spun!

Oamenii care își înăbușă pasiunile spre binele semenilor, aceia, vezi tu, sunt atât de rari, încât eu n-am întâlnit decât unul singur. Am văzut eroi din ambiție, din dragoste, din egoism și mai ales din vanitate! Din filantropie?... Mulți s-au lăudat în fața mea, dar mințeau cu gura plină, ipocriții! Privirea mea tristă le străbătea sufletele până în străfunduri și acolo nu găsea decât vanitate. Vanitatea este, după dragoste, cea mai frumoasă pasiune a omului și să știi, biet copil, că mai este și foarte rară. Avariția, orgoliul grosolan al distincțiilor sociale, desfrâul, toate apucăturile rele, chiar și trândăvia, pentru unii o pasiune sterilă, dar încăpățânată — iată ambițiile care îi pun în mișcare pe cei mai mulți oameni. Vanitatea, cel puțin, este ceva mareț prin efectele sale. Ea ne silește să fim buni prin pofta pe care o avem de a părea buni, ea ne împinge până la eroism, căci într-atât este de plăcut să te vezi purtat în triumf, într-atât de puternice și de ingenioase sunt seducțiile popularității! Iar vanitatea este ceva care nu se mărturisește niciodată. Celelalte pasiuni nu pot înșela pe nimeni. Vanitatea se poate ascunde sub un alt cuvânt, pe care cei lesne de păcălit îl acceptă. Filantropia! Oh, Dumnezeu meu! Ce prefăcătorie copilărească! Unde este acela, omul care preferă fericirea celorlalți în locul propriei sale glorii?

Însuși creștinismul, care a produs o culme a eroismului pe această lume, creștinismul, te întreb, ce are la bază? Speranța recompenselor, un tron ridicat în cer. Iar cei care au conceput acest mareț cod de legi, cel mai frumos, cel mai cuprinzător, monumentul cel mai plin de poezie al minții omenești, cunoșteau atât de bine inima omului, și vanitățile sale, și micimea sa, încât și-au rânduit în consecință sistemul de făgăduieli divine. Citește scrierile apostolilor! O să vezi acolo că vor exista distincții în ceruri, diferite ierarhii de preafericți, locuri alese, o miliție organizată regulat, cu gradele și comandantii săi. Abil comentariu! Abil comentariu al acestor cuvinte ale lui Hristos: «Cei dintâi vor fi cei din urmă și cei din urmă vor fi cei dintâi! — Adevăr grăiesc vouă, cel care este cel mai neînsemnat pe pământ va fi cel mai mare în împărăția cerurilor!»

Revenind, de ce Trenmor nu și-a folosit forța sa morală pentru a se înfrâna, în folosul semenilor săi? Pentru că a înțeles greșit viața, pentru că egoismul său nu l-a sfătuit bine, pentru că în loc să urce pe scena unui teatru somptuos, a urcat pe cea a unui teatru în bătaia vântului. Pentru că în loc să se străduiască să declame moralități amăgitoare pe scena lumii și să joace roluri eroice, el s-a amuzat, dând frâu liber

vigorii mușchilor săi, făcând un tur de forță și riscându-și viața pe o sârmă de alamă. Iar această comparație nu sugerează încă mare lucru! Saltimbancul își are vanitatea sa, ca și tragedianul, ca și oratorul filantrop. Jucătorul nu o are — el nu este nici admirat, nici aplaudat, nici invidiat. Triumfurile sale sunt atât de scurte și atât de întâmplătoare, încât nici nu merită osteneala să mai vorbim despre ele. Dimpotrivă, societatea îl condamnă, gloata îl disprețuiește, mai ales în zilele în care a pierdut. Tot șarlatanismul său constă în a nu-și pierde cumpătul, în a cădea cu decență în fața unor grupuri de alți interesați, care nici măcar nu se uită la el, într-atât își concentrează mințile în altă parte, absorbiți cu totul! Dacă, în grăbitele sale ceasuri de noroc, găsește o oarecare plăcere în a-și satisface vulgarele vanități ale luxului, acesta este doar un tribut, foarte scurt, pe care îl plătește slăbiciunilor omenești. Curând, va sacrifica fără milă aceste bucurii copilărești de o clipă pentru activitatea care îi devorează sufletul, pentru această febră infernală, care nu îi îngăduie să trăiască nici măcar o zi viața celorlalți oameni. Vanitate, la el? Nu are timp de așa ceva! Are cu totul altceva de făcut! Oare nu are inima lui pe care s-o facă să sufere, capul lui pe care să-l năucească, sângele lui pe care să-l bea, carnea lui pe care s-o chinuie, aurul lui pe care să-l piardă, viața lui pe care s-o repună în discuție, s-o reconstruiască, s-o ucidă, s-o stoarcă, s-o rupă în fâșii, s-o riște deodată, s-o recucerească bucată cu bucată, s-o vâre în punga lui, s-o arunce pe masă în fiecare clipă? Întreabă marinarul dacă poate trăi pe uscat, întreabă pasărea dacă poate fi fericită fără aripi, întreabă inima omului dacă se poate lipsi de emoții.

Jucătorul nu este, așadar, criminal în sine, ci poziția lui socială îl face, aproape întotdeauna, un criminal; familia sa este cea pe care o ruinează sau o dezonorează. Dar imaginează-ți-l izolat în lume, ca Trenmor, fără afecțiuni din partea nimănui, fără rude destul de intime încât să fie luate în considerare, liber, lăsat în voia sa, satisfăcut sau înșelat în dragoste — și atunci o să-i deplângi greșeala, o să regreti, în locul lui, că nu s-a născut mai degrabă cu un temperament sangvin și vanitos, decât cu un temperament biliar și sublimat.

De unde ai ajuns tu la concluzia că jucătorul ar fi din aceeași categorie cu pirații și bandiții? Întreabă cârmuirile de ce își trag o parte din bogățiile lor dintr-o sursă atât de rușinoasă. Ei sunt singurii vinovați, fiindcă oferă neliniștii aceste îngrozitoare ispite și disperării aceste funeste resurse.

Dar tot nu pricepi de ce îi găsesc scuze acestui om. Află că l-am întâlnit, într-o bună zi, în culmea celor mai strălucite victorii ale sale și i-am întors spatele cu dispreț. L-aș fi disprețuit încă și acum, dacă nu și-ar fi ispășit pedeapsa. Să vedem dacă nu i-o vei ierta și tu, când vei afla totul.

Dacă dragostea pentru jocul de noroc nu este, în sine, la fel de rușinoasă ca majoritatea celorlalte înclinații, este totuși cea mai periculoasă dintre toate, cea mai nemiloasă, cea mai greu de stăpânit, cea ale cărei consecințe sunt cele mai de plâns. Este aproape cu neputință ca jucătorul să nu se dezonoreze, după vreo câțiva ani.

Trenmor, după ce a îndurat multă vreme acest trai de cumplită neliniște și de spasme, cu eroismul cavaleresc care constituia temelia caracterului său, s-a lăsat, în cele din urmă, corupt. Adică, sufletul său istovindu-se, încetul cu încetul, în această luptă neconținută, a pierdut forța stoică prin care știuse să accepte prăbușirea, să-și îndure privațiunile unei îngrozitoare sărăcii, să reînceapă, răbdător, refacerea averii, uneori de la un singur bănuț, să aștepte, să spere, să meargă cu prudență, pas cu pas, să sacrifice o lună întreagă pentru a compensa pierderile dintr-o singură zi. Așa s-a desfășurat viața lui multă vreme. Dar, în sfârșit,

sătul de suferință, a început să caute mai presus de voința sa, mai presus de virtutea sa (căci trebuie neapărat s-o spunem, și jucătorul are o virtute a sa), mijloacele de a recâștiga mai repede valorile pierdute. Și atunci s-a împrumutat, iar din momentul acela a fost pierdut.

Mai întâi, suferi îngrozitor când te trezești într-o situație lipsită de delicatețe, dar apoi nu-ți mai pasă nici de aceasta, cum nu-ți mai pasă de nimic; te zăpăcești, te blazezi. Trenmor a procedat asemenea jucătorilor fără măsură — a devenit dăunător și periculos pentru prietenii săi. A strâns deasupra capetelor acestora norii răului, pe care multă vreme și-i asumase curajos deasupra capului său. A fost acuzat în justiție, și-a riscat onoarea, apoi existența și onoarea celor apropiați, la fel cum își riscase bunurile. Jocul de noroc este îngrozitor prin faptul că nu îți dă, printre atâtea lecții, și unele asupra cărora să revii. Întotdeauna te cheamă la ordin! Aurul său, care nu se termină niciodată, este întotdeauna înaintea ochilor tăi. Te urmărește, te invită, îți spune: «Speră!» și, uneori, își ține promisiunile. Îți redă cutezanța, îți restabilește creditul, pare să-ți mai amâne dezonoarea — dar dezonoarea se instalează din ziua în care onoarea este, de bunăvoie, mizată.

Cam prin această perioadă l-am cunoscut pe Trenmor și l-am disprețuit. Disprețul meu i-a făcut rău și a încetat să se mai împrumute de la prieteni. Dar trebuia, de asemenea, să fie vindecat de patimă, iar aceasta, probabil, era mai presus de puterile sale. - Atunci a recurs la acele deplorabile mijloace care încă mai susțin, pentru o vreme, existențele celor pierduți. S-a lăsat pe mâna cămătarilor și a ajuns, în alte câteva săptămâni, să acopere deficitele enorme la care îl aduseseră astfel de speculații. Dar, în cele din urmă, datoriile au crescut, norocul a scăzut, hidra cu o sută de capete a devenit din ce în ce mai amenințătoare. Într-o zi, Trenmor s-a trezit că nu mai are nici o para pe care s-o arunce pe covorul infernal, nici măcar o para pe care s-o pună zălog pentru milioanele pe care le datora.

Mi-a spus că, în ziua aceea, i-a fost trimis un gând din cer, dar îngerul său rău i l-a înăbușit în minte. S-a gândit la mine, la mine care nu eram prietena lui și care nu aveam dreptul să-i refuz ajutorul, la mine care îl rănisem în adâncul sufletului și pentru care simțea mai multă simpatie, în această clipă de disperare, decât pentru oricare altul dintre periculoșii săi tovarăși. Însă rușinea, sfetnic rău, a vorbit mai tare — n-a venit.

Atunci, în acea zi a nenorocirii, avea să-l cucerească ușurința de a comite o infamie. Ocazia i-a întins brațele, l-a orbit cu murdare ademeniri, s-a împodobit cu oribile mreje și i-a venit de hac sufletului său rățacit. Acest om, care nu voise niciodată să joace împotriva unui prieten, care refuzase scrupulos să profite într-un joc de îndemânare sau de aranjament, acest om care, în afara unui local public, nu cedase niciodată tentației de a-și spolia apropiații, acest jucător de proporții, îndrăzneț, dar principial, în felul său, care acceptase servicii de la alții, dar care, din recunoștință, nu voise niciodată să pună demonul hazardului între el și cei care îl ajutaseră, acest om care, în sfârșit, în clipa aceea se simțea prea mândru pentru a se duce să împrumute o sumă modică, s-a hotărât să comită o escrocherie, o escrocherie de o sută de franci împotriva unui bătrân milionar fraudulos și libertin, care nu-i făcuse niciodată vreun serviciu și care nu-și număra biletele de bancă pe care le azvârlea prostituatelor. În realitate, Stenio, era o crimă cu mult mai mică pentru Trenmor față de toate cele pe care le comisese până atunci, inclusiv față de legile scrise. Ii chinuise pe oamenii cinstiți prin împrumuturile sale nemăsurate și acum îl jefuia de o modestă pomană pe un bogătaș vicios. Ei bine, tocmai acesta l-a pierdut mai grav decât restul. Frauda a fost descoperită, iar Trenmor a suferit cinci ani de muncă silnică".

XI

„ÎNTR-ADEVĂR, ACEASTA ESTE O TAINĂ îngrozitoare și simt în inima mea o mare recunoștință

pentru omul care nu se teme de a mi-o încredința. Mă stimezi, așadar, destul de mult, Lelia, iar el te stimează, la rândul său, la fel de mult, de vreme ce secretul acesta a ajuns de la el la mine în atât de puțin timp? Ei bine! Iată că o legătură sfântă s-a stabilit între noi trei, o legătură de care, cu toate acestea, m-am temut (n-am să-ți ascund asta), dar pe care nu am dreptul să o desfac.

În pofida tuturor precauțiilor tale de orator, Lelia, nu m-am putut împiedica de a mă simți zdrobit. Când mi-am amintit că, mai devreme cu o oră de momentul în care îți citeam scrisoarea, îl văzusem pe acel om strângându-ți mâna, mâna ta, pe care eu n-am îndrăznit niciodată s-o ating și pe care n-am văzut încă s-o fi oferit tu nimănui altcuiva decât lui, am simțit-un fior de gheață cuprinzându-mi inima. Tu, să te aliezi cu acest om stigmatizat! Tu cea angelică, tu cea adorată în genunchi, tu, sora imaculatelor stele — și eu care am presupus o clipă că ai fi sora unui...! N-o să scriu acest cuvânt. Dar iată că acum ești mai mult decât sora lui! O soră nu și-ar fi făcut decât datoria, iertându-l. Tu ai devenit de bunăvoie prietena lui, mângâietoarea lui, îngerul lui. Te-ai îndreptat spre el și i-ai spus: «Vino la mine, tu care ești blestemat, și eu o să-ți redau cerul pe care l-ai pierdut! Vino la mine, care sunt fără de pată și care o să-ți ascund noroiul cu mâna mea, pe care ți-o întind». Ei bine, ești nobilă, Lelia, mai nobilă decât am gândit eu că ai fi. Fapta ta îmi face rău, nu știu de ce, dar ți-o admir, iar pe tine te ador. Ceea ce nu pot suporta este că acest om, pe care îl urăsc și îl deplâng, a îndrăznit să atingă mâna pe care i-ai oferit-o; că a avut orgoliul să accepte prietenia ta, sfânta ta prietenie, pe care cei mai mari oameni din lume ar implora-o cu umilință, dacă ar ști cât valorează. Trenmor a primit-o, Trenmor o are și Trenmor nu îți vorbește cu fruntea plecată în țărână! Trenmor rămâne în picioare în preajma ta și străbate alături de tine mulțimea uimită, el care cinci ani a târât ghiuleaua de lanț, cot la cot cu vreun hoț sau vreun paricid... El, escrocul! Ah! îl urăsc! Dar nu îl mai disprețuiesc, nu mă dojeni.

Cât despre tine, Lelia, te plâng și mă plâng și pe mine, totodată, căci am fost discipolul și sclavul tău. Cunoști mult prea bine viața ca să fii fericită. Mai nădăjduiesc doar că nefericirea nu te-a acrit, că exagerezi răul. Încă mai resping această copleșitoare concluzie din scrisoarea ta: că oamenii cei mai buni sunt cei mai orgolioși și că eroismul este o himeră!

Tu chiar crezi asta, sărmană Lelia! Sărmană femeie! Ești nefericită și te iubesc!"

XII

„TREN MOR NU AVEA DECÂT UN SINGUR MILOC să-mi câștige prietenia — s-o accepte — și a făcut-o. Nu s-a temut să se încreadă în făgăduielile mele, n-a considerat că această generozitate ar fi mai presus de puterile mele. În loc de a se arăta umil și șovăielnic în fața mea, el este calm, se sprijină pe delicatețea mea, nu stă în defensivă și nu presupune că l-aș putea umili și l-aș putea face să simtă povara protecției mele. Acest bărbat are un suflet nobil cu adevărat și nici o prietenie nu m-a măgulit mai mult decât a sa.

Tu nu îi mai disprețuiești caracterul, ci îi disprețuiești condiția, nu-i așa? Tânăr orgolios! Căci tu ești acela! Îndrăznești să te ridici deasupra acestui om pe care l-a doborât o lovitură de trăsnet? Pentru că a fost temerar, pentru că s-a rățăcit printre obstacole, îi reproșezi căderea, îi întorci spatele atunci când, îl vezi ieșind din prăpastie, însângerat și zdrobit! Ah! Tu, așa cum ești, apartii lumii! Ii împărtășești întru totul neînduplecatele prejudecăți, răzbunările egoiste! Când păcătosul mai stă încă drept, îl mai tolerezi, dar, de îndată ce îl vezi la pământ, îl calci în picioare, aduni pietrele și noroiul drumului pentru a face și tu cum face mulțimea, pentru ca, văzându-ți cruzimea, ceilalți călăi să creadă în dreptatea ta. Ți-ar fi frică să-i arăți un pic de

milă, căci s-ar putea interpreta greșit și s-ar putea crede că ești fratele sau prietenul victimei. Și dacă s-ar presupune că ești capabil de aceleași nelegiuiri, dacă se va zice despre tine: «Iată că acest om îți întinde mâna proscrisului! Oare nu este tovarășul lui de ticăloșie și de infamie»? Oh! Decât să stârnim astfel de vorbe, mai degrabă să-l lapidăm pe proscris; să-i punem călcâiul pe față, să-l terminăm! Să ne aducem contribuția de insulte, laolaltă cu mulțimea care îl blestemă. Când hidoasa șaretă îl duce pe condamnat la eșafod, gloata se îmbulzește în jur, pentru a copleși sub batjocuri această rămășiță de om care va muri. Faci și tu ca gloata, Stenio! Ce s-ar zice despre tine, în acest oraș în care și tu ești străin, ca și noi, dacă ai fi văzut atingându-i mâna? S-ar crede, poate, că și tu ai fost la ocnă cu el! Decât să te expui la așa ceva, tinere, mai degrabă evită-l pe damnat! Prietenia celui damnat este periculoasă. Nespusa plăcere de a face bine unui nefericit este prea scump cumpărată cu blestemele mulțimii. Acesta este calculul tău? Acesta este sentimentul tău, Stenio?

N-ai plâns și tu de fiecare dată când ai citit, în istoria Angliei, povestea acelei tinere fecioare care, văzându-l pe Carol I mergând la moarte, și-a croit drum prin înghesuiala curioșilor indiferenți și, neștiind ce dovadă de afecțiune să-i dea, biată și naivă copilă ce era, i-a oferit un trandafir pe care îl avea în mână — un trandafir neprihănit și suav ca și ea, un trandafir pe care i-l dăruise iubitul ei, poate, și care a fost singurul, ultimul semn de afecțiune și de milă primit de un rege pe drumul spre supliciu? De asemenea, citind sublima poveste a leprosului din Aosta, n-ai fost emoționat de gestul firesc și simplu al naratorului care i-a întins mâna? Sărman lepros, care nu mai atinsese mâna vreunui semen de atâția ani de zile și căruia i-a venit atât de greu să refuze această mână prietenească, dar pe care, totuși, a refuzat-o, de teamă să n-o molipsească de boala sa!...

Prin urmare, de ce s-o fi respins Trenmor pe a mea? Nefericirea este, oare, contagioasă, ca lepra? Ei bine, fie! Să ne învăluie oprobiul gloatei pe amândoi și Trenmor însuși să se dovedească ingrat! Eu o să rămân cu Dumnezeu și cu inima mea — și oare nu va însemna mai mult decât stima gloatei și recunoștința unui om? Oh! Să-i dai o cană cu apă celui însetat, să duci și tu puțin Crucea lui Hristos, să ascunzi împurpurarea unei frunți acoperite de rușine, să întinzi un fir de iarbă unei biete furnici pe care torentul nu va șovăi s-o înghită — toate acestea sunt binefaceri mărunte! Și, cu toate acestea, opinia publică de la noi ni le interzice sau ni le contestă! Rușine să ne fie! Nu putem face un gest de bine, fără să ne fie înăbușit ori contestat de dinainte! Copiii sunt învățați să fie înfumurați și nemiloși, iar aceasta este numită onoare! Blestem pe capul nostru, al tuturor!

Ei bine! Dacă ți-aș spune că, departe de a-mi socoti purtarea ca pe un act de milă creștinească, simt față de acest om, care a făcut cinci ani de ocnă, un soi de respect entuziast? Dacă ți-aș spune că, așa cum îl vezi, zdrobit, veștejit, pierdut, eu îl găsesc situat pe o treaptă mai înaltă a vieții morale decât pe oricare dintre noi toți? Ai idee cum și-a îndurat nefericirea? Tu ai fi fost ucis, cu siguranță, tu, cu mândria ta, n-ai fi acceptat pedeapsa infamiei. Ei bine! El s-a supus, a considerat că pedeapsa era dreaptă, că o meritase, nu atât pentru fapta frauduloasă la care îl împinsese disperarea, cât pentru răul pe care îl făcuse fără a suferi vreo consecință, timp de mai mulți ani la rând. Și, întrucât meritase această pedeapsă, a vrut s-o suporte. Și a suportat-o. A trăit cinci ani, cu tărie și răbdare, printre abjecții săi tovarășe. A dormit pe lespede de piatră alături de paricid, și-a întins spatele în tăcere spre biciul gardianului ocnașilor, a îndurat privirile curioșilor. A trăit cinci ani în această cloacă, printre acele bestii feroce și veninoase, a suferit disprețul celor din urmă scelerați și dominația celor mai lașe iscoade. A fost ocnaș, acest om care fusese atât de bogat, atât de voluptuos, uneori, acest om cu moravuri rafinate și cu sensibilități poetice, un artist și un vârf al eleganței! Cel care plutise pe apele frumoasei Veneții, înconjurat de femei, de parfumuri și de cântece, în iutea sa gondolă! Cel care câștiga premii la New Market și sleia, în cursele sale nebunești și aventuroase, cei mai frumoși cai arabi! Celui care dormise sub cerul Greciei, ca Byron, acestui om care nu ratase

nimic din viața de lux și de plăcere, sub toate aspectele, i-a fost dat să se călească, să reîntinerească și să regenereze la ocnă! Iar din această hazna infectă, în care încă mai găsesc mijloace de a se perverti tatăl care și-a vândut fiicele și fiul care și-a violat și otrăvit mama, ocna din care unii ies desfigurați și târându-se ca dobitoacele, Trenmor a ieșit în picioare, calm, purificat, palid precum îl vezi, dar încă frumos ca o adevărată creație a lui Dumnezeu, ca lumina pe care divinitatea o proiectează pe fruntea omului care gândește!..."

XIII

LACUL ERA LINIȘTIT ÎN SEARA ACEEA, calm ca ultimele zile de toamnă, când vântul iernii încă nu îndrăznește să tulbure apele muți și când gladiolele trandafirii de pe mal abia au adormit, legănate de molaticele unduiri. Aburi palizi mușcau nepăsători din contururile ascuțite ale muntelui și, rostogolindu-se pe unde, păreau să împingă orizontul înapoi, sfârșind prin a-l șterge cu desăvârșire. Atunci, fața lacului păru că devine la fel de nemărginită ca a mării. Nici un obiect vesel sau ciudat nu se mai zărea în vale — de acolo dispăru orice distracție cu putință, orice senzație stârnită de imaginile exterioare. Reveria deveni solemnă și profundă, nedeslușită precum lacul acoperit de păclă, nesfârșită precum cerul fără hotar. Nu mai existau în natură decât cerurile și omul, sufletul și îndoiala.

Silueta înaltă a lui Trenmor, care stătea în picioare la cârma bărcii, înfășurat într-o mantie întunecată, se desena clar în aerul albastru al nopții. Își ridica fruntea largă și gândurile pătrunzătoare către cerul supărat pe el atât de multă vreme.

— Stenio, îi zise el tânărului poet, n-ai putea vâsli mai încet și să ne lași să ascultăm mai în voie zgomotul armonios și proaspăt al apei tulburate de rame? Ține ritmul, poetule, ține ritmul! Este la fel de frumos și la fel de important ca și cadența celor mai iscusite versuri. Acum e mai bine! Auzi și tu muzica tânguitoare a apei care se sparge și se despică? Auzi și tu aceste firave picături ce cad una după alta, murind în urma noastră precum scurtele note, subțiate, ale unui refren care se îndepărtează? Mi-am petrecut în același fel multe ceasuri, adăugă Trenmor, așezat la țărmul mărilor liniștite, sub frumosul cer al Mediteranei. Ascultam tot așa de încântat mișcarea bărcilor la picioarele meterezelor noastre. Noaptea, în acea îngrozitoare tăcere a nesomnului de dinainte de vuietul muncii și al blestemelor infernale ale durerii, zgomotul slab și tainic al valurilor care loveau în zidul temniței mele reușea întotdeauna să-mi aducă pacea sufletească. Și, mai târziu, când m-am simțit la fel de puternic ca și destinul meu, când sunetul meu oțelit nu mai era nevoit să ceară ajutor puterilor exterioare, acest zgomot blând al apelor venea să-mi legene visările și mă cufunda într-un extaz încântător.

În clipa aceea, un pescăruș cenușiu traversă lacul și, pierzându-se în ceață, îi atinse în treacă pletele umede ale lui Trenmor.

— Încă un prieten, zise ocnașul, încă o amintire plăcută! Când mă odihneam pe plajă, neclintit precum dalele portului, aceste păsări călătoare, confundându-mă uneori cu vreo statuie neînsuflețită, se apropiau de mine și mă priveau lung, fără frică — erau singurele ființe care nu voiau să-mi dovedească nici repulsia, nici disprețul lor. Ele nu-mi înțelegeau chinul. Nu mi-l reproșau. Iar când făceam vreo mișcare, își luau zborul. Ele nu vedeau că

aveam un lanț de picioare, că nu le puteam urmări; nu știau că sunt un ocnaș, fugeau așa cum ar fi făcut-o din fața oricărui om!

- Visătorule! zise tânărul către ocnaș. Spune-mi, de unde a găsit sufletul tău de bronz forța să îndure primele zile dintr-o asemenea existență?
- N-o să-ți spun, Stenio, fiindcă nu mai știu. În zilele acelea nu mă mai simțeam, nu mai trăiam, nu mai înțelegeam nimic. Dar când am priceput cât de groaznic era ceea ce mi se întâmpla, am simțit și că am forța de a rezista. Lucrul de care mă temusem, fără să-mi dau prea bine seama, fusese o viață larvară și monotună. Când am văzut că era de muncă acolo, o trudă crâncenă în zile de foc și în nopți înghețate, lovituri, înjurături, răcnete, marea imensă înaintea ochilor, piatra de neclintit a coșciugului sub picioare, relatări care te îngrozeau auzindu-le și suferințe care te înfiorau văzându-le, am înțeles că puteam trăi, pentru că puteam lupta și îndura.
- Pentru că, zise Lelia, sufletul tău mare are nevoie de senzații violente și de stimulente fierbinți. Dar spune-ne, Trenmor, cum ți-ai dobândit liniștea, căci, până la urmă, așa cum ne-ai amintit mai adineauri, ți-ai regăsit pacea interioară chiar în sânul acestei vizuini; și, de fapt, toate senzațiile slăbesc, dacă sunt obligate să se repete.
- Pacea interioară! zise Trenmor, ridicând spre cer privirea sa sublimă. Pacea interioară este cea mai mare binefacere a divinității, este viitorul spre care tinde neîncetat sufletul nemuritor, este beatitudinea însăși! Pacea interioară este Dumnezeu! Ei bine, eu am găsit-o la ocnă. Fără ocnă, n-aș fi înțeles niciodată taina destinului omenesc, niciodată n-aș fi gustat-o eu, jucătorul, eu, omul fără credință și fără scop, obosit de o viață din care căutam în zadar o scăpare, amețit de o libertate cu care nu știam ce să fac, nefolosindu-mi timpul să meditez la aceasta; într-atât eram de grăbit să gonesc din urmă orele și să scurtez plictisul existenței! Aveam nevoie de a mă descotorosi, pentru o vreme, de propria-mi voință și de a cădea în puterea unei voințe oarecare, dușmănoase și brutale, care să mă învețe s-o prețuiesc pe a mea. Acest surplus de energie, care s-ar fi cramponat de pericolele și de ostenele vulgare ale vieții legiuite, s-a potolit, în sfârșit, când a trebuit să se lupte cu necazurile traiului de ispășire. Aș îndrăzni să zic că energia mea a ieșit, într-o câțva, victorioasă, dar victoria a adus după sine mulțumirea și îndestularea ei solitară. Pentru prima oară în viața mea am cunoscut plăcerile somnului, atât de depline, atât de voluptuoase la ocnă, pe cât de rare și de întrerupte îmi fuseseră în sânul vieții de lux. La ocnă am învățat cât valorează respectul de sine, căci, departe de a mă simți umilit în contactul cu toate acele existențe blestamate, comparând lașă lor obrăznicie și mânia lor posomorâtă cu resemnarea calmă care era în mine, am crescut în propriii mei ochi și am îndrăznit să cred că ar fi putut să existe o oarecare comunicare, slabă și îndepărtată, între cer și omul curajos. În zilele mele de febră și de cutezanță, nu reușisem niciodată să nădăjduiesc la așa ceva. Pacea interioară a dat naștere acestei gândiri regeneratoare și, puțin câte puțin, a prins rădăcini în mine. Am ajuns, în cele din urmă, să-mi înalț dintr-o dată sufletul spre Dumnezeu și să mă rog la el fierbinte și plin de încredere. Oh! Și câte râuri de bucurie au curs atunci în acest biet suflet pustiu! Cum au devenit făgăduielile divinității umile și mărunte și milostive, pentru a coborî până la mine și a se înfățișa slabelor mele simțuri. Atunci am înțeles misteriosul simbol al Cuvântului divin, care s-a făcut om pentru a-i învăța și a-i mângâia pe oameni, și toată această mitologie creștină, atât de sensibilă și atât de plină de iubire, aceste raporturi dintre cer și pământ, aceste minunate efecte ale spiritualismului care-i deschide, în sfârșit, omului nefericit un viitor de speranță și de consolare! Oh, Lelia! Oh, Stenio! Și voi credeți în Dumnezeu, nu-i așa?

- Întotdeauna! răspunse Stenio.
- Aproape întotdeauna, răspunse Lelia.
 - Și apoi, zise Trenmor, o dată cu credința mi s-a revelat și o altă facultate morală, o altă binefacere cerească, poezia! Printre furtunile vieții mele din trecut, acest sentiment mi-a atins în treacăt simțurile. I-am înțeles pe marii poeți cu care am făcut cunoștință, ceea ce a însemnat, probabil, mult pentru un om atât de avid și atât de incapabil de a se înțelege pe sine, cum eram eu pe atunci. Pacea sufletului a dat naștere poeziei, la fel cum dăduse naștere ideii unui Dumnezeu-prieten. Ce de comori mi-ar fi rămas pe veci necunoscute, fără binefacerea acestor cinci ani de penitență și de reculegere! Agonia ocnei a însemnat, pentru mine, ceea ce ar fi însemnat pacea unei mânăstiri pentru un suflet mai blând și mai suplu.

Mi-am dorit adeseori singurătatea. În zilele de neliniște și de remușcare steapă, încercasem să fug de prezența omului. Dar zadarnic cutreierasem o parte din lume — singurătatea mă ocolea, omul sau inevitabilele sale influențe sau puterea lui despotică asupra întregii creații mă urmăriseră până în inima deșertului. La ocnă, am găsit această solitudine atât de prețioasă, căutată înaintea fără succes. În mijlocul tuturor acelor vicioși și criminali în zdrențe, care răcneau în jurul meu, mi-am găsit eu refugiul și liniștea. Acele voci îmi răneau cel mult urechile, căci nici una nu ajungea până la sufletul meu. Între mine și oamenii aceia nu exista nici o afinitate morală — relațiile mele cu ei mă îndepărtau mai mult decât libertatea mea fizică și am reușit să exist complet în afara vieții materiale. Acolo se află singura libertate, acolo se află singura izolare posibilă pe pământ. În acea pace interioară, în mijlocul acelei solitudini, inima mea s-a deschis către frumusețea naturii. Odată, admirației mele blazate nu-i fuseseră suficiente nici cele mai frumoase meleaguri de sub soare. Acum, o palidă rază printre doi nori, o tânguie melodioasă a vântului pe plajă, freământul valurilor, strigătul melancolic al pescărușilor, cântecul îndepărtat al vreunei fete, mireasma unei flori crescute cu mare greutate în crăpătura unui zid însemnau pentru mine desfătări intense, comori cărora le cunoșteam prețul. De câte ori n-am contemplat cu încântare, printre gratiile dese ale unei ferestruici din zid, scena imensă și grandioasă a mării tumultuoase, plimbându-și hula zvârcolitoare și lungile sale lame de spumă de la un orizont la altul, cu viteza fulgerului! Cât era de frumoasă, atunci, marea aceea încadrată într-o ramă îngustă de bronz! Cu cât nesaț cuprindea ochiul meu, lipit de deschizătura deloc generoasă, imensitatea priveliștii desfășurate înaintea mea! Ei, și nu-mi aparținea mie în întregime marea aceea pe care privirea mea putea s-o îmbrățișeze, în care gândurile mele erau libere și hoinare, mai iuți, mai suple, mai capricioase în zborul lor fantastic decât rândunelele care, cu aripi negre și mari, atingeau spuma valurilor și lăsându-se legănate, adormite de vânt? Ce-mi păsa atunci de temniță și de lanțuri? Imaginația mea călărea pe furtună, ca umbrele evocate de harfa lui Ossian*. Mai târziu, cu o corabie ușoară, am străbătut acea mare pe care sufletul meu se plimbase de nenumărate ori. Ei bine! Mi s-a părut mai puțin frumoasă, mărturisesc — vântul era leneș și greoi pentru gustul meu, valurile aveau reflexe mai puțin sclipitoare, ondulări mai puțin grațioase. Deasupra, soarele se ridica mai puțin pur și apunea mai puțin sublim. Marea pe care pluteam în momentul acela nu mai era marea care-mi legănase visurile, marea care îmi aparținuse numai mie și de care mă bucurasem numai eu, în mijlocul sclavilor înlănțuiți.

— Și acum, îmi zise Stenio, ce viață duci, care sunt plăcerile tale? Oameni ca tine au nevoie de atât de puțin din viața materială,

* Bard scoțian legendar, din secolul al III-lea. Sub același nume, poetul James Macpherson (1736-1796) avea să publice așa-zise fragmente de poezie antică, traduse din vechea limbă galică, a căror

influență asupra literaturii romantice a fost considerabilă

Încât tu nu te bucuri, văd eu, de avantajele îndeșulării și ale libertății, de tot ceea ce un altul, în locul tău, s-ar fi grăbit să savureze pe îndelete, după o atât de aspră abținere.

— Aș da dovadă de orgoliu, răspuse Trenmor, și mai rău încă, de trufie prostească, dacă aș spune că am rămas rece întorcându-mă la toate aceste bunuri atât de multă vreme pierdute. V-am mai povestit prin ce concurs de evenimente aventuroase, după ce călătorii, lucrări și activitate bine condusă, am ajuns să mă achit față de creditorii mei și să-mi asigur, pentru tot restul zilelor mele, ceea ce se numește bunăstare. Această condiție înaltă de existență îmi era mai puțin necesară decât majorității oamenilor. Obișnuit cu mizeriile sclaviei și, apoi, cu acelea ale vieții rătăcitoare, aș fi putut accepta, ca pe o binefacere din partea Providenței, o colibă primitivă la periferia vreunei așezări noi, trăind doar din ceea ce îmi oferea natura și din roadele muncii mele. Nepăsător la viitorul meu social, l-am lăsat la voia întâmplării și, așa cum l-a croit întâmplarea, eu l-am primit cu recunoștință. Astăzi sunt, probabil, cel mai fericit dintre oameni, pentru că trăiesc fără planuri și fără dorințe. Pasiunile stinse în mine mi-au lăsat o imensă moștenire de amintiri și cugetări, de unde extrag, în fiecare clipă, senzații triste și plăcute. Trăiesc alene și fără eforturi, ca un convalescent după o boală crâncenă. N-ați simțit și voi această toropeală încântătoare din suflet și din trup după niște zile de delir și de coșmar — zile lungi și grăbite, deopotrivă, în care, devorat de vise, sleit de senzații incoerente și bruște, nu-ți mai dai seama de mersul timpului și de succesiunea nopților și a zilelor? Atunci, dacă ați ieșit din această dramă fantastică în care ne azvârle febra, pentru a reintra în viața tihnită și leneșă, în idila și în plimbările plăcute, sub soarele călduț, printre plantele pe care le lăseserăți abia înmugurite și le găsiți în floare, dacă ați mers cu pas încet, încă slăbit, de-a lungul pârâului nepăsător și liniștit ca voi înșivă, dacă ați ascultat vag toate aceste zgomote ale naturii, pierdute și aproape uitate atât de multă vreme pe un pat de suferință, dacă ați surâs la cântecul unei păsări și la parfumul unui trandafir ca la niște lucruri rare și noi, dacă v-ați reluat viața blând, prin toți porii și prin toate senzațiile, una câte una, veți putea înțelege ce a însemnat odihna în sfârșit, după furtunile vieții mele.

Trebuie să mărturisesc, totuși, că uneori mi-am făgăduit de la această viață nouă mai multă fericire decât mi-a dăruit în realitate. Imaginația omului este croită astfel încât să găsească desfătări dincolo de prezent sau dincoace de el. Când eram sclav, simțeam o vie bucurie în sentimentul de speranță și în visele despre viitor. Când am fost liber, mi-a trebuit să caut aceste bucurii făgăduite în amintirea sclaviei, în visele despre trecut. Ei bine, și acestea sunt plăcute. Aceste suferințe nedesluite ale sufletului care caută, așteaptă, dorește, care se ignoră pe sine însuși, care construiește minunile vieții viitoare și redescoperă ruinele vieții deja scurse, aceste aspirații tandre și triste către un bine necunoscut, care niciodată nu se lasă atins și niciodată nu se epuizează — toate acestea reprezintă viața sufletului. Nefericiți aceia care le nesocotesc și care se ambiționează pentru bunurile pământești! Aceste bunuri sunt nestatornice și capricioase — lipsesc adesea, îți scapă neîncetat. În inima omului, visurile nu lipsesc niciodată, așteptarea și amintirea sunt comori întotdeauna la îndemână.

Trenmor căzu într-o adâncă visare, iar tovarășii săi îi imitară tăcerea. Frumoasa Lelia privea urma bărcii pe apă, unde oglindirea stelelor tremurătoare făcea să alerge firișoare subțiri de aur viu. Stenio, cu ochii pironiți asupra Leliei, nu o mai vedea decât pe ea în tot universul. Când briza, care începuse să se ridice în frisoane neașteptate și rare, îi aducea peste obraz câte o șuviță din părul negru și inelat al Leliei sau ciucurii eșarfei sale, Stenio fremăta ca apele lacului, ca trestia de pe mal; apoi briza se oprea dintr-o dată, ca răsuflarea din urmă a unui piept care suferă. Părul Leliei și faldurile eșarfei cădeau din nou la pieptul ei, iar Stenio căuta în zadar o privire în acei ochi al căror foc știa atât de bine să pătrundă tenebrele, când Lelia binevoia să

fie femeie. Oare la ce se gândea Lelia, în timp ce privea urma bărcii pe apă?... Briza împrăștiase ceața. Deodată, Trenmor zări, la numai câțiva pași înaintea lor, arborii de pe mal și, spre orizont, luminile roșietice ale orașului. Suspină adânc.

— Cum așa, zise el, deja? Vâslești prea repede, Stenio, m-ai smuls dintr-o foarte dragă iluzie. Ceața aceasta mă înșela, zgomotul vâslelor, răcoarea serii și mai ales pacea religioasă din mine mă făceau să cred că mă aflu încă la ocnă.

XIV

CÂTEVA ORE MAI TÂRZIU, se aflau la balul bogatului muzician Spuela. Trenmor și Stenio intraseră sub cupolă și, din fundul acelei rotonde goale și sonore, își plimbau privirile peste marile săli, pline de mișcare și larmă. Dansatorii se roteau în cercuri capricioase, sub lumânările care pâleau, florile mureau în aerul rarefiat și obosit, sunetele orchestrei se stingeau sub bolta de marmură și, prin aburii încinși ai balului mascat, personajele triste și frumoase se perindau încoace și încolo, în veșmintele lor de sărbătoare. Dar, deasupra aceluia tablou bogat și amplu, deasupra acelor nuanțe strălucitoare, atenuate de nedeslușitul profunzimii și de greutatea atmosferei, deasupra acelor măști bizare, a podoabelor sclipitoare, a cadrilurilor vioaie și a grupurilor de femei tinere ce râdeau, deasupra mișcării și a zgomotului, deasupra tuturor se înălța impresionantă figura izolată a Leliei. Sprijinită de o stelă antică de bronz, pe treptele amfiteatrului, contempla și ea, de asemenea, balul. Și ea îmbrăcase un costum caracteristic, dar alesese unul nobil și sumbru, ca ea — avea o rochie sobră, deși de o sobrietate căutată, și paloarea, seriozitatea și privirea profundă a unui tânăr poet de altădată, de pe vremea când timpurile erau poetice și când poezia nu era înghiontită în mulțime. Părul negru al Leliei, pieptănat pe spate, lăsa descoperită acea frunte pe care degetul lui Dumnezeu părea să fi pus pecetea unei misterioase nefericiri și pe care privirea tânărului Stenio o interoga neîncetat, cu neliniștea cârmaciului atent la cea mai mică suflare de vânt și la aspectul celor mai subțiri nori pe un cer senin. Mantia Leliei era mai puțin întunecată, mai puțin catifelată decât ochii ei mari, încoronați de sprâncene expresive. Albeața mată a obrazului și a gâtului său se pierdea în aceea a amplului guler plisat și scrobit, iar respirația rece a pieptului ei de nepătruns nu ridica nici satinul negru al pieptarului, nici cele trei șiraguri ale lanțului de aur.

— Privește-o pe Lelia! îi zise Trenmor, cu un sentiment de calmă admirație, în vreme ce inima tânărului bătea cu putere, gata să-i iasă din piept. Privește această siluetă grecească sveltă, sub aceste veșminte luate din Italia cucernică și pasionată, această frumusețe antică, pentru care arta statuară a pierdut șansa de a-i crea tiparul, cu expresia de reverie profundă a secolelor filozofice; aceste forme și aceste trăsături atât de bogate, acest lux al alcătuirii exterioare, căreia doar un soare homeric i-ar fi putut crea tipurile, acum uitate; privește, îți spun, această frumusețe trupească și îți va fi de ajuns pentru a băga de seamă că are o mare energie și că lui Dumnezeu i-ar fi plăcut s-o înzestreze cu toată forța intelectuală a epocii noastre!... Se poate închipui ceva mai desăvârșit decât Lelia astfel îmbrăcată, așezată și visând? Este marmura fără de pată a Galateei, cu privirea divină a lui Tasso, cu surâsul amar al lui Alighieri. Este atitudinea destinată și cavalierească a tinerilor eroi ai lui Shakespeare, este Romeo, sensibilul îndrăgostit, este Hamlet, palidul și asceticul vizionar, este Julieta, Julieta în pragul morții, ascunzând în sân otrava și amintirea unei iubiri frânte. Cele mai mari nume ale istoriei, ale teatrului și ale poeziei le-ai putea înscrie pe acest chip a cărui expresie rezumă totul, deoarece condensează totul. Tânărul Rafael ar fi putut cădea în această contemplare extatică, în timp ce Dumnezeu îi înfățișa un ideal virginal de femeie. Corinne murind s-ar fi cufundat în această

atenție sumbră, în timp ce ar fi ascultat ultimele sale versuri, recitate la Capitoliu de o tânără fecioară. Pajul mut și misterios al Larei s-ar fi închis în această izolare disprețuitoare față de mulțime. Da, Lelia reunește toate aceste însușiri ideale, pentru că ea reunește geniul tuturor poezilor, măreția tuturor eroismelor. I-ai putea da Leliei toate aceste nume, dar cel mai plăcut, cel mai armonios dintre toate înaintea lui Dumnezeu ar fi tot cel de Lelia! Lelia, sub a cărei frunte luminoasă și pură, într-al cărei piept larg și suplu sunt cuprinse toate marile idei, toate sentimentele generoase — religie, entuziasm, stoicism, milă, perseverență, durere, caritate, iertare, candoare, îndrăzneală, dispreț pentru viață, inteligență, activitate, năzuință, răbdare, totul! Totul, până la slăbiciunile nevinovate, până la ușurătățile sublime ale femeii, până la nepăsarea schimbătoare, care este, probabil, cel mai dulce privilegiu al său și seducția sa cea mai puternică.

- **Totul**, în afară de iubire! Vai! zise Stenio. Așadar, este foarte adevărat! Nu ai numit și iubirea, Trenmor, tu, care o cunoști pe Lelia, nu ai numit și iubirea! Ei bine, dacă-i pe așa, ai mințit — Lelia nu este o ființă desăvârșită. Este un vis, așa cum omul îl poate crea grațios, sublim, dar din care lipsește mereu ceva necunoscut, ceva care nu are un nume și pe care un nor ni-l ascunde mereu, ceva care este de dincolo de ceruri, ceva spre care tindem neîncetat, fără a reuși vreodată nici să-l atingem, nici să-l ghicim, ceva adevărat, perfect, imuabil — probabil Dumnezeu, poate că Dumnezeu se numește acel ceva! Ei bine, revelația acestui ceva îi lipsește spiritului omenesc. Pentru a-l înlocui, Dumnezeu i-a dăruit iubirea, mică scânteie desprinsă din focul din cer, sufletul universului perceptibil de către om. Această scânteie divină, această răsfângere a Preaînaltului, fără de care și cea mai frumoasă creație este lipsită de valoare, fără de care frumusețea nu este decât o imagine lipsită de viață, iubirea, Lelia nu o are. Ce este, așadar, Lelia? O umbră, un vis, o idee cel mult. Recunoaște, acolo unde nu există iubire, nu există femeie!
- Și crezi tu, îi zise Trenmor fără a-i răspunde la ceea ce Stenio spera să fie luat ca o întrebare, crezi tu, de asemenea, că acolo unde nu mai există iubire, nu mai există nici bărbat?
- **O cred din tot sufletul meu! strigă băiatul.**
 - În cazul acesta, și eu sunt mort, zise Trenmor surâzând, căci nu simt iubire pentru Lelia și dacă Lelia nu mi-o inspiră, atunci care alta să aibă această putere? Ei bine, copile, sper că te înșeli și că se întâmplă cu iubirea la fel ca și cu restul pasiunilor. Eu cred că, abia acolo unde se sfârșește iubirea, începe omul.

În momentul acela, Lelia coborî treptele și veni către ei. Maiestruzitatea plină de tristețe, care o înconjură pe Lelia ca o aură, o izola în mijlocul lumii aproape întotdeauna — era o femeie care, în public, nu se lăsa niciodată pradă propriilor impresii. Se ascundea în intimitatea sa pentru a râde de viață, dar o traversa cu o neîncredere dușmănoasă și își făcea apariția în mijlocul ei cu o înfățișare rigidă, pentru a se ține departe, pe cât posibil, de contactul cu societatea. Cu toate acestea, îi plăceau petrecerile și reuniunile publice. Venea la ele căutând un spectacol. Venea să viseze aici, singuratică în mijlocul mulțimii. Fusese nevoie ca mulțimea să se obișnuiască s-o vadă planând asupra ei și obținând pe seama ei impresii, fără ca vreodată să-i comunice nimic din ale sale. Între Lelia și mulțime nu exista un schimb. Dacă Lelia îngăduia câteva mute simpatii, refuza totuși să le inspire, căci ea nu avea nevoie de așa ceva. Mulțimea nu înțelegea acest mister, dar era fascinată și, în vreme ce căuta să scadă valoarea acestui destin necunoscut, a cărui independență o jignea, se dădea la o parte înaintea ei cu un respect instinctiv, înrudit cu teama.

Bietul poet tânăr, de care ea era iubită, înțelegea ceva mai bine cauzele puterii Leliei, deși nu voia încă să și le mărturisească. Uneori, ajungea atât de aproape de tristul adevăr, pe care îl tot căuta și îl tot refuza, încât simțea un soi de oroare pentru Lelia. I se părea atunci că

Lelia era blestemul său, demonul său, geniul său rău, cel mai periculos dușman pe care îl avea pe lume. Văzând-o cum venea, astfel, către el, singură și gânditoare, resimți parcă o ură față de această ființă care nu aparținea naturii prin nici o legătură evidentă, fără a-i trece prin minte — nesocotitul! — că ar fi suferit cu mult mai mult dacă ar fi văzut-o vorbind însuflețit și surâzând.

— Tu ești aici, îi zise el pe un ton sec și amar, ca un cadavru care și-a deschis sicriul și a venit să se plimbe printre cei vii. Iată, lumea se îndepărtează de tine, îi este teamă să-ți atingă lințoliul, cu greu îndrăznește să te privească în ochi; tăcerea spaimei plutește în jurul tău ca o pasăre de noapte. Mâna ta este rece, aidoma marmurei din care ai fost creată.

Lelia nu-i răspunse decât printr-o privire stranie și un surâs glacial. Apoi, după un moment de tăcere:

- **Aveam o părere cu totul diferită adineauri, zise ea. Vă consideram pe toți morți, în timp ce eu, vie, vă treceam în revistă. Îmi spuneam că există ceva straniu și lugubru în născocirea acestor baluri mascate. Nu este foarte trist, de fapt, să reînvii astfel veacurile care nu mai sunt și să le silești să distreze secolul actual? Aceste costume din vremile trecute, care ne înfățișează generații stinse, nu sunt oare, în mijlocul beției unei petreceri, o lecție înfiorătoare ce ne aduce aminte de scurtimea zilelor omului? Unde sunt mințile pasionate, care clocoteau sub aceste berete și sub aceste turbane? Unde sunt inimile tinere și alerte, care palpitau sub aceste pieptare de mătase, sub aceste corsaje brodate cu aur și perle? Unde sunt femeile trufașe și frumoase, care-și drapau pe umeri aceste stofe grele, care-și acopereau bogatele pieptănături cu aceste giuvaiere gotice? Vai! Unde sunt, între acești regi de o zi, cei care au strălucit ca noi, astăzi? S-au dus fără să se gândească la generațiile de dinaintea lor, fără să se gândească la cele care aveau să le urmeze, fără să se gândească nici măcar la generația lor, care se acoperea cu aur și parfumuri, care se înconjura de lux și de cântări, așteptând frigul sicriului și uitarea mormântului.**
- **Se odihnesc după ce au trăit, zise Trenmor. Fericiți cei ce dorm în pacea Domnului!**
- **Se pare că mintea omului este destul de săracă, reluă Lelia, iar plăcerile sale destul de goale. Se pare că bucuriile simple și ușoare se trec destul de repede pentru el, întrucât, în străfundurile lui, dincolo de veselie și fast, se întâlnește întotdeauna o teribilă impresie de tristețe și de groază. Iată aici un om bogat și voios, un fericit al lumii acesteia, care, pentru a se ameți și a uita că zilele sale sunt numărate, nu găsește nimic mai bun de făcut decât să dezgroape rămășițele pământeste ale trecutului, să își îmbrace oaspeții în livrelele morților și să pună să danseze în palatul său fantomele strămoșilor!**
- **Sufletul tău este trist, Lelia, spuse Trenmor. S-ar zice că, aici, numai tu singură te temi să nu mori, la rândul tău.**

XV

„TÂNĂRUL ACESTA MERITA MAI MULTĂ compasiune, Lelia. Credeam că nu ai în tine decât grație și adorabilele calități de femeie. Oare să ai, deopotrivă, o ingratură feroce și o vanitate insolentă? Nu, mi-ar plăcea să mă îndoiesc mai degrabă de existența lui Dumnezeu, decât de bunătatea inimii tale. Lelia, spune-mi, așadar, ce vrei să faci din acest suflet de poet, care ți s-a dăruit și pe care l-ai primit probabil cu imprudență? Acum nu mai poți să-l respingi fără să-l sfâșii, ia seama, Lelia, Dumnezeu îți va cere socoteală într-o bună zi, căci acest suflet vine de la el și trebuie să se întoarcă la el. Dacă privirea lui Dumnezeu se pleacă până foarte aproape de noi, pentru a cântări deosebirile dintre creațiile ieșite din mâinile sale, fără îndoială că tânărul

Stenio trebuie să fie unul dintre copiii săi preferați. N-a turnat oare în el o fărâmbă din frumusețea îngerilor? Pleoapa sa molatică, lăsându-se în jos în fiecare clipă, pentru a acoperi o privire modestă, nu pare ea să amintească de sărutările caste ale acelor fecioare înaripate, pe care le vedem în visele noastre? N-am văzut o înfățișare de o pace mai angelică, nici un albastru al celui mai senin cer, mai limpede și mai ceresc decât albastrul ochilor săi. N-am auzit să fie vocea vreunei tinere fete mai armonioasă și mai caldă decât a lui; cuvintele rostite de el sunt ca notele blânde și catifelate, pe care vântul le încredințează corzilor harfei. Și apoi, umbletul său lent, atitudinile sale dezinvolve și triste, mâinile sale albe și fine, trupul său fragil și suplu, părul său de o nuanță atât de caldă și de o moliciune atât de mătăsoasă, chipul său schimbător precum cerul toamnei, acel purpuriu strălucitor pe care o privire de-a ta îl răspândește pe obrazul său, acea paloare albăstrie pe care un cuvânt de-al tău o imprimă buzelor sale, toate acestea fac din el un visător sensibil, un tânăr bărbat virgin, un suflet pe care Dumnezeu l-a trimis să sufere pe lumea asta pentru a-l pune la încercare, înainte de a-l transforma într-un înger. Iar dacă tu vei arunca acest suflet în vârtejul pasiunilor care macină, dacă îl vei stinge sub gheața disperării, dacă îl vei abandona în fundul prăpastiei, cum își va mai regăsi el drumul spre ceruri? O, femeie! Ia seama la ce vei face! Nu-l zdrobi pe acest copil plâpând sub povara îngrozitoare tale rațiuni! Apără-l de vânt și de soare, de ziuă, de ger, de fulger și de tot ce ne veștejește, ne răvășește, ne secătuiește și ne ucide. Femeie, ajută-l să meargă, acoperă-l cu poala hainei tale, fii călăuza lui la marginea recifelor. Nu poți să fii prietena ori sora ori mama lui?

Știu tot ceea ce mi-ai spus deja, te înțeleg, te felicit, dar pentru că ești fericită astfel (atât cât îți este dat să fii!), nu pentru tine îmi fac griji, ci pentru el, care suferă și pe care îl plâng. Să vedem, femeie! Tu, care știi atâtea lucruri neștiute de bărbat, n-ai un leac și pentru boala lui? Nu le poți dăruia și celorlalți puțin din cunoașterea pe care ți-a hărăzit-o Dumnezeu? Îți stă în putere să faci rău și să nu poți face binele?

Ei bine, Lelia, dacă-i pe-așa, trebuie să-l îndepărtezi pe Stenio sau să fugi de el".

XVI

„SA-L ÎNDEPĂRTEZ PE STENIO sau să fug de el! Oh, nu încă! Ești atât de rece, prietene, inima ta este atât de bătrână, încât vorbești despre alungarea lui Stenio de parcă ar însemna să plec din orașul acesta într-un altul, să-i părăsesc pe oamenii aceștia pentru cei de mâine, de parcă ar însemna ca tu, Trenmor, să mă părăsești pe mine, Lelia!

Știu, ți-ai atins scopul, ai scăpat din naufragiu, iată-te în port. Nici un sentiment din tine nu se ridică până la pasiune, nimic nu-ți este necesar, nimeni nu poate face sau desface fericirea ta, tu îți ești singurul artizan și gardian. Te felicit și eu, Trenmor, dar nu te înțeleg, cel mult te ghicesc. Admir construcția echilibrată și trainică pe care ai creat-o, dar este o fortăreață această construcție a rațiunii tale, iar mie, ca femeie, mie, ca artistă, îmi trebuie un palat; n-aș fi deloc fericită în el, dar cel puțin n-aș muri; între zidurile tale de gheață și de piatră, n-aș supraviețui nici măcar o zi. Nu, nu încă, nu! Dumnezeu n-o cere! Se poate grăbi înfăptuirea planurilor sale? Dacă îmi este dat să ajung până acolo unde ești tu, vreau măcar să ajung coaptă, ca înțelepciune, și destul de sigură pe mine, cât să nu privesc înapoi cu durere.

Te pot auzi de aici: «Slabă și nevolnică femeie, recunoaște că te temi să obții ceea ce adesea ceri; eu te-am văzut năzuind la triumful pe care îl refuzi!»... Ei bine, fie! Sunt slabă, sunt lașă, dar nu sunt nici nerecunoscătoare, nici frivolă, n-am nimic din aceste vicii femeiești. Nu, prietene, nu țin deloc să zdrobesc inima bărbatului, nici să înăbuș sufletul poetului. Poți sta liniștit, îl iubesc pe Stenio".

XVII

„ÎL IUBEȘTI PE STENIO! Minți, femeie! Gândește-te la ce suntem noi — tu, el și cu mine. Îl iubești pe Stenio! Nu este și nu poate fi adevărat. Te-ai gândit câte secole te despart de el? Tu, floare ofilită, bătută de vânt, frântă; tu, luntre zgâlțâită de toate mărire, eșuată pe toate plajele, ai îndrăzni să încerci o nouă călătorie? Ah, nu te gândești la ce spui, Lelia! Ce le trebuie în prezent ființelor ca noi? Odihna mormântului. Tu ai trăit! Lasă-i și pe alții să trăiască, la rândul lor, nu te repezi, umbră tristă și trecătoare, în calea celor care nu și-au încheiat menirea și nu și-au pierdut speranța. Lelia! Lelia! Te cheamă sicriul — n-ai suferit îndeajuns, sărmană muritoare? Culcă-te, mai bine, în giulgiul tău, dormi, în sfârșit, în tăcerea ta — suflet obosit, pe care Dumnezeu nu-l mai osândește de acum la muncă și durere!

Este foarte adevărat că nu ai ajuns la fel de departe ca mine. Mai ai câteva reminiscențe din timpurile trecute. Încă mai lupți, uneori, împotriva dușmanului omului, împotriva nădejzii. Dar crede-mă, sora mea, numai câțiva pași te mai despart de capăt. Crede-mă, mai ai foarte puțin drum de parcurs ca să pășim apoi, umăr la umăr, spre beatitudinea veșnică. Tu ești mult mai aproape de mine decât de Stenio. Și apoi, ca să vii la mine, trebuie să înaintezi; în schimb, ca să te duci la el, ar trebui să te întorci — și asta nu-i cu puțință. Este ușor de îmbătrânit, dar nimeni nu întinerește.

Încă o dată, lasă copilul să crească și să trăiască, nu înăbuși floarea abia încolțită. Nu-ți îndrepta suflarea înghețată asupra frumoaselor sale zile însorite de primăvară. Nu spera că ai viață de dat, Lelia — în tine viață nu mai este, nu ți-a rămas decât regretul. Curând, ca și mie, n-o să-ți mai rămână decât amintirea".

XVIII

„MI-AI FĂGĂDUIT-O, O SĂ MĂ IUBEȘTI tandru și o să fim fericiți. Nu încerca să grăbești timpul, Stenio, nu fi nerăbdător în a sonda misterele vieții. Lasă-te prins de viață și purtat acolo unde ne ducem cu toții. Te temi de mine? De tine însuși ar trebui să te temi, pe tine trebuie să te învingi, căci, la vârsta ta, imaginația strică fructele cele mai gustoase, sărăcește toate desfătărilor; la vârsta ta, omul nu știe să profite de nimic, vrea să cunoască totul, să aibă totul, să epuizeze totul și apoi se miră că binele cuiva înseamnă atât de puțin, când ar trebui să se mire doar de inima omului și de nevoile sale. Hai, crede-mă, mergi încet, savurează una câte una toate inefabilele plăceri dintr-un cuvânt, dintr-o privire, dintr-o idee, toate nimicurile uriașe dintr-o iubire ce se naște. N-am fost noi fericiți ieri, sub acei arini, când, așezați unul lângă celălalt, ne simțeam veșmintele atingându-ni-se, iar privirile noastre se ghiceau prin întuneric? Se făcuse o noapte tare neagră și totuși te vedeam, Stenio, te vedeam așa frumos cum ești și îmi imaginam că erai silful acelei păduri, sufletul acelei adieri, îngerul acelei ore tainice și dulci. Ai băgat de seamă, Stenio, că există ceasuri în care suntem siliți să iubim, ceasuri în care poezia ne inundă, în care inima noastră bate mai repede, în care sufletul nostru se avântă dincolo de noi și rupe toate legăturile voinței, pentru a pleca să caute un alt suflet cu care să se contopească? De câte ori la căderea nopții, la răsăritul lunii, la primele licăriri ale zorilor, de câte ori în tăcerea de la miezul nopții și în cealaltă tăcere, de la miezul zilei, atât de apăsătoare, atât de neliniștită, atât de mistuitoare, nu mi-am simțit inima grăbindu-se către o țintă necunoscută, către o fericire fără formă și fără nume, care este în cer, în văzduh, care este pretutindeni, ca un îndrăgostit nevăzut, ca iubirea? Și totuși, Stenio, nu aceasta este dragostea. Tu așa crezi, tu care nu știi nimic și speri totul. Eu, care știu totul, știu că există, mai presus de iubire, niște dorințe, nevoi și speranțe care nu se sting niciodată — fără de acestea, ce ar fi

omul? I-au fost hărăzite atât de puține zile pentru a iubi pe lumea aceasta!

Dar ceea ce simțim în ceasurile acelea, este atât de viu, atât de puternic, încât îl revărsăm asupra a tot ce ne înconjoară; în ceasurile în care Dumnezeu ne sălășluiește și ne umple, facem să se răsfângă asupra întregii sale creații strălucirea razei care ne învăluie.

N-ai plâns niciodată din dragoste pentru aceste stele albe, care spuzesc vălurile albastre ale nopții? N-ai îngenuncheat niciodată înaintea lor, nu ți-ai întins brațele către ele, numindu-le surorile tale? Și apoi, cum omului îi place să-și adune simțirile, prea slab fiind pentru vastele sentimente, nu ți s-a întâmplat niciodată să devii pasionat pentru una dintre ele? Nu ți-ai ales-o, cu dragoste, dintre toate, ba pe aceea care se înalță, roșie și scânteietoare, deasupra pădurilor negre ale orizontului, ba pe aceea care, palidă și blândă, se acoperea cu un văl, ca o fecioară rușinoasă, în spatele razelor umede ale lunii; ba pe cele trei surori, la fel de albe, la fel de frumoase, care strălucesc într-un triunghi misterios, ba pe cele două tovarășe radioase, care dorm una lângă cealaltă, pe cerul senin, printre miriadele celorlalte, mai puțin strălucitoare? Și, pentru toate aceste semne cabalistice, pentru toate aceste încifrări necunoscute, pentru toate aceste litere ciudate, gigantice, sublime, pe care le trasează ele deasupra creștetelor noastre, nu ți-ai dat frâu liber imaginației, încercând să le explici și să descoperi astfel marile taine ale destinului nostru, vârsta lumii, numele Atotputernicului, viitorul sufletului? Ba da, ai cercetat și tu aceste astre, cu simpatie plină de căldură, și ai crezut că întâlnești priviri drăgăstoase în lumina tremurătoare a razelor lor; ai crezut că auzi o voce care venea din înalturi, ca să te mângâie și ca să-ți spună: «Speră, tu ești venit dintre noi, printre noi te vei întoarce! Eu sunt patria ta. Eu te strig, eu te chem, eu îți voi aparține într-o bună zi!»

Iubirea, Stenio, nu este ceea ce crezi tu; nu este această violentă năzuință a tuturor simțurilor către o făptură vie; este aspirația sfântă către necunoscut a celei mai subtile părți din sufletul nostru. Ființe mărginite, căutăm neîncetat să ne înșelăm clocotitoarele și nesățioasele dorințe care ne macină; le căutăm un scop în jurul nostru și, bieți risipitori ce suntem, ne împodobim efemerii idoli cu toate frumusețile imateriale percepute în propriile vise. Emoțiile simțurilor nu ne sunt suficiente. În comoara sa de bucurii naive natura nu are nimic destul de rafinat pentru a ostoi setea de fericire din noi; ne trebuie cerul — și nu-l avem!

Iată de ce îl căutăm într-o creatură care să ne semene și cheltuim pentru ea întreaga energie înaltă, care ne-a fost dată pentru o mult mai nobilă folosință. Ii refuzăm lui Dumnezeu sentimentul de adorație, sentiment care a fost sădit în noi pentru a se întoarce numai spre Dumnezeu. Noi îl îndreptăm asupra unei ființe nedesăvârșite și slabe, care devine dumnezeul cultului nostru idolatrie. În tinerețea lumii, pe când omul nu-și denaturase natura și nu-și renegase propria inimă, iubirea unui sex pentru celălalt, în sensul în care o înțelegem astăzi, nu exista. Numai plăcerea constituia o legătură; pasiunea morală, cu piedicile, suferințele și intensitatea sa, era un rău pe care acele generații nu l-au cunoscut. Atunci existau zei care astăzi nu mai există.

Astăzi, pentru sufletele poetice, sentimentul adorației ține tocmai de iubirea fizică. Surprinzătoare eroare a unei generații avide și neputincioase! De asemenea, când vălul divin cade și creatura se arată, șovăielnică și imperfectă, în spatele acestor nori de tămâie, în spatele acestei aureole de dragoste, suntem speriați de iluzia noastră, roșim din pricina ei, ne detronăm idolul și o luăm la goană.

Apoi, căutăm un altul! Fiindcă ne este necesar să iubim și să ne înșelăm din nou — adeseori, până în ziua în care înălțăm către Dumnezeu omagiul entuziast și pur, pe care niciodată n-ar fi trebuit să îndrăznim să-l adresăm altcuiva decât lui.

„NU-MI MAI SCRIE, LELIA, DE CE-MI SCRII? Eram fericit și iată că mă azvârli iarăși în zbuțum din care abia de ieșisem o clipă! Această oră de tăcere lângă tine mi-a dezvăluit atâtea voluptăți inefabile! Deja te căiești, Lelia, pentru că mi le-ai făcut cunoscute. Așadar, te temi de nerăbdarea mea lacomă? Mă subapreciezi intenționat. Știi bine că aș fi fericit și cu puțin, pentru că nimic din ceea ce ai face tu nu mi s-ar părea neînsemnat, aș acorda prețul pe care îl merită chiar și celor mai mici favoruri din partea ta. Nu sunt un închipuit, știu cât de jos mă aflu față de tine. Femeie crudă! De ce îmi amintești neîncetat de această umilință cutremurătoare, care mă face să sufăr atât de mult?

Înțeleg, Lelia, vai! Înțeleg! Numai pe Dumnezeu îl poți iubi tu! Numai în ceruri se poate liniști și poate trăi sufletul tău! Când, în emoția unei ore de visare, ai binevoit să mă învălui cu o privire de iubire, te-ai înșelat de fapt, te-ai gândit în realitate la Dumnezeu și ai luat un om drept înger. Când luna a răsărit, când mi-a luminat chipul și a risipit acea umbră care-ți înlesnea himerele aurite, ai surâs cu milă recunoscând fruntea lui Stenio, fruntea lui Stenio pe care ai atins-o, totuși, cu un sărut!

Vrei să-l uit, după cum văd! Ți-e teamă că voi păstra senzația aceea îmbătătoare și că aș putea să trăiesc cu ea o zi întreagă! Poți fi liniștită, n-am gustat orbește această fericire; dacă mi-a mistuit sângele, dacă mi-a sfâșiat pieptul, ea nu mi-a rătat mințile. Mintea nu se rătăcește niciodată în preajma ta, Lelia! Fii liniștită, îți spun, eu nu sunt unul dintre acei Don Juani îndrăzneți, pentru care un sărut de la o femeie reprezintă un zălog de iubire. Nu cred că am puterea de a însufleți marmura și de a reînvia morții.

Cu toate acestea, răsuflarea ta mi-a învăpăiat creierul. Abia de mi-ai atins vârful părului cu buzele și am avut impresia că simt o scânteie electrică, un șoc atât de puternic, încât din piept mi-a scăpat un strigăt de durere. Oh! Tu nu ești femeie, Lelia, văd limpede acest lucru! Visasem raiul într-un sărut de-al tău, iar tu mi-ai făcut cunoscut iadul.

Totuși, zâmbetul îți era atât de blând, cuvintele tale atât de suave și atât de mângâietoare, încât după aceea m-am lăsat cuprins de fericirea de a fi cu tine. Acea emoție uriașă a mai trecut puțin și am reușit să îți ating mâna, fără a mă înfiora. Dacă mi-ai fi arătat cerul, aș fi urcat până acolo cu aripile de la tine.

Am fost fericit în noaptea aceea, amintindu-mi de privirea ta, de ultimele tale cuvinte. Nu m-am simțit măgulit, Lelia, și-o jur; știam bine că nu mă iubeai, dar mă amăgeam întărziind în acea dulce toropeală în care mă aruncaseși. Dar iată că deja mă trezești, ca să-mi strigi cu vocea ta lugubră: «Amintește-ți, Stenio, că eu nu te pot iubi!» Ei! O știu, doamnă, o știu prea bine!"

XX

„ADIO, LELIA, MĂ SINUCID. M-ai făcut fericit astăzi, mâine însă o să-mi smulgi, prea repede, fericirea pe care din nebăgare de seamă sau din capriciu mi-ai dăruit-o în seara aceasta. Nu trebuie să mai trăiesc până mâine, trebuie să adorm în desfătarea mea de acum și să nu mă mai trezesc.

Otrava este pregătită; acum îți pot vorbi deschis, n-o să mă mai vezi, n-o să mă mai poți aduce la disperare. Poate că vei regreta victima pe care tu puteai s-o faci să sufere, jucăria pe care te amuzai s-o dai de colo-colo cu suflarea ta capricioasă. M-ai iubit mai mult decât pe Trenmor, o să spui tu, deși m-ai respectat mai puțin. Este adevărat că pe el nu poți să-l chinui după plac; împotriva lui, puterea ta dă greș, unghiile tale de tigru și de femeie nu se pot înfige în această inimă de diamant. Eu, eu eram o ceară moale, în care rămâneau toate urmele; îmi

imaginez, artisto, că te distrai mai mult cu mine. Mă frământai cum aveai poftă și-mi dădeai toate formele care-ți treceau prin minte. Dacă erai tristă, îi imprimai creației tale sentimentul de care erai stăpânită. Liniștită, îi dădeai aerul liniștit al îngerilor, supărată, îi transmiteai îngrozitorul zâmbet pe care demonul l-a așternut pe buzele tale. Astfel, creatorul de statui face un zeu din puțin glod și o târâtoare din același glod care a fost un zeu.

Lelia, iartă-mi, în aceste clipe, ura pe care mi-o inspiri — este din pricină că te iubesc cu patimă, cu delir, cu disperare. Pot să ți-o spun foarte bine fără să te jignesc, fără a-ți fi nesupus, căci este ultima oară când îți vorbesc — mi-ai făcut mult rău! Și totuși, ți-ar fi fost atât de ușor să faci din mine un om fericit, un poet cu idei vesele, cu senzații vii; cu numai un cuvânt pe zi, cu un zâmbet în fiecare seară, m-ai fi făcut puternic, m-ai fi păstrat veșnic tânăr. În loc de asta, tu n-ai căutat decât să mă înfierezi și să mă descurajezi. Deși spuneai că vrei să păstrezi în mine focul sacru, l-ai stins până la ultima scânteie; apoi, l-ai reaprins, din răutate, ca să-i surprinzi izbucnirea și să-i înăbuși din nou flacăra. Acum renunț la iubire, renunț la viață — ești mulțumită? Adio!

Se apropie miezul nopții. Mă duc... acolo unde tu nu vei veni, Lelia! Căci este cu neputință să avem același viitor. Nu ne închinăm aceleiași puteri, nu vom locui în aceleași ceruri..."

XXI

BĂTU MIEZUL NOPTII. Trenmor intră la Stenio și îl găsi gânditor, așezat lângă foc. Vremea era rece și mohorâtă; vântul șuiera cu un ton ascuțit pe sub lambriurile goale și rezonante. Pe o masă, în fața lui Stenio, era o cupă plină ochi, pe care Trenmor o răsturnă, atingând-o în trecere cu mantia.

— Trebuie să vii cu mine până la Lelia, îi zise el cu un aer grav, dar liniștit. Lelia vrea să te vadă. Cred că i-a venit timpul și că va muri.

Stenio se ridică brusc și recăzu în fotoliul său, palid și lipsit de vlagă; apoi se sculă din nou, îl înșfacă de braț pe Trenmor și alergă la Lelia.

Ea era întinsă pe un divan; obrajii săi aveau o nuanță vineție, iar ochii păreau înfundați sub arcul întunecat al sprâncenelor. O cută adâncă îi traversa fruntea, de obicei atât de netedă și de albă; dar vocea ei era sigură și liniștită, iar surâsul de dispreț îi flutura, ca de obicei, pe buze, în timp ce vorbea.

Lângă ea stătea simpaticul doctor Kreysneifetter, un fermecător tânăr, blond, rumen, cu un zâmbet nepăsător, cu mâna albă, cu vorba blândă și ocrotitoare. Simpaticul doctor Kreysneifetter ținea prietenește o mână de-a Leliei în mâinile lui și, din când în când, îi cerceta pulsația arterelor, apoi o mângâia, trecându-și degetele prin frumoasele bucle ale părului ei, artistic ridicate și prinse în vârful unui cap nobil.

— Nu-i nimic, zicea el cu un zâmbet binevoitor, absolut nimic. Este doar holeră, *holera morbus*, lucrul cel mai obișnuit din lume, în vremurile noastre, și cea mai bine cunoscută maladie. Liniștește-te, frumosul meu înger! Ai holeră, o boală care îi ucide în două ceasuri pe cei care au slăbiciunea să se înspăimânte, dar care nu este deloc periculoasă pentru firile hotărâte, ca ale noastre. Nu te speria, așadar, drăguță necunoscută! Suntem doi, aici, care nu ne temem de holeră, tu și cu mine, așadar să sfidăm holeră! Să înfricoșăm această fantomă urâtă, acest monstru dezgustător ce îi ridică speciei umane părul în cap de groază. Să ne batem joc de holeră, este singura modalitate de a o trata.

- Dar, zise Trenmor, dacă am încerca puncii doctorului Magendie?
- De ce nu puncii doctorului Magendie, făcu simpaticul doctor Kreyssneifetter, dacă bolnava nu are repulsie la puncii?
- Eu am auzit, reluă Lelia cu un sânge rece caustic, că ar fi cu totul contraindicat. Să încercăm, mai degrabă, calmantele.
- Să încercăm calmantele, de vreme ce credeți în virtuțile calmantelor, spuse simpaticul doctor Kreyssneifetter.
- Dar ce-ați recomanda, după conștiința dumneavoastră? Întrebă Stenio.

La auzul cuvântului conștiință, doctorul Kreyssneifetter îi aruncă tânărului poet o privire de milă batjocoritoare; apoi se stăpâni la perfecție și spuse, cu un aer grav :

- Conștiința mea îmi recomandă să nu recomand absolut nimic și să nu mă amestec deloc în această boală.
- Asta este foarte bine, doctore, zise Lelia. Atunci, cum s-a făcut târziu, bună seara! Nu vă mai amânați prețiosul dumneavoastră somn.
- Oh! Nu vă faceți griji, reluă el, mă simt bine aici, îmi place să urmăresc cum progresează răul. Studiez, îmi place meseria mea, o fac din pasiune și îi sacrific bucurios plăcerile și odihna mea, mi-aș sacrifica și viața, dacă ar trebui, pentru binele omenirii.

— La urma urmei, care este meseria dumatăle, doctore Kreyssneifetter? Întrebă Trenmor.

- Eu consolez și încurajez, răspunse doctorul, aceasta este vocația mea. Studiul mi-a dezvăluit întreaga importanță a bolilor de care este asaltat omul. Eu le constat, le observ, asist la deznodământ și profit de observațiile mele.
- Pentru a recomanda măsurile de precauție ale sistemului igienic, potrivit simpaticei dumneavoastră persoane, completă Lelia.
- Nu am prea mare încredere în influența vreunui sistem oarecare, zise doctorul. Cu toții ne naștem sub auspiciul unei morți mai mult sau mai puțin apropiate. Strădaniile noastre pentru a întârzia termenul nu fac, adesea, decât să-l grăbească. Cel mai bine este să nu te mai gândești și să o aștepți, uitând că trebuie să vină.
- Sunteți un mare filozof, zise Lelia, luând câteva fire de tutun din cutia de aur a doctorului.

Dar avu o convulsie și căzu, agonizând, în brațele lui Stenio.

— Hai, frumoasa mea copilă, zise doctorul imberb, puțin curaj! Dacă îți faci chiar și cea mai mică grijă din pricina stării tale, ești pierdută. Dar nu riști nici măcar cât mine, dacă îți păstrezi același sânge rece.

Lelia se ridică într-un cot și, privindu-l cu ochii stinși de suferință, mai găsi încă forța să zâmbească ironic.

— Sărmane doctor, îi zise ea, aș vrea să te văd în locul meu!

— Mulțumesc, gândi doctorul.

- Ziceați, așadar, că nu credeți în influența remediilor; ca atare, nu credeți în medicină? Întrebă ea.
- Pardon, studiul anatomiei și cunoașterea corpului omenesc, cu modificările și infirmitățile sale, aceasta este o știință pozitivă.
- Da, zise Lelia, pe care o cultivați ca pe o artă de plăcere. Prieteni, zise ea întorcându-i spatele doctorului, duceți-vă să-mi căutați un preot... văd că doctorul mă abandonează.

Trenmor dădu fuga să aducă un preot. Stenio voi să-l azvârle pe doctor de pe balcon.

— Lasă-l în pace, îi zise Lelia, mă amuză! Dă-i o carte și condu-l în cabinetul meu, în fața unei oglinzi, să-și găsească de lucru. Când voi simți că mă părăsește curajul, o să-l

chem ca să-mi dea sfaturi de stoicism și ca să mor râzând de om și de știința lui.

Preotul sosi. Era voinicul și frumosul preot irlandez de la capela Saint-Laure. Se apropie, sobru și fără grabă. Înfățișarea sa inspira un respect religios; privirea lui, liniștită și pătrunzătoare, care părea că oglindește cerul, era de ajuns pentru a insufla încredere. Lelia, sfâșiată de suferință, își ascunsese fața sub brațul strâns în jurul capului, înlănțuit de părul ei negru.

— Sora mea! Începu preotul cu o voce sonoră și călduroasă.

Lelia își lăsă brațul să cadă și își întoarse încet ochii spre slujitorul Domnului.

— Iar femeia aceasta! strigă el, trăgându-se înapoi îngrozit.

Atunci chipul i se schimonosi, ochii îi rămaseră pironiți și plini de spaimă, culoarea obrazului îi deveni lividă, iar Stenio își aminti de ziua în care îl văzuse pândind și tremurând în momentul în care întâlnise privirea sceptică a Leliei, pe deasupra mulțimii prosternate.

— Tu erai, Magnus? îi zise ea. Mă recunoști?

— Cum să nu te recunosc, femeie, strigă preotul înnebunit, cum să nu te recunosc?

Minciună, deznădejde, pierzanie!

Lelia nu-i răspunse decât printr-un hohot de râs.

— Să vedem, zise, trăgându-l către ea cu o mână rece și vineție. Apropie-te, părinte, și vorbește-mi despre Dumnezeu. Tu știi de ce ai fost chemat aici. Un suflet va părăsi lumea aeeas-ta și trebuie trimis la ceruri — n-ai această putere?

Preotul o privi în tăcere și rămase împietrit de groază.

- Haide, Magnus! zise ea cu o tristă ironie, întorcându-și spre el fața lividă, deja acoperită de umbrele morții, îndeplinește-ți misiunea pe care ți-a încredințat-o Biserica, mântuiește-mă, nu pierde timpul, o să mor!
- Lelia, răspunse preotul, nu te pot mântui, știi bine. Puterea ta e mai mare decât a mea.
- Ce înseamnă asta? zise Lelia, ridicându-se pe pernă. Sunt deja pe tărâmul viselor? Nu mai sunt o făptură din specia umană, care se târăște, se roagă și moare? Năluca încremenită din fața mea nu e un bărbat, un preot? Ai mintea zdruncinată, Magnus? Ești aici, viu și în picioare, iar eu îmi dau duhul. Cu toate acestea, gândurile tale se tulbură și sufletul tău șovăie, în vreme ce al meu își adună în pace forța de a se desprinde de trup. Haide, om sărac în credință, invocă-1 pe Dumnezeu pentru sora ta muribundă și lasă copiilor aceste spaima superstițioase, care ar trebui să-ți stârnească mila. La drept vorbind, cine sunteți voi toți? Iată-1 pe Trenmor, uimit, iată-1 pe Stenio, tânărul poet, care se uită la picioarele mele și crede că vede niște gheare, și iată un preot care refuză să mă dezlege de păcate și să mă înmormânteze!
Am murit deja? E un vis ce mi se întâmplă?
- Nu, Lelia, zise în sfârșit preotul, cu o voce tristă și solemnă. Eu nu te consider un demon, nu cred în demoni, știi bine.
- Ah! ah! zise ea, întorcându-se către Stenio. Ascultă-1 pe preot — nimic nu-i mai puțin poetic decât desăvârșirea omenească. Fie, părinte, să-1 renegăm pe Satana, să-1 condamnăm la neant. Nu țin la alianța cu el, deși aerul satanic este destul de la modă și i-a inspirat lui Stenio niște versuri foarte frumoase, în cinstea mea. Dacă diavolul nu există, iată-mă foarte liniștită în ceea ce privește viitorul meu. Pot părăsi viața în clipa aceasta, căci n-o să cad în infern. Dar unde o să mă duc, îmi spuneți? Unde ți-ar plăcea să mă trimiți, părinte? Spune! în rai?
- În rai! strigă Magnus. Tu, în rai! Oare gura ta a rostit acest cuvânt?
- Nu mai există nici raiul? zise Lelia.
- Femeie, zise preotul, nu este pentru tine.
- Iată un preot consolator! zise ea. Pentru că el nu-mi poate izbăvi sufletul, să-mi fie

adus doctorul care, pentru aur sau argint, să se hotărăscă să-mi salveze viața.

- Nu văd ce-ar fi de făcut, zise doctorul Kreysneifetter. Boala urmează un traiect regulat și bine cunoscut. Ți-e sete? Să ți se aducă apă și apoi liniștește-te. Să așteptăm. Leacurile te-ar ucide, în momentul de față, să lăsăm natura să lucreze.
- Bună natură! zise Lelia. Mi-ar plăcea să te invoc pe tine! Dar cine ești tu, unde este îndurarea ta, unde este dragostea ta, unde îți este mila? Știu prea bine că de la tine vin și că la tine trebuie să mă întorc, dar în numele a ce să te implor să mă mai lași aici încă o zi? Există, probabil, o palmă de pământ sterp căruia îi lipsește cenușa mea, ca să-i crească iarba — așadar, trebuie să mă duc să-mi împlinesc menirea. Dar tu, părinte, cheamă să se pogoare asupra mea privirea celui care este mai presus de natură și care îi poate porunci naturii. Acela îi poate cere aerului să-mi reînvie suflarea, îi poate cere sevei plantelor să mă readucă la viață, îi poate cere soarelui care va răsări să-mi reîncălzească sângele. Hai să vedem, învață-mă să mă rog lui Dumnezeu!
- Dumnezeu! zise preotul, lăsându-și, copleșit, capul să-i cadă în piept. Dumnezeu!

Lacrimi fierbinți începură să-i curgă pe obrazii ofiliți.

— O, Dumnezeule! zise el. O, vis dulce care m-ai ocolit! Unde ești? Unde te voi regăsi eu? Nădejde, pentru ce mă părăsești tu fără întoarcere?... Lasă-mă, doamnă, lasă-mă să ies de aici! Aici, toate îndoielile mele se înstăpânesc iarăși în mine funest; aici, în prezența morții, se destramă și ultima mea speranță, și ultima mea iluzie! Vrei să-ți dau ție cerul, să te ajut să-1 găsești pe Dumnezeu. Ei! Tocmai o să află dacă există, ești mai fericită decât mine, care habar nu am.

— Plecați, zise Lelia, bărbați superbi, plecați de la căpătâiul meu! Și tu, Trenmor, ia aminte la acestea, uită-te la acest medic care nu crede în știința lui și la acest preot care nu crede în Dumnezeu. Și, totuși, medicul acesta este un savant, iar preotul acesta un teolog. Unul, se zice, îi alină pe muribunzi, celălalt îi mângâie pe vii — și amândoi și-au pierdut încrederea lângă o femeie care moare!

- Doamnă, zise Kreysneifetter, dacă aș fi încercat să fac pe medicul cu tine, m-ai fi dat afară. Te cunosc, nu ești o persoană obișnuită, ești filozoafă...
- Doamnă, zise Magnus, nu-ți mai amintești de plimbarea noastră în pădurea de la Grimsel? Dacă aș fi îndrăznit să fac pe preotul cu tine, n-ai fi ajuns să mă preschimbi într-un ateu?
- Așadar, iată, le zise Lelia pe un ton amar, pe ce se bizuie tăria voastră! Slăbiciunea altuia face puterea voastră; dar, de îndată ce vi se opune rezistență, dați înapoi și mărturisiți, râzând, că jucați un rol mincinos printre oameni, șarlatani și impostori ce sunteți! Vai, Trenmor, unde ne aflăm? Ce vremuri trăim? Savantul neagă, preotul se îndoiește. Să vedem dacă poetul mai există încă. Stenio, ia-ți harfa și cântă-mi versurile din Faust; sau mai bine deschide cărțile tale și citește-mi suferințele lui Oberman, emoțiile lui Saint-Preux. Să vedem, poetule, dacă tu mai înțelegi ce este durerea, să vedem, tinere, dacă tu mai crezi încă în iubire!
- Vai, Lelia! strigă Stenio frângându-și mâinile albe. Ești femeie și nu o crezi! Unde ne aflăm, în ce vremuri trăim?

XXII

— DUMNEZEUL CERULUI ȘI AL PĂMÂNTULUI, Dumnezeul puterii și al iubirii, auzi o voce curată care se ridică dintr-un suflet neprihănit și dintr-un piept virgin! Auzi rugăciunea unui copil, dă-ne-o nouă pe Lelia!

De ce, Dumnezeul meu, vrei să ne-o smulgi atât de curând pe mult iubita noastră

din inimi? Ascultă glasul amplu și puternic al lui Trenmor, al omului care a suferit, al omului care a trăit. Ascultă dorința unui suflet încă neștiutor în ale relilor vieții. Amândoi îți cer să le lași binele, poezia și speranța — pe Lelia! Dacă o poți așeza deja în slava ta și s-o învăli în fericirile tale veșnice, ia-o tu, Doamne, a ta este și ceea ce tu îi hărăzești este mai prețios decât ceea ce îi iei. Dar izbăvind-o pe Lelia, nu ne zdrobi pe noi, nu ne pierde pe noi, o, Dumnezeu! Îngăduie-ne să o urmăm și să îngenunchem pe treptele jilțului unde va trebui ea să se așeze...

— Este foarte frumos, zise Lelia întrerupându-l, dar sunt doar versuri și nimic altceva. Lasă harfa aceasta să doarmă în pace sau așaz-o la fereastră — vântul va cânta mai bine ca tine. Acum, apropie-te! Pleacă, Trenmor, liniștea ta mă întristează și mă descurajează! Vino, Stenio, vorbește-mi despre tine și despre mine. Dumnezeu este prea departe, mă tem că nu ne aude; dar Dumnezeu a picurat puțin din el în tine. Arată-mi ce are sufletul tău de la el; am impresia că o năzuință foarte arzătoare a acestui suflet spre mine, o rugăciune foarte fierbinte pe care mi-ai adresa-o mi-ar reda puterea de a trăi. Puterea de a trăi! Da! Nu este vorba decât despre voință. Boala mea, Stenio, constă în faptul că nu pot găsi în mine această voință. Zâmbești, Trenmor! Pleacă! Vai! Stenio, este adevărat ce-ți spun, încerc să rezist morții, dar fără vigoare. Mă tem de ea mai puțin decât o doresc, aș vrea să mor... din curiozitate. Vai! Am nevoie de rai, dar mă îndoiesc de el... și, dacă nu există nici un rai deasupra acestor stele, atunci aș vrea să le mai pot contempla de pe pământ. Poate că, Dumnezeule, numai la raiul de pe lumea aceasta trebuie să nădăjduim? Poate că există în chiar inima omului?... Spune-mi, tu care ești tânăr și plin de viață, de iubire — raiul este în cer? Uite cum mi-a slăbit judecata și iartă-mi această clipă de delir. Mi-aș dori mult să cred în ceva, fie și-n tine, fie și o singură oră înainte de a încheia, fără cale de întoarcere, probabil, cu oamenii și cu Dumnezeu!

— Îndoiește-te de Dumnezeu, îndoiește-te de oameni, îndoiește-te chiar și de mine, dacă vrei, zise Stenio, îngenunchind înaintea ei, dar nu te îndoie de iubire, nu te îndoie de inima ta, Lelia! Dacă tu trebuie să mori acum, dacă trebuie să te pierd — oh, supliciu! oh, binele meu! oh, speranța mea! — fă cel puțin ca eu să cred în tine, o oră, o clipă. Vai! Vei muri fără ca eu să te fi văzut trăind? Voi muri și eu cu tine fără să fi îmbrățișat în tine altceva decât un vis? Dumnezeul meu! Nu există iubire decât în inima care tânjește, decât în imaginația care suferă, decât în gândurile care ne alină în timpul nopților de singurătate? Să fie doar un suflu imperceptibil? Să fie doar un meteor, care strălucește puțin și moare? Să fie doar un cuvânt? Ce este, de fapt, Dumnezeul meu? O, cerule! O, femeie! Nu vrei să-mi spui și mie?

- Copilul acesta îi cere morții taina vieții, zise Lelia. Îngenunchează pe un sicriu pentru a obține iubirea! Biet copil! Doamne, ai milă de el și lasă-mi viața, ca să pot să i-o păstrez pe a lui! Dacă mi-o lași, făgăduiesc că o să trăiesc pentru el. Îmi spune că am hulit împotriva ta, fiindcă am hulit dragostea — ei bine! Îmi voi pleca fruntea mândră, voi crede, voi iubi!... Tu fă-mă doar să trăiesc viața trupului și eu voi încerca s-o trăiesc pe aceea a sufletului.
- Auzi, Doamne? strigă Stenio, ca într-un delir. Auzi ce spune, ce făgăduiește? Salveaz-o, salvează-mă! Dă-mi-o pe Lelia, lasă-i viața!...

Lelia căzu, țepăună și rece, pe parchet. Era o ultimă, o îngrozitoare criză. Stenio o strânse la piept, strigând de disperare. Inima îi era cuprinsă de văpaie, lacrimile sale fierbinți cădeau pe fruntea Leliei. Sărutările lui însuflețite readuseră culoarea pe buzele ei, rugăciunea sa înduioșă, probabil, cerul — Lelia deschise cu greu ochii și îi zise lui Trenmor, care o ajuta să se ridice:

- Stenio mi-a redat sufletul. Dacă mai vrei încă să mi-l sfâșii cu rațiunea ta, ucide-mă pe loc.

- Și de ce ți-aș răpi singura zi care ți-a mai rămas? zise Trenmor. N-a căzut încă și ultima pană din aripa ta.

PARTEA A

DOUA

XXIII. Magnus

STENIO COBORA, ÎNTR-O DIMINEAȚĂ, panta împădurită a lui Monte-Rosa. După ce hoinărise la întâmplare pe o cărare acoperită cu o vegetație deasă, ajunse la marginea unui luminiș, croit de căderea avalanșelor. Era un loc sălbatic și grandios. Verdeța întunecată și viguroasă încorona ruinele muntelui fisurat. Lungi clematite îmbrățișau cu brațele lor înmiresmate bătrânele roci negre și prăfuite, ce zăceau împrăștiate prin râpă. De o parte și de alta se ridicau, ca niște ziduri uriașe, costișele întredeschise ale muntelui, tivite cu brazi întunecați și acoperite cu vițe neatinse de nimeni. În inima defileului, torentul își rostogolea apele limpezi și zgomotoase, pe o albie de pietricele pestrițe. Dacă nu ați văzut curgând un torent, purificat prin miile-i de cataracte, prin măruntaiele goale ale muntelui, nu știți ce înseamnă frumusețea apei și armoniile sale pure.

Lui Stenio îi plăcea să-și petreacă nopțile înfășurat în mantia sa, la marginea cascadelor, la adăpostul sfânt al uriașilor chiparoși sălbatici, ale căror crengi mute și neclintite înăbușeau răsuflarea brizelor. Vocile rătăcitoare ale aerului se opreau pe vârfurile frunzișurilor bogate, în vreme ce notele adânci și tainice ale apei curgând ieșeau din inima pământului și se ridicau precum corurile religioase din străfundul criptelor funebre, întins pe iarba fragedă și lucioasă care creștea pe marginea pâraielor, poetul, contemplând luna și ascultând apa, uita de orele pe care le-ar fi putut petrece cu Lelia, căci, la vârsta lui, totul era fericire în iubire, chiar și absența. Inima celui care iubește este atât de bogată în poezie, încât îi trebuie reculegerea și singurătatea pentru a savura tot ceea ce crede că vede în obiectul pasiunii sale, tot ceea ce nu există în realitate, ci numai în mintea lui.

Stenio petrecuse multe nopți în extaz. Tufele de bozii împurpurate îi ascundeau capul tulburat de vise fierbinți. Rouă dimineții îi presăra firele subțiri de păr cu lacrimi îmbălsămate. Marii pini ai pădurii cerneau peste el miresme care se împrăștiu în zorii zilei; iar pescărușul verde, frumoasa pasăre solitară a torentelor, venea să-și sloboadă strigătul melancolic în mijlocul pietrelor negricioase și al spumei albe a valului pe care îl iubea poetul. Fusese o viață frumoasă, de dragoste și de tinerețe, o viață care concentrase fericirea a o sută de vieți și care, totuși, trecuse repede, ca apa spumegândă și ca pasărea fugară a cataractelor.

Existau, în căderea și în goana apei, mii de voci diferite și melodioase, mii de culori întunecate sau strălucitoare. Ba trecea furișându-se discret, cu un freamăt nervos, pe lângă temelia zidului de marmură care, oglindindu-se în undele sale, îi împrumuta nuanțele lui de un negru-albăstrui; ba, albă ca laptele, spumega și sălta peste bolovani, cu o voce care părea întretăiată de furie; ba verde ca iarba pe care abia o culca în trecere sub ea, ba albastră ca bolta cerului senin pe care îl reflecta, șuiera printre trestii, ca o viperă îndrăgostită. Uneori dormita în soare și se trezea, cu suspine ușoare, la cel mai mic suflu de aer care o mângâia. Alteori mugea ca o vițea pierdută prin râpe și cădea, monotonă și solemnă, în fundul vreunui hău care o strângea, o ascundea și o sufoca. Atunci, ea arunca în razele soarelui stropi mărunți, ce țâșneau, colorându-se în toate nuanțele curcubeului. Când această irizație capricioasă dansa deasupra gurii căscate a genunilor, nu exista silfidă la fel de străvezie, nici îmblânzitor de șerpi la fel de grațios pentru imaginația care o contempla. Reveria nu poate evoca nimic pentru că, în creațiile minții, nimic nu este la fel de frumos ca natura brută și sălbatică. Trebuie să stai în fața ei, s-o privești și să simți — cel mai mare poet este, atunci, cel care inventează cel mai puțin.

Dar Stenio avea, în străfundul inimii, un izvor nesecat de poezie, iubirea, și, mulțumită iubirii, încorona cele mai frumoase tablouri din natură cu un gând și mai puternic, cu o imagine și mai grăitoare, aceea a Leliei. Ce frumoasă era Lelia, reflectată în apele muntelui și în sufletul poetului! Cum îi apărea lui, gravă și sublimă, în strălucirea argintată a lunii! Cum se ridica vocea ei, sonoră și însuflețită, în tânguirea vântului, în acordurile aeriene ale cascadei, în respirația fascinantă a plantelor care se căutau, se chemau și se îmbrățișau la adăpostul nopții, la ceasul tainelor sacre și al revelațiilor divine! Atunci, Lelia era pretutindeni, în văzduh, în cer, în ape, în flori, în sânul lui Dumnezeu. În lumina stelelor, Stenio îi vedea privirea vie și pătrunzătoare; în suflarea adierilor, prindea cuvintele ei îndoielnice; în murmurul apei, cântecele sale sfinte, lacrimile sale profetice; în albastrul curat al boltei, credea că-i vede plutind gândurile, când ca pe o nălucă înaripată, palidă, nedeslușită și tristă, când ca pe un înger, răspândind lumină în jur, când ca pe un demon dușmănos și batjocoritor. Fiindcă Lelia avea întotdeauna ceva înfricoșător în străfundul visărilor sale, iar teama își înfigea ghimpele ei ascuțit în dorințele pătimașe ale tânărului.

În delirul nopților rătăcitoare, în tăcerea văilor pustii, el o striga pe nume, sfâșietor, iar când vocea lui trezea ecourile adormite, i se părea că aude în depărtare vocea Leliei, care îi răspundea, tristă, din mijlocul norilor. Când zgomotul pașilor săi speria câte o ciută, aciuată pe sub grozame, și când o auzea atingând în fugă frunzele uscate răzlețite pe cărare, își închipuia că aude pașii ușori ai Leliei și foșnetul rochiei ei scuturând petale florilor din tufe. Și apoi, dacă vreuna dintre frumoasele păsări ale acestui ținut — potârnichea albă cu pieptul argintat, cojoaica nordică, în culori roz și gris-perle, sau francolinul de un negru mohorât și fără strălucire — venea să se așeze aproape de el și îl privea cu un aer liniștit și mândru, gata să-și desfacă aripile către cer, Stenio se gândea că aceea era probabil Lelia, care își lua zborul către tărâmurii mai libere.

„Poate, își zicea el coborând din nou în vale, cu spaima credulă a unui copil, poate că n-o voi mai regăsi pe Lelia printre oameni”.

Și își reproșa cu groază că a putut s-o părăsească atâtea ore, deși o luase cu sine pretutindeni în preumblările sale, deși umpluse cu făptura ei munții și norii, deși populase cu amintirea ei și înfrumusețase cu aparițiile ei crestele cele mai de neatins pentru piciorul omului, spațiile cele mai greu de perceput ale nădejzii sale.

În ziua aceea, se opri la intrarea în luminișul din râpă și se pregătea să se întoarcă pe același drum, căci văzuse în fața lui un bărbat și până și cel mai frumos peisaj își pierde farmecul atunci când cel care vine să viseze acolo descoperă că nu mai este singur.

Dar bărbatul era frumos și sever ca și peisajul. Privirea lui strălucea precum soarele la răsărit, iar cele dintâi raze ale zilei, care colorau ghețarul, cuprindeau, de asemenea, într-o strălucire minunată, chipul impunător al preotului. Era Magnus. Părea să fie pradă unor impresii profunde. Durerea și bucuria îl străbăteau, una după alta, vii și puternice. Omul acesta părea întinerit de entuziasm.

De îndată ce-l zări pe Stenio, veni fuga către el.

- Ei bine, tinere, îi zise cu un aer triumfător, iată-te singur, iată-te abătut, iată-te căutându-l pe Dumnezeu! Femeia nu mai există!
- Femeia! zise Stenio. Pentru mine nu există decât una singură pe lume. Dar dumneata despre care vorbești?
- Despre singura femeie care a existat pentru tine și pentru mine pe lumea aceasta, despre Lelia! Spune, tinere, este moartă cu adevărat? L-a renegat pe Dumnezeu, vânzându-și sufletul diavolului? Ai văzut neagra oștire a duhurilor întunericului năpustindu-se la căpătâiul patului ei și torturându-i agonia? I-ai văzut ieșind sufletul blestemat, sumbru și livid, cu aripi de foc și gheare însângerate? Ah! Acum putem respira ușurați! Dumnezeu a curățat pământul, l-a azvârlit din nou pe Satana în haosul lui. Putem să ne rugăm, putem să nădăjduim. Privește ce vesel răsare soarele, cum rozele din vale se deschid proaspete și aurite! Privește cum păsările își scutură aripile umede și își reiau zborul cu suplețe! Totul renaște, totul speră, totul va trăi, căci Lelia a murit!
- Nefericitele! strigă Stenio, apucându-l pe preot de gât. Ce vorbe diabolice îți ies de pe buze? Ce gând de delir și de moarte te frământă? De unde vii? Unde ți-ai petrecut noaptea? De unde știi ceea ce ai îndrăznit să spui? De când ai plecat de lângă Lelia?
- Am plecat de lângă Lelia într-o dimineață cenușie și rece. Tocmai se făcea ziuă. Cocoșul cânta cu un glas strident. Cântul său se ridica în liniștea din jur și se izbea, ca un blestem profetic de acoperișurile sub care locuiau oamenii. Crivățul jelea sub galeria pustie din fața catedralei. Am trecut de-a lungul arcadelor exterioare, ca să mă duc acasă la femeia muribundă. Coloanele dantelate își ascundeau trunchiurile în ceață, iar marea statuie a Arhanghelului, care se ridică în partea dinspre răsărit, avea fruntea palidă, scăldată de aburii dimineții. Atunci am văzut clar Arhanghelul bătând din marile sale aripi de piatră, ca un vultur gata să-și ia zborul, dar picioarele i-au rămas înlănțuite în cimentul cornișei și i-am auzit glasul care spunea: „Lelia n-a murit încă!” Apoi a trecut o cucuvea, care aproape mi-a atins fruntea cu aripa sa umedă și mi-a repetat, pe un ton amar: „Lelia n-a murit!” Iar Fecioara de marmură albă, încastrată în nișa de la răsărit, a suspinat din rărunchi și a zis: „Încă!”, și cu o voce atât de slabă, încât am crezut că visez și m-am oprit de mai multe ori de-a lungul drumului, ca să mă încredințez că nu sunt în puterea viselor.
- Părinte, zise Stenio, ți s-au tulburat mințile. Despre care dimineață vorbești? Știi de cât timp s-au petrecut lucrurile pe care le povestești?
- De atunci, zise Magnus, am văzut soarele răsărind de mai multe ori în slava sa și săgetând, cu minunatele-i raze, această gheață sclipitoare. Nu știi să-ți spun precis de câte ori. De când Lelia nu mai este, nu mai țin socoteala zilelor și a nopților. Mi-am lăsat viața să se scurgă, pură și nepăsătoare, ca izvorul colinei. Sufletul meu este izbăvit...

— Ți-ai pierdut mințile, slavă Domnului! zise tânărul. Vorbești despre boala fatală care era cât pe-aci să ne-o răpească pe Lelia, acum o lună. Văd, într-adevăr, după barba și părul dumitale, că te afli de multă vreme pe munte. Vino cu mine, om nefericit, o să încerc să te mângâi ascultându-ți povestea durerilor tale.

— Durerile mele nu mai există, zise preotul cu un surâs pe care l-ai fi putut lua drept

inspirație divină, într-atât era de blând și de calm. Am văzut, Lelia a murit. Ascultă povestea bucuriei mele. Când am ajuns la casa femeii, am simțit pământul cutremurându-se, iar când am vrut să urc scara, scara s-a tras înapoi de trei ori până să apuc să pun piciorul pe ea. Dar când ușile s-au deschis, am văzut lume multă și mi-am amintit neîntârziat ce înfățișare trebuie să aibă un preot în fața lumii, ca să inspire respect față de Dumnezeu și față de preot. Am uitat cu totul de Lelia. Nu am traversat încăperea fără caznă și fără teamă. Când am intrat pe ultima ușă, nu-mi mai aminteam deloc numele persoanei pe care urma s-o văd, căci, ți-am mai spus, era mai multă lume de față și simțeam privirile oamenilor ațintite, toate, asupra mea. Știi cum apasă de tare privirea oamenilor? Ai încercat vreodată s-o susții? Oh! cântărește mai greu decât muntele pe care-l vezi colea. Îmi amintesc că era un cabinet tapițat în întregime în alb și presărat cu tot soiul de capcane și de piedici. Mai întâi, am crezut că pășeam pe lâna moale și fină a unui covor, am crezut că văd trandafiri albi în vase de alabastru și lumini blânde și albe sub globuri de sticlă mată. Am crezut, de asemenea, că văd o femeie îmbrăcată în alb și întinsă pe un pat de satin alb. Dar când ea și-a întors către mine fața lividă, când am întâlnit privirea ei de bronz, farmecul care apăsa asupra mea s-a risipit. Am văzut limpede ce era împrejurul meu și am recunoscut locul în care fusesem adus. Trandafirii s-au preschimbat în năpârci și s-au răsucit pe tijele lor, înălțând către mine capete amenințătoare. Pereții s-au înmuiat în sânge, vasele de mirodenii s-au umplut de lacrimi și am băgat de seamă că picioarele mele nu mai atingeau pământul. Lămpile vomau flăcări roșii, care urcau spre tavan în spirale arzătoare și care mă sufocau precum remușcărilor. Mi-am întors încă o dată ochii spre divan — era tot Lelia, dar stătea acum pe o plită încinsă și respira cu dureri cumplite. Mi-a cerut s-o izbăvesc, mi-aduc bine aminte. Dar în clipa aceea mi-am amintit, de asemenea, de rugămințile zadarnice pe care i le adresasem în alte timpuri, de lacrimile fără rost pe care le vărsasem la picioarele ei și, atunci, toată aversiunea de odinioară mi-a cuprins din nou inima. Ea îmi dusesese sufletul la pierzanie, ea mă răpise de la Dumnezeu și eram mulțumit că mă puteam răzbuna să-i pierd sufletul și să i-l răpesc lui Dumnezeu, la rândul meu. Iată de ce am blestemat-o și am fost eu izbăvit, iar Dumnezeu mi-a răsplătit curajul, fiindcă de îndată mi s-a răspândit un nor peste vedere. Lelia a dispărut, năpârcele de asemenea. Și limbile de foc, și sângele, și lacrimile au dispărut, iar eu m-am trezit singur, la picioarele arcașilor catedralei. Ziua tocmai se iveau, cețurile se mai destrămaseră puțin. Arhanghelul de piatră și-a dus atunci la buze trâmbița pe care mâna sa o ținea neclintită de mai multe secole și a slobozit o cântare răsunătoare, în care am deslușit acest strigăt mântuitor: „Lelia nu mai este!”. Cucuveaua a reintrat sub capitelul care îi servește drept adăpost, repetând: „Lelia nu mai este!”. Atunci, Fecioara de marmură albă, această Fecioară pe care nu îndrăzneau s-o privesc când treceam pe la picioarele sale, pentru că semăna cu Lelia, această Fecioară atât de palidă și de frumoasă, care avea șapte săbii în sân și toate durerile sufletului pe frunte, s-a prăbușit, spărgându-se în bucăți pe treptele bisericii. Și dacă o să mai trăiesc o sută de ani și tot n-o să uit asta. Spune-mi, i-ai văzut sfărâmurile?

— Am trecut aseară prin fața ei, răspunse Stenio, și pot să te asigur că este la fel de frumoasă ca întotdeauna și în stare foarte bună.

— Nu huli, tinere! zise preotul, cu o seriozitate înfricoșătoare. Dumnezeu te va lovi cu mânia sa, te va face să-ți pierzi mințile — mă tem că ești deja nebun, fiindcă vorbești ca o ființă lipsită de judecată. Știi tu ce este omul? Știi tu ce este Dumnezeu? Cunoști tu pământul, cunoști cerul?

- Părinte, dă-mi voie să te părăsesc, zise Stenio, pe care nebunul voia să-l ducă în grotă lui. Nu-ți pot asculta cuvintele fără să mă îngrozesc. O blestemi pe Lelia, o condamni la neant și îndrăznești să vorbești despre Dumnezeu, și îndrăznești să porți haina slujitorilor săi!
- Copile, zise preotul, tocmai pentru că mă tem de Dumnezeu, tocmai

pentru că respect haina pe care o port, o blestem pe Lelia. Lelia, pierzania mea, ispitirea mea, distrugerea mea! Lelia, pe care mi-a fost oprit s-o am, ba chiar și s-o doresc! Lelia, cumplita și infama, care a venit să mă caute până și în inima sanctuarului, care a pângărit sfântul altar ca să mă îmbete cu mângâierile ei diavolești!...

- **Minți!** strigă Stenio cu turbare. Lelia nu te-a urmărit niciodată, nu te-a iubit niciodată!...
- **Ei, știi asta!** zise preotul liniștit. Nu m-ai înțeleș, ascultă-mă, vino să stai cu mine pe trunchiul zădei de colo, care servește drept punte pe deasupra prăpastiei. Acolo, mai aproape de mine, cu mâna ta în mâna mea, nu trebuie să te temi de nimic. Arborele se în-doiaie, torentul mormăie, hăul spumegă colo, jos, în acest adânc întunecat, chiar de sub noi — este frumos! este însăși imaginea vieții...

Vorbind astfel, smintitul îl cuprinse pe Stenio cu brațele sale crispate de febră. Era mai mare cu un cap decât el și, în plus, delirul îi sporea îngrozitor forța mușchilor. Privirea lui stinsă se cufunda în hău și-i măsură adâncimea, în vreme ce mâinile, neatente și nervoase, păreau gata să-l zvârle pe tânăr în gol. În ciuda acestei situații periculoase, Stenio era atât de dornic să audă ce urma să-i spună, secretul care era între Lelia și preot îi chinuia de atât de multă vreme sufletul cu gelozia, încât rămase liniștit, așezat pe unica grindă a punții care tremura deasupra prăpastiei. Era ceea ce se numește „puntea infernului”. Fiecare râpă, fiecare torent are câte o astfel de trecere primejdioasă, onorată cu aceeași denumire emfatică și practicabilă numai pentru caprele negre, vânătorii curajoși și zveltele fiice ale muntelui.

— Ascultă, ascultă, zise preotul, existau două Lelia. Tu n-ai știut asta, tinere, pentru că nu erai preot, pentru că tu n-ai avut nici revelații, nici viziuni, nici presimțiri. Tu trăiai pur și simplu, un trai pe picior mare, lesnicios și banal. Eu eram preot, eu cunoșteam treburile cerului și ale pământului, eu o vedeam pe Lelia dublă și desăvârșită, femeie și idee, speranță și realitate, trup și suflet, dar și făgăduială. Eu o vedeam pe Lelia așa cum ieșise din sânul lui Dumnezeu — frumusețe, adică ispită; speranță, adică încercare; binefacere, adică minciună... Mă înțelegeți? Oh! Dar este totuși foarte limpede și, dacă bărbații n-ar fi cu toții nebuni, ar asculta de vorbele unui înțelept, ar cunoaște primejdia și nu s-ar încrede în dușman. Oh! Ea era dușmanul meu! Avea două fețe, se așeza, seara, în galeria naosului, o vedeam bine, cunoșteam prea bine locul unde avea obiceiul să-și facă apariția — într-o travee bogat ornamentată, drapată în întregime cu catifea albastru deschis... Mai văd și acum locul acela blestemat! Era între două coloane zvelte, care țineau traveea suspendată între boltă și podea, pe ghirlandele lor fragile de piatră. Existau acolo doi îngeri sculptați, albi ca zăpada, frumoși ca speranța, care își împleteau brațele și își încrucișau aripile lor de marmură pe blazonul balustradei. Exact în acel loc venea ea să se așeze, femeia! Se apleca peste ei, cu o liniște nelegiuită, își sprijinea obraznic cotul pe frunțile plecate ale celor doi îngeri frumoși, își trecea în joacă degetele printre ciucurii de argint ai draperiilor, își ciufulea buclele pieptănăturii sale și își plimba privirea îndrăzneată prin templu, în loc să-și plece capul și să-l venereze pe Cel Veșnic. Oh, nu! Ea nu venea acolo ca să se roage, femeia! Ea venea să-și mai treacă de urât, să se uite ca la un spectacol, să se recreeze, după petreceri și baluri mascate, ascultând timp de o oră sunetele orgii și poezia cântărilor bisericești. Și toți tinerii voștri eleganți, toți spilcuiții voștri, toți cei fără de căpătâi erau acolo, tineri și bătrâni, bogați și nobili, sorbindu-i din ochi fiecare mișcare, pândindu-i și cele mai fugare priviri, străduindu-se să-i ghicească gândurile în profunzimea de nepătruns a ochilor săi și zbatându-se, ca damnații în mormintele lor, la miez de noapte, să atragă asupra lor mult râvnită atenție a femeii. Dar ea, dar Lelia! Oh, ce maiestuoasă era, ce impunătoare! Cum plutea, cu dispreț, deasupra tuturor! Cât o iubeam, atunci, și cum o binecuvântam pentru orgoliul ei! Cât de frumoasă o vedeam, în lumina mată a lumânărilor, palidă și gravă, trufașă și totuși plăcută! Oh, voi n-o aveți, voi ceilalți!

Voi nu știți ce se petrecea în inima ei, privirea voastră nu v-a dezvăluit-o niciodată, voi nu erați mai fericiți ca mine! Cât de mult m-a legat acest gând de ea! Spune, spune! I-ați întrezărit vreodată sufletul? I-ați ghicit ideea care dospea sub fruntea ei înaltă? I-ați pătruns creierul și i-ați scormonit în comoara gândurilor? Nu, n-ați făcut-o. Lelia nu v-a aparținut nici vouă. Nu știți cine este Lelia. Ați văzut-o surâzând trist sau visând cu un aer plictisit, nu i-ați văzut pieptul umflându-i-se, lacrimile curgându-i din ochi. Nu i-ați văzut înflorind nici mânia, nici ura, nici iubirea! Recunoaște, tinere, că nici tu n-ai fost mai fericit decât mine! Dacă-mi vei spune contrariul, ascultă-mă bine, prăpastia aceasta nu va fi destul de adâncă să te primească!

- Și cealaltă Lelie, cine era, așadar? reluă tânărul, fără să se înfricoșeze nici o clipă de enervarea lui Magnus.
- Cealaltă Lelie! strigă Magnus, plesnindu-și fruntea de parcă i s-ar fi răscolit o durere cumplită. Cealaltă! Era un monstru hidos, o harpie, o fantomă. Și totuși era aceeași Lelie, doar că era cealaltă jumătate a ei!
- Dar unde ai întâlnit-o? zise Stenio cu neliniște.

— Oh, pretutindeni! zise preotul. Seara, după ce se încheia slujba, când lumânările începeau să se stingă și mulțimea se scurgea afară pe porțile bisericii, grăbindu-se pe urmele femeii pe care o numeau Lelia și care se îndepărta agale și albă ca varul, înfășurată în mantia sa de catifea neagră, trăgând după ea un alai căruia nu catadicsea să-i arunce nici o privire... o urmăream și eu, de asemenea, cu ochii mei, cu sufletul meu, deși simțeam că eu eram preot, că eram înlănțuit la picioarele altarului, că nu puteam alerga sub portic, să mă amestec în mulțime, să-i ridic mânușa de pe jos, să smulg o petală din trandafirul desprins din buchetul ei. Eu nu-i puteam oferi apa din agheasmatar și nici atinge sublimele sale mâini, cu degete lungi și subțiri, atât de moi și atât de frumoase!

— Și atât de reci! se trezi Stenio zicând, captivat de povestire. Nici granitul acesta, neîncetat spălat de apa care se scurge din ghețar, nu este mai rece decât mâna Leliei, în oricare moment i-ai atinge-o.

— Așadar, tu ai atins-o? zise preotul, zgâlțâindu-l cu furie.

Stenio îl domină printr-una din acele priviri hipnotizatoare, în care voința omului se concentrează într-atât încât subjugă chiar și voința animalelor sălbatice.

— Continuă! îi zise. Îți poruncesc să-ți continui povestirea sau, cu privirea mea, te voi face să cazi în prăpastie.

Nebunul păli și își reluă povestirea cu spaima nătângă a unui copil.

— Ei bine, zise el cu tremur în voce și cu o privire intimidată, află ce mi s-a întâmplat atunci. Îl renegam pe Dumnezeu, îmi blestemam soarta, îmi sfâșiam cu unghiile dantelele robei imaculate în care eram îmbrăcat. Oh! îmi pierdeam sufletul și, totuși, luptam... Atunci... O, Doamne, la ce încercare mă supui!... Am văzut venind, din fundul naosului cuprins de întuneric, o umbră care părea că despică piatra sicriilor. Iar această umbră, alunecoasă și plutind prin aer la început, creștea o dată cu spaima mea și se apropia să mă apuce în brațele sale livide. Era o vedenie îngrozitoare — m-am zbatut să scap, am rugat-o zadarnic să mă lase, m-am aruncat în genunchi înaintea ei, ca în fața lui Dumnezeu.

„Lelia, Lelia! i-am zis eu. Ce îmi ceri? Ce vrei tu de la mine? Nu **ti-am** oferit un cult profan în inima mea? Numele tău nu se amestecă, pe buzele mele, cu numele sfinte ale Fecioarei și ale Îngerilor? Nu spre tine trimitea mâna mea valurile de tămâie? Nu te-am așezat în ceruri, alături de însuși Dumnezeu, nesățioasă revendicativă? Ce n-am făcut pentru tine? Ce de gânduri cumplite și nelegiuite n-am hrănit la sânul meu? Oh! lasă-mă, lasă-mă să mă rog lui Dumnezeu, ca în seara aceasta să mă ierte și ca să mă pot duce să dorm, fără ca blestemul să apese asupra mea ca un coșmar!”

Dar ea nu mă asculta, mă înlănțuia cu pletele sale negre, cu ochii săi negri, cu straniul său zâmbet... și m-am luptat cu această umbră nemiloasă până am căzut fără vlagă, în agonie, pe treptele sanctuarului.

Ei bine, uneori, cu ajutorul umilinței înaintea lui Dumnezeu, cu ajutorul lacrimilor cu care udam marmura, mi se întâmpla să regăsesc puțină liniște. Mă întorceam mai împăcat, reintram în chilia mea tăcută, copleșit de oboseală și de somn. Dar știi ce făcea Lelia? Ce născocea, ca să-și bată joc în mod nelegiuit, ca să mă aducă la disperare și la pierzanie? Intra în chilie înaintea mea, se ghemuia răutăcioasă și suplă pe covorul pe care îmi făceam rugăciunile către Domnul sau în nisipul clepsidrei mele sau chiar între iasomiile de la fereastră și, de îndată ce îmi începeam ultima rugăciune, se ivea deodată înaintea mea și îmi așeza mâna rece pe frunte, zicând: „Iată-mă!”. Atunci trebuia să îmi ridic pleoapele îngreunate și să lupt iarăși cu inima mea tulburată și să rostesc din nou exorcismul, până ce năluca era alungată. Uneori, își făcea culcuș chiar pe patul meu, pe bietul meu pat de om singur și rece — se întindea pe acel pat mizerabil, fantomă îngrozitoare, cu grații de curtezană și freamăt voluptuos, provocându-mi frisoane de oroare și teamă. Iar când trăgeam perdelele de serj ca să mă apropii de așternutul meu, o găseam acolo, întinzându-mi brațele lascive și râzând de spaima mea! O, Dumnezeule, cât am suferit! O, femeie! o, vis! o, dorință! Cât de mult rău mi-ai făcut! Ce de forme ai luat, ca să intri la mine! Cât de mult m-ai amăgit! Câte capcane mi-ai întins!

- Magnus, zise Stenio cu amărăciune, taci! Vorbele tale mă fac să roșesc! Toate acestea nu sunt decât imaginația unui preot destul de nerușinat ca să o defăimeze astfel pe Lelia.

Nu! zise preotul. N-am pângărit-o nici măcar în visele mele. Dumnezeu mă vede și mă aude, să mă zvârle în prăpastia asta dacă mint! Am rezistat curajos, mi-am istovit sufletul, mi-am stors viața în această luptă, dar n-am cedat niciodată! Iar umbra Leliei a ieșit întotdeauna virgină din nopțile mele îngrozitoare și fierbinți. Este vina mea dacă ispita a fost atât de oribilă? De ce spiritul acestei femei s-a lipit în felul ăsta de fiecare pas al meu? De ce venea să mă caute pretutindeni? Când, așezat la sfântul confesional, ascultam cu reculegere tristele spovedanii ale vreunei femei dezgustătoare, scofâlcite și în zdrențe, și mi se întâmpla să-mi arunc privirile asupra ei, răspunzându-i, știi tu ce figură îmi apărea la bara confesionalului, în loc de față ca de ceară și veștedă a bătrânei? Figura palidă și privirea răutăcioasă și rece a Leliei, care mă împietrea. Atunci cuvântul îmi rămânea neputincios pe buze, o nădușeală chinuitoare îmi răsărea pe frunte, un văl negru mi se așternea pe ochi și mi se părea că sunt în pragul morții. Limba mea căuta zadarnic o formulă de exorcism, uitam numele Atotputernicului, nu puteam invoca nici o putere cerească, iar această halucinație nu înceta decât la vocea răgușită și spartă a bătrânei, care îmi cerea iertarea păcatelor. Eu să iert păcatele, eu să dezleg sufletele, eu, al cărui suflet era înlănțuit de o putere de-a infernului! Însă, din fericire, Lelia nu mai este. S-a condamnat singură, iar eu am văzut, voi fi salvat! Căci, mărturisesc, atâta vreme cât a trăit, eu am fost pradă unor oribile ispite; gânduri mult mai rele decât tot ce ți-am spus dospeau în creierul meu și stăruiau, victorioase, zile la rând. Aceste gânduri erau necredința, ateismul care pătrundea în mine ca un venin. Au fost zile în care eram atât de sătul de a mai lupta, în care nădejdea izbăvirii îmi licărea atât de firavă și de îndepărtată, încât mă aruncam cu toate forțele în viața din prezent. Ei bine, îmi spuneam eu, hai să fiu fericit măcar o zi, hai să fiu bărbat, câtă vreme nu pot fi un înger! De ce m-aș lăsa copleșit de o lege a morții? De ce aș consimți să fiu smuls din viața oamenilor, în schimbul unei himere viitoare? Ei, ceilalți sunt fericiți, sunt liberi! Ei respiră după plac, merg, poruncesc, iubesc, trăiesc — iar eu, eu sunt un cadavru întins într-un sicriu, rămășițele pământești ale unui bărbat legat de o ruină de religie! Ei își pun speranța în viața

aceasta, ei o pot îndeplini, căci pot acționa. Și, de altfel, lucrurile pe care le vedem chiar există, femeia pe care o poți strânge în brațe nu este o umbră. Eu nu am decât speranța într-o altă viață și cine îmi va răspunde? Dumnezeu meu, așadar nu ești, de vreme ce mă lași pradă acestor îngrozitoare incertitudini! A fost o vreme, se zice, în care tu făceai minuni, ca să susții credința șovăitoare a oamenilor; ai trimis un înger ca să atingă, cu un tăciune aprins buzele mute ale lui Isaia, te-ai înfățișat ca o tufă în flăcări, ca un nor de aur, ca o adiere a nopților, dar acum ești surd, rămâi nepăsător la greșelile noastre și la păcatele noastre. Și-ai părăsit poporul, nu-i mai întinzi mâna celui rătăcit, nu-i mai spui vreun cuvânt de încurajare și de întărire celui ce suferă și se luptă pentru tine. Oh, nu ești decât minciună și trufie zadarnică a omului, nu ești nimic! Nu ești!... Astfel blasfemiam și mă lăsam dus de vârtejul patimilor. Oh, barem dacă aș fi îndrăznit să mă arunc dintr-o dată!... Dacă aș fi îndrăznit să-mi revendic partea mea de viață și s-o am pe Lelia numai prin voință!... Dar tocmai acest lucru nu-l îndrăzneau. Există întotdeauna în străfundul ființei mele o teamă lugubră și stupidă care îmi îngheța sângele, chiar și în momentele cele mai crâncene de febră. Satana nu voia nici să mă înhațe, nici să mă lase. Dumnezeu nu catadicsea nici să mă cheme, nici să mă alunge. Dar toate greșelile mele au luat sfârșit, căci Lelia a murit, iar eu am revenit la credință. A murit de-adevăratelea, nu-i așa?

Preotul își lăsă bărbia în piept și căzu într-o profundă visare. Stenio îl părăsi fără ca acesta să-și dea seama.

XXIV

PRIMĂVARA SE ÎNTOARSE CU CÂNTECELE sale de păsări și cu miresmele de flori proaspete. Ziua se sfârșea, văpăile apusului se ștergeau sub nuanțele violete ale nopții — Lelia visa cu ochii deschiși, pe terasa vilei Viola. Aceasta era o casă luxoasă, pe care un italian o construise pentru amanta sa, la poalele munților. Amanta murise de tristețe, iar italianul, nemaivoid să locuiască într-o casă care îi trezea amintiri dureroase, închinase străinilor parcurile care înconjurau mormântul și vila care purta numele iubitei sale. Există unele suferințe care se hrănesc din ele însele. Există altele care se sperie și se fac nevăzute, ca remușcărilor.

Molatică și leneșă ca briza, ca unda, ca toată această zi de mai, atât de blândă și de somnolentă, Lelia, aplecată peste balustradă, își afunda privirea în cea mai frumoasă vale în care a călcat vreodată piciorul omului civilizată. Soarele coborâse dincolo de zare, dar lacul mai păstra încă o nuanță de roșu înflăcărat, ca și cum anticul zeu despre care se credea că se întoarce, în fiecare seară, în ape, se cufundase într-adevăr în întinderea sa transparentă.

Lelia visa. Asculta murmurul nedeslușit al văii, strigătele mieilor nou-născuți roșcați, care veneau să îngenuncheze înaintea mamelor brune, zgomotul apei căreia începuseră să-i deschidă ecluzele, glasul voinicilor păstori arși de soare, cu profiluri grecești, zdrențe pitorești și care cântau, cu o voce guturală, în timp ce coborau din munte, cu flinta pe umăr. Ea asculta, și talanga cu timbru ascuțit, care suna la gâtul vacilor mari, târcate, și lătratul sonor al acelor câini uriași, dintr-o rasă primitivă, care trezeau ecourile de pe malurile râpelor.

Lelia era liniștită și radioasă precum cerul. Stenio ceru să i se aducă harfa și îi cântă cele mai frumoase imnuri ale sale. În timp ce cânta, noaptea se lăsa, în continuare greoaie și solemnă, ca acordurile grave ale harfei, ca frumoasele note ale vocii suave și bărbătești a poetului. Când termină, cerul se ascunsese deja sub primul înveliș cenușiu în care se îmbracă de obicei

noaptea, în vreme ce stelele tremurătoare abia îndrăzneau să se arate, îndepărtate și palide, ca o slabă speranță în sânul îndoielii. O linie albă, pierdută în pâclă, se desena cu greu de jur-împrejurul orizontului. Era cea din urmă lucire a asfințitului, cel din urmă rămas-bun al zilei.

Atunci brațele îi căzură, sunetul harfei se stinse, iar tânărul, prosternându-se înaintea Leliei, îi ceru un cuvânt de iubire sau de **milă**, un semn de viață sau de dragoste. Lelia îi luă mâna copilului și o ridică până la ochii săi — plângea.

— Oh! strigă el cu înflăcărare. Plângi! Așadar vezi în sfârșit?

Lelia își trecu degetele prin pletele parfumate ale lui Stenio și, trăgându-i capul la pieptul ei, îl acoperi cu sărutări. Rar i se întâmpla să atingă această frunte frumoasă cu buzele. O mângâiere de-a Leliei era un dar din cer, la fel de rar ca o floare uitată de iarnă, pe care o găsești înflorită pe zăpadă. Iată de ce această subită și arzătoare efuziune era cât pe-acți să-l coste viața pe copilul care primise de pe buzele reci ale Leliei, cel dintâi sărut al unei femei. Se făcu alb ca varul, inima încetă să-i mai bată; gata să-și dea duhul, o împinse în lături cu toată puterea, căci niciodată nu se mai temuse de moarte la fel ca în acea clipă, în care viața i se dezvăluisese fără înconjur.

Simți nevoia să vorbească pentru a scăpa de aceste îngrozitoare mângâieri, de acest exces de fericire, dureros ca febra.

- Oh, spune-mi! strigă el, scăpându-i din brațe. Spune-mi că mă iubești, în sfârșit!
- Nu ți-am spus-o deja? îi răspunse ea, cu o privire și un surâs asemenea celui pe care Murillo* i l-a dat Fecioarei ridicate la cer de către îngeri.
- Nu, nu mi-ai spus-o, răspunse el. Mi-ai spus, într-o zi în care erai pe moarte, că voiai să iubești. Aceasta însemna că, în clipa în care îți pierdeai viața, regretai că nu te bucuraseși de iubire.
- Chiar crezi asta, Stenio? zise ea, pe un ton de cochetărie zeflemitoare.
- Nu cred nimic, numai încerc să ghicesc. O, Lelia! Mi-ai făgăduit că o să încerci să iubești și asta este tot ce mi-ai făgăduit vreodată.
- Fără îndoială, zise Lelia cu răceală, n-am făgăduit că o să reușesc.
- Dar măcar speră că m-ai putea iubi, în cele din urmă? îi zise el cu o voce tristă și blândă, care îi înduioșa profund sufletul Leliei.

Îl înconjură cu brațele și îl strânse la piept cu o forță supraomenească. Stenio, care voia încă să-i reziste, se simți copleșit de această putere care îl îngheța de spaimă. Sângele îi fierbea ca lava și îi încremenea tot ca ea. Simțea, rând pe rând, fierbințeală și frig, îi era când rău, când bine. Să fi fost de bucurie, să fi fost de frică? Nu știa. Și una și cealaltă și chiar mai mult de atât — era cerul și iadul, era iubirea și rușinea, dorința și groaza, extazul și agonia.

În cele din urmă, îi reveni curajul. Își aminti în câte rugăciuni delirante implorase această oră de tulburare și de entuziasm; se disprețui pentru nevolnica timiditate care îl oprea și, abandonându-se unui avânt care avea ceva hulpav și sălbatic,

* Bartolome Esteban Murillo (1618-1682), pictor spaniol, a cărui operă cuprinde, în majoritate, compoziții religioase, destinate mănăstirilor din Sevilla.

puse, la rândul său, stăpânire pe femeie, o strânse în brațe, își lipi gura de gura aceea dulce și moale, de a cărei atingere încă se uimea... Dar Lelia, îndepărtându-l pe neașteptate, îi spuse cu o voce seacă și aspră:

— Lasă-mă, nu te mai iubesc!

Stenio căzu zdrobit pe dalele terasei. În clipa aceea crezu că într-adevăr avea să moară, simțind frigul disperării și rușinea sugrumând deodată această turbare a iubirii și această febră a așteptării.

Lelia izbucni în râs. Mânia îl reînvie — se ridică și, pentru o clipă, șovăi dacă s-o ucidă

sau ba.

Dar această femeie avea atâta nepăsare față de viață, încât el n-avea nici mijlocul de a se răzbuna pe ea, nici de-a o amenința. Stenio încercă să fie înțelept și stăpânit, dar, după vreo trei cuvinte, începu să plângă.

Atunci Lelia îl îmbrățișa din nou și, cum el nu îndrăznea să-i răspundă la mângâieri, îl copleși cu ele, până îl îmbată; apoi îi așeză mâna pe gură și îl împinse, în vreme ce îl simțea reînsuflețindu-se și înfiorându-se de plăcere.

— Năpârcă! strigă el, încercând să se ridice ca să fugă.

Ea îl opri.

- Vino înapoi, îi zise ea, vino înapoi, la inima mea. Te-am iubit atât de mult adineauri, când, temător și naiv, primeai sărutările mele aproape în pofida voinței tale! Uite, când m-ai întreat: Nădăjduiești că o să mă poți iubi? — am simțit că te ador. Erai atât de umil, în clipa aceea! Rămâi așa, așa te iubesc eu. Când te văd tremurând și trăgându-te înapoi din fața iubirii care te caută, mi se pare că sunt mai tânără și mai înfierbântată decât tine. Asta mă face să mă simt mândră și mă încântă, viața nu mă mai descurajează, căci îmi închipui, atunci, că ți-o pot dăru; dar când devii îndrăzneț, când îmi ceri mai mult decât pot simți eu, îmi pierd speranța, mă sperii să iubesc și să trăiesc. Sufăr și regret de a mă fi înșelat încă o dată.
- Biată femeie! zise Stenio, învins de milă.
- Oh! N-ai putea să rămâi așa, temător și tremurând sub mângâierile mele? îi zise ea, trăgându-i din nou capul în poala ei. Uite, lasă-mă să-mi trec mâna în jurul gâtului tău alb și neted ca o marmură antică, lasă-mă să-ți simt părul atât de moale și de suplu, încolăcindu-se și lipindu-se de degetele mele. Cât de alb este pieptul tău, băiatule! Cât de sălbatic și de violent bate inima ta în el! E bine, copilul meu; dar inima aceasta închide în ea vreo sămânță de virtute bărbătească? Va trece ea prin viață fără să se pervertească sau fără să secătuiască? Iată luna, care urcă deasupra ta și își oglindește razele în ochii tăi. Adulmecă, în această adiere, iarba și pajiștea înflorită! Eu recunosc mirosul fiecărei plante, le simt trecând, una după alta, în aerul care le poartă. Acum este cimbrișorul sălbatic de pe deal; adineauri erau narcisele de pe lac și, în prezent, sunt mușcatele din grădină. Cum trebuie să se bucure Zeul văzduhului, urmărind aceste miresme delicate și scaldându-se în ele! Zâmbești, gingașul meu poet, hai, dormi așa!
- Să dorm?! zise Stenio, cu un ton de surpriză și reproș.
 - De ce nu? Nu te simți împăcat, nu te simți fericit în clipa aceasta?
- Fericit, da — dar împăcat?
- Atunci, ești un prost! reluă ea, împingându-l în lături.
- Lelia, mă faci tare nefericit, lasă-mă să te părăsesc.
- Lașule, cum te mai temi de suferință! Hai, pleacă!
 - Nu pot, răspunse el, reîntorcându-se și căzând în genunchi.
 - Dumnezeule! îi zise ea, îmbrățișându-l. De ce să suferi? Nu știi cât de mult te iubesc — îmi place să te mângâi, să te privesc, de parcă ai fi copilul meu. Uite, eu n-am fost niciodată mamă, dar mi se pare că am pentru tine sentimentele pe care le-aș avea pentru fiul meu. Sunt încântată de frumusețea ta, cu o candoare, cu o puerilitate maternă... Și apoi, la urma urmelor, ce alt sentiment aș putea avea pentru tine?
 - Așadar, nu poți simți iubire? zise Stenio cu glas tremurat și cu inima sfâșiată.

Lelia nu-i răspunse, ci își trecu nervos mâinile prin valurile de păr negru care se cărlionțau pe fruntea băiatului; se aplecă deasupra lui și îl privi lung, ca și cum ar fi vrut să concentreze într-o privire puterea mai multor suflete, iar într-o clipă, beția a o sută de vieți; apoi, ambițioasă și neputincioasă făptură, descoperindu-și inima mai puțin înflăcărată decât mintea, și judecata

deasupra reveriilor sale, se descurajă încă o dată în fața vieții — mâna îi căzu ca moartă pe lângă trup; privi luna cu tristețe, adulmecă adierea cu nările fremătând, un gest care avea ceva sălbatic; apoi, ducându-și mâna la inimă și oftând din adâncul pieptului:

— Vai! zise ea, cu glas supărat și privire întunecată. Fericiți cei care pot iubi!

XXV Viola

JOS, SUB TERASELE GRĂDINII, se afla un pârâu care curgea pe sub umbra deasă a tiselor și a cedrilor și se pierdea printre ramurile lor, mult plecate. Sub una dintre aceste bolți misterioase se oglindea în apă un mormânt de marmură albă, palid în mijlocul tonurilor întunecate ale verdeții. Un suflu de vânt furișat abia de înfiora colțurile pure și tremurătoare ale marmurei reflectate în unde; o volbură întinsă îi invadase muchiile și își atârname ghirlandele de clopoței albaștri în jurul sculpturilor deja înnegrite de ploaie și de abandon. Mușchiul creștea pe sânul și pe brațele statuiilor îngenuncheate; chiparșii plânși, lăsându-și ramurile să cadă languros peste aceste frunți livide, înconjuraseră deja monumentul încredințat ocrotirii uitării.

— Aici, zise Lelia, îndepărtând ierburile agățătoare ce ascundeau inscripția, este mormântul unei femei care a murit din dragoste și de durere!...

— Este un monument plin de evlavie și de poezie, zise Stenio. Uite cum pare natura a se mândri că îl are! Cum îl înlănțuie molatic aceste broderii de flori, cum îl îmbrățișează arborii și cum îi sărută apa cu tandrețe picioarele! Sărmana femeie, moartă din dragoste! Sărman înger surghiunit pe pământ și rătăcit pe căile omenești, dormi, în sfârșit, în pacea sicriului tău și nu mai suferi, Viola! Dormi ca acest pârâu, îți întinzi brațele-ți ostenite în patul tău de marmură, ca acest chiparos aplecat deasupra ta. Lelia, ia această floare a mormântului, pune-o la sânul tău și miroase-o des, dar miroase-o repede, înainte ca, desprinsă de pe tulpina ei, să-și piardă parfumul acesta feciorelnic, care este probabil sufletul Violetei, sufletul unei femei care a iubit până a murit din această pricină. Viola! Dacă există, în aceste flori, ceva din tine, dacă vreun suflu de dragoste și de viață a trecut din pieptul tău în acest misterios potir, n-ai putea să pătrunzi tu până la inima Leliei? N-ai putea tu să îmbrățișezi aerul pe care îl respiră ea și s-o faci să nu mai stea aici, palidă, rece și moartă, ca aceste statui care se privesc melancolic în pârâu?

— Copile! zise Lelia, aruncând floarea în pârâul leneș și urmărind-o cu o privire distrată. Așadar crezi că eu n-aș avea, de asemenea, suferința mea, nemiloasă și profundă, aidoma celei care a ucis-o pe această femeie? Ei, ce știi tu? Probabil că viața ei a fost foarte bogată, foarte plină, foarte fecundă. Să trăiești în iubire și să mori din pricina ei! Este frumos, pentru o femeie! Sub care cer de foc te-ai născut, până la urmă, Viola? De unde ți-ai luat tu o inimă atât de tare, încât să se frângă în loc să se curbeze sub povara vieții? Ce zeu a turnat în tine această putere de neînvins, pe care numai moartea a putut-o detrona din sufletul tău? O, sublimă, sublimă între toate celelalte făpturi! Tu nu ți-ai plecat gâtul sub jug, nu ai vrut să-ți accepți soarta și, totuși, nu ți-ai grăbit moartea ca aceste ființe nevolnice, care se sinucid pentru a-și împiedica tămăduirea. Tu ai fost atât de sigură că nu te vei alina, încât te-ai stins încet, fără să dai nici un pas înapoi către viață, fără să faci nici un pas înainte către mormânt; moartea a venit și te-a luat, slabă, zdrobită, moartă deja, dar înrădăcinată încă în iubirea ta și spunând naturii: „Adio,

te disprețuiesc și nu vreau mântuire. Păstrează-ți binefacerile, poezia dezamăgitoare, mângâietoarele tale vanități, narcoticul uitării și scepticismul cu frunte de bronz; păstrează toate acestea pentru alții, eu una vreau să iubesc sau să mor!". Viola, tu l-ai respins chiar și pe Dumnezeu, tu ai urât fățiș această putere nedreaptă, care ți-a hărăzit ca soartă durerea și singurătatea. Tu nu ai venit la malul acestei ape să cânti imnuri melancolice, precum face Stenio, în zilele în care îl mâhnesc eu; tu nu te-ai dus să te prosternezi în templu, cum face Magnus, când simte demonul disperării în el; tu nu ți-ai strivit, ca Trenmor, sensibilitatea sub rațiune; tu nu ți-ai ucis, ca el, pasiunile cu sânge rece, pentru a trăi, mândru și liniștit, pe ruinele lor. Și n-ai făcut nici ca Lelia...

Uită să-și rostească gândul și, cu cotul sprijinit de monument, cu ochii nemișcați, ațintiți pe apă, nu-l auzi pe Stenio, care o implora să i se mărturisească.

— Da, zise ea după o lungă tăcere, ea este moartă! Și dacă un suflet omenesc a meritat să urce la ceruri, atunci acela este al ei! Ea a făcut mai mult decât i-a fost hărăzit, ea a băut cupa de amar până la fund, apoi, respingând binefacerea care urma să i se pogoare din ceruri după această încercare, refuzând posibilitatea de a uita și de a-și disprețui răul, ea a spart cupa și a păstrat otrava la sânul ei, ca pe o amară comoară. A murit! A murit de tristețe! Iar noi toți, noi trăim! Chiar și tu, băiatule, care ai încă toate însușirile proaspete pentru durere, tu trăiești, deși vorbești despre sinucidere, iar lucrul ăsta este o lașitate mai mare decât să înduri această viață mizerabilă, pe care Dumnezeu ne-o lasă în disprețul lui!

Stenio, văzând-o și mai tristă, începu să cânte, ca să-i schimbe gândurile. În vreme ce cânta, lacrimile i se rostogoleau de pe genele-i ostenite, dar își ascundea durerea și încerca să-și găsească inspirația, în sufletul său abătut ca s-o aline pe Lelia.

XXVI

— MI-AI SPUS ADESEORI, LELIA, că eram tânăr și curat ca un înger din ceruri, și mi-ai spus, de vreo câteva ori, că mă iubești. Până și azi-dimineață mi-ai zâmbit, zicând: „Nu mai am altă fericire decât în tine". Dar, în seara asta, ai uitat totul și îmi răstorni fără milă temeliiile fericirii mele. Fie! Zdrobește-mă, azvârle-mă la pământ ca pe această floare pe care tocmai ai mirosit-o și pe care acum o părăsești pe pietrișul pârâului. Dacă, văzându-mă dus de apă, ca și ea, clătinat încolo și înoace, ofilit, la bunul plac al undelor, tu găsești vreun amuzament, vreo satisfacție ironică și crudă, sfâșie-mă, calcă-mă în picioare, dar nu uita că în ziua, la ceasul în care vei dori să mă culegi de jos și să mă mai miroși o dată, mă vei găsi înflorit și gata să renasc sub mângâierile tale.

Ei bine, sărmană femeie, mă vei iubi cum vei putea! Știam bine că nu mai erai capabilă să iubești cum iubesc eu. De altfel, este drept ca tu să fii cea mai adorată și suverana dintre noi doi. Nu merit dragostea pe care o meriți tu. Eu n-am suferit, eu nu m-am luptat ca tine, eu nu sunt decât un copil fără glorie și fără de răni în fața vieții care se deschide și a bătăliei care începe. Tu, brăzdată de fulger, de trei sute de ori doborâtă și mereu ridicându-te, tu care nu-l înțelegeai pe Dumnezeu și care totuși crezi în el, tu care îl insultai și îl iubești, tu, veștedă ca un bătrân și proaspătă ca un copil — Lelia, sărmanul meu suflet! — iubește-mă cum vei putea. Eu o să fiu întotdeauna în genunchi, pentru a-ți mulțumi, și o să-ți dăruiesc toată inima mea, toată viața mea, în schimbul puținului care ți-a mai rămas ție să mi-l dai.

Lasă-te măcar iubită; acceptă fără dispreț suferințele pe care ți le aduc drept jertfă, la picioarele tale; lasă-mă să-mi dau viața și să-mi ard inima pe altarul pe care ți l-am înălțat.

Nu mă plânge, sunt totuși mai fericit ca tine, căci pentru tine sufăr! Oh, de ce nu pot și eu muri pentru tine, cum și-a dorit Viola să moară din pricina iubirii sale? Să fie voluptate în aceste cazne pe care tu le împlânți în pieptul meu, să fie fericire pentru că sunt numai jucăria și victima ta, să ispășesc, tânăr, pur și resemnat, vechile nedreptăți, murmurele și necuviințele adunate asupra capului tău! Ah, dacă am putea spăla întinările unui suflet cu durerile propriului suflet, și sângele din venele altuia dacă l-am putea răscumpăra, ca un nou Hristos, și, renunțând la partea noastră de veșnicie, să-l scutim de neant!

Așa te iubesc eu, Lelia. N-o știi pentru că nu vrei s-o afli. Nu-ți cer să mă apreciezi și, cu atât mai puțin, să mă plângi. Vino la mine doar când suferi și fă-mi oricât de mult rău vei dori, ca să-ți ușurezi astfel răul care te macină pe tine.

— Ei bine! zise Lelia. Sufăr de moarte la ora aceasta. Furia clocotește în pieptul meu. Vrei să blasfemiezi pentru mine? Poate că m-ar ajuta. Vrei să arunci cu pietre în cer, să-l hulești pe Dumnezeu, să blestemi veșnicia, să invoci neantul, să venerezi răul, să rogi să vină nimicirea asupra lucrărilor Providenței și disprețul asupra cultului său? Hai să vedem, ești în stare să-l ucizi pe Abel ca să mă răzbuni în fața lui Dumnezeu, tiranul meu? Vrei să strigi ca un câine speriat, care vede luna desenând fantome pe ziduri? Vrei să muști din țărână și să mănânci nisip ca Nabucodonosor? Vrei, ca Iov, să scuipi mânia ta și a mea în ocări vehemente? Vrei tu, băiat pur și pios, să te cufunzi în ateism până la gât și să te târăști în glodul în care îmi dau eu duhul? Eu sufăr și nu am puterea să strig. Hai, roșește tu pentru mine! Ei bine, plângi!... Tu poți să plângi, nu-i așa? Fericiți cei ce plâng! Ochii mei sunt mai uscați ca deșertul de nisip, unde rouă nu cade niciodată, iar inima mea este încă și mai uscată decât ochii. Plângi? Ei bine, ca să uiți de ale tale, ascultă o lamentație pe care am tradus-o dintr-un poet străin.

XXVII. Lui Dumnezeu

„AȘADAR, CE AM FĂCUT CA SĂ FIU LOVITA CU acest blestem? De ce m-ai părăsit? Nu le refuzi plantelor nemișcate soarele, nici rouă neînsemnatelor paie de pe câmp; le dai staminelor unei flori puterea de a iubi și madreporilor fără judecată senzația fericirii. Iar mie, care sunt tot o creație a mâinilor tale, pe care tu ai hărăzit-o cu o aparentă complexitate în alcătuire, mie mi-ai retras totul, te-ai purtat mai rău decât cu îngerii pe care i-ai fulgerat cu mânia ta, căci ei mai au încă puterea de a urî și de a blestema, câtă vreme eu nici pe-aceasta n-o mai am! Te-ai purtat cu mine mai rău decât cu glodul pârâului și pietrele drumului, căci ele sunt călcate în picioare și nu o simt. Eu simt ce sunt și nu pot mușca piciorul care mă strivește, nici scăpa de blestemul care apasă asupra mea ca un munte.

De ce te-ai purtat astfel cu mine, putere necunoscută ce-ți întinzi mâna de fier asupra mea? De ce m-ai făcut să mă nasc femeie, dacă voiai ca, puțin mai târziu, să mă prefaci în piatră și să mă lași, bună de nimic, în afara vieții obișnuite? Oare pentru a mă înălța deasupra tuturor sau pentru a mă coborî sub ei toți m-ai făcut astfel, o, Dumnezeul meu? Dacă aceasta este o soartă prielnică, fă în așa fel încât să-mi fie plăcută și s-o pot îndura fără suferință; dacă este o viață de pedeapsă, atunci de ce m-ai condamnat? Vai! Eram vinovată înainte de a mă naște?

Ce este, așadar, sufletul acesta pe care mi l-ai dat? Să fie el oare ceea ce se numește un suflet de poet? Mai nestatornic decât lumina și mai hoinar ca vântul, mereu lacom, mereu neliniștit, mereu găfâind, mereu căutând în afara lui hrana cu care să dureze și topind-o înainte de-a fi gustat-o măcar! Of, viață! of, chin! Să dorești totul și să nu obții nimic, să cuprinzi totul și să nu ai nimic! Să ajungi la scepticismul inimii ca Faust la scepticismul spiritului! Soartă mai nefericită decât soarta lui Faust, căci el păstrează în sânul său comoara

pasiunilor tinereții înflăcărate, care au clocit în tăcere, sub colb, niște cărți și au dormit, în vreme ce mintea a vegheat; iar când Faust, obosit să mai caute perfecțiunea fără s-o găsească, se oprește, gata să îl hulească și să îl renege pe Dumnezeu, atunci Dumnezeu, ca să-l pedepsească, îi trimite îngerul pasiunilor sumbre și funeste. Acest înger i se dedică lui, îl reîncălzește, îl întinerește, îl arde, îl rătăcește, îl devorează — iar bătrânul Faust intră în viață, tânăr și vioi, vinovat damnat, dar atotputernic! Îngerul venise pentru ca Faust să nu-l mai iubească pe Dumnezeu, dar iată că o iubește pe Margareta! Dumnezeul meu, dă-mi blestemul lui Faust!

Căci tu nu-mi ești de ajuns, Doamne! o știi bine. Nu vrei să fii totul pentru mine. Nu mi te arăți destul ca să pun stăpânire pe tine și ca să mă dedic ție în întregime. Tu mă atragi, mă măgulești cu o suflare îmbălsămată dintre adierile tale cerești, îmi zâmbești printre doi nori de aur, îmi apari în vise, mă chemi, mă stârmești fără încetare să-mi iau zborul către tine, dar ai uitat să-mi dai și aripile pentru aceasta. La ce bun că mi-ai dat un suflet ca să te doresc? Îmi scapi neîncetat, învălui acest frumos cer și frumoasa natură în aburi grei și sumbri; faci să treacă peste flori un vânt de amiază care le mistuie sau faci să sufle peste mine un crivăț care mă întristează și mă îngheață până în măduva oaselor. Ne dai zile de ceață și nopți fără stele, ne răvășești sărmanul nostru univers cu furtuni care ne scot din fire, care ne îmbată, care ne fac îndrăzneți și sceptici, în pofida voinței noastre! Și dacă în aceste ceasuri triste cedăm îndoielii, trezești în noi ghimpele remușcării și ne faci să auzim o mustrare în toate vocile de pe pământ și din cer!

De ce, de ce m-ai făcut astfel? Ce folos ai tu de pe urma suferințelor noastre? Ce slavă vor adăuga slavei tale ticăloșia și nimicnicia noastră? Sunt oare necesare aceste cazne omului, ca să-l determine să-și dorească cerul? Nădejdea este ea o floare firavă și fără importanță, care nu crește decât printre stânci, în bătaia vânturilor furtunii? Floare prețioasă, parfum suav, vino și te sălășluiește în această inimă stearpă și pustiiă!... Ah! Zadarnic încerci tu de atâta vreme să o reîntinerești — rădăcinile tale nu se mai pot prinde de pereții săi de bronz, aerul ei înghețat te uscă, furtunile ei te smulg și te aruncă la pământ, frântă, ofilită!... Oh, speranță! Prin urmare, tu nu mai poți înflori din nou pentru mine..."

— Lamentațiile acestea sunt dureroase, poezia aceasta este crudă! zise Stenio, smulgându-i harfa din mâini. Te complaci în astfel de sumbre reverii și mă sfâșii fără milă. Nu, asta nu e o traducere dintr-un poet străin; textul poemului se află în străfundul sufletului tău, Lelia, o știi bine! O, crudă și incurabilă Lelia! Ascultă această pasăre, cântă mai bine decât tine, cântă soarele, primăvara și dragostea. Această ființă micuță este, așadar, alcătuită mai bine decât tine, care nu știi să cânți decât durerea și îndoiala.

XXVIII. În pustiu

- **TE-AM ADUS ÎN ACEASTA VALE PUSTIE** în care turmele nu calcă niciodată, pe care sandaua vânătorului n-a pângărit-o niciodată. Te-am adus până aici, Lelia, trecându-te peste prăpăstii. Ai înfruntat curajoasă toate primejdiile acestei călătorii; ai măsurat cu o privire liniștită crevasele care brăzdează adânc pantele ghețarului, le-ai trecut pe o scândură care se clătina peste abisuri fără fund, azvârlită de călăuzele noastre. Ai traversat cataractele, ușoară și sprintenă ca o barză albă, care calcă din piatră în piatră și doarme cu gâtul întors, cu trupul în echilibru, într-un picior, atât de subțire în mijlocul râului pufnind și răsucindu-se deasupra bulboanelor ce-și varsă spuma peste margini. N-ai tremurat nici măcar o dată, Lelia — iar eu, cât m-am

înfiorat! De câte ori nu mi-a înghețat sângele și nu mi-a stat inima, văzându-te că treci astfel pe deasupra prăpastiei, nepăsătoare, distrată, privind cerul și necatadicsind să bagi de seamă unde îți așezai piciorul și cât de îngust era locul! Ești foarte curajoasă și puternică, Lelia! Când spui că sufletul tău este lipsit de nerv, minți — nici un bărbat nu are mai multă stăpânire de sine și mai multă îndrăzneală decât tine.

- Ce înseamnă îndrăzneala? răspunse Lelia. Și cine n-o are? Cine mai iubește viața, în vremurile în care trăim? Nepăsarea de acum se numește curaj când provoacă un bine oarecare; dar când se mărginește la a caracteriza o soartă fără valoare, nu este pur și simplu inerție? Inerția, Stenio, aceasta este boala inimilor noastre, este marele flagel al epocii prezente. Nu mai există decât virtuți negative, suntem curajoși pentru că nu mai suntem capabili să simțim frica. Vai! Da, totul este învechit, chiar și slăbiciunile, chiar și viciile omului. Nu mai avem forța care să ne facă să iubim viața cu o dragoste încăpățânată și temătoare. Când pe lume mai exista încă entuziasm, oamenii se războiau cu șiretenie, cu prudență, chibzuit. Viața era o luptă fără răgaz, o luptă în care cei mai bravi dădeau înapoi fără încetare în fața primejdiei, întrucât cel mai brav era cel care trăia cel mai mult în mijlocul pericolelor și dușmăniilor. De când civilizația le-a făcut tuturor viața ușoară și liniștită, toți o găsesc monotonă și fără savoare; se pune la bătaie pentru un cuvânt, pentru o privire — atât de puțin preț are! Indiferența față de viață a dat naștere duelului din obiceiurile noastre. Ce alt spectacol mai limpede pentru a constata apatia secolului, decât acela în care doi bărbați, calmi și politicoși, trag la sorti care îl va ucide pe celălalt, fără ură, fără mânie și fără folos? Vai, Stenio! nu mai suntem nimic, nu mai suntem nici buni, nici răi, nu mai suntem nici măcar lași, suntem doar inerți.

— Lelia, ai dreptate și, când îmi arunc ochii asupra societății, sunt la fel de trist ca și tine. Dar te-am adus până aici ca s-o uiți, măcar vreo câteva zile. Uită-te unde ne aflăm, nu este sublim? Poți să te mai gândești la altceva decât la Dumnezeu? Așază-te pe mușchiul acesta necălcat de pașii omului și privește, la picioarele tale, pustietatea ce-și desfășoară marile adâncimi. Ai văzut vreodată ceva mai sălbatic și totuși mai însuflețit? Uite câtă vigoare este în vegetația asta liberă și vagabondă, câtă mișcare în aceste păduri pe care vântul le îndoiaie și le vâlurește, în aceste mari stoluri de vulturi care plutesc neîncetat în jurul crestelor învăluite în cețuri și care trec, în cercuri mișcătoare, ca niște mari inele negre pe pânza albă și moarăta a ghețarului! Auzi zgomotul care urcă și coboară din toate părțile? Torentele care plâng și suspină ca niște suflete nefericite, cerbii care boncăluiesc cu glas rugător și pățimaș, vântul care cântă și râde prin tufe, vulturii care țipă ca femeile speriate; și celelalte zgomote, stranii, misterioase, de nedescris, care mormăie înfundat prin munți, aceste ghețuri colosale care trosnesc în inima blocurilor, aceste zăpezi care se năruiesc și târăsc după ele nisipul, aceste rădăcini mari de copaci, care luptă neîncetat cu măruntaiele pământului și care trudesesc să răscolească stânca și să despice șisturile, acest voci necunoscute, aceste nedesluite suspine pe care pământul, mereu pradă durerilor nașterii, le scoate aici, la suprafață, prin pereții întredeschși? Nu găsești că toate acestea sunt mai pline de splendoare și de armonie decât orice biserică și decât orice teatru?

- Este adevărat că toate acestea sunt frumoase și că aici trebuie să vii ca să vezi că pământul are încă tinerețe și vigoare. Biet pământ! Și el moare!
- Ce spui, ce spui, Lelia? Crezi că pământul și cerul sunt vinovate de decrepitudinea noastră morală? Visătoare insolentă, și pe ele le acuzi?
- Da, le acuz, răspunse ea, sau mai degrabă acuz marea lege a timpului, care vrea ca totul să se epuizeze și să se sfârșească. Nu vezi că suntem duși cu toții de curgerea secolelor, oameni și lumi, luați pe sus de apele torentului? Vai! Nu vom lăsa în urmă nici măcar

niște fragile rămășițe pământești! N-o să reușim să rămânem la suprafață nici măcar ca aceste ierburi ofilite care plutesc aici, triste, atârând, semănând cu părul unei femei înecate. Descompunerea va trece peste leșurile imperiilor, ruinele mute ale omenirii nu vor fi mai mult decât firele din nisipul mării. Dumnezeu va strânge universul ghem, ca pe o haină veche pe care o arunci în vânt, ca pe un palton pe care îl lepezi pentru că nu-ți mai place. Atunci Dumnezeu va fi absolut singur. Atunci poate că slava și puterea sa vor străluci fără de văluri. Și cine o să le mai contemple? Se vor naște din pulberea noastră noi seminții, ca să-1 vadă sau să-1 ghicească pe cel care creează și distruge!

- Lumea se va sfârși, știi asta, zise Stenio, dar, ca să se distrugă va fi nevoie, de atâtea secole, încât cifra este cu neputință de socotit de mințile omenești. Nu, nu, nu am ajuns încă la momentul agoniei sale. Acest gând a încolțit doar în sufletul mâniat al câtorva sceptici ca tine, dar eu unul simt prea bine că lumea este tânără; inima și rațiunea mea îmi spun că n-a ajuns nici măcar la jumătatea vieții sale, la deplina-maturitate; lumea este încă în creștere, mai are atâtea lucruri de învățat!
- Fără îndoială, răspunse ea cu ironie, n-a găsit încă secretul reînvierii morților și al nemuririi celor vii; dar va face aceste mari descoperiri și atunci lumea nu se va mai sfârși, omul va fi mai puternic decât Dumnezeu și va supraviețui fără vreun alt ajutor decât agerimea minții sale.
- Lelia, iei totul în zeflema, dar ascultă-mă puțin. Nu crezi că oamenii sunt mai buni astăzi decât au fost ieri și, prin urmare...
- Nu cred, dar ce importanță are? Nu suntem de acord asupra vârstei lumii, asta-i tot.
- O știm precis, nu suntem foarte înaintați în vârstă. Nu cunoaștem tainele organizării sale, nu avem idee cât timp poate și trebuie să existe o lume constituită ca aceasta de acum. Dar în inima mea simt că ne îndreptăm spre lumină și viață; speranța strălucește pe cerul nostru și uite cât de frumos este soarele! Cum le zâmbește, auriu și generos, munților ce se împurpurează la mângâierile lui și se înroșesc de iubire ca sfioasele fecioare! Nu cu logica raționamentului se poate demonstra existența lui Dumnezeu. Credem în el pentru că un instinct celest ni-l face cunoscut. În același fel, nu putem măsura veșnicia cu instrumentele științelor exacte, dar simțim în sufletul nostru că lumea morală are și sevă și prospețime, la fel cum simțim în ființa ei fizică faptul că aerul conține și principii revigorante și tonice. Cum așa? Tu respiri această adiere înmiresmată a munților fără ca ea să-ți pătrundă prin pori și să-ți întărească trupul? Tu bei din apa aceasta limpede și rece ca gheața, cu aromă de mentă și cimbrisor sălbatic, fără să-ți guști savoare bine venită? Nu te simți reîntinerită și cu un nou avânt în mijlocul aerului viu și subtil, printre aceste flori atât de frumoase, ce par atât de mândre de faptul că nu datorează nimic grijii omului? Intoarce-te și uită-te la arbuștii aceia deși de rododendron, cât de proaspete și de curate sunt tufele de flori liliachii! Cum se rotesc ele către cer ca să privească azurul, ca să-i culeagă rouă! Aceste flori sunt frumoase ca tine, Lelia, neștiutoare și sălbatice ca tine. Nu pricepi pasiunea pe care o trezesc ele?

Lelia zâmbi și rămase visând, multă vreme, cu ochii ațintiți la valea pustie.

— Fără îndoială, zise ea în cele din urmă, ar trebui să trăim aici pentru a păstra puținul care ne-a rămas în inimă. Dar nu vom trăi aici trei zile fără să veștejim această vegetație și fără să murdărim aerul. Întotdeauna omul scoate măruntaiele pământului care-l hrănește, sleind lutul care l-a făcut. El vrea să aranjeze întotdeauna natura și să refacă opera lui Dumnezeu. Tu n-o să poți sta trei zile aici, îți spun eu, fără să vrei să cari stâncile muntelui în fundul văii și fără să vrei să cultivi trestia adâncurilor umede pe creasta aridă a munților. Tu numești asta o grădină. Dacă ai fi venit aici acum cincizeci de ani, ai fi pus în locul ăsta o

statuie și un leagăn cioplit.

- Mereu ironică, Lelia! Cum poți să râzi, să tai și să spinteci și aici, în fața unei scene sublime! Dacă n-ai fi fost tu, m-aș fi prosternat înaintea Creatorului tuturor acestor lucruri. Dar tu, demonul meu, n-ai fost de acord. Trebuie să te ascult cum negi totul, chiar și frumusețea naturii.
- Ei, dar nu o neg! exclamă ea. Când m-ai auzit vreodată negând vreun lucru? Ce credință m-a lăsat indiferentă, prin ceea ce avea ea poetic sau măreț? Dar cine îmi va da puterea de a mă amăgi? Vai! De ce i-a plăcut lui Dumnezeu să pună o asemenea distanță între iluziile omului și realitate? De ce trebuie să suferim mereu din pricina dorinței de a o duce bine, ce se arată sub forma frumosului și plutește în toate visele noastre, fără să se așeze vreodată pe pământ? Nu doar sufletul nostru suferă din pricina absenței lui Dumnezeu, ci întreaga noastră ființă, și vederea, și carnea sunt cele care suferă din cauza nepăsării sau a asprimii cerului. Spune-mi, în care colț al pământului nu ține cont omul de senzațiile excesive de frig și de cald? Care este valea care să nu fie umedă, iama? Unde sunt munții a căror iarbă să nu fie pălită și dezrădăcinată de vânt? În Orient, specia umană, lipsită de nerv, vegetează și lâncezește, mereu întinsă pe divane, mereu inertă. Femeile se ofilesc la umbra haremurilor, căci soarele le-ar preface în cenușă. Uneori, mai vine câte un vânt uscat și nimicitor dinspre mare, care le dă oamenilor din această rasă indolentă un soi de amețeală, care naște crime sau fapte de eroism necunoscute popoarelor noastre, din partea aceasta de sub soare. Atunci, acei oameni se îmbată de activitate și risipesc, într-o agitație feroce, în plăceri sângeroase și într-un dezmăț neînfrânat toată forța concentrată, ce dormita în ei, până când, epuizați de suferință și de oboseală, recad pe divanele lor, precum cei mai stupizi dintre oameni!

Și acestea, totuși, sunt cele mai călite, cele mai energice dintre popoarele lumii, cele mai fericite în odihnă, cele mai cumplite în acțiune. Uită-te la oamenii din zonele toride — pentru ei, soarele este generos, într-adevăr, plantele sunt gigantice, pământul este foarte darnic în roade, parfumuri și spectacole. Există o vanitate a abundenței de culori și de forme. Păsările și insectele strălucesc de nestemate, florile răspândesc parfumuri îmbătătoare. Înșiși copacii ascund mirodenii deosebit de fine în țesutul lemnos al scoarțelor. Noapțile sunt senine, ca zilele noastre de toamnă, stelele arată de patru ori mai mari decât pe aici. Totul este frumos, totul este bogat. Chiar și omul, grosolan și naiv, se află departe de multe din relele pe care noi le-am născocit. Crezi că acela este fericit? Nu. Se războiește neîncetat cu haite nenumărate de animale groaznice și feroce. Tigru rage în preajma locuinței sale; șarpele, monstru rece și alunecos, de care omul se teme mai mult decât de oricare alt dușman, se strecoară până sub leagănul copilului său. Apoi vine furtuna, uriașă convulsie a unei naturi robuste, care se năpustește ca un taur furios, care se sfâșie, ea însăși, ca un leu rănit. Omul trebuie ca să fugă, altminteri pierе — vântul, fulgerul, torențele revărsate îi răstoarnă și îi duc cu ele coliba, ogoarele, turmele. În nici o seară nu știe dacă îi va mai rămâne ceva, a doua zi. Era prea frumos acest meleag, Dumnezeu nu vrea să i-l lase. În fiecare an va fi nevoit să caute un altul. Spectacolul omului fericit nu îi este pe plac Domnului. O, Dumnezeule! Suferi, probabil, și tu, ești plictisit de slava ta, de vreme ce ne faci atât de mult rău!

Ei bine! Fără îndoială că acești copii ai soarelui, pe care, în visele noastre de poeți, îi invidiem ca pe răsfățații pământului, se întrebă uneori dacă există un ținut îndrăgît de cer, care să nu fie brăzdat de lave pârjolitoare, care să nu fie măturat de vânturi nimicitoare; un ținut care să se trezească dimineața întreg, liniștit și călduț ca în ajun. Se întrebă dacă Dumnezeu, în mânia sa, a pus peste tot pantere însetate de sânge și târâtoare hidoase; acești oameni simpli visează probabil că paradisul lor terestru se află la latitudinile noastre temperate,

și poate că în vise văd ceața și frigul coborând pe frunțile lor arse de soare și întunecându-le văzduhul lor fierbinte. Noi, când visăm, vedem soarele roșu și cald, câmpia scânteietoare, marea încinsă și nisipul arzând sub tălpile noastre. Noi invocăm soarele meridional pe umerii noștri înghețați, iar popoarele din Sud ar primi în genunchi picăturile negre de ploaie de pe la noi, pe piepturile lor înfierbântate. Astfel, pretutindeni, omul suferă și murmură nemulțumit; făptură delicată și nervoasă, el este numit zadarnic regele creației, căci nu-i este decât cea mai nefericită dintre victime, singurul animal la care puterea minții se află într-un raport atât de disproportionat cu puterea fizică. La vietățile pe care le numim inferioare, forța fizică domină, instinctul nu este decât resortul conservator al existenței animale. La om, instinctul dezvoltat fără măsură arde și chinuie o constituție fragilă și plăpândă. El are neputința moluștei și poftele tigrlui; mizeria și necesitatea îl țin captiv într-o carapace de țestoasă; ambiția și neliniștea își desfac aripile de vultur în creierul său. Ar vrea să aibă suma însușirilor tuturor speciilor, dar nu deține decât facultatea de a dori zadarnic. Se înconjoară de cadavre — măruntaiele pământului îi cedează aurul și marmura, florile se lasă strivite, reduse la parfumuri pentru folosul lui; păsările cerului se lasă doborâte pentru a-l împodobi cu cele mai frumoase pene din aripile lor; cufundarul și rața îi dăruiesc acoperământul de puf pentru a-și încălzi el membrele indolente și reci; lâna, blana, cochilia, mătasea, măruntaiele unora, dinții și pielea altora, sângele și viața tuturor aparțin omului. Viața omului nu se hrănește decât prin distrugere; și, cu toate acestea, ce dureroasă și scurtă este ea!

Cel mai hidos lucru pe care pictorii și poeții l-au născocit, în viziunile grotești ale imaginației lor și, trebuie s-o spunem, ceea ce ne apare cel mai adesea în coșmar este un sabat de cadavre vii, de schelete de animale, descărnate, sângerânde, cu deformații monstruoase, cu suprapuneri bizare, capete de păsări pe trunchiuri de cal, fețe de crocodil pe corpuri de cămile, este întotdeauna o harababură de oseminte, o orgie a fricii care simte masacrul și strigătele de durere, cuvintele de amenințare

proferate de animalele mutilate. Crezi că visele sunt o combinație pur întâmplătoare? Nu ești de părere că, dincolo de legile asociației și ale obiceiurilor consacrate la om prin drept și putere, pot exista în el muștrări de conștiință secrete, vagi, instinctive, pe care nici un sistem de idei moștenite n-a vrut să le mărturisească ori să le enunțe și care ies la iveală prin spaimile superstiției sau prin halucinațiile somnului? Deși moravurile și obiceiul credinței au distrus unele dintre realitățile vieții noastre, amprenta lor a rămas totuși într-un cotlon al minții și se trezește când celelalte funcții intelectuale dorm.

Există multe alte senzații lăuntrice de acest gen. Există amintiri care par dintr-o altă viață, copii care vin pe lume cu niște dureri despre care s-ar zice că sunt dobândite în mormânt, căci omul părăsește, probabil, frigul din coșciug, pentru a intra în puful leagănului. Cine știe? Oare n-am trecut cu toții prin moarte și haos? Aceste imagini îngrozitoare ne urmăresc în toate visele noastre! De unde simpatia vie pentru viețile dispăruților, de unde aceste regrete și această dragoste pentru ființe care n-au lăsat decât un nume în istoria oamenilor? Oare nu din memoria de care nu ne mai dăm seama? Mi se pare, uneori, că l-am cunoscut pe Shakespeare, că am plâns împreună cu Torquato, că am cutreierat Paradisul și Infernul cu Dante. Un nume din zilele de demult trezește în mine emoții ce seamănă cu niște amintiri, ca unele parfumuri de plante exotice, care ne reamintesc ținuturile în care cresc. Atunci, imaginația noastră se plimbă pe-acolo de parcă le-ar cunoaște, de parcă picioarele ne-au călcat odinioară pe acele meleaguri, totuși necunoscute, credem noi, în care nu am fost văzuți nici născându-ne, nici murind. Bieți oameni, ce știm noi?

- Știm doar că nu putem ști, zise Stenio.
- Ei bine, iată ceea ce ne macină, Stenio! reluă ea. Această neputință pe care un întreg univers înrobite și mutilat abia de o poate masca sub strălucirea trofeelor sale zadarnice. Artele, meșteșugurile și științele, întregul eșafodaj al civilizației — ce altceva este,

dacă nu sânguința continuă a slăbiciunii omenești de a-și ascunde răul și de a-și acoperi mizeria? Gândește-te dacă, în pofida belșugului și a voluptăților sale, luxul poate naște în noi alte simțuri sau poate perfecționa sistemul organelor de simț ale corpului uman; gândește-te dacă dezvoltarea exagerată a rațiunii omenești a condus la aplicarea teoriei în practică, dacă studiul a împins știința dincolo de anumite limite de netrecut, dacă excitația monstruoasă a sentimentului a reușit să producă satisfacții desăvârșite. Este îndoielnic că progresul realizat de șaiszeci de secole de cercetări a condus existența omului la un nivel la care ea a devenit suportabilă, eliminând necesitatea sinuciderii pentru un mare număr de indivizi.

- **Lelia, nu încercam să-ți demonstrez că omul a ajuns la apogeul puterii și măreției sale.** Dimpotrivă, ți-am spus că, după părerea mea, specia umană mai are destul de multe generații de înmormântat până să ajungă la acel punct și că probabil atunci se va menține multe secole acolo, înainte de a coborî din nou în starea de decrepitudine în care crezi tu că se află acum.
- **Cum poți să socotești, băiatule, că noi urmăm o cale ascendentă, când vezi cum în jurul tău se pierd toate convingerile, cum toate societățile se zbat în legăturile lor desfăcute, cum toate însușirile se sting prin abuz de viață, toate principiile odinioară sfinte cad în domeniul discutabilului și folosesc drept jucării pentru copii, cum zdrențele regalității și ale clerului servesc drept măști de carnaval poporului, rege și preot legitim?**
- **Ei, știi bine că, în toate timpurile, tronurile s-au clătinat pe temelii fragile! Acest spirit de libertate ce pune stăpânire, zice-se, pe noile popoare, nu este o născocire atât de spontană, încât să nu fi avut timp de a citi cum își organizau popoarele din vechime sistemul lor de republică. Totul în revoluțiile noastre are un caracter de imitație puerilă și de plagiat jalnic. Lupta dintre sărac și bogat n-a început chiar din ziua în care a încetat aceea dintre cel puternic și cel slab? Stabilirea dreptului de moștenire nu este aproape la fel de veche precum cea a dreptului cuceritorului? De ieri, de alaltăieri ne disputăm pământul de sub picioare?**
- **Bine, zise ea, dar după aceste războaie ale omului cu omul, după aceste răsturnări ale societăților, lumea, încă tânără și viguroasă, se ridică și își reconstruie edificiul pentru o nouă perioadă, de alte câteva secole. Lucrul ăsta nu se mai întâmplă. Noi nu suntem, cum crezi tu, doar într-unul din momentele imediat următoare unei crize, în care spiritul uman, obosit, adoarme pe câmpul de luptă, înainte de a pune din nou mâna pe armele eliberării. Silit să tot cadă și să se ridice, să tot rămână întins la pământ și să-și recapete speranța, să-și tot vadă rănilor deschizându-se și închizându-se, silit să se tot zbată în lanțuri și să răgușească strigând către cer, colosul îmbătrânește și slăbește. Acum se clatină ca o ruină care dă să se surpe pentru totdeauna; încă vreo câteva ceasuri de agonie convulsivă și vântul veșniciei va trece nepăsător peste un haos de nații fără măsură, ajunse să-și dispute rămășițele unei lumi învechite, insuficiente pentru nevoile lor.**
- **Crezi că se apropie ziua Judecății de Apoi? O, trista mea Lelia! Numai sufletul tău întunecat nutrește spaimă din acestea nemăsurate, fiindcă el însuși este prea vast pentru superstiții mărunte. Dar, în toate timpurile, spiritul omului a fost preocupat de ideile legate de moarte. Sufletelor ascetice le-a plăcut întotdeauna să se dedice unor astfel de contemplații sinistre, unor astfel de imagini de catastrofă și de jale universală. Nu ești un profet de tip nou, Lelia — Ieremia a existat înaintea ta, iar toată poezia ta dantescă și mânia n-au creat nimic la fel de lugubru ca Apocalipsa, recitată în nopți delirante de un nebun sublim, pe stâncile din Patmos.**
- **Stiu, dar vocea lui Ioan, poetul visător, a fost auzită și păstrată. Ea a înspăimântat lumea și, oricât de greu părea de înțeleș, a alăturat credinței creștine,**

prin mijlocirea fricii, un mare număr de minți mediocre, pe care sublimul preceptelor evanghelice nu le putuse emoționa. Iisus le-a deschis spiritualiștilor porțile cerurilor; Ioan le deschide iadul și face să iasă din el moartea, călărind un cal spălăcit, despotismul cu sabia însângerată, războiul și foametea galopând pe un schelet de cal de luptă, pentru a înfricoșa gloata care îndura resemnată flagelurile umanității și care s-a speriat de ele de îndată ce le-a văzut personificate sub formă păgână. Dar astăzi, profetii strigă în pustie și nici o voce nu le mai răspunde, căci lumea este nepăsătoare, este surdă, se culcă și își astupă urechile, ca să moară în pace. Zadarnic încearcă vreo câteva grupuri izolate de sectanți neputincioși să reaprindă o scânteie de virtute. Si ei, ultime rămășițe ale puterii morale a omului, vor mai pluti pentru o clipă deasupra prăpastiei, dar se vor duce să se alăture celorlalte rămășițe, pe fundul acestei mări nețărmurite, în care trebuie să se întoarcă toată lumea.

- Oh! De ce să deznădăjduiești într-atât, Lelia, pentru acești oameni sublimi, care năzuiesc să readucă virtutea în epoca noastră de fier? Dacă m-aș îndoi și eu ca tine de reușita lor, oricum n-aș vrea s-o spun. M-aș teme să nu comit o crimă profanatoare.
- li admir pe acești oameni, răspunse Lelia, și aș vrea să fiu și eu măcar cel mai umil dintre ei. Însă ce ar putea face acești păstori care poartă o stea în frunte, în fața marelui monstru al Apocalipsei, în fața acelei uriașe și groaznice figuri care se conturează în prim-planul tuturor tablourilor profetului? Acea femeie palidă și frumoasă ca viciul, acea mare desfrânată a tuturor semințiilor, acoperită de bogățiile Orientului și călărind o hidră care varsă fluvii de otravă pe toate căile oamenilor este civilizația, este omenirea depravată prin lux și știință, este torentul de venin ce va înghiți și ultimul cuvânt de virtute, și ultima speranță de regenerare.
- O, Lelia! strigă poetul, cuprins de o teamă superstițioasă. Oare nu ești chiar tu această nălucă nefericită și de temut? De câte ori și-a pus această spaimă stăpânire pe visele mele! De câte ori nu mi-ai apărut ca o întrupare a suferinței de nespus, în care spiritul de cunoaștere l-a azvârlit pe om! Oare, nu ești tu, cu frumusețea și tristețea ta, cu neliniștea și scepticismul tău, personificarea prea marii dureri stârnite de prea multă gândire? Oare n-ai folosit această putere morală, atât de dezvoltată în practica artei, poeziei și științei, și, ca să zicem așa, n-ai prostituat-o în toate impresiile, în toate răătăcirile moderne? În loc să te înscrii, fidelă și prudentă, la credința simplă a părinților tăi și la instinctiva lipsă de griji pe care Dumnezeu a sădit-o în om pentru odihna și pentru dialogul cu el, în loc să te întărești printr-o viață religioasă și fără ostentație, tu te-ai lăsat pradă ademenirilor unei filozofii ambițioase. Te-ai aruncat în torentul civilizației, care se pornise pentru a distruge și care, pentru că și-a mânat apele prea repede, a ros temeliiile viitorului, abia așezate. Și pentru că, în câteva zile, ai dat înapoi opera mai multor secole, crezi că ai spart clepsidra veșniciei! O, Lelia! e mult orgoliu în această durere a ta. Dar Dumnezeu va lăsa să treacă acest val de secole furtunoase, care pentru el nu înseamnă decât o picătură de apă în mare. Hidra lacomă va muri din lipsă de hrană și, din leșul ei care va acoperi lumea, va ieși o rasă nouă, mai puternică și mai răbdătoare decât cea veche.

— Vezi până departe, Stenio! Tu ești, pentru mine, personificarea naturii, al cărei copil neprețuit și virgin ești. Tu încă nu ți-ai istovit însușirile — te crezi nemuritor pentru că ești tânăr, ca această vale sălbatică, înflorind frumoasă și semeță, fără a se gândi că, într-o singură zi, fierul plugului și monstrul cu o sută de brațe care se numește industrie ar putea să-i ofilească sânul, pentru a-i răpi comorile. Crești, încrezător și trufaș, fără să prevezi că viața înaintea și că te va înghiți sub povara erorilor sale, te va desfigura sub fardul făgăduielilor sale. Așteaptă, așteaptă vreo câțiva ani și vei spune ca noi: „Totul piere!”

— Nu, nu totul piere! zise Stenio. Vezi doar acest soare și acest pământ, și cerul acesta frumos, și colinele verzi, și chiar această gheață, edificiul fragil al iernilor, care rezistă de veacuri sub razele verii. La fel va dăinui și fragila putere a omului! Și ce importanță are căderea câtorva generații? Plângi pentru un lucru atât de neînsemnat, Lelia? Crezi că este cu putință ca fie și o singură idee să moară în univers? Această moștenire nepieritoare nu va fi oare găsită intactă în pulberea generațiilor noastre stinse, la fel cum inspirațiile artei și descoperirile științei ies la lumină, vii în fiecare zi, din cenușa de la Pompei sau din mormintele din Memfis? Oh! Marea și surprinzătoarea probă a nemuririi minții! Taine profunde s-au pierdut în negura timpurilor, lumea și-a uitat vârsta și, crezându-se încă tânără, se teme să nu se simtă deja atât de bătrână. Și spune ca tine, Lelia: „Iată-mă aproape de sfârșit, căci îmi slăbesc puterile și sunt atât de puține zile de când m-am născut! Cât îmi va trebui până să mor, de vreme ce atât de puțin mi-a fost de ajuns ca să mă nasc?” Inșă trupurile neînsuflețite ale oamenilor sunt dezgropate într-o bună zi din sânul Egiptului, Egiptul care și-a trăit epoca sa de civilizație și care acum își trăiește epoca de barbarie! Egiptul în care se reaprinde lumina de atât de multă vreme pierdută, și care, odihnită și reîntinerită, va veni probabil curând să se așeze peste flacăra noastră stinsă! Egiptul, imagine vie a mumiilor sale, care dormeau în pulberea secolelor și care ies astăzi la lumina științei, pentru a-i arăta lumii noi epoca lumii vechi! Spune, Lelia, nu este acesta un fapt solemn și impresionant? În străfundul măruntaielor uscate ale unui trup omenesc, privirea curioasă a secolului nostru descoperă papirusul, monument misterios și sacru al veșnicei puteri a omului, mărturie încă întunecată, dar incontestabilă, a impozantei durate a creației. Mâna noastră lacomă desfășoară bandajele acestea îmbălsămate, fragile și nepieritoare lințolii, în fața cărora degradarea s-a oprit. Aceste lințolii în care omul era înfășurat după moarte, aceste manuscrise care zăceau sub coastele descărmate, în lăcașul care fusese, probabil, al unui suflet, reprezintă gândirea umană, enunțată prin științele cifrelor și transmisă cu ajutorul unei arte pierdute pentru noi și regăsite în mormintele Orientului, arta de a-și revendica rămășițele pământești ale morților din ghearele degradării, cea mai mare putere a universului. O, Lelia, tu negi, așadar, tinerețea lumii, văzând-o că se oprește neștiutoare și naivă în fața lecțiilor trecutului și că începe să trăiască pe ruinele uitate ale unei lumi necunoscute!

— A ști nu înseamnă a putea, răspunse Lelia. A reînvăța nu înseamnă a progresa, a vedea nu înseamnă a trăi. Cine ne va reda puterea de a acționa și, mai ales, arta de a trage foloase și de a păstra? Am fost cândva prea departe pentru a mai da înapoi în prezent. Ceea ce pentru civilizațiile eclipsate a însemnat un răgaz, pentru civilizația noastră istorică va fi moartea; semințiile reîntinerire din Orient vor veni să se îmbete cu veninul pe care l-am răspândit pe pământul nostru. Băutori îndrăzneți, poate că oamenii barbariei vor prelungi, cu vreo câteva ceasuri orgia luxului în negura timpurilor, dar veninul pe care noi îl lăsăm moștenire se va arăta, cu promptitudine, mortal și pentru ei, ca și pentru noi, și totul va recădea în tenebre!... Ei! Tu nu vezi, Stenio, că soarele se retrage de la noi? Pământul, obosit de mersul lui, nu se abate vizibil din ce în ce mai spre umbră și mai spre haos? Sângele tău este atât de fierbinte și atât de tânăr, încât nu simte vreo atingere din partea frigului, ce se întinde ca o mantie de doliu peste această planetă abandonată Destinului, cel mai puternic dintre toți Dumnezeii noștri? Oh, frigul! Acest rău pătrunzător care își înfige ghearele ascuțite în toți porii! Această respirație blestemată care ofilește florile și le arde ca focul; acest rău deopotrivă fizic și moral, care năpădește și sufletul și trupul, care răzbate până în străfundurile minții și paralizează spiritul și sângele! Frigul, acest demon sinistru care atinge în treacăt tot universul cu aripa lui umedă și suflă ciurma peste semințiile consternate! Frigul care întunecă totul, care-și desfășoară vălul cenușiu și opac peste strălucitoarele culori ale cerului, peste răsfârngerile apei, peste sânul florilor, peste obrajii fecioarelor! Frigul care își aruncă giulgiul său alb peste pășuni, peste păduri, peste lacuri, ba chiar și peste părul animalelor, ba chiar și peste penele păsărilor! Frigul care

decolorează tot, atât în lumea materiei, cât și în lumea intelectului, de la blana iepurelui și a ursului, până la hotarele împărăției Arhanghelilor, plăcerile omului și caracterul moravurilor sale, orice întâlnește în cale! Vezi bine că totul se civilizează, adică totul se răcește. Popoarele cu pielea smeadă, din regiunea tropicală, încep să-și întindă mâna, temătoare și neîncrezătoare, spre capcanele industriei noastre; tigrii și lei se îmblânzesc și vin din deșert ca să amuze popoarele Nordului. Animalele care nu se putuseră aclimatiza vreodată la noi au părăsit, fără să moară, soarele lor domolit și uitat, ca să trăiască domesticite în această aspră și strașnică amărăciune, care le va ucide în sclavie. Aceasta pentru că pretutindeni sângele sărăcește și îngheață, pe măsură ce instinctul crește și se dezvoltă. Sufletul se înalță și părăsește pământul care nu mai este de ajuns nevoilor sale, ca să-i fure cerului focul lui Prometeu; dar, pierdut în mijlocul tenebrelor, se oprește din zborul său și cade, căci Dumnezeu, văzându-i cutezanța, întinde mâna și îi retrage soarele.

XXIX. Singurătate

„EI BINE, TRENMOR, COPILUL M-A ASCULTAT — m-a lăsat singură în valea pustie. Îmi este bine aici. Anotimpul este blând. O cabană părăsită îmi servește drept adăpost și, în fiecare dimineață, păstorii din valea învecinată îmi aduc lapte de capră și pâine nedospită, coaptă în aer liber, la foc făcut din copacii uscați ai pădurii. Un minunat pat din ierburi uscate, un palton gros pentru noapte și câteva haine — sunt de ajuns ca să rezist o săptămână sau două fără să sufăr prea mult din pricina vieții materiale.

Primele ore pe care le-am petrecut astfel mi s-au părut cele mai frumoase din viața mea. Ție pot să-ți spun totul, nu-i așa, Trenmor?

Pe măsură ce Stenio se îndepărta, simțeam povara vieții ca fiind din ce în ce mai ușoară pe umerii mei. La început, durerea lui că mă părăsește, neîmpăcarea pentru faptul că mă lasă în această pustietate, îngrijorarea sa, supunerea, lacrimile fără reproș și mângâierile fără amărăciune m-au făcut să mă căiesc pentru hotărârea mea. Când a ajuns la picioarele primului versant de pe Monteverdor, am vrut să-l chem înapoi, căci mersul său abătut îmi sfâșia inima. La urma urmei îl iubesc, știi că îl iubesc din tot sufletul; afecțiunea sfântă, pură, adevărată n-a murit în mine, cum știi prea bine, Trenmor, căci și pe tine, te iubesc de asemenea. Nu te iubesc la fel ca pe el. Nu simt pentru tine această bunăvoință șovăitoare, tandră, aproape copilărească pe care o am pentru el, de îndată ce suferă. Tu unul nu suferi niciodată, tu nu ai nevoie să te iubesc astfel!

I-am făcut semn să se întoarcă, dar era deja prea departe. A crezut că-i adresam un ultim rămas-bun. Mi-a răspuns, apoi și-a văzut de drum. Atunci am plâns, căci simțeam cât rău îmi făcusem cerându-i să plece, și m-am rugat la Dumnezeu ca să-l aline, ca să-i trimită, ca de obicei, sfânta poezie ce face durerea prețioasă și lacrimile binefăcătoare.

După aceea m-am uitat îndelung după el, urmărindu-l, fără să-l pierd din ochi, ca pe un punct în adâncul văii, când ascuns de un dâmb, când de un pâlc de copaci și apoi apărând din nou deasupra vreunei cataracte sau pe panta vreunei râpe. Și văzându-l că se duce astfel, agale și melancolic, am încetat să-l regret, căci deja, credeam eu, el admira spuma torentelor și verdeța munților; deja îl invoca pe Dumnezeu, deja mă așeza în norii săi, deja își acorda lira inspirației, deja îi dădea durerii sale o formă care îi lărgea cuprinsul, pe măsură ce îi modera intensitatea.

De ce voiai tu să mă simt înspăimântată de soarta lui Stenio? Să mă faci pe mine responsabilă, să mă faci să prevăd oroarea? A fost o asprime nedreaptă. Stenio este mult mai

puțin nefericit decât o spune sau o crede. Oh, cu câtă poftă aş schimba existența mea pe-a lui! Câte bogății, pe care eu le-am pierdut, există în el! Cât este de tânăr, cât este de înfloritor, cât de mult crede în viață!

Când se plânge cel mai tare de mine, atunci este cel mai fericit, căci mă socotește o excepție monstruoasă. Cu cât îmi respinge sentimentele și se luptă contra lor, cu atât crede mai mult într-ale sale și cu cât mai mult se leagă sufletește de acestea, cu atât mai mare încredere are în sine.

Oh, credința în sine! Sublimă și nătângă îngâmfare a tinereții! Să-ți aranjezi singur viitorul și să visezi la destinul pe care îl dorești, să arunci o privire de superb dispreț la călătorii osteniți și leneși care se îngrămădesc pe drum și să crezi că tu vei pomi drept către țintă, puternic și iute ca gândul, fără să-ți pierzi niciodată răsuflarea, fără să cazi niciodată! Să știi atât de puțin, încât să confunzi dorința cu voința! O, fericire și prostie insolentă! O, fanfaronadă și naivitate! Și noi am fost la fel, Trenmor — nu eram perfect fericiți?

În momentul în care nu l-am mai zărit în depărtare, mi-am căutat suferința și n-am mai găsit-o: m-am simțit ușurată ca de o muștrare de conștiință, m-am întins pe iarbă și am dormit ca deținutul căruia i se scot lanțurile și care își folosește prima oară libertatea pentru a se odihni.

După aceea am coborât Monteverdor pe partea neumblată de nimeni și am așezat creasta muntelui între Stenio și mine, între om și singurătate, între pasiune și reverie.

Tot ceea ce mi-ai spus despre încântătoarea pace sufletească ce ți s-a dezvăluit după furtunile din viața ta, am simțit și eu când m-am trezit în sfârșit singură, absolut singură între pământ și cer. Nici un chip omenesc în această imensitate, nici un suflet viu în văzduh sau în munți. De parcă solitudinea se făcuse austeră și frumoasă special pentru a mă întâmpina. Nu era nici un suflu de vânt, nici un zbor de pasăre în aer. Atunci m-am îngrozit de mișcarea ce venea din partea mea.

Fiecare fir de iarbă pe care îl răvășeam când pășeam, mi se părea că suferă și se plânge. Deranjam pacea locului, insultam tăcerea. M-am oprit, mi-am încrucișat brațele la piept și mi-am ținut respirația.

Oh! Dacă moartea ar fi așa, Trenmor! Dacă ar fi numai odihnă, contemplare, pace, liniște! Dacă toate însușirile pe care le avem pentru a ne bucura și a suferi ar paraliza, dacă ne-ar rămâne doar o fărâmă de conștiință, o imperceptibilă intuiție a neantului nostru! Dacă am putea sta astfel într-un văzduh neclintit, înaintea unui peisaj gol și posomorât, știind că am suferit, că nu vom mai suferi și că ne odihnim acolo, sub ocrotirea Domnului! Dar care ar fi atunci viața cealaltă? N-am găsit încă o formă sub care s-o pot dori. Până acum, sub orice înfățișare mi-a apărut, mi-a inspirat frică sau milă. De unde mi se trage, totuși, că n-am încetat s-o doresc nici o clipă? Ce să fie, oare, această dorință necunoscută și arzătoare, care nu are un obiect bine definit și care sfâșie inima ca o patimă? Inima omului este o prăpastie de suferință, a cărei adâncime n-a fost și nu va fi măsurată niciodată.

Am rămas acolo până când soarele a coborât sub linia orizontului și, în tot acest răstimp, m-am simțit bine. Dar când pe cer n-au mai rămas decât urmele soarelui, o neliniște din ce în ce mai mare s-a răspândit în toată natura. Vântul a început să se facă simțit, stelele păreau că se luptă cu norii răzvrățiți. Păsările de pradă au slobozit strigăte puternice și s-au înălțat în zbor către cer — căutau un culcuș pentru noapte, erau năucite de nevoie, de teamă. Păreau sclavele necesității, ale slăbiciunii și ale obișnuinței, de parcă ar fi fost oameni.

Această emoție la apropierea nopții se arăta până și-n cele mai neînsemnate lucruri. Fluturii de azur, care dormeau la soare sub ierburi înalte, se ridicau în vârtejuri, ca să se ducă să se afunde în acele tainice adăposturi în care nu sunt niciodată găsiți. Broasca verde de mlaștină și greierele cu aripi metalice începuseră să răspândească în aer niște note triste și

frânțe, care produceau asupra nervilor mei un soi de iritare amară. Chiar și plantele păreau că se înfioară de suflarea umedă a serii. Își strângeau frunzele, își zgârceau anterele, își retrăgeau petalele pe fundul corolelor. Altele, îndrăgostite la ceasul adierii, ce se împovăra cu soliile și îmbrățișările lor, se întredeschideau cochete, fremătânde, calde la atingere, ca niște piepturi omenești. Toate se pregăteau să doarmă ori să iubească.

Am simțit că redevin singură. Când totul păruse lipsit de viață, mă putusem contopi cu pustietatea, făcând parte din ea, ca și când aș fi fost una dintre pietrele sau tufele sale. Când am văzut că totul își relua viața, că totul își făcea griji pentru ziua de mâine și manifesta sentimente de dorință sau de preocupare, m-am revoltat că nu aveam și eu o voință, o nevoie, o teamă. Luna a răsărit și era frumoasă; iarba colinelor avea reflexe transparente, ca smaraldul; dar ce-mi păsa mie de lună și de magiile sale nocturne? Nu așteptam nimic de vreo oră sau pe aproape, de la cursul ei — nici un regret, nici o speranță nu se prinsese de mine în zborul acestor ceasuri, interesând întreaga creație. Pentru mine, nimic în pustietate, nimic printre oameni, nimic în noapte, nimic în viață. M-am retras în cabana mea și am încercat să dorm, mai mult de plictiseală decât de nevoie.

Somnul este un lucru plăcut și frumos pentru copiii mici, care nu visează decât despre zâne sau paradis, și pentru păsările mici care se lipesc, delicate și calde, pe sub puf de mama lor; dar pentru noi, care am ajuns la o întindere ieșită din comun a capacităților noastre intelectuale, somnul și-a pierdut voluptățile caste și langoarea profundă. Viața, organizată așa cum este, ne refuză ceea ce noaptea are mai prețios, uitarea zilei. Nu vorbesc despre tine, Trenmor, care, după Cuvântul sfânt, trăiești pe lume ca și când nu ar fi. Dar eu, în decursul vieții mele fără de reguli și fără de opreliști, am făcut la fel ca toți ceilalți. Am abandonat, întru disprețul superb al sufletului, necesitățile imperioase ale trupului. Am tăgăduit toate darurile existenței, toate binefacerile naturii. Am înșelat foamea prin alimente delicioase și stimulatoare, am înșelat somnul printr-o agitație fără scop sau prin muncă fără folos. Ba căutam prin cărți, la lumina lămpii, cheile marilor enigme ale vieții omenești, ba prinsă în vârtejul timpurilor noastre, străbătând mulțimea cu o inimă mohorâtă și plimbându-mi o privire încruntată peste toate elementele sale de dezgust și de sațietate, căutam să surprind în atmosfera parfumată a petrecerilor nocturne un sunet, un suflu care să-mi fi dat vreo emoție. Alteori, hoinărind prin provincie, tăcută și rece, mergeam să cercetez stelele scaldate în ceață și să mă sor, într-un extaz dureros, distanța de nestrăbătut de la pământ la cer.

De câte ori nu m-a prins ziua în vreun palat răsunând de armonie sau pe vreo pajiște umedă de rouă dimineții sau în tăcerea vreunei chilii austere, uitând legea odihnei pe care întunericul o impune tuturor creaturilor vii și care a devenit lipsită de autoritate pentru ființele civilizate. Ce exaltație supraomenească ar putea încuraja spiritul meu în urmărirea vreunei himere, câtă vreme trupul slăbit și frânt își cere somnul, fără ca eu să binevoiesc să-mi dau seama de revoltele sale? După cum ți-am spus: spiritualismul care le învăța pe popoare, mai întâi ca o credință religioasă, apoi ca o lege ecleziastică, a sfârșit prin a trece în moravuri, în obișnuințe, în gusturi. S-au înșelat toate nevoile fizice, s-au vrut a fi poetizate, aidoma sentimentelor.

Plăcerea a gonit paturile de iarbă și leagănele de viță, pentru a merge să se așeze pe catifele, la mese încărcate de aur. Viața elegantă, iritând organele și surescitând spiritele, a închis vederii sălașul bogățiilor sale; a aprins candelabrele pentru a-și lumina trezirea și a plasat obișnuința traiului la orele pe care natura le însemnase pentru încetarea activității sale. Cum să-i rezisti acestei febrile și ucigătoare amatoare de rămășaguri? Cum să alergi în această cursă cu sufletul la gură, fără să te vlăguiești înainte de a ajunge la jumătate? De aceea, iată-mă bătrână, ca și când aș avea o mie de ani. Frumusețea mea, atât de lăudată, nu mai este decât o mască amăgitoare, sub care se ascund sleirea și agonია. In epoca pasiunilor energice, noi nu mai avem pasiuni, noi nu mai avem nici măcar dorințe, dacă nu o socotim pe aceea de a termina cu

oboseala și de-a ne odihni, întinși într-un coșciug.

În ceea ce mă privește, mi-am pierdut somnul. Într-adevăr, vai! nu mai sunt ceea ce eram. Nu știu cum să denumesc această amorțire grea și dureroasă care apasă asupra creierului meu și îl umple de visuri și de suferințe timp de câteva ore pe noapte. Dar acel somn al copilăriei mele, acel bun, acel dulce somn atât de nevinovat, atât de binefăcător, acel somn pe care un înger părea să mi-l ocrotească sub aripa lui și pe care o mamă îl legăna cu cântecul ei, acea pace reparatorie a dublei existențe a omului, acea căldură molatică răspândită în oase, acea respirație liniștită și regulată, acel văl de aur și de azur pogorât pe ochi și acea adiere ușoară pe care răsuflarea nopții o face să alerge prin păr și în jurul gâtului, acel somn, spuneam eu, l-am pierdut și nu-l voi mai găsi niciodată. Un soi de delir amar și sumbru planează asupra sufletului meu lipsit de călăuză. Pieptul meu arzător și apăsător se înalță cu greutate, fără a putea respira miresmele subtile ale nopții. Noaptea nu îmi mai oferă decât o atmosferă avară, care mă seacă. Visele mele nu mai au acea dezordine plăcută și delicată, care aduna o viață întreagă de farmec în câteva ore de iluzie. Visele mele au un îngrozitor caracter de realitate; fantomele tuturor decepțiilor mele se perindă prin ele neconținut, mai jalnice și mai hidoase în fiecare noapte. Fiecare fantomă, fiecare monstru evocat de coșmar este o alegorie limpede și lesne de înțeles, care răspunde vreunei suferințe secrete și profunde a sufletului meu. Văd trecând umbrele prietenilor pe care nu-i mai iubesc, aud strigătele de îngrijorare ale celor care sunt morți și al căror suflet rătăcește prin tenebrele celeilalte vieți. Și apoi intru în mine însămi, palidă și descurajată, în abisurile acestei prăpăstii fără fund pe care o numim Veșnicie și a cărei gură mi se pare întotdeauna larg căscată la picioarele patului meu, ca un mormânt deschis. Visez că încep să-i cobor fără grabă treptele, căutând cu un ochi lacom o slabă rază de speranță în adâncurile fără de capăt și negăsind pe drumul meu drept făclie, decât răbufnirile unei lumini de iad, roșii și sinistre, care îmi arde ochii până în fundul craniului și care mă rătăcește, din ce în ce mai tare.

Așa sunt visele mele, întotdeauna despre rațiunea omenească ce se luptă cu durerea și neputința.

Un somn din acesta îți scurtează viața, în loc s-o prelungească. Îți consumă o energie uriașă. Truda gândirii — mai dezordonată, mai bizară în vise — este deopotrivă mai violentă și mai istovitoare. Senzațiile ți se trezesc prin surprindere, aspre, cumplite și sfâșietoare, cum ar fi și în fața realității. Imaginează-ți-le, Trenmor, gândindu-te la impresia pe care ți-o lasă reprezentarea dramatică a vreunei pasiuni exprimate cu tărie. În vis, sufletul asistă la spectacolele cele mai teribile și nu poate distinge iluzia de adevăr. Corpul tresaltă, se răsucesc și palpită sub emoții crâncene, de groază și de chin, fără ca spiritul să aibă conștiința erorii sale pentru a-și face curaj, ca la teatru, de a rezista până la capăt. Te trezești scaldat în sudoare și lacrimi, cu mintea suferind de o consternare prostescă și de oboseală pentru o întreagă zi de activitate inutilă, dar care i se impune.

Există visuri și mai chinuitoare încă. De pildă, când te crezi condamnat să îndeplinești vreo misiune extravagantă, vreo muncă imposibilă, cum ar fi să numeri frunzele dintr-o pădure sau să alergi repede și ușor ca aerul; să străbați, iute ca gândul, văi, mări și munți, pentru a atinge o imagine fugitivă, nedeslușită, care întotdeauna ne întrece și care întotdeauna ne atrage, schimbându-și înfățișarea. N-ai visat și tu acest vis, Trenmor, atunci când în viața ta existau dorințe și himere? Oh, ce des revine această nălucă! Și cum mă cheamă, și cum mă invită! Uneori se arată sub forma delicată și palidă a unei fecioare care a fost tovarășa și sora mea, în frageda copilărie, și care, mai fericită ca mine, a murit în floarea tinereții și a iluziilor sale. Mă poștește s-o urmez în călătoria spre odihnă și pace. Eu încerc să mă țin după ea. Dar, substanță eterică purtată de vânt, ea mi-o ia înainte, mă păărăsește și dispăre în nori. Cu toate acestea, eu continui să alerg — fiindcă am văzut apărând, de la țărmurile cețoase ale unei mări imaginare, o altă fantomă, pe care am confundat-o cu prima și pe care o urmăresc cu aceeași

înflăcărare. Dar când se întoarce, este de fapt un soi de obiect hidos, un demon ironic, un cadavru însângerat, o ispită sau o muștrare de conștiință. Iar eu, eu alerg încă, fiindcă o vrajă fatală mă atrage spre acest Proteu* care nu se oprește niciodată, care pare uneori că se afundă, departe, în apele roșii ale orizontului și care, pe neașteptate, iese din pământ sub picioarele mele, ca să-mi indice o nouă direcție.

Vai! Cât am cutreierat prin univers în această călătorie a sufletului! Am străbătut stepele albe din regiunile polare. Mi-am aruncat privirea grăbită asupra savanelor înmiresmate, unde luna se înalță atât de frumoasă și atât de albă. Am atins în trecut, pe aripile somnului, acele mări nețârmurite a căror imensitate înspăimântă mintea. Am întrecut în fugă corăbiile, cele mai sprintene vase cu pânze și marile rândunici de pradă. În decurs de numai o oră, am văzut soarele răsărind pe țărmurile Greciei și apunând dincolo de munții albaștri ai Lumii Noi. Am văzut, sub mine, popoare și imperii. Am contemplat de aproape fața roșie a stelelor rătăcitoare în singurătatea spațiului și prin câmpiile cerului. Am întâlnit chipul înfricoșat al umbrelor spulberate de vântul nopții. Câte comori ale imaginației, câte bogății minunate ale naturii n-am trecut în revistă în aceste

* Zeitate grecească a mării, care a primit de la tatăl său, Poseidon, darul de a-și schimba înfățișarea după plac și pe acela de a prezice viitorul celor care ar fi reușit s-o constrângă.

zadarnice halucinații ale somnului? De aceea spun, Ia ce mi-a folosit că am călătorit? Am văzut vreodată ceva care să semene cu fanteziile mele? Oh! Ce săracă mi se pare natura, ce șters este cerul și ce îngustă marea, pe lângă pământurile, cerurile și mările pe care le-am atins în zborul meu imaterial! Ce frumuseți îi mai rămân, ca să ne încânte, vieții noastre reale, iar sufletului omului ce puteri, ca să se bucure și să admire, când imaginația s-a folosit de toate cu mult mai înainte, abuzând de forța sa?

Aceste vise erau, totuși, imaginea vieții. Mi-o arătau întunecată de strălucirea prea vie a unei lumini supranaturale, la fel precum sunt scrise, sumbre și cutremurătoare, faptele viitorului și ale istoriei lumii, în poemele sfinte ale profeților. Târâtă în urma unei umbre peste recifele, deserturile, farmecele și abisurile vieții, eu am văzut totul, fără să mă pot opri. Am admirat totul în trecere, fără să mă pot bucura de nimic. Am înfruntat toate primejdiile fără să fiu învinsă de nici una, ocrotită mereu de această putere fatală care mă poartă în vârtejul său și mă izolează de universul pe care îl desfășoară sub picioarele mele.

Iată somnul pe care ni l-am făcut.

Zilele sunt folosite pentru ca nopțile să ne odihnim. Cufundați într-un soi de nimicire, orele de activitate pentru întreaga creație ne găsesc nepăsători și fără de viață, ocupați să ajungem până seara ca să ne trezim, noaptea, pentru a cheltui în vise zadarnice puținile forțe adunate în timpul zilei. Astfel se desfășoară viața mea de ani buni. Întreaga energie a sufletului mi se mistuie și se pierde acționând asupra ei înseși, iar tot efectul său exterior este de a slăbi și de a distruge trupul.

Nu am dormit mai liniștită în culcușul meu de ierburi, decât în patul meu de satin. Doar că n-am mai auzit orele bătând pe frontonul bisericilor și mi-am putut imagina că n-am irosit, în această insomnie amestecată cu un somn prost, decât o oră, în loc de o noapte întreagă. Acolo unde locuiesc oameni există, după părerea mea, și multă neplăcere. Este o necesitate de neînfrânt de a ști tot timpul în ce oră din viața ta te afli. Zadarnic ai încerca să i te sustragi. Ești avertizat, ziua, prin modul de folosire a timpului, de tot ceea ce te înconjoară. Iar noaptea, în tăcere, când totul doarme și când uitarea pare să învăluie toate existențele, timbrul melancolic al orologiilor îți numără nemilos pașii pe care îi faci spre veșnicie și clipele pe care trecutul ți le înghite fără întoarcere. Cât de grave și de solemne sunt aceste voci ale timpului, care se înalță ca un strigăt de moarte și care se sparg, nepăsătoare, de zidurile vibrante ale

locuințelor celor vii sau de mormintele fără ecou din cimitire! Cum te surprind și te fac să tremuri de mânie și de spaimă, în așternutul tău fierbinte! Încă una! — mi-am zis eu adeseori, încă o bucată care se desprinde din existența mea! Încă o rază de speranță care se stinge! Încă niște ore! Mereu ore pierdute, care cad, toate, în prăpastia trecutului, fără să mi-o aducă pe aceea în care să simt că trăiesc!

Mi-am petrecut ziua de ieri într-o profundă deznădejde. Nu m-am gândit la nimic. Cred că m-am odihnit o zi întreagă, dar nu mi-am dat seama că mă odihneam. Așadar, la ce bun?

Seara, am hotărât să nu dorm și să nu îmi irotesc forța pe care sufletul meu o regăsisese pentru visele care trebuie continuate — cum se întâmplă, alteori, cu o idee. A trecut multă vreme de când nu mai lupt nici împotriva stării de veghe, nici împotriva somnului. Azi-noapte am vrut să reiau lupta și întrucât în cazul meu trupul nu poate amorți mintea, să fac cel puțin ca mintea să țină în frâu trupul. Ei bine, n-am reușit! Înfrântă și de una și de cealaltă, am petrecut noaptea așezată pe o stâncă, având la picioarele mele ghețarul pe care luna îl făcea să sclipească precum palatele de diamante din poveștile arabe, iar deasupra capului un cer senin și rece, pe care stelele străluceau mari și albe, ca niște lacrimi de argint pe un lințoliu.

Această pustietate este cu adevărat frumoasă, iar Stenio, poetul, ar fi petrecut aici o noapte de extaz și de febră lirică! Eu, vai! N-am simțit în creierul meu decât revoltă și murmur. Deoarece liniștea de moarte apăsă asupra sufletului meu și îl jignea. M-am întrebat ce rost are acest suflet curios, lacom, neliniștit, incapabil să rămână pe lumea asta, tot îndreptându-se și lovindu-se de un cer de bronz, care nu se întredeschide niciodată privirii sale, care nu-i răspunde niciodată prin vreun cuvânt de încurajare! Da, am urât această natură radioasă și magnifică, căci se înălța acolo, înaintea mea, ca o frumusețe stupidă, care stă mută și semeță sub privirile oamenilor și crede că face destul că se arată. Apoi am reluat acest gând descurajam: «Chiar dacă aș ști, n-aș fi decât și mai de plâns, căci n-aș putea». Astfel că, în loc să cad într-o filozofică nepăsare, am căzut în tristețea neantului de care este îngrădită existența mea".

XXX

„Ei bine, TREN MOR, PĂRĂSESC PUSTIETATEA. Mă duc, la întâmplare, să caut mișcare și zgomot printre oameni. Nu știu încotro o s-o apuc. Stenio s-a resemnat să trăiască o lună despărțit de mine — că îmi petrec timpul aici sau în altă parte, n-are nici o importanță pentru el. Eu una vreau să-mi dau seama de un lucru, și anume vreau să știu dacă îmi este mai bine sau mai rău pe pământ cu sau fără o dragoste. Când am început să-l iubesc pe Stenio, am crezut că dragostea o să mă poarte dincolo de punctul în care mă lăsase. Eram atât de mândră că mai cred într-o rămășiță de tinerețe și de iubire!... Dar totul s-a prefăcut de acum în îndoială și nu mai știu ce simt și cine sunt. Mi-am dorit singurătatea pentru a mă reculege, pentru a mă cerceta. Fiindcă, abandonându-te astfel vieții, fără vâsle și fără cârmă, pe o mare plată și mohorâtă, înseamnă să eșuezi în cel mai trist mod. Mai bine pe furtună, mai bine pe vijelie — barem te vezi, barem te simți pierind.

Însă pentru mine, singurătatea există pretutindeni și este curată nebunie s-o caut în pustietate mai abtirit decât în alte părți. Numai că aici ea este mai calmă, mai tăcută. Ei bine, asta mă omoară! Am descoperit, cred, ceea ce mă ține încă în această viață de deziluzie și de oboesală — suferința. Suferința ațâță, reînsuflețește, irită nervii; îți face inima să sângereze, îți scurtează agonia. Este spasmul violent, crâncen care ne dovedește că suntem ai pământului și ne dă puterea să ne ridicăm către cer pentru a blestema și a striga. Să mori în letargie nu înseamnă nici să trăiești, nici să mori, ci să pierzi toate avantajele, să

ignori toate voluptățile morții!

Aici, toate simțurile dorm. Pentru un trup schilod în care sufletul se menține viguros și tânăr, acest aer puternic, această viață agrestă, această absență a senzațiilor violente, aceste ceasuri lungi de odihnă, aceste activități zilnice frugale ar însemna tot atâtă binefaceri. Însă pentru mine, sufletul este cel care-mi face trupul neputincios și, câtă vreme va suferi, va trebui ca trupul să piară, oricât de benefice ar fi influențele aerului și ale regimului animal. Or această singurătate mă apasă acum. Ciudat lucru, am iubit-o atât și n-o mai iubesc! Oh, asta e îngrozitor, Tremmor!

Când n-o să-mi mai placă nici un loc pe pământ, o să mă refugiez în sânul lui Dumnezeu. O să mă duc să-l invoc în tăcerea câmpurilor. O să mă complac să rămân acolo zile, luni întregi, absorbită în gândurile despre un viitor mai bun. Astăzi, iată-mă atât de istovită, încât nici speranța nu mă mai susține, încă mai cred, pentru că doresc. Dar acest viitor este atât de îndepărtat și viața asta nu se mai sfârșește! Cum așa? Este cu neputință să te îndrăgostești de ea și să-ți placă? Totul este pierdut fără întoarcere? Există zile în care chiar o cred și nu acelea sunt cele mai cumplite — în zilele acelea sunt distrusă. Disperarea nu mai are ghimpi, neantul nu mai are spaime. Dar în zilele în care, o dată cu un suflu de aer cald, cu o rază curată a dimineții, se trezește în mine vreo poftă de existență, sunt cea mai nefericită dintre ființe. Mă rod frica, neliniștea, îndoiala. Unde să fug? Unde să mă refugiez? Cum să ies din marmura aceasta care — după cum spunea, atât de frumos, poetul — îmi urcă până la genunchi și mă ține înlănțuită, cum îi ține mormântul pe morți?

Ei bine, să suferim! Este mai bine decât să dormim. În această pustietate pașnică și mută, suferința se îndulcește, inima sărăcește. Dumnezeu și nimic altceva decât Dumnezeu înseamnă prea mult sau prea puțin! În agitația vieții sociale, nu este o compensație suficientă, o consolare la îndemâna noastră.

În izolare, este un gând prea mare — zdrobește, înfricoșează, face să se nască îndoiala. Îndoiala se strecoară în sufletul celui care visează, credința se pogoară în sufletul celui care suferă.

Și apoi, eu eram învățată cu suferința. Ea era viața mea, tovarășa mea, sora mea — crudă, de neînlăturat, nemiloasă, dar semeață, stăruitoare, întotdeauna însoțită de hotărâre stoică și de sfaturi austere.

Revino-mi, așadar, o, durerea mea! De ce m-ai părăsit? Dacă nu pot avea altă prietenă decât pe tine, cel puțin nu vreau să te pierd. Nu ești tu moștenirea și soarta mea? Numai prin tine omul este nobil. Dacă ar putea fi fericit în lumea din zilele noastre, dacă ar putea s-o străbată cu fruntea senină și să vadă cu un ochi netulburat urâtenia speciei umane care-l înconjoară, atunci n-ar valora mai mult ca această mulțime stupidă și lașă, care se îmbată în păcat și se culcă în noroi. Tu ești aceea, oh, durere sublimă, care ne trezești sentimentul demnității noastre și ne faci să plângem din pricina rățcirii oamenilor! Tu ești aceea care ne pui deoparte și ne așezi, ca pe niște oi ale deșertului, sub mâna Păstorului ceresc, care ne privește și ne plânge, așteptând probabil să ne aducă mângâierea!

Ah, omul care n-a suferit nu este nimic! Este un suflet incomplet, o forță nefolositoare, o materie brută și fără valoare, pe care dalta meșterului o va sparge, probabil, încercând s-o șlefuiască. De aceea îl respect pe Stenio mai puțin decât pe tine, Tremmor, deși Stenio nu are nici un viciu, în vreme ce tu le-ai avut pe toate. Dar pe tine, oțel dur, Dumnezeu te-a topit în cuptorul Său încins și, după ce te-a sucit și te-a învățit într-o mie de chipuri, a făcut din tine un metal trainic și prețios.

În ceea ce mă privește, ce se va întâmpla cu mine? Oh, dacă aș putea să mă înalț în același zbor ca al tău și să devin mai puternică decât tot răul și tot binele vieții!"

LELIA COBORÎ DIN MUNȚI și, cu vreo câțiva bănuți de aur împărțiți pe drum, ajunse rapid la văile de la marginea lor. La doar câteva zile după ce dormise pe ierburi la Monteverdor, ea se afișa cu luxul unei regine, într-unui din acele frumoase orașe ale platoului inferior, care rivalizau între ele în opulență și în care se văd înflorind încă artele pe pământ, de acolo de unde ni s-au transmis.

Asemenea lui Trenmor, care reîntinerise și se călise la ocnă, Lelia spera să renască, prin puterea curajului său, în mijlocul acestei lumi pe care o ura și al acestor bucurii care o dezgustau. Se hotărâse să-și învingă, să-și înăbușe revoltele spiritului său neîmblânzit, să se arunce în valurile vieții, să se înjosească o vreme și să se obosească, pentru a vedea îndeaproape această cloacă a societății și pentru a se împăca, prin contrast, cu sine însăși.

Lelia nu avea nici o simpatie pentru specia umană, deși suferea de aceleași tare și concentra în ea toate - durerile semănate pe fața pământului. Însă această specie oarbă și surdă îi adulse nefericirea și umilirea, fără să vrea s-o recunoască. Indivizii aceia, ipocriți și vanitoși, își ascundeau plăgile din piept și vîlăguirea din sânge sub strălucirea unei poezii goale. Roșeau văzându-se atât de bătrâni, atât de săraci în mijlocul unei generații căreia nu-i vedeau bătrânețea și sărăcia străpungând-o din toate părțile. Și pentru a se preface tineri precum cei pe care îi credeau tineri, mințeau, își fardau toate ideile, își negau toate sentimentele — își laudau inocența și naivitatea tocmai ei, care erau decrepiți încă de la sânul mamei! Ceilalți, mai puțin nerușinați, se lăsau duși de valul timpurilor pe care le trăiau — greoi și debili, mergeau o dată cu lumea, fără să știe de ce, fără să se întrebe care era cauza și care era scopul. Erau, din fire, prea mediocri pentru a-și face multe griji din pricina irosirii lor; mărunți și șubrezi, se ofileau cu resemnare. Nu se întrebau dacă n-ar fi putut găsi vreo scăpare în virtute sau în viciu — erau deopotrivă incapabili și pentru una și pentru cealaltă. Fără credință, fără ateism, cultivați doar cât să-și piardă binefacerea ignoranței, ignoranți până într-acolo încât voiau să supună totul unor sisteme riguroase și înguste, ei ar fi putut să constate din ce fel de fapte este alcătuită istoria materială a lumii, dar nu voiseră niciodată să studieze lumea morală, nici să citească istoria în inima omului; fuseseră opriți de imbecila lor inflexibilitate a prejudecăților. Aceștia erau oamenii zilei, care emiteau judecăți despre secolele trecute și viitoare, fără a-și da seama că geniul lor ieșise, în unanimitate, din același tipar și că, adunați în masă, ar fi putut să se așeze încă pe băncile aceleiași școli și să urmărească lecția aceluiași dascăl.

Unii, cei mai puțini, dar care reprezentau, totuși, o putere socială, străbătuseră atmosfera otrăvită a timpurilor fără a pierde nimic din vigoarea primitivă a speciei. Aceștia erau indivizi de excepție, comparativ cu mulțimea. Dar, între ei, semănau cu toții. Ambiția, singurul resort al unei epoci fără credință, anula noblețea bărbătească și caracteristică, pentru a-i contopi pe toți laolaltă, într-un singur tip de frumusețe grosolană și lipsită de prestigiu. Mai existau, de asemenea, și niște oameni de fier ca aceia din Evul Mediu — aveau privirea sălbatică, gândirea solidă, brațul robust, setea de glorie și gustul sângelui, de parcă s-ar fi numit Armagnac și Bourgogne*. Dar acestor generoase alcătuiți pe care natura le mai producea încă, le lipsea seva eroismului. Tot ceea ce naște și hrănește eroismul era mort: iubirea, fraternitatea de arme, ura, orgoliul familiei, fanatismul, toate pasiunile personale, care dau intensitate caracterelor și expresivitate acțiunilor. Nu mai exista alt scop pentru acești aspri temerari decât iluziile tinereții, năruite în două dimineți, și ambiția virilă, încăpățânată, murdară — jalnica fiică a civilizației.

Lelia, existență tristă, stigmatizată de sentimentul degradării sale, singura, probabil, destul de atentă ca s-o constate, destul de

* Familii nobiliare franceze, rivale. Susținând casa d'Orleans, familia d'Armagnac s-a opus, în timpul Războiului de 100 de Ani, familiei de Bourgogne, aliată cu englezii

sinceră ca să și-o mărturisească, Lelia, plângându-și pasiunile stinse și simțirile pierdute, trecea prin lume fără să-i caute mila, fără să găsească în ea afecțiunea. Știa bine că acești oameni, în pofida agitației lor fără nerv și pipernicite, nu erau mai activi, mai vii decât ea, dar mai știa, de asemenea, că aveau nerușinarea de a nega acest lucru sau stupiditatea de a-l ignora. Ea asista la agonia acestei specii precum profetul așezat pe munte, plângând cetatea Ierusalimului, bătrână opulentă și desfrânată, întinsă la picioarele sale.

XXXII

CEL MAI BOGAT DINTRE PRINȚII STATULUI dădea o petrecere. Lelia și-a făcut apariția împodobită orbitor, dar tristă sub strălucirea diamantelor sale și mai puțin fericită decât cea din urmă dintre burghezele îmbogățite, care se fuduleau trufașe cu fastul lor de o zi. Pentru ea nu existau aceste plăceri simple de femeie. Trăgea în urma ei lungile-i veșminte din catifea și din satin brodat cu aur, cu șiraguri de pietre prețioase și cu pene lungi, ușoare și moi, fără să arunce în vreo oglindă acea privire de vanitate puerilă, care cuprinde în sine toate orgoliile unui sex încă din perioada copilăriei, în pofida decrepitudinii sale. Ea nu-și aranja în joacă eghileții de diamant, pentru a-și arăta mâna albă și subțire. Nu-și trecea drăgăstos degetele prin bucelele părului. Abia de știa în ce culori era împodobită, cu ce stofe era înveșmântată. Cu aerul său impasibil, cu fruntea palidă și rece și cu hainele sale bogate, ai fi putut lesne s-o iei drept una dintre acele Madone de alabastru, pe care, din evlavie, femeile italiene le acopereau cu rochii de mătase și găтели sclipitoare. Lelia era insensibilă la frumusețea sa, la podoabele sale, ca o Fecioară de marmură la coroana ei de aur cizelat și la vâlul ei de argint. Era indiferentă la privirile ațintite asupra ei. Ii disprețuia prea tare pe acești oameni, ca să se simtă măgulită de laudele lor. Atunci, ce venise să facă la bal?

Venise să caute un spectacol. Aceste ample tablouri în mișcare, dispuse cu mai mult sau mai puțin gust și abilitate în cadrul petrecerii, însemnau pentru ea un obiect de artă demn de a fi examinat, criticat sau lăudat, în părți sau pe ansamblu. Ea nu înțelegea că, într-o climă săracă și rece, în care locuințele, strălucite și dizgrațioase, îndesau oamenii ca pe baloturile de mărfuri într-o magazie, cineva se putea fâli în materie de cunoștințe într-ale luxului și eleganței. Credea că unor asemenea popoare, sentimentul artistic le este cu desăvârșire străin. Ii era milă de așa-zisele baluri, în acele săli triste și înghesuite, unde tavanul strivea coafurile femeilor, unde, pentru a le feri umerii goi de frigul nopții, aerul respirabil se înlocuia cu o atmosferă febrilă și înțepătoare, care îmbăta sau sufoca, unde se prefăceau că se mișcă și că dansează în spațiul strămt marcat între rândurile duble de spectatori așezați, care își salvau cu mare greutate picioarele de la a fi călcate de cei care valsau și hainele din vecinătatea lumânărilor.

Ea făcea parte dintre acei oameni dificili, care nu iubesc luxul decât la scară mare și care nu suportă nivelul mediu, între bunăstarea traiului domestic și risipa superbă a înaltelor clase sociale. Mai mult chiar, ea nu acorda decât popoarelor meridionale privilegiul de a înțelege viața de fast și de ceremonie. Spunea că popoarele de negustori și de meșteșugari nu au nici simțul bunului-gust, nici instinctul frumosului și că ar trebui să meargă să caute utilizarea formei și a culorii la acele civilizații îmbătrânite, care, lipsite în prezent de energie, și-

au păstrat religia trecutului în principii și în lucruri.

Într-adevăr, nimic nu este mai departe de a realiza pretenția de frumos decât o petrecere prost organizată. Sunt atâtea lucruri dificil de pus laolaltă, încât probabil nu întâlnești, într-un secol întreg, doi care să satisfacă ochiul artistului, în așa ceva. Trebuie să ții cont de climă, de local, de decor, muzică, mâncăruri și costume. Trebuie o noapte din Spania sau din Italia, o noapte întunecoasă, fără lună; căci luna, când este regină pe cer, revarsă asupra oamenilor un surplus de apatie și de melancolie, care se reflectă în toate senzațiile lor. Trebuie o noapte răcoroasă și cu mult aer, cu stele care strălucesc slab printre nori și care să nu dea impresia că-și bat joc de iluminări. Trebuie parcuri largi, ale căror miresme îmbătătoare să pătrundă în valuri prin încăperi. Parfumul portocalului și parfumul trandafirului de Constantinopol sunt cele mai potrivite ca să sprijine exaltarea inimii și a minții. Trebuie mâncăruri ușoare, vinuri delicioase, fructe din toate regiunile pământului și flori din toate anotimpurile. Trebuie să existe, din belșug, lucruri rare și dificil de procurat. Căci o petrecere trebuie să fie îndeplinirea dorințelor celor mai capricioase, însumarea răspunsului la imaginațiile cele mai nesățioase. Înainte de a da o petrecere, trebuie să fii convins de un lucru: că omul bogat și civilizată nu mai găsește o plăcere decât în speranța imposibilului. Ca atare, trebuie să te apropii de imposibil, atât cât îți este permis omului s-o facă.

Prințul dei Bambucci era un om de bun—gust, ceea ce, pentru un individ bogat, reprezintă calitatea cea mai de seamă și cea mai rară. Singura virtute care se cere de la astfel de oameni este aceea de a ști, în mod convenabil, cum să-și cheltuiască banii. Cu această condiție, sunt scutiți de a mai avea vreun alt merit; dar, cel mai adesea, se dovedesc sub așteptări și trăiesc în mod burghez, fără a abdica de la orgoliul clasei lor.

Bambucci era cel dintâi dintre oamenii de lume care plătea un cal, o femeie sau un tablou fără să se tocmească, fără să se lase păcălit. Cunoștea prețul lucrurilor aproape până la un scud. Ochiul său era exersat ca al unui portărel sau al unui negustor de sclavi. Simțul său olfactiv era atât de dezvoltat, încât putea spune, numai după mirosul vinului, nu doar care era numele podgoriei și latitudinea la care se afla, dar chiar și poziția față de soare a versantului colinei unde se produsese. Nici un artificiu, nici un miracol de sentiment sau de cochetărie nu era în stare să-l facă să se înșele, măcar cu șase luni, asupra vârstei unei actrițe — numai ce-o vedea intrând pe scenă și era gata să-i întocmească actul de naștere. Numai ce vedea alergând un cal, de la o distanță de o sută de pași, și putea semnaliza la piciorul animalului existența unei umflături imperceptibile mâinii veterinarului. Numai atingând blana unui câine de vânătoare, putea spune la a câta generație ascendentă fusese alterată puritatea rasei acestuia, iar despre un tablou din școala florentină sau flamandă, câte tușe de penel fuseseră aplicate de maestru. Într-un cuvânt, era un om superior și recunoscut ca atare de toată lumea, fără urmă de îndoială în ceea ce îl privea.

Ultima petrecere pe care o dădu contribui nu puțin la înalta reputație pe care și-o dobândise. Mari vase de alabastru, răspândite prin sălile, pe scările și prin galeriile palatului său, erau umplute cu flori exotice, al căror nume, formă și parfum erau necunoscute pentru cea mai mare parte a celor care le vedeau. Avusese grijă să distribuie, prin toate încăperile, vreo douăzeci de savanți, însărcinați să le servească drept ciceroni ignoranților și de a le explica, fără înfumurare, utilizarea și prețul lucrurilor pe care le admirau. Fațada și curțile palatului scânteiau de lumini. Dar grădinile nu erau irizate decât prin reflexele încăperilor. Pe măsură ce te îndepărtați, te puteai învălui într-un pufos și tainic întuneric, pentru a te odihni, după vânzoleală și zgomot, în inima acestor umbrare unde sunetele orchestrei ajungeau blânde și slabe, întrerupte adeseori de câte o răbufnire de vânt, încărcat de miresme. Covoare verzi catifelate fuseseră întinse peste peluze, parcă uitate acolo, ca să te poți așeza fără să-ți murdărești hainele. Iar în vreo câteva locuri fuseseră atârnați de ramurile copacilor clopoței cu un timbru clar și slab care, la cea mai mică suflare de vânt, semănau frunzișul cu note nesigure sau cu

acorduri fără suită, pe care le-ai fi putut lua drept vocile subțirele ale silfidelor trezite de legănarea florilor în care își făcuseră culcuș.

Bambucci știa cât este de important, atunci când vrei să stârmești voluptatea în sufletele lipsite de nerv, să eviți tot ce poate provoca oboseala simțurilor. Astfel, în interiorul sălilor, lumina nu era prea crudă pentru ochii delicați. Muzica orchestrei era suavă și fără izbucniri de alămuri. Dansurile erau lente și rare. Nu li se îngăduia tinerilor să se prindă în prea multe cadriluri. Întrucât, din convingerea că omul nu știe nici ce vrea, nici ce i-ar plăcea mai mult, filozoficul Bambucci plasase pretutindeni șambelani care reglau doza de activitate și repaus a fiecărui invitat. Aceștia, observatori abili și sceptici până în măduva oaselor, puneau frână ardorii unora, tocmai pentru ca aceasta să nu se epuizeze prea curând, dojeneau lenea altora, pentru ca ea să nu împiedice prea mult trezirea lor. Citeau în priviri când invitații se apropiau de sațietate și găseau mijlocul de a le-o preîntâmpina, convingându-i să-și schimbe locul și distracția. Ghiceau, de asemenea, în nesiguranța pașilor cuiva, în graba mișcărilor altcuiva, invazia sau dezvoltarea unei pasiuni; și, dacă prevedeau vreun rezultat imediat și scandalos, știau să-l pareze, fie îmbătându-i pe unii, fie improvizându-le altora câte o fabulă oficioasă, care le tăia cheful de a mai sâcâi pe cineva. Dar dacă vedeau prin preajmă doi actori experimentați într-ale intrigilor, nu se dădeau în lături de la nimic pentru a iniția și a proteja niște relații care le puteau face timpul plăcut cuplurilor potrivite.

De altfel, nu era nimic mai nobil și mai deschis decât problemele de inimă care se tratau acolo. Ca om de gust, Bambucci expulzase de la petrecerile sale politica, jocurile de noroc și diplomația. Considera că a discuta afaceri de stat, a urzi comploturi, a se ruina sau a conduce negocieri în timpul distracțiilor de la un bal era de un desăvârșit prost-gust.

Veselul Bambucci înțelegea mult mai bine viața. La el acasă nu exista strigăt popular sau murmur subaltern care să ajungă la urechile sale, când el se pregătea să se distreze, bunul prinț! Orice sfătuitor necivilizat, orice gânditor de rău augur era surghiunit de la divertismentele sale. Nu voia decât oameni plăcuți, oameni de artă, cum se spune astăzi, femei la modă, oameni îngăduitori, multe persoane tinere, câteva femei urâte, numai pentru a le scoate în evidență pe cele frumoase, și fapte ridicole, exact ceea ce trebuie ca să amuze restul societății.

Cei mai mulți dintre invitați făceau parte, așadar, din acea categorie de vârstă în care există încă iluzii și din acea clasă socială de mijloc, care are destul gust ca să aplaude și nu destulă bogăție ca să disprețuiască. Ei reprezentau corul în marea operă, erau o parte din spectacol, o parte necesară, ca decorurile și supeul. Nici nu se îndoiau de importanța rolului lor, acești cumsecade cetățeni! Numai că, în saloanele lui Bambucci, jucau doar un rol de figuranți. Obțineau, în calitate de actori, o sumă de avantaje de la petrecere, adică plăcerile, dar nu și onorurile. Onorurile erau rezervate unui mic număr, unui anumit grup de epicurieni aleși, pe care prințul ținea să îi încânte și să îi vrăjească. Aceștia constituiau într-adevăr adunarea, invitații, judecătorii și prietenii pe care îi cinstea; iar restul mulțimii zgomotoase și gătite, pe care o aducea să treacă pe sub ochii lor, își dădea toată silința, convinsă fiind că nu acționa decât pentru ea — admirabil discernământ al prințului Bambucci!

Persoanele distinse erau, în cea mai mare parte, apte să rivalizeze în lux și inteligență cu *ii padron della casa**. Bambucci știa bine că nu avea de-a face cu niște copii; de aceea ținea la distincția supremă, de a învinge în materie de inventivitate și în atenții de toate genurile. Dacă la marchizul delle Pamocchie oaspeții fuseseră serviți în vase de argint aurit, Bambucci etala pe mese o veselă de aur pur. Dacă evreul Zacchario Pandolfi își afișase soția încoronată cu diamante, Bambucci punea diamante până și pe papucii metresei sale; dacă veșmintele pajilor ducelui Almiri erau brodate cu aur, cele ale valeților casei Bambucci erau brodate cu perle fine. Demnă și emoționantă emulație între suveranii luminați ai națiunilor inteligente!

Nu trebuie să exagerăm. Misiunea întreprinsă de prinț nu era una ușoară, era un lucru serios. Visase mai mult de o noapte înainte de a o pune în practică. Trebuia, mai întâi, să-i depășească, în cheltuieli bănești și de spirit, pe toți acești rivali demni de el. Apoi, trebuia să reușească să-i îmbete într-atât de plăcere încât, uitând de orgoliul lor rănit în înfrângere, să aibă buna-credință s-o mărturisească. Ei bine, această imensă întreprindere nu inhiba deloc imaginația gigantică a lui Bambucci; el se arunca în acțiune, sigur de victorie, plin de încredere în resursele și ajutorul cerului, căruia îi ceruse, cu nouă zile mai înainte, prin intermediul preoților săi, să nu-i trimită vreo ploaie în timpul memorabilei nopți.

* Stăpânul casei (în italiană, în original).

Printre aceste înalte somități cărora întreaga provincie le era servită pe tavă, străina Lelia ocupa primul loc. Cum ea avea destui bani, avea întotdeauna vreun mic cerc de apropiați și multă considerație, oriunde se afla. Cunoscută pentru frumusețea, cheltuielile și caracterul său aparte, ea era ținta celor mai ingenioase atenții din partea prințului și a favoriților acestuia.

A fost condusă mai întâi într-unui din saloanele orbitoare, care nu reprezenta decât primul grad de strălucire, progresivă, rezervată ochilor săi. Apropiatii lui Bambucci primiseră poruncă să-i oprească, abil, pe nou-sosiți și să le întrețină curiozitatea un timp convenabil. Or s-a întâmplat că tânărul prinț grec Paolaggi a intrat o dată cu Lelia, iar șambelanilor nu le-a trecut nimic mai bun prin minte ca să-i rețină, decât să le așeze față în față pe aceste două eminente sociale, în mijlocul gloatei de bogățani și de nobili de rang modest, destinați să umple interstițiile coloanelor și golurile pavajului de mozaic.

Acest prinț grec avea cel mai frumos profil pe care sculptura antică l-a reprodus vreodată. Era măsliniu ca Othello, fiindcă avea sânge maur în familie, ochii săi negri străluceau cu o lumină sălbatică, iar statura sa era zveltă ca a palmierului oriental. Avea în el ceva din cedru, din calul arab, din beduin și din gazelă. Toate femeile erau înnebunite din această pricină.

El se apropie curtenitor de Lelia și îi sărută mâna, deși o vedea pentru prima oară. Era un om care avea niște maniere personale; femeile îi iertau multe din originalitățile sale, din considerație pentru sângele asiatic care îi curgea prin vene.

Prințul i-a vorbit puțin, dar cu o voce armonioasă și într-un stil atât de poetic, cu niște priviri atât de pătrunzătoare și o frunte atât de inspirată, încât Lelia se opri, pentru cinci minute încheiate, să-l observe ca pe un miracol. Apoi, însă, se gândi la altceva.

Când intră contele Ascanio, șambelanii trimiseră după Bambucci. Ascanio era cel mai fericit dintre oameni; nimic nu-l surprindea, toată lumea îl iubea, el iubea pe toată lumea. Lelia, care știa secretul filantropiei sale, nu-l putea vedea în ochi.

Îndată ce-l zări, fruntea i se întunecă de un nor atât de sumbru, încât șambelanii, înfricoșați,recurseră la însuși stăpânul lor, pentru a-l risipi.

— Prezența celui de colo vă stingherește? îi întrebă Bambucci în șoaptă, aruncându-și privirea vulturească spre Lelia. Nu vedeți că omul cel mai plăcut din lume îi este nesuferit celei mai melancolice dintre femei? Unde să mai fie meritul, unde să mai fie geniul, unde să mai fie măreția Leliei, dacă Ascanio ar reuși să învingă? Dacă ea ar ajunge să îi dovedească lui că totul merge bine pe lume, cu ce și-ar mai ocupa timpul? Aflați, așadar, nepricepuților, ce lucru fericit înseamnă pentru unele făpturi că lumea este plină până în gât de vicii. Și grăbiți-vă să o descotorosiți pe Lelia de acest fermecător epicurian, fiindcă el nu înțelege că ar fi mai bine s-o ucidă pe Lălia, decât s-o consoleze! Șambelanii merseră să îl roage pe Ascanio cu blândețe să binevoiască să alunge melancolia care se întipărise pe frumoasa frunte a lui Paolaggi. Ascanio, convins că va deveni util, începu să triumfe. Era un

bun om feroce, care nu trăia decât din supliciu al celorlalți; își petrecea viața demonstrându-le că ei erau fericiți, ca apoi să nu le mai acorde nici o atenție; și când îi văduvea de plăcerea de a se crede interesanți, ei îl urau mai tare decât dacă i-ar fi decapitat.

Bambucci îi oferi Leliei brațul și o conduse în salonul egiptean. Ea admiră decorul, critică politicoasă câteva detalii de stil și sfârși, totuși, prin a-l copleși de fericire pe savantul Bambucci, declarându-i că nu mai văzuse ceva la fel de frumos. În momentul acela, Paolaggi, care scăpase de Ascanio, omul fericit, reapăru în preajma Leliei. Se îmbrăcase într-un costum din vremurile străvechi. Rezemat de un sfinx de jasp, era cel mai strident accident al tabloului, iar Lelia nu-l putu vedea fără a încerca același sentiment de admirație pe care i-l ar fi inspirat o statuie frumoasă ori un peisaj frumos.

Cum ea își împărtăși, în mod naiv, impresiile lui Bambucci, acesta din urmă se umflă în pene ca un tată căruia i se laudă fiii. Nu pentru că n-ar fi avut nici cea mai mică simpatie pentru prințul grec, dar tânărul prinț, care era frumos și împodobit, producea un mare efect în sala egipteană — Bambucci îl considera ca pe o piesă de mobilier prețioasă, închiriată pentru serată.

Atunci se apucă să-l pună în valoare pe prințul său grec. Dar pentru că, în ciuda unei superiorități foarte bine înrădăcinate, este dificil să te ferești de a comite unele inadvertențe în tumultul unei petreceri de care ai avut cea mai mare grijă, el privi fără voie la statuia lui Osiris și, din momentul acela, două idei analoge i se intersectară din nefericire în minte, astfel că îi fu cu neputință să le mai despartă.

— Da, zise el, este o statuie frumoasă... Vreau să spun că este un om distins. Vorbește chineza ca pe franceză și franceza ca pe arabă. Comalinelor pe care le vedeți în urechile lui sunt de o valoare inestimabilă, la fel ca malachitele incrustate pe picioare... Și apoi, acesta este un cap de foc, un creier asupra căruia soarele a pogorât influența lui mistuitoare... Este un cap căruia nimănui nu-i are copia și pentru care am plătit mii de livre unuia dintre acei hoți de englezi care explorează Egiptul... Ați citit poemul său pentru Delia și sonetele sale dedicate Zamorei, în maniera lui Petrarca?... N-aș putea să afirm că trupul este absolut identic, dar bazaltul din care a fost făcut este asemănător și proporțiile se armonizează perfect...

Când Bambucci își dădu seama de încurcătura sa, tăcu brusc. Dar, întorcând capul cu groază spre Lelia, își regăsi curajul, văzând că ea nu-l asculta și că se îndepărta grăbită.

XXXIII. Pulheria

TOATA LUMEA SE GRĂBEA CĂTRE SALONUL MAUR, iar maeștrii de ceremonie nu mai puteau stăpâni dezordinea. Un tânăr nobil pretindea că ar fi recunoscut-o, costumată într-un domino bleu-ciel, pe Zinzolina, cea mai vestită curtezană din lume, care, de vreun an, dispăruse în mod misterios din țară. Fiecare voia să se încredințeze de eveniment — cei care nu o cunoscuseră pe Zinzolina țineau la cinstea de a o vedea pe această femeie atât de laudată; cei care o mai văzuseră erau dornici să o revadă. Dar dominoul bleu, suplu și cu neputință de prins, ca o fantomă, dispărea cu dibăcie din mijlocul mulțimii pentru a-și face apariția într-altă sală, unde mulțimea se lua din nou după ea. Oricine purta un domino bleu-ciel era urmărit cu sârguință și cercetat din priviri; iar când adevăratul fugitiv era recunoscut, o exclamație de emoție răsună în tot palatul. Dar el scăpa, înainte să se fi putut constata prezența Zinzolinei sub largul capișon de satin și sub masca de catifea. În cele din urmă, dominoul ajunse în grădini. Atunci,

mulțimea se năpusti înspre acolo; tumultul fu uriaș; se răspândiră printre boscheți. Îndrăgostiții profitară, pentru a scăpa de ochii geloșilor. Orchestra cânta între zidurile goale și vibrante. Femeile urâte sau geloase îmbrăcară dominouri bleu-ciel, pentru a-și putea găsi amanți sau pentru a-i pune la încercare pe ai lor. Se stârni o mare zarvă, un mare val de râs, o mare îngrijorare.

— Lăsați-i în pace, zise Bambucci șambelanilor săi, care își pierduseră răsuflarea. Se distrează singuri. Ei, atunci, cu atât mai bine pentru voi, odihniți-vă!

Acest moment de nebunie și de curiozitate dăduse fizionomiilor un aer neînduplecat și îndârjit, care nu intra în obiceiurile oamenilor manierați. Lelia, care credea că iscodește atât de atent această lume în agonie și că îi percepe chiar și cele mai mici oscilații ale vieții, Lelia, care îi lua pulsul muribundului în fiecare clipă și se mira de a-l găsi, uneori, atât de viguros și, aproape imediat după aceea, atât de slăbit, observă un nu știu ce bizar în dispoziția spiritelor în timpul acestei nopți și, pierdută, uitată în mulțime, se apucă și ea să străbată grădinile, pentru a cerceta îndeaproape accidentele fiziologice ale acestui cadavru de societate, care horcăia și cânta și se farda, ca o bătrână cocotă, chiar și pe patul de moarte.

După ce merse o bună bucată de vreme, trecând prin multe grupuri deșănțate și prin mijlocul unei voioșii febrile și lipsite de farmec, se așeză, ostenită, într-un loc retras, umbrit de niște arbori de tuia din China. Lelia se simți persecutată. Privi cerul — stelele străluceau deasupra capului său, dar, către orizont, erau ascunse de o bandă groasă de nori. Lelia suferea. În sfârșit, văzu o palidă lumină alunecând peste copaci — era un fulger. Atunci își explică starea neplăcută pe care o încerca, fiindcă furtuna îi provoca întotdeauna un rău fizic, o tensiune nervoasă, o iritare cerebrală, mă rog, acel nu știu ce pe care toate femeile, dacă nu și toți bărbații, l-au resimțit.

Atunci fu cuprinsă de una dintre acele disperări bruște, care pun stăpânire pe noi adeseori fără un motiv anume, dar care sunt întotdeauna efectul unui rău lăuntric, îndelung mocnit în tăcerea minții. Blazarea, oribila blazare, o apucă de gât. Se simți atât de descurajată, atât de prost plasată în viață, încât se lăsă să cadă în iarbă și izbucni într-unul din acele plânsuri copilărești, expresia groaznică a unui abandon complet al forțelor și al orgoliului omenesc. Aparent, Lelia era mai puternică decât oricare ființă de același sex. Niciodată, de când se știa, nu îi surprinsese cineva tainele sufletului pe chipul ei impasibil, niciodată nu se văzuse curgând o lacrimă de suferință sau de înduioșare pe obrazul său fără culoare, fără vreo cută.

Avea oroare de mila altuia și, pradă chiar și celor mai crâncene suferințe, își păstra instinctul de a și-o înăbuși. Își ascunse, așadar, capul în mantia sa de catifea și, departe de lume, departe de lumină, ghemuită în ierburile înalte dintr-un colț părăsit al grădinii, își revărsă suferința în lacrimi zadarnice și nestăpânite. Exista ceva înspăimântător în chinul acestei femei atât de frumoase și atât de împodobite, zăcând acolo, strânsă ghem, sleită de puteri și impresionantă în durerea ei, ca o leoaică rănită, care își vede plaga sângerând și o linge, cu un răget.

Deodată, o mână i se așeză pe brațul gol, o mână caldă și umedă, ca răsuflarea acelei nopți de furtună. Ea tresări și, rușinată, iritată că fusese surprinsă în acest moment de slăbiciune cum nimeni nu o mai văzuse vreodată, sări în picioare printr-o bruscă reacție de curaj și își îndreptă trupul, cât era de înalt, în fața îndrăznețului. Era dominoul bleu de la bal, curtezana Zinzolina.

Lelia scoase un strigăt puternic; apoi, căutând în vocea sa tonul cel mai sever, zise:

- Te-am recunoscut, ești sora mea...
- Și dacă îmi ridic masca, Lelia, răspunse curtezana, nu o să strigi, de asemenea: Rușinea și infamia să cadă asupra ta?
- Ah, îți recunosc și vocea! reluă Lelia. Ești Pulheria...

- Sunt sora ta, zise curtezana dându-și masca la o parte, fiica tatălui tău și a mamei tale. Nu ai nici un cuvânt bun pentru ea?
- O, sora mea, mereu frumoasă! zise Lelia. Scapă-mă, scapă-mă de viață, scapă-mă de disperare. Adu-mi tandrețea, spune-mi că mă iubești, că îți amintești de zilele noastre frumoase, că ești din familia mea, din sângele meu, singurul meu bun de pe lume!

Se îmbrățișară și plânseră amândouă. Pulheria era pătimasă în bucuria sa, Lelia era tristă într-a ei; se priviră cu ochi umezi și se mângâiară cu mâini uluite. Nu conteneau să se găsească încă frumoase, să se admire, să se iubească și, diferite cum erau, să se recunoască.

Lelia își aminti dintr-o dată că sora ei nu era o femeie virtuoasă. Ceea ce i-ar fi iertat oricărei alte ființe omenești o făcea să roșească din partea surorii sale. Era o rămășiță, involuntară, din acea putere de neînvins a vanității sociale, care se numește onoare.

Își lăsă mâinile cu care le ținuse pe ale Pulheriei să cadă moi pe lângă trup și rămase nemișcată, copleșită de un soi de nouă descurajare, palidă, cu trupul frânt în două și cu privirea ațintită asupra frunzișurilor întunecate, pe care se stingeau luminile fulgerelor.

Pulheria se sperie de această atitudine mohorâtă și de zâmbetul amar și înghețat care îi rătăcea prostește pe buze. Uitând degradarea la care lumea o condamnase, simți milă pentru Lelia — într-atât restabilește durerea egalitatea între vieți.

— Va să zică, așa o duci! îi zise ea cu blândețe și cu un ton cu care o mamă și-ar fi mângâiat copilul întristat. Mi-am petrecut ani lungi departe de sora mea și, când o regăsesc, iat-o la pământ, ca un veșmânt uzat pe care nimeni nu-l mai vrea, înăbușindu-și strigătele cu bucele părului său și sfâșiindu-și pieptul cu unghiile. Așa erai când te-am surprins, Lelia. Iar acum, iată-te încă și mai rău, căci plângi și pari ca moartă. Tu, care trăiai prin suferință, iată că nu mai trăiești prin nimic. Uite unde ai ajuns, Lelia! O, Doamne! La ce ți-au folosit toate acele însușiri strălucite care te făceau atât de mândră? Unde te-a condus acest drum pe care porniseși cu atâta speranță și încredere? În ce prăpastie de nefericire ai căzut tu, care pretindeai că pășești peste capetele noastre? Ierusalime, Ierusalime, ți-am spus doar că orgoliul te va pierde!...

- Orgoliul! zise Lelia, care se simți rănită în punctul cel mai sensibil al sufletului său. Bine îți sade ție să vorbești despre acesta, sărmană rătăcită! Care dintre noi două s-a pierdut cel mai devreme în acest deșert, tu sau eu?
- Nu știu, Lelia, zise Pulheria cu tristețe. Am mers bine în această viață, sunt încă tânără, încă frumoasă. Am suferit mult, dar nu sunt încă sătulă, n-am spus încă: Dumnezeuule, destul! În timp ce tu, Lelia...
- Ai dreptate, zise Lelia abătută, eu am epuizat totul...
- Totul, mai puțin plăcerea! zise curtezana, râzând cu un hohot de bacantă, care o preschimbă deodată, din cap până-n picioare.

Lelia tresări și se trase înapoi, fără voie. Apoi, apropiindu-se cu însuflețire, o apucă de braț pe sora ei.

- Și tu sora mea, strigă ea, ai gustat, așadar, din plăcere? Tu nu ai epuizat-o, nu-i așa? Tu ești, va să zică, mereu femeie și în viață? Atunci împărtășește-mi secretul tău, dă-mi și mie din fericirea ta, de vreme ce tu o deții!
- Nu dețin fericirea, răspunse Pulheria. Eu nu am căutat-o. Eu n-am trăit, ca tine, din decepții. Eu nu am cerut de la viață mai mult decât îmi putea da. Eu mi-am mărginit toate ambițiile la a ști să mă bucur de ceea ce există. Mi-am învățat virtutea să n-o disprețuiesc, înțelepciunea să nu dorească mai mult. Anacreon* mi-a scris liturghia. Mi-am luat Antichitatea drept

* Poet liric grec, secolul al VI-lea î.Hr. în *Odele* care i-au fost atribuite se cântă dragostea,

iubita binevoitoare, veselia și grația.

model și zeițele goale ale Greciei drept divinități. Sufăr și eu de pe urma răului civilizației exagerate în care am ajuns. Inșă, ca să mă feresc de disperare, eu am religia plăcerii... O, Lelia, cum mă mai sorbi din ochi și cu câtă poftă mă ascuți! Așadar, nu-ți mai inspir oroare! Nu mai sunt făptura stupidă și demnă de dispreț de care te-ai îndepărtat, odinioară, cu atâta dezgust!

- Nu te-am disprețuit niciodată, sora mea. Te căinam, iar în momentul acesta sunt doar mirată că nu am de ce să te compătimesc. Să îndrăznesc să zic că mă bucur din pricina asta?
- Ipocrită spiritualistă, zise Pulheria, te temi întotdeauna să acuzi bucuriile pe care nu le împărtășești! Oh, și acum plângi! Iți pleci capul, biata mea soră! Iată-te covârșită și strivită sub povara acestui destin pe care tu singură ți l-ai ales! A cui este vina? Fie să-ți folosească la ceva lecția aceasta! Amintește-ți de certurile noastre, de conflictele și de despărțirea noastră; ne-am prezis, reciproc, pierzania!

— Vai! Eu ți-am prezis disprețul oamenilor, Pulheria, părăsirea, o bătrânețe dezgustătoare... Încă nu se poate vedea că am dreptate; slavă cerului, ești la fel de tânără și de frumoasă. Dar n-ai simțit deja rușinea arzându-te cu fierul său roșu? Toată această mulțime lacomă și lipsită de ocupație, care te caută în clipa aceasta ca să-și satisfacă o curiozitate obraznică — n-o auzi mârâind ca o fiară scârboasă și periculoasă? Nu-i simți răsuflarea fierbinte, care te urmărește și te îmbolnăvește? Ascultă, te cheamă, te revendică drept prada ei — ești curtezană, îi aparții! Oh, dacă va ajunge până aici, să nu spui că ești sora mea! Dacă ne va confunda? Dacă va îndrăzni să-și pună mâinile pline de noroi pe mine? Biată Pulheria, iată-ți stăpânul, iată-ți Dumnezeu, iată-ți iubitul! Gloata asta, toată această gloată care

face larmă și care pute acolo! Ai găsit plăcerea în îmbrățișările ei; vezi bine, biata mea soră, că nu valorezi nici cât țărâna de la picioarele sale!

— O știi, zise curtezana, trecându-și mâna peste fruntea sa de bronz, de parcă ar fi vrut să alunge un nor. Însă eu înfrunt rușinea, aceasta este virtutea mea, aceasta este forța mea, cum a ta este s-o eviți; aceasta este înțelepciunea mea, și-o spun eu, și ea mă conduce la scopul meu, ea depășește obstacolele, ea supraviețuiește neliniștilor care renasc neîncetat, iar drept premiu al luptei eu am plăcerea. Este raza mea de soare de după furtună, este insula vrăjtită pe care mă azvârle furtuna și, dacă sunt depreciată, cel puțin nu sunt ridicolă! Să fii inutil, Lelia, înseamnă să fii ridicol și să fii ridicol este mai rău decât să fii infam. Să nu servești la nimic pe lume este mai de disprețuit decât să servești celor mai josnice trebuințe.

- Adevărat, zise Lelia cu un aer întunecat.
- De altfel, reluă curtezana, ce importanță are rușinea pentru un suflet într-adevăr puternic? Știi tu, Lelia, că această putere a opiniei publice, în fața căreia sufletele așa-numite cinstite sunt atât de servile, nu înseamnă altceva decât a fi atât de slab încât să i te supui și că îți trebuie tărie ca să îi rezisti? Oare tu numești virtute un calcul de egoism, atât de lesne de făcut, și în care toți te încurajează și te răsplătesc? Compari truda, durerile, eroismele unei mame cu acelea ale unei prostituate? Dacă amândouă sunt prinse în luptă corp la corp cu viața, oare crezi că merită mai multă admirație cea care a avut de îndurat mai puțin?

Ei, dar cum așa, Lelia?! Discursurile mele nu te mai fac să fierbi ca altădată? Nu-mi răspunzi nimic? Tăcerea aceasta este îngrozitoare. Așadar, Lelia, tu nu mai ești nimic! Așadar, iată-te ștearsă ca o undă pe o apă, ca un nume scris pe nisip! Nobilul tău sânge nu se mai revoltă la ereziile destrăbălării, la necuviințele materiei? Trezește-te, Lelia, și apără virtutea, dacă vrei să cred că există ceva care să poarte acest nume!

- Vorbește mai departe, femeie! răspuse Lelia pe un ton lugubru. Te ascult!
- La urma urmei, continuă Pulheria, ce ne poruncește Dumnezeu să facem pe pământ? Să trăim, nu-i așa!? Iar societatea, ce ne impune? Să nu furăm. Societatea este astfel construită, încât mulți indivizi nu au alt mijloc de a trăi decât o meserie autorizată de ea și tot de ea stigmatizată cu un nume odios — viciul. Ai idee din ce fel de oțel trebuie turnată o sârmană ființă, ca să trăiască din viciu? Cu câte afronturi se încearcă să i se plătească pentru slăbiciunile pe care le-a surprins și brutalitățile pe care le-a satisfăcut? Pe ce munte de ticăloșii și nedreptăți trebuie să se obișnuiască să doarmă, să meargă, să fie amantă, curtezană și mamă, trei condiții ale destinului femeii, de care nici o femeie nu scapă, fie că se vinde într-o piață a prostituției, fie printr-un contract de căsătorie? O, sora mea! Câte ființe dezonorate public și injust sunt îndreptățite să disprețuiască mulțimea care le zvârle în obraz blesteme, după ce le-a întinat cu iubirea sa! Vezi tu, dacă există un rai și un iad, raiul va fi pentru cei care au îndurat cel mai mult și care încă au mai găsit pe patul lor de suferință vreo câteva raze de bucurie, câteva binecuvântări de trimis Domnului; iadul este pentru cei care au acaparat cea mai frumoasă parte a existenței și care nu i-au cunoscut prețul. Curtezana Zinzolina, în mijlocul ororilor degradării sociale, și-a mărturisit credința, rămânând devotată voluptății; ascetica Lelia, pe fundalul unei vieți austere și respectate, și-a renegat Dumnezeul de timpuriu, închizându-și ochii și sufletul la binefacerile existenței.
- Vai! Mă acuzi, Pulheria, fără să știi dacă a depins de mine să fac vreo alegere și să urmăresc un scop în viață! Ai idee cum am dus-o de când ne-am despărțit?
- Am aflat ce a zis lumea despre tine, răspuse curtezana. Am văzut doar că aveai, ca femeie, o existență problematică. Am aflat că trăiai înconjurată de mister și de afectare poetică și am surâs cu milă, gândindu-mă la această virtute ipocrită care constă în a te îmbățoșa din neputință sau din teamă.
- Umilește-mă, răspuse Lelia. Am atât de puțină încredere în mine, astăzi, încât nu găsesc nimic să mă justific. Dar vrei să ascuți povestea acestei vieți morale, atât de sterpe și de cenușii, totuși atât de lungi și atât de amare? O să-mi spui după aceea dacă mai poate exista un leac pentru niște dureri atât de vechi, pentru niște descurajări atât de profunde.
- Ascult, zise Pulheria, rezemându-și brațul rotund de piciorul unei nimfe de marmură, care se ascundea, surâzătoare și manierată, printre ramurile întunecate. Vorbește, sora mea, povestește-mi necazurile vieții tale; și mai întâi dă-mi voie să-ți spun că le știu dinainte. Când, palidă și firavă ca o silfidă, mergeai până în adâncul pădurilor de la noi de acasă, sprijinită la brațul meu, atentă la zborul păsărilor, la nuanța florilor, la înfățișarea schimbătoare a norilor, insensibilă la privirile tinerilor vânători care treceau pe lângă noi și ne urmăreau din ochi printre copaci, deja știam bine, Lelia, că tinerețea ta se va consuma în urmărirea unor vise zadarnice și în disprețuirea singurelor avantaje ale vieții. Iți amintești de acele plimbări nesfârșite pe care le făceam prin câmpiile natale, și de acele lungi reverii de seară când, aplecate amândouă peste rampa aurită a terasei, ne uitam, tu la stelele albe din fruntea colinelor, eu la călăreții prăfuiți, care coborau pe cărare?
- Îmi amintesc absolut totul, răspuse Lelia. Tu îi urmăreai cu un ochi atent pe toți acei călători deja pierduți în pâcla asfințitului. Abia le puteai desluși veșmintele și ținuta, dar simțeau preferință sau dispreț pentru fiecare dintre ei, după cum cobora colina, curajos sau precaut. Râdeai fără milă de călărețul prudent care pune piciorul pe pământ și își trăgea de frâu calul nesigur și leneș. II aplaudai de departe pe cel care, într-un trap hotărât și susținut, înfrunta primejdia pantei abrupte. O dată,

Îmi amintesc că te-am mustrat aspru pentru că, într-un impuls de admirație, ți-ai fluturat batista ca să-l încurajezi pe un tânăr fără minte, care s-a lansat în galop și care, de vreo două sau trei ori, și-a ținut viguros calul, gata să se rostogolească în râpă.

- Și, cu toate acestea, el nu putea nici să mă vadă, nici să mă audă, reluă Pulheria. Erai indignată, tu sora mea nesociabilă, de interesul pe care eu îl acordam unui bărbat — tu nu erai sensibilă decât la frumusețile naturii, la sunete, la culoare, niciodată la forma distinctă și palpabilă. Un cântec în depărtare te făcea să verși lacrimi. Însă, de îndată ce păstorul cu picioarele goale apărea în vârful colinei, îți întorceai ochii cu dezgust; încetai să-i mai ascuți vocea sau să-ți mai placă melodia. Pe scurt, realitatea îți rănea percepțiile prea sensibile și îți destrăma speranța prea exigentă. Nu-i așa, Lelia?
- Așa este, sora mea, nu semănăm deloc. Mai înțeleaptă și mai fericită decât mine, tu nu trăiai decât pentru a te bucura; mai ambițioasă și mai puțin supusă lui Dumnezeu, probabil, eu nu trăiam decât pentru a dori. Îți amintești de acea zi de vară, atât de apăsătoare și de călduroasă, când ne-am oprit la malul pârâului, sub cedrii din vale, în acel ungher retras, tainic și întunecos, unde clipocitul apei săltând din piatră-n piatră se împletea cu târâitul trist al greierilor? Ne-am întins pe iarbă și, privind cerul dogoritor de deasupra noastră, printre copaci, am căzut într-un somn greu, într-o profundă nepăsare. Ne-am trezit una în brațele celeilalte, fără să ne fi dat seama că dormiserăm. La aceste cuvinte, Pulheria tresări și, strângându-i mâna surorii sale, îi zise:
- Da, îmi amintesc de asta mai bine ca tine, Lelia. Este o amintire arzătoare în viața mea și m-am gândit adeseori la ea, cu o emoție plină de farmec și, probabil, de rușine.
- De rușine? se miră Lelia, retrăgându-și mâna.
 - Tu n-ai știut, n-ai ghicit niciodată, zise Pulheria. N-am îndrăznit niciodată, atunci, să-ți mărturisesc. Dar în clipa aceasta îți pot spune totul și poți afla totul. Ascultă, sora mea... În brațele tale nevinovate, pe sânul tău feciorelnic, Dumnezeu mi-a dezvăluit pentru prima oară puterea vieții. Nu te îndepărta așa. Ascultă-mă fără prejudecăți.
 - Fără prejudecăți! zise Lelia, apropiindu-se din nou. De ce n-am eu, într-adevăr, niște prejudecăți? Tot ar fi o credință, acolo. Vorbește, spune-mi totul, sora mea!
 - Ei bine, zise Pulheria, dormeam liniștite pe iarba jilavă și caldă. Cedrii își răspândeau mireasma lor fină, de rășină parfumată, iar vântul de amiază își trecea aripa fierbinte peste frunțile noastre îmbrobonate. Până atunci, nepăsătoare și veselă, îmi întâmpinam fiecare din zilele vieții mele ca pe o nouă binefacere. Uneori, niște senzații subite și pătrunzătoare îmi făceau sângele să clocotească. O înflăcărare necunoscută puneă stăpânire pe imaginația mea; natura îmi apărea în culori mult mai strălucitoare; tinerețea îmi palpita mai alertă și mai voioasă în piept; și, dacă mă priveam în oglindă, în momentele acelea mă găseam mult mai pârguită și mai frumoasă. Atunci simțeam dorința să mă îmbrățișez în oglinda aceea care mă reflecta și care îmi inspira o dragoste absurdă. Apoi mă puneam pe râs și alergam mai tare și mai ușoară prin iarbă și prin flori; căci, pentru mine, nici un lucru nu se dezvăluia prin suferință. Nu mă oboseam, ca tine, să ghicesc — găseam pentru că nu căutam.

În ziua aceea, fericită și liniștită cum eram, un vis straniu, delirant, nemaipomenit mi-a dezvăluit misterul, până atunci de nepătruns și până atunci pașnic respectat. Oh, sora mea! Negi influența cerului! Negi sfințenia plăcerii! Tu ai fi zis, dacă ți-ar fi fost dat acest extaz, că un înger, trimis ție din sânul Domnului, s-a însărcinat să te inițieze în încercările sacre ale vieții omenești. Eu, însă, am visat pur și simplu un bărbat cu părul negru, care se apleca deasupra mea pentru a-mi atinge ușor buzele cu buzele sale, calde și roșii. Și m-am trezit cu răsuflarea tăiată, cu inima bătându-mi tare, fericită, mai fericită decât îmi imaginasem că aș fi vreodată. Am privit în jurul meu; soarele își trimitea razele în adâncul pădurii; aerul era plăcut și suav, iar cedrii își înălțau cu măreție marile lor crengi, cu ramificații semănând cu niște brațe

imense și cu niște mâini lungi întinse către cer. Atunci te-am privit și pe tine. O, sora mea, ce frumoasă erai! Nu te mai văzusem niciodată așa până în ziua aceea! În îngăduitoarea mea vanitate de față, îmi plăcea mai mult de mine decât de tine. Mi se părea că obrajii mei strălucitori, că umerii mei rotunzi, că părul meu auriu mă făceau mai frumoasă decât tine. Dar în clipa aceea, simțul frumuseții mi s-a dezvăluit în altă ființă. Nu mă mai plăceam singură, aveam nevoie să găsesc în afara mea un obiect de admirație și de iubire. M-am ridicat ușor și te-am contemplat cu o curiozitate neobișnuită, cu o stranie plăcere. Părul tău negru și des ți se lipise de frunte, iar bucele strânse se încolăceau în jurul lor, ca și cum un suflu de viață le-ar fi încleștat de gâtul tău catifelat de umbră și de sudoare. Mi-am trecut degetele prin el — mi s-a părut că părul tău mi le-a apucat și mă trăgea spre tine. Cămașa ta albă și subțire, lipită de piept, lăsa să se vadă pielea pârlită de soare, mai întunecată ca de obicei; iar genele tale lungi, îngreunate de somn, se conturau pe obrajii-ți însuflețiți pe atunci de o culoare mult mai sănătoasă decât astăzi. Oh, ce frumoasă erai, Lelia! Dar frumoasă altfel decât mine, iar lucrul acesta mă tulbura în mod ciudat. Brațele tale, mai subțiri decât ale mele, erau acoperite cu un puf negru abia perceptibil, pe care îngrijirile luxului l-au făcut, între timp, să dispară. Picioarele tale, atât de desăvârșit de frumoase, se scaldau în pârâu, iar vinișoare lungi și albăstrii se desenau prin piele. Respirația îți ridica pieptul cu o regularitate care părea că anunță calmul și forța; și, în toate trăsăturile tale, în atitudinea ta, în formele tale mai reținute decât ale mele, în tonul mai închis al pielii tale și mai ales în acea expresie mândră și rece a chipului tău adormit exista ceva masculin și puternic, care mai că mă împiedica să te recunosc. Am descoperit că semănai cu frumosul băiat cu păr negru pe care tocmai îl visasem și ți-am sărutat brațul, tremurând. Atunci ai deschis ochii, iar privirea ta m-a străpuns cu o rușine necunoscută; m-am întors, ca și cum făcusem o faptă urâtă. Totuși, Lelia, nici un gând vinovat nu-mi trecuse prin minte. Cum se întâmplase una ca asta? N-aveam habar. Am primit de la natură, de la Dumnezeu, creatorul și stăpânul meu, prima mea lecție de iubire, prima mea senzație de dorință... Privirea ta era zeflemitoare și severă. Așa am întâlnit-o, de altfel, întotdeauna, însă niciodată nu m-a intimidat cum a făcut-o în clipa aceea... Tu chiar nu-ți amintești despre tulburarea și roșeața mea?

- Mi-amintesc chiar despre niște vorbe pe care nu mi le-am putut explica, răspuns Lelia. M-ai pus să mă aplec peste apă și mi-ai zis: „Privește-te, sora mea, nu găsești că ești frumoasă?” Eu ți-am răspuns că eram mai urâtă ca tine. „Oh, tu ești mult mai frumoasă, ai reluat tu. Semenii cu un bărbat”.
- Iar asta te-a făcut să ridici din umeri, cu dispreț, continuă Pulheria.
- Și nu am ghicit, răspuns Lelia, că pentru tine un destin avea să se împlinescă, în vreme ce pentru mine nici un destin nu avea să se împlinescă vreodată.
- Incepe-ți povestea, zise Pulheria. Zgomotele petrecerii s-au îndepărtat; aud orchestra care începe din nou aria întreruptă; te-au uitat, au renunțat să mă caute, așadar, vom fi nestânjenite un timp. Vorbește!

PARTEA A TREIA

*De ce plimbi aceste năluci luminând,
Pe vâlul negru al nopților noastre fără somn, să fie oare
Pentru că-i dat ca pe aici, la noi, oricare vis să-și aibă o deșteptare
Și pentru că dorința se simte pironită pe pământ,
Ca vulturul rănit, în țărână murind,*

Nu O SĂ-ȚI POVESTESC FAPTE DETALIATE și precise, zise Lelia. Mi-ar lua prea mult să-ți spun despre tot ceea ce mi-a alcătuit viața, căci viața mea a durat zile întregi. Dar o să-ți spun povestea unei inimi nefericite, răătăcite de o zadarnică înzestrare spirituală foarte bogată, veștejite înainte de a fi trăit, măcinate de speranță și ajunse neputincioasă tocmai din exces de putere, probabil!

- Și tocmai asta te face jalnic de comună, Lelia, reluă curtezana, nemiloasă în bunul ei simț. Aceasta te face să semeni cu toți poeții pe care i-am citit. Căci îi citesc pe poeți; îi citesc ca să mă împac cu viața pe care ei o pictează în culori atât de false și care greșește, fiind prea bună cu ei. Îi citesc ca să știu de care anume idei pretențioase și scandalos de eronate trebuie să te ferești ca să fii înțelept. Îi citesc ca să iau de la ei ceea ce este folositor și să resping ceea ce este rău, adică pentru a pune stăpânire pe acest fast al expresiei, devenit limbajul obișnuit al timpurilor noastre, și pentru a nu face greșeala de a polei cu el prostiile pe care le profesează ei. Și tu ar fi trebuit să te mulțumești cu atât. Ar fi trebuit, Lelia mea, să-ți pui în funcțiune fecunditatea minții pentru poetizare, ca să le apreciezi mai bine. Ar fi trebuit să-ți folosești superioritatea fapturii pentru a te bucura, nu pentru a nega; căci, altminteri, la ce-ți mai servește lumina?
- Și ai dreptate, deși ești crudă, zise Lelia cu amărăciune. Oare nu știu toate acestea? Ei bine, asta e obstacolul meu, suferința mea, fatalitatea mea, pe care tu mi-o dai în vileag și mi-o iei peste picior, când vin la tine să mă plâng. Eu mă umilesc și mă mâhnesc din pricină că sunt un tip de ființă atât de banală și atât de comună în suferința mea, care este și suferința unei întregi generații bolnăvicioase și slabe, iar tu îmi răspunzi cu dispreț. Așa mă consolezi tu?
- *Pardonne, meschina!** zise zâmbind nepăsătoarea Pulheria. Continuă!

Lelia reluă:

— Dacă Dumnezeu m-a creat într-o zi de mânie sau de apatie, dintr-un sentiment de indiferență sau de ură pentru creațiile mâinilor sale, asta n-o mai știu. Sunt momente în care mă urăsc destul de tare pentru a-mi închipui că sunt cea mai savantă și cea mai înspăimântătoare combinație a unei voințe diabolice. Sunt altele în care mă disprețuiesc până într-acolo încât mă socotesc o lucrare inertă, creată de întâmplare și de materie. Nu știu cui să-i reproșez greșeala nefericirii mele. Iar în cumplitele revolte ale spiritului, cea mai mare suferință a mea este, întotdeauna, că mă tem că nu există un Dumnezeu pe care să-l pot jigini. Atunci, îl caut și pe pământ și în ceruri și în infern, adică în inima mea. Îl caut pentru că vreau să-l anulez, să-l blestem și să-l zdrobesc. Ceea ce mă revoltă și mă stârnește împotriva lui este faptul că mi-a dat atâta vigoare cât să îl pot înfrunta, dar se ține departe de mine; faptul că mi-a hărăzit uriașa putere de a-l ataca și el stă ba jos, ba sus, așezat nu știu unde în slava și în surzenia lui, mai presus de toate strădaniile gândirii mele.

* *Iartă-mă, sunt meschină!* (în limba italiană, în original).

Cu toate acestea, m-am născut sub auspicii favorabile, în aparență. Fruntea mea era bine conformată; ochiul meu se anunța negru și de nepătruns, cum trebuie să fie ochiul oricărei femei libere și mândre; sângele meu circula bine și nici o infirmitate dizgrațioasă nu m-a lovit cu un blestem nedrept, care să mă veștejească înainte de vreme. Copilăria mea este plină de amintiri și de impresii de o nespusă poezie. Mi se pare că îngerii m-au legănat în brațele lor și că apariții magice mi-au alterat natura reală, înainte ca ochilor mei să li se fi descoperit simțul vederii.

Cum frumusețea se dezvoltă în mine, totul îmi zâmbea, oameni și lucruri. Totul devenea iubire și poezie în jur, iar în pieptul meu, fiecare zi făcea să înflorească puterea de a iubi și de a fi iubită.

Această putere era atât de mare, atât de prețioasă și atât de bună; o simțeam răspândindu-se din mine ca un parfum, atât de suav și atât de îmbătător, încât o cultivam cu dragoste. Departe de a nu avea încredere în ea și de a-i drămui seva, pentru a mă bucura mai mult timp de roadele sale, eu o ațâțam, o dezvoltam, îi dădeam curs prin toate mijloacele posibile. Nechibzuită și nefericită ce eram!

O scoteam prin toți porii, o împrăștiam ca pe un nepuizabil izvor al vieții asupra tuturor lucrurilor. Cel mai mărunț obiect demn de stimă, cel mai neînsemnat subiect de amuzament imi inspirau entuziasm și încântare. Un poet era un zeu pentru mine, pământul era mama mea, iar stelele, surorile mele. Binecuvântam cerul în genunchi pentru o floare îmbobocită la fereastra mea, pentru un viers de pasăre trimis dimineața, la trezire. Admirățiile mele erau extaze, iar starea mea de bine un delir.

Astfel, crescându-mi din zi în zi puterea, stărnindu-mi sensibilitatea și risipind-o fără măsură în stânga și în dreapta, înaintam în viață azvârlindu-mi toată gândirea, toată forța în vidul acestui univers cu neputință de prins, care îmi întorcea toate senzațiile mult domolite — capacitatea de a vedea, orbită de soare; cea de a dori, obosită de înfățișarea mării și nedeslușitul orizonturilor; iar cea de a crede, zguduită de algebra misterioasă a stelelor și de mutismul tuturor acelor lucruri după care pornise, rătăcindu-se, sufletul meu; astfel încât, încă din adolescență am ajuns la această plenitudine a însușirilor, care nu mai poate merge mai departe fără a sfâșia învelișul muritor.

Când am intrat în viața activă, aveam înaintea mea toate lucrurile gata învățate, nici o emoție nouă de resimțit. Și aceasta este, de asemenea, drama unei întregi generații.

Atunci am întâlnit un bărbat și l-am iubit. L-am iubit cu aceeași dragoste cu care îl iubisem pe Dumnezeu și cerurile, soarele și marea. Numai că am încetat să mai iubesc lucrurile și am revărsat asupra lui tot entuziasmul pe care îl avusesem pentru celelalte creații ale divinității.

Vai! Acest bărbat nu crescuse din aceleași idei. El cunoștea alte plăceri, alte extaze, pe care a vrut să le împartă cu mine. Însă eu, hrănită dintr-o mână cerească, eu, care aveam un trup sărăcit de contemplațiile austere ale misticismului, un sânge istovit de nemișcarea studiului, nu simțeam deloc tinerețea înfigându-și ghimpții în carnea mea. Am uitat să fiu tânără, iar natura a uitat să mă trezească. Visele mele fuseseră prea sublime; nu mai puteam coborî la poftele primitive ale materiei. O despărțire deplină se produsese, fără știrea mea, între trup și spirit. Trăisem în sens invers destinului firesc. În loc să încep prin desfătare și să sfârșesc prin cugetare, deschiseseam cartea vieții la capitolul științei; mă îmbătasem de meditații și de spiritualism și rostisem anatema bătrânilor asupra a tot ceea ce nu simțisem încă. Iar când a venit momentul de a trăi, a fost prea târziu, eu trăisem deja.

Însă, dacă tinerețea simțurilor, dacă viața corpului nu are decât o zi pe care trebuie s-o prinzi și care nu se mai întoarce, tinerețea sufletului este îndelungată, iar viața spiritului este

nemuritoare. Inima mea a supraviețuit simțurilor și m-am dedicat ei, pălind și închizând ochii.

Ai dreptate când spui că poezia a dus la pieire spiritul omului; ea a devastat lumea reală — atât de rece, atât de săracă, atât de jalnică, cu prețul celor două vise pe care le-a născut. Tulburată de făgăduielile sale nebunești, legănată de dulcile sale zeflemeli, eu nu m-am putut niciodată resemna cu viața pozitivă. Poezia mi-a creat alte facultăți — imense, magnifice și pe care nimic pe lumea aceasta nu avea să le sature. Realitatea a găsit sufletul meu prea vast pentru a-l umple într-o clipă. Fiecare zi avea să-mi marcheze ruina destinului în fața orgoliului meu, ruina orgoliului meu descumpănit în fața propriilor sale triumfuri. A fost o luptă grea și o victorie nefericită, căci, disprețuind mereu tot ce exista, am resimțit disprețul față de mine însămi, creatură nătângă și inutilă, care nu mai știam să mă bucur de nimic tot ținând să mă bucur splendid de toate lucrurile.

Da, a fost o mare și crâncenă bătălie, căci, îmbătându-ne, poezia nu ne spune că ne înșală. Ea se arată frumoasă, simplă, austeră, aidoma adevărului. Ia mii de înfățișări diferite, se face om și înger, se face Dumnezeu. Noi îndrăgim această umbră, o urmă, o îmbrățișăm, ne prosternăm înaintea sa, credem că l-am găsit pe Dumnezeu și am cucerit Pământul Făgăduinței. Dar, vai! Podoabele sale efemere cad în bucăți sub ochiul analizei, iar mizeria umană nu mai are nici o zdreanță cu care să se acopere. Oh, atunci omul plânge și hulește! Insultă cerul, cere socoteală pentru că s-a înșelat, se crede furat, se întinde la pământ și vrea să moară.

Și, la urma urmei, de ce îl înșală Dumnezeu la acest punct? Ce titlu de glorie își poate afla cel puternic amăgindu-l pe cel slab? Căci întreaga poezie revărsată din cer nu este decât sentimentul instinctiv al unei divinități prezente în destinele noastre; materialismul distruge poezia, reduce totul la proporțiile nude ale realității. El nu construiește universul decât prin combinații, prin credința religioasă și prin poporul fantomelor. Așadar, divinitatea, în spatele vălurilor sale de nepătruns, își râde chiar și de cultul pe care i-l dedicăm, ca și de angelicele creații cu care creierul nostru bolnav o înconjoară? Vai! Toate acestea sunt sumbre și descurajante.

— Pentru că n-ar trebui nici să visăm, nici să ne rugăm, zise Pulheria. Ar trebui să ne mulțumim să trăim, să acceptăm, în mod naiv, credința într-un Dumnezeu bun — aceasta i-ar fi suficientă omului, dacă ar avea mai puțină vanitate. Numai că omul vrea să-l cerceteze pe acest Dumnezeu și să-i revizuiască operele; el vrea să-l cunoască, să-l întrebe, să-l facă binevoitor față de trebuințele sale și responsabil de suferințele sale; el vrea să se poarte cu Dumnezeu ca de la egal la egal. Orgoliul vostru este cel care a născocit poezia și care a plasat între pământ și cer atâtea vise înșelătoare. Nu Dumnezeu este autorul necazurilor voastre...

- **Orgoliu și încredere**, reluă Lelia, sunt două cuvinte diferite pentru a exprima aceeași idee, sunt două maniere deosebite de a descrie același sentiment. Cu oricare termen l-ai numi, el este complementul făpturii noastre și cumva cheia de boltă a arhitecturii noastre intelectuale. Dumnezeu este cel care și-a încoronat opera cu acest gând nedeslușit, dureros, dar infinit și sublim, iar aceasta și este condiția de zbucium și de tulburare pe care ne-a impus-o când ne-a ridicat deasupra celorlalte ființe vii. „Veți întrece puterea cămillei și dibăcia castorului, ne-a spus el, dar nu veți fi niciodată mulțumiți de lucrările voastre și, deasupra Edenului vostru pământesc, veți căuta mereu făgăduiala iluzorie a unui loc de ședere mai bun. Mergeți și împărțiți-vă pământul, căci vă veți dori cerul; veți fi puternici, dar veți suferi”.
- **Ei bine, dacă așa stau lucrurile**, zise Pulheria, suferă în tăcere, roagă-te în genunchi, atinge cerul, dar resemnează-te în fața răului vieții. Resimte suferința impusă de Creator, căci nu doar în aceasta stă întreaga datorie a omului, mai trebuie și să o accepți. A striga neîncetat și a blestema jugul nu înseamnă a-l purta. Știi bine că nu este de ajuns să

găsești cupa amară, mai trebuie s-o bei și până la fund. Nu ai decât o singură șansă de mărire pe pământ și tu o disprețuiești — aceea de a te supune, dar tu nu te supui niciodată. Străduindu-te mereu să bați imperios la poarta îngerilor, nu te temi că o să ți-o faci inaccesibilă?

- **Ai dreptate, sora mea, vorbești ca Trenmor.** Îndrăgostită de viață, tu te afli la același grad de supunere ca omul acesta desprins de viață. Tu, în dezordinea ta, ai aceeași pace lăuntrică pe care o are el în virtute. Însă eu, care nu am nici virtuți, nici vicii, nu știu cum să fac să îndur povara existenței. Vai! Îți vine ușor să recomanzi răbdarea! Dacă te-ai afla, ca mine, între cei care trăiesc încă și cei care nu mai trăiesc, ai fi, ca și mine, neliniștită de o sumbră mânie și chinuită de o nesățioasă dorință de a fi ceva, de a începe viața sau de a încheia socotelile cu ea...
- **Bine, dar nu mi-ai spus că ai iubit?** A iubi înseamnă a trăi în doi.
- **Oh, pentru tine fără îndoială!** Pentru tine, care cauți în dragoste un scop bine definit și pe care îl poți atinge. Însă în iubire eu nu eram, nu puteam fi egala nimănui. Răceala simțurilor mele mă arunca mai jos decât cele mai abjecte dintre femei, exaltarea gândurilor mă înălța deasupra celor mai pasionați dintre bărbați. Lubeam din nevoie, din necesitate, dar fără să gust deloc bucuriile pe care le dăruiam; nu mă puteam atașa prin nici un sentiment adevărat, prin nici o recunoștință întemeiată, de obiectul sacrificiilor mele. Această dorință înfrânată de fericire, pe care o urmăream în el și pe care nici o altă bucurie omenească nu putea s-o aline, mi-era o veșnică și profundă caznă. Dacă entuziasmul spiritului n-ar fi nimic în mine salutarele calcule ale egoismului, n-aș fi putut iubi niciodată. Dar, neștiind încotro să-mi cheltui vigoarea intelectuală, am aruncat-o, slugarnică și tenace, la picioarele unui idol creat de cultul meu — căci era un bărbat foarte asemănător cu ceilalți și, când am obosit să mă prosternez, am sfărâmat pedestalul și l-am văzut redus la adevărata sa dimensiune. Însă îl așezasem atât de sus, în adorațiile mele pompoase, încât mi se păruse mare cât Dumnezeu.

Aceasta a fost deplorabila mea eroare și vezi și tu ce soartă mizerabilă am eu! Am fost silită să-l regret de îndată ce l-am pierdut. Și aceasta pentru că, vai! n-am mai putut pune nimic în loc. Totul mi s-a părut neînsemnat, pe lângă acest colos imaginar. Prietenia mi se părea rece, religia mincinoasă, iar poezia murise o dată cu dragostea.

Cu himera mea, fusem tot atât de fericită cât le este îngăduit să fie firilor cu energia mea. Mă bucuram de neobișnuita dezvoltare a capacităților mele. Beția erorii mă arunca în extaze cu adevărat divine. Mă cufundam cu înverșunare în acest destin aspru și cumplit, care avea să mă înghită după ce m-ar fi zdrobit. Era o stare inexprimabilă de durere și de bucurie, de disperare și de energie. Sufletul meu furtunos se complăcea în această clătinare funestă, care îl istovea fără folos și fără cale de întoarcere. Pacea îl înspăimânta, tihna îl irita. Avea nevoie de obstacole, de cazne, de gelozii mistuitoare pe care să le adune, de ingrătitudini crâncene pe care să le ierte, de lucrări uriașe de îndeplinit, de mari necazuri de îndurat. Aceasta era o carieră, era glorie; dacă aș fi fost bărbat, aș fi iubit bățăliile, mirosul sânelui, amenințările pericolului; poate că ambiția de a domni prin inteligență, de a-i domina pe ceilalți prin cuvinte puternice mi-ar fi surâs în zilele tinereții mele. Ca femeie, nu aveam decât o singură menire nobilă pe pământ, aceea de a iubi. Am iubit vitejește, am îndurat toate suferințele pasiunii oarbe și trainice în luptă cu viața socială și cu egoismul real al inimii omenești; am rezistat, mulți ani la rând, în fața a tot ceea ce ar fi vrut s-o stingă ori s-o răcească. În prezent, suport fără amărăciune reproșurile bărbaților și ascult zâmbind învinuirile de insensibilitate care mi se pun în cărcă. Eu știu, și Dumnezeu o știe la fel de bine, că mi-am împlinit menirea, că am dat partea mea de osteneli și de zbucium marelui abis de mânie în care lacrimile oamenilor cad neîncetat,

fără a-1 putea umple. Știu că mi-am folosit forțele din devotament, că mi-am lepădat mândria și mi-am dat deoparte existența, rămânând în spatele unei alte existențe. Da, Dumnezeuul meu, tu o știi, tu m-ai zdrobit sub sceptrul tău și am căzut în țărână. Am renunțat la acest orgoliu, odinioară atât de trufaș, astăzi atât de amar; am renunțat de mult, în fața ființei pe care tu mi-ai oferit-o cultului meu fatal. Am lucrat cu zel, o, Dumnezeuul meu, mi-am savurat suferința în tăcere. Așadar, când îmi vei îngădui să mă odihnesc?

— Te lauzi, Lelia! Tu ai lucrat pur și simplu în pierdere și nu mă miră. Tu voiai să fii sublimă și nu erai nici măcar mare. Iată ce înseamnă să vrei să te izolezi de bucuriile vulgare și să-ți faci o soartă aleasă și de excepție! Te-ai simțit prea nobilă pentru a împărți fericirea în mod egal cu o altă ființă; tu ai vrut să i-o dăruiești fără să i-o primești și pe a lui. Ei bine, nu te-ai ridicat la înălțimea acestui minunat proiect! Ai vrut să fii generoasă și n-ai reușit decât să fii risipitoare. Dacă ai fi fost cu adevărat mare, ai fi pus fericirea celuilalt în locul fericirii tale; ai fi gustat, în brațele iubitului tău, o mai mare plăcere decât a lui, aceea de a-i da totul. Și eu mi-am dorit, nu o dată, această plăcere supremă; și am regretat adesea că nu-mi puteam stinge fierbințeala sângelui și modera impetuoșitatea dorințelor, pentru a contempla un bărbat fericit la pieptul meu. Aș fi vrut să pot amesteca bucuriile purificate de spirit cu desfătărilor febrile ale trupului; dar nu știu cum se făcea că ele păreau să se excludă sau să se înăbușe reciproc.

- Din pricină că noi nu știm să le deosebim, zise Lelia. Am cunoscut bine plăcerile generoase ale sufletului separat de materie, dar nu mi-au fost de ajuns. Căci egoismul omenesc este feroce, de neîmblânzit, se ridică neîncetat, ne macină mocnit sau se trezește în noi, sfârșiindu-ne fără veste. Ai dreptate să-ți râzi de ambiția nemăsurată a iubirii platonice. În zadar încearcă spiritul să se înalțe, suferința îl readuce de fiecare dată pe pământ. Oh, îmi amintesc că, în timpul acelor nopți de îmbrățișări pe care le-am petrecut lângă un bărbat, am studiat bine revoltele orgoliului împotriva vanităților de abnegație. Am simțit că era cu putință să iubești pe un altul până într-atât încât să i te supui, și în același timp să te iubești pe tine însăși, până într-acolo încât să simți ură împotriva celui care te subjugă.
- Și apoi, zise Pulheria, îmblânzindu-și tonul de sarcasm pe care îl avusese mai înainte și luându-i mâna Leliei, într-o pornire de unire prin simțire, și apoi, aceasta se întâmplă pentru că bărbații sunt grosolani. Vezi tu, sora mea, în viața noastră de curtoazie și nestatornicie ni se întâmplă și nouă, celorlalte, lucruri asemănătoare. Se întâmplă să fim copleșite de bogății din partea unuia și noi să le împărțim cu un altul. Cel mai adesea îl urâm pe cel care ne iubește destul cât să ne plătească și îl plătim pe acela care ne iubește cu destulă josnicie cât să fie simbriașul nostru. Însă bărbatul este brutal și nu știe unde începe devotamentul femeii, nici unde se sfârșește. Nu știe că este o nesocotință să accepte darurile unei inimi iubitoare, sub ochiul unui spirit subtil — ea oferă cu abandon, dăruiește cu bucurie, apoi se oprește uimită și îl disprețuiește pe cel care, fiind cel mai tare și cel mai puternic, n-a roșit să le primească. Bărbatul este stupid, femeia este schimbătoare. Aceste două ființe atât de asemănătoare și atât de deosebite sunt făcute astfel încât între ele există întotdeauna ură, chiar și în dragostea pe care și-o poartă una celeilalte. Cel dintâi sentiment care urmează după îmbrățișările lor este dezgustul sau tristețea — este o lege de Sus, împotriva căreia tu te revolți zadarnic. Unirea dintre bărbat și femeie trebuie să fie trecătoare, în intențiile Providenței; totul se opune asocierii lor, iar schimbarea este o necesitate a propriei naturi.

— Ceea ce mi s-a părut cel mai dureros, reluă Lelia, era faptul că nu recunoștea amploarea sacrificiilor mele. De parcă ar fi roșit dacă ar fi făcut-o, alunga întotdeauna supărătoarea idee a resemnării mele. Se prefăcea că mă crede indusă în eroare de un sentiment de pudoare ipocrită. Îmi arăta că ia drept semne de beție gemetele smulse prin suferință și neliniște. Râdea cu

cruzime de lacrimile mele. Câteodată, egoismul său infam se ascuțea cu orgoliu; și, după ce mă frângea în îmbrățișări sălbaticе, adormea nepăsător și grosolan, întins lângă mine, în vreme ce eu îmi înăbușeam suspinele ca să nu-l trezesc. Oh, mizerie și sclavie a femeii! Sunteți atâtea în natură, încât societatea ar fi trebuit să se străduiască măcar să vi le îmblânzească. Cu toate acestea, îl iubeam cu pasiune pe acest stăpân pe care eu mi-l alesesem și pe care îl acceptam ca pe o necesitate fatală, pe care îl veneram, cu o secretă mulțumire pentru mine, fiindcă îl alesesem pe el. Îl iubeam nebunește. Cu cât mă făcea să îi simt mai puternic dominația, cu atât îl îndrăgeam mai tare, cu atât mă mândream mai tare că îmi purtam lanțul de gât. Dar, de asemenea, reîncepeam să-mi blestem slugărnicia la primul moment de libertate pe care mi-l lăsau uitarea sau indolența lui. Îmi făceam din iubirea mea o religie sau, cel puțin, o virtute, dar voiam să-mi fie recunoscător, el care asculta doar de o preferință instinctivă. Greșeam. Nu putea decât să îmi disprețuiască slăbiciunea eroică, atunci când eu îi îndrăgeam autoritatea lașă asupra mea...

Ceea ce m-a făcut să îl iubesc mult timp (destul de mult cât să-mi macin tot sufletul) a fost, fără îndoială, iritarea febrilă produsă asupra simțurilor mele din cauza lipsei de satisfacție personală. Aveam, în preajma lui, un soi de nesăț ciudat și delirant care, izvorând din cele mai subtile puteri ale inteligenței mele, nu putea fi potolit prin nici o îmbrățișare carnală. Îmi simțeam pieptul mistuit de un foc de nestins, iar sărutările lui nu-mi aduceau nici o ușurare. Îi strângeam în brațe cu o forță supraomenească și cădeam lângă el epuizată, descurajată că nu aveam nici o modalitate ca să-i arăt entuziasmul meu. La mine, dorința era o arșiță a sufletului care paraliza puterea simțurilor mai înainte de a le fi trezit. Era o patimă sălbatică, înstăpânită peste mintea mea și concentrându-se acolo și numai acolo. Pe timpul avântului uriaș al voinței mele, sângele îmi îngheța, neputincios și sărac. Atunci ar fi trebuit să mor. Dar egoistul meu amant n-a vrut niciodată să se lase convins să mă sufoce, strângându-mă la pieptul lui, deși în aceasta era, totuși, singura mea speranță de voluptate. Speram să cunosc, în sfârșit, langoarea și deliciile dragostei, adormind în brațele morții.

Când ațipea, satisfăcut și sătul, rămâneam nemișcată și mâhnită lângă el. Mi-am petrecut astfel multe ceasuri, privindu-l cum dormea. Mi se părea atât de frumos bărbatul acela! Exista atâta forță și măreție pe fruntea lui liniștită! Când eram lângă el, inima mea bătea nebunește; valurile fierbinți ale sângelui meu zbciumat îmi urcau în obraji, apoi fiori insuportabili îmi treceau prin mâini și picioare. Mi se părea că resimt chinul iubirii fizice și tulburările în creștere ale unei dorințe trupești. Eram violent ispitită să-l trezesc, să-l cuprind în brațe și să-i cer mângâierile de care nu putusem să mă bucur încă. Dar rezistam la aceste mincinoase solicitări ale suferinței mele, căci știam prea bine că nu depindea de el să mi-o aline. Numai Dumnezeu ar fi reușit, dacă ar fi binevoit să-mi amortescă vigoarea bolnăvicioasă a sufletului meu. Atunci mă luptam cu acest demon de speranță care veghea împreună cu mine. Fugeam de acest așternut voluptuos și nefericit, de acest sanctuar al iubirii, devenit sicriul în care erau înmormântate toate iluziile și toate forțele mele. Pășeam pe marmura rece din odăile mele; îmi scoteam capul înfierbântat în aerul nopții; apoi mă aruncam în genunchi și mă rugam la Dumnezeu să mă regenereze. Dacă mi s-ar fi făgăduit reîmprospătarea sângelui sărăcit în vene, m-aș fi lăsat înjunghiată ca Eson și tăiată în bucăți, ca și el.

Uneori, în somn, pradă acestor bogate extaze ce mistuie creierii ascetici, mă simțeam purtată cu el în nouri, de niște brize îmbălsămate. Pluteam atunci pe valurile unei nespuse voluptăți și, petrecându-mi brațele leneșe pe după gâtul lui, îi cădeam la piept, murmurând cuvinte fără șir. Dar el se trezea și se zicea cu fericirea mea. În loc de acea ființă aeriană, de acel înger care mă legănase în aer pe aripile sale, regăseam bărbatul, bărbatul brutal și hulpav ca o fiară sălbatică, și atunci mă îndepărtam cu groază. Dar el venea după mine, cerea să nu fi fost deranjat degeaba din somnul său și își savura plăcerea, în mod crud, pe sânul unei femei

leșinate și pe jumătate moarte.

Într-o bună zi, m-am simțit atât de sătulă de a mai iubi, încât am încetat dintr-o dată. Nu avea să mai existe altă dramă în pasiunea mea. Când am văzut cu câtă ușurință se rupea această legătură funestă, am rămas uluită că o crezusem, atât de multă vreme, veșnică.

Am vrut să mă las pradă, fără rezerve, moliciunii acestei stări de epuizare, nelipsită de o oarecare dulceață. M-am retras în singurătate. O mare mănăstire părăsită, pe jumătate dărâmată de furtunile revoluțiilor, mi s-a oferit ca adăpost impresionant și foarte izolat. Era situată pe unul din domeniile mele. Am pus stăpânire pe o chilie din partea cea mai puțin devastată a așezământului. Era cea locuită odinioară de prior. Se mai vedeau încă, pe un perete, semnele cuielor care îi susținuseră crucifixul, iar genunchii lui, obișnuiți cu rugăciunea, își lăsaseră amprenta pe dalele podelei, dedesubtul simbolului mântuitor. Mi-a plăcut să redecorez această încăpere cu însemnele austere ale credinței catolice — un pat în formă de sicriu, o clepsidră cu nisip, un craniu de om și reproduceri cu sfinți și martiri ridicându-și mâinile însângerate către Dumnezeu. Acestor obiecte lugubre care îmi aminteau că eram, de acum înainte, moartă pentru pasiunile omenești, mi-a plăcut să le alătur atributele cele mai vesele ale unei vieți de poet și de naturalist — cărți, instrumente muzicale și vase umplute cu flori.

Ținutul era, aparent, lipsit de frumusețe. Îi îndrăgisem mai întâi pentru tristețea lui uniformă, pentru tăcerea întinselor sale câmpii. Nădăjduisem că acolo mă voi desprinde, în întregime, de orice senzație vie, de orice admirație exaltată. Însetată de odihnă, credeam că voi putea, fără efort și fără pericol, să-mi plimb ochii peste acele orizonturi liniare, peste acele oceane de ierburi unde numai vreun rar accident, un stejar uscat, o mlaștină vineție, o surprare de nisipuri incolore, abia de întrerupea sărăcia nemărginirii.

Sperasem, de asemenea, că, în acea izolare absolută, în acele obiceiuri primitive și simple pe care mi le creasem, în acea depărtare de toate zgomotele civilizației, aveam să gădesc uitarea trecutului, nepăsarea față de viitor. Îmi rămăseseră prea puține forțe ca să regret și mai puține încă să doresc. Voiam să mă consider moartă și să mă îngrop între acele ruine, ca să mă îngheț definitiv și să mă întorc în lume într-o stare de completă invulnerabilitate.

Am hotărât să încep prin stoicismul trupului, ca să ajung mai sigur la cel al spiritului. Trăisem în lux, voiam să devin absolut insensibilă, prin obișnuință, la rigorile materiale ale unei vieți de ascet. Mi-am trimis înapoi orice servitor nefolositor și n-am vrut să primesc hrana și obiectele strict necesare existenței decât din mâinile unei persoane invizibile care se strecura în fiecare dimineață prin galeriile părăsite ale mănăstirii, până la o ușiță deschizându-se în exteriorul locuinței mele, și se retrăgea fără a schimba nici un cuvânt direct cu mine.

Constrânsă la cea mai frugală hrană, silită să muncesc eu însămi pentru curățenia lăcașului meu și pentru a mă ține în viață, înconjurată de obiecte exterioare de o mare sobrietate, am vrut, în plus, să mă supun la o și mai aspră încercare fizică. Mă obișnuisem, în societate, cu mișcarea, cu activitatea ușoară și neîncetată pe care o înlesnește bogăția. Îmi plăceau sporturile rapide, întrecerea năvalnică de cai, călătoriile, aerul liber, vânătoarea zgomotoasă. Am născocit, pentru a-mi pedepsi carnea și a-mi stinge văpaia din creier, supunerea la o închisoare voluntară. Am ridicat, în imaginație, incintele dărâmate ale abației. Am înconjurat curtea interioară, în bătaia tuturor vânturilor, cu o barieră invizibilă și sfântă. Am pus hotare pașilor mei și am măsurat spațiul în care voiam să mă închid pentru un an întreg. În zilele în care m-am simțit tulburată până într-acolo încât nu mai puteam recunoaște linia de demarcație imaginară, trasată în jurul închisorii mele, am hotărnicit-o prin semne vizibile. Am smuls de pe zidurile părăginite lungile vrejuri de iederă și de clematită, de care fuseseră măcinate, și le-am întins pe pământ, în locurile pe care îmi interzisesem să le depășesc. Astfel, liniștită în privința temerii de a-mi încălca jurământul, m-am simțit închisă în incinta mea cu tot atâta strictețe cu câtă aș fi fost și într-o Bastilie.

A fost o perioadă de resemnare și de rigurozitate, care m-a relaxat după suferințele trecute. S-a instaurat în mine o mare pace, trupul mi s-a călit datorită privațiunilor, în vreme ce spiritul a adormit liniștit, stăpânit de o hotărâre bătută în cuie. Dar s-a întâmplat că simțurile mele, revigorate prin odihnă, s-au trezit, puțin câte puțin, și mi-au cerut stăruitor să se manifeste; voind să o răpun, nu făcusem decât să-mi revolt puterea; acoperind cu cenușă o scânteie pe moarte, îi conservasem principiile sale de existență și întreținusem, mocnit, un foc destul de puternic pentru a produce un uriaș incendiu. Simțind că reasc, nu m-am speriat destul de tare și nu mi-am suprimat tendința, amintindu-mi de jurămintele pe care le rostisem pe marginea mormântului meu. Ar fi trebuit să mă dedic acestei activități trudnice ca să distrug importanța tuturor lucrurilor din ochii mei, să anulez orice efect exterior asupra simțurilor mele. În loc să fac astfel, singurătatea și reveria mi-au creat simțuri noi și facultăți mintale pe care nu le cunoșteam. Nu am încercat să le înăbuș în fașă, pentru că am crezut că ele o să le înșele pe cele care mă rătăciseră. Le-am acceptat ca pe o binefacere din cer, când ar fi trebuit să le resping ca pe o nouă ispitire a iadului.

Poezia și-a reluat locul în creierul meu; dar, amăgitoare, a îmbrăcat alte culori, s-a insinuat sub alte forme și s-a hotărât să înfrumusețeze lucrurile pe care le crezusem, până atunci, fără strălucire sau fără valoare. Nu mă gândisem că o indiferență inactivă pentru anumite aspecte ale vieții avea să-mi inspire înflăcărare și interes pentru lucruri până nu demult neobservate. Totuși, exact asta mi s-a întâmplat; regularitatea, pe care o adoptasem cum se îmbracă un cilicium, mi-a devenit bună și mângâietoare ca un pat pufos. Mi-a făcut o orgolioasă plăcere să contempți această supunere pasivă a unei părți din mine și puterea prelungită a celeilalte, această sfântă abnegație a materiei și dominația minunată a voinței, calmă și stăruitoare.

Disprețuisem, odinioară, regula în studii. Impunându-mi-o în izolarea mea, mă simțisem măgulită că ideile mele își vor pierde vigoarea. Numai că și-au dublat forța, organizându-se mai bine în creier. Separându-se unele de altele, au căpătat contururi mai precise; după ce rătăciseră multă vreme într-o lume de percepții vagi, se dezvoltaseră, urcând până la originile fiecărui lucru, și căpătaseră o deosebită energie în obișnuința și nevoia cercetării. Acesta a fost marele meu ghinion; am ajuns la scepticism prin poezie, la îndoială prin entuziasm. Astfel, studiul sistematic al naturii m-a condus, în egală măsură, la a-1 slăvi pe Dumnezeu și la a-1 huli. Înainte, nu căutam în creațiile sale decât sentimentul admirației; poezia mea îngăduitoare respingea excesele oribile ale creației sau se străduia să le reîmbrace într-o aură de măreție sumbră și sălbatică. Când am început să examinez natura cu mai multă atenție, s-o întorc pe toate fețele cu o privire rece și în ideea unei descrieri nepărtinitoare, am ajuns să consider încă mai ingenios, mai savant și mai nelimitat geniul care prezidase creația. Am îngenuncheat, pătrunsă de o credință mai vie și, binecuvântându-l pe autorul acestui univers, nou pentru mine, l-am rugat să mi se dezvăluie și mai departe. Am continuat să învăț și să analizez; dar știința este o prăpastie pe care ar trebui s-o săpăm cu băgare de seamă.

Atunci când, după ce examinaseam cu încântare minunăția de culori și forme care contribuiseră la crearea universului, am constatat că fiecare clasă de ființe are ceva incomplet, neputincios și nefericit, când am recunoscut că frumusețea era compensată, la unele, prin slăbiciune, iar că la altele prostia anihila avantajele forței, că nici una nu era perfect organizată pentru apărare sau pentru bucurie, că toate aveau de îndeplinit câte o misiune nefericită pe pământ și că o necesitate fatală veghea la acest înfiorător concurs de suferințe, m-a apucat frica. Am simțit o subită nevoie de a-1 nega pe Dumnezeu, ca să nu fiu silită să-l urăsc.

Apoi am revenit la el prin examinarea propriei mele forțe. Am regăsit un principiu divin în această bogăție de energie fizică care la animale îndură asprimită natura, în această putere a orgoliului sau a devotamentului care la om sfidează sau acceptă hotărârile nemiloase ale divinității.

Sfășiată între credință și ateism, mi-am pierdut odihna. Treceam, de mai multe ori pe zi, de

la o dispoziție tandră la una dușmănoasă. Când ai ajuns să te plasezi la hotarul dintre negație și afirmație, când crezi că ai atins înțelepciunea, ești foarte aproape de fapt de a înnebuni. Căci nu mai există mijloc de a înainta decât prin perfecțiune, care îți este imposibilă, sau prin rațiune instinctivă, care, nefiind supusă judecății logice, te poate conduce la delir.

Am căzut, așadar, în niște stări de violentă agitație și, cum oricărei suferințe omenești îi place să se contemple și să se căineze, periculoasa poezie a revenit să se așeze între mine și obiectele examinării mele. Efectul simțului poetic fiind în primul rând exagerarea, toate relele au crescut în jurul meu și toate lucrurile bune mi s-au arătat prin emoții atât de vii, încât semănau cu durerea. Durerea însăși îmi apărea sub o înfățișare mai vastă și mai cumplită, săpând în mine prăpăstii adânci, în care mi se prăbușeau zadarnicele iluzii de înțelepciune, zadarnicele speranțe de odihnă.

Uneori, mă duceam să privesc asfințitul de la înălțimea unei terase pe jumătate dărâmate, cu o parte care se mai ținea încă suspendată, înconjurată și susținută parcă de niște sculpturi monstruoase, dintr-acelea cu care catolicismul împodobește, odinioară, locurile consacrate cultului. Sub mine, acele bizare alegorii își lungeau gâtul, ițindu-și capetele înnegrite de vreme, și păreau că se întorc, o dată cu mine, spre câmpie, pentru a privi în tăcere curgerea mulțimilor, a secolelor și a generațiilor. Acei șerpi fantastici acoperiți cu solzi, acele șopârle cu trupuri hidoase, acele himere pline de amenințări, toate acele simboluri ale păcatului, iluziei și suferinței trăiau, o dată cu mine, o viață fatală, inertă, indestructibilă. Când vreuna dintre razele roșii ale apusului ajungea să se joace pe formele lor dizgrațioase și capricioase, mi se părea că le văd trupurile umflându-li-se, înotătoarele spinoase dilatându-se, chipurile groaznice schimonosindu-se de chinuri reînnoite. Și, contemplându-le trupurile contopite cu acele imense mase de piatră pe care nici mâna omului, nici aceea a timpului nu le putuse disloca, mă identificam cu acele imagini ale unei lupte veșnice între durere și necesitate, între furie și neputință.

Mult mai departe, la picioarele masivului cenușiu și ascuțit al mănăstirii, câmpia monotonă și posomorâtă își desfășura perspectiva nemărginită. Soarele, coborând, își proiecta lumina, îmbrățișând-o pe tot cuprinsul său. După ce dispărea, fără grabă, în spatele imperceptibilelor limite ale orizontului, cețuri vineții, ușor împurpurate, urcau pe cer, iar câmpia neagră semăna cu un imens lințoliu întins la picioarele mele. Vântul îndoia ierburile moi și desena unde, ca pe un lac. Cel mai adesea, nu se auzeau alte zgomote, în aceste adâncuri nețârmurite, decât al unui pârâu susurând printre gresii, croncănitul păsărilor de pradă și glasul vântului, închis și tânguitor, pe sub boitele mănăstirii. Rareori venea câte o vacă rătăcită, îngrijorată și mugind, să dea târcoale acestor ruine și să își plimbe o privire speriată peste pământurile necultivate și lipsite de adăpost, pe unde se aventurase ea nehibzuit. O dată, un băiețel, călăuzindu-se după sunetul tălângii, a venit să-și caute una din capre chiar în mijlocul curții interioare. Eu m-am ascuns, să nu mă vadă. Noaptea cobora din ce în ce mai sumbră pe sub galeriile umede și rezonante; micul păstor s-a oprit deodată, mai întâi cuprins parcă de groază la zgomotul pașilor săi răsunând pe sub bolți; apoi, revenindu-și din surpriza inițială, a intrat cântând până în locul unde căprița lui se delecta păscând vegetația acoperită cu silitră, care creștea printre dărâmături. Mișcarea altei persoane în afară de mine prin acest sanctuar mi s-a părut nesuferită; zgomotul nisipului care scârțâia sub picioarele sale, ecoul care răspundea la vocea lui mi se păreau tot atâtea insulte și profanări pentru acest templu căruia eu îi reînnoisem, în taină, cultul și în care, singură, la picioarele lui Dumnezeu, reînnoisem legătura sufletului cu cerul.

Primăvara, când grozamele sălbatice s-au împodobit cu flori, când nalbele și-au răspândit parfumul lor dulceag în jurul iazurilor și când rândunelele au reumplut de mișcare și de zgomot tot văzduhul și vârfulurile inaccesibile ale turnurilor, câmpia a dobândit o înfățișare de o maiestruozitate infinită și miresme de o voluptate îmbătătoare. Sunetele îndepărtate ale

turmelor și ale câinilor au început să trezească mai des ecourile ruinelor, iar ciocârlia interpreta, dimineața, cântece de dragoste suave ca niște imnuri religioase. Până și zidurile mănăstirii s-au înveșmântat cu o podoabă nouă. Iarba-șarpelui și parachernița au crescut, în tufe de un verde somptuos, dintre crăpăturile umede, micsandrele galbene au îmbălsămat naosurile și, în grădina părăginită, câțiva pomi fructiferi seculari care supraviețuiseră devastării și-au împodobit cu muguri albi și roz crengile întortocheate, roase de mușchi. Nu rămăsese nimic neacoperit — nici măcar stâlpii masivi — de aceste covoare în nuanțe strălucitoare și variate, ale căror plante microscopice, zămislite de umezeală, coloraseră ruinele și construcțiile subterane.

Studiase misterul tuturor reproducerilor animale și vegetale și credeam că îmi înghețasem fantezia prin analiză. Dar renăscând, mai frumoasă și mai tânără, natura m-a făcut să-i simt puterea. Și-a bătut joc de strădaniile mele orgolioase și a pus stăpânire pe facultățile mele îndărătnice, care se mândreau că aparțin numai științei. Este o greșeală să credem că știința înăbușă admirația și că ochiul poetului se stinge, pe măsură ce acela al naturalistului îmbrățișează un orizont mai larg. Cercetarea, care distruge atâtea credințe, face să țâșnească, de asemenea, noi credințe, o dată cu lumina. În același timp în care mi-a răpit iluziile, studiul mi-a descoperit o mulțime de comori. Simțurile mele, departe de a fi sărăcite, ieșiseră așadar reîntremate. Splendorile și parfumurile primăverii, influențele ațâțătoare ale unui soare călduț și ale unui aer curat, inexplicabila atracție care pune stăpânire pe om în momentul în care pământul în travaliu pare să răspândească viață și dragoste prin toți porii — au aruncat pradă unor noi spaime. Am resimțit toți ghimpii neliniștii, ai dorințelor nedesluite și neputincioase. Mi s-a părut că deveneam femeie, că reveneam la viață, că mai puteam încă iubi și, prin urmare, simți. O a doua tinerețe, mai viguroasă și mai înfierbântată decât prima, îmi făcea inima din piept să bată cu o putere necunoscută. Eram deopotrivă înspăimântată și fericită de ceea ce se întâmpla în mine și m-am abandonat acestei tulburări extatice, fără să știu cum avea să fie deșteptarea.

Însă, curând, o dată cu judecata a revenit și frica. Mi-am amintit necazurile jalnice ale experienței mele. Nenorocirile trecutului mă făceau incapabilă să am încredere în viitor. Mă temeam de toate — de oameni, de lucruri și mai ales de mine. Oamenii nu aveau să mă înțeleagă și aveau să mă rănească fără încetare, fiindcă niciodată nu mă puteam ridica sau coborî la nivelul oamenilor sau al lucrurilor. Apoi, plictisul din prezent mă înhăța, mă strivea cu toată greutatea sa. Refugiul meu, atât de auster, atât de poetic și de frumos, mi se părea, în anumite zile, înfricoșător. Legământul care mă reținea de bunăvoie în locul acela mi se înfățișa ca o groaznică necesitate. Sufeream, în această mănăstire fără ziduri și fără porți, aceleași cazne ca un călugăr captiv în spatele șanțurilor împrejmuitoare și al zăbrelelor.

Între aceste două alternative, de dorință și de teamă, în această luptă crâncenă a voinței mele împotriva ei înseși, mi-am consumat forța pe măsură ce se reînnoia, am îndurat truda și descurajările experienței fără să încerc nimic. Când nevoia de a acționa și de a trăi devenea prea ascuțită, o lăsam să mă mistuie până când se epuiza singură. Noapți la rând s-au scurs astfel, în procesul resemnării. Culcată pe piatra mormintelor, mă abandonam imaginației dezlănțuite. Visam că eram strânsă în brațe de un demon necunoscut; îmi simțeam răsuflarea fierbinte arzându-mi pieptul și-mi înfigeam unghiile în umeri, crezând că simt mușcătura colților săi. Invocam plăcerea cu prețul damnării veșnice, precum oamenii în zilele poeziei naive, când diavolul, mai puternic și mai generos față de cei vii decât însuși Dumnezeu, li se oferea ca o ultimă speranță, ca un cămătar care-ți amână datoria și te scapă de ruină.

Adeseori, ploaia vreunei furtuni mă prindea în capela fără acoperiș. Îmi făceam o datorie din a suporta-o și nădăjduiam să mă aleg cu o alinare a zbuciumului meu. Uneori, când ziua se ivera, mă găsea frântă de oboseală, mai palidă ca zorii, cu hainele ude, neavând puterea nici să-mi strâng părul despletit din care se scurgea apa.

La fel de des, încercam să-mi alin chinul, scoțând strigăte de durere și de mânie. Păsările de noapte își luau speriate zborul sau îmi răspundeau prin gemete sălbatice. Zgomotul, repetat de bolți, cutremura ruinele care abia se mai țineau, iar pietricelele, rostogolindu-se din vârfuri, păreau că anunță prăbușirea edificiului peste capul meu. Oh! Cât aș fi vrut atunci să se întâmple astfel! Îmi înțețeam strigătele și atunci zidurile, care îmi întorceau sunetul vocii, mai groaznic și mai sfâșietor, păreau sălășluite de legiuni de suflete damnable, grăbite să-mi răspundă și să mi se alăture pentru a huli.

După astfel de nopți de groază, urmau niște zile de o sumbră letargie. Dacă reușeam să prind un somn de vreo câteva ore, rămâneam într-o amorțeală profundă la trezire, care mă făcea incapabilă, timp de o zi, să vreau ceva sau să mă intereseze ceva. În momentele acelea, viața mea părea asemănătoare cu a călugărilor abrutizați de obișnuință și supunere. Mergeam încet și doar pentru un scurt timp. Cântam psalmi ai căror armonii îmi adormeau suferința, fără ca vreunul dintre înțeleșuri să-mi ajungă de pe buze în suflet. Îmi plăcuse să cultiv niște flori pe povârnișurile construcțiilor austere, unde acestea găsiseră nisip și ciment sfărâmat, în care să-și înfigă rădăcinile. Mă duceam să privesc lucrarea rânduncii și să-i apăr cuibul de invazia vrabiei și a pițigoii. Atunci, orice ecou al pasiunilor omenești mi se ștergea din memorie. Urmam, fără să mă gândesc, din obișnuință, linia de hotar a captivității mele voluntare, trasată pe nisip, și nu mai visam s-o depășesc, de parcă universul n-ar mai fi existat dincolo de ea.

Am avut, de asemenea, și niște zile de pace lăuntrică și de judecată de bun-simț. Religia lui Hristos, pe care o potrivisem la intelectul și nevoile mele, răspândea peste rănilor sufletului meu o blândețe plăcută și o emoție sinceră. Într-adevăr, niciodată nu ra-am simțit îndemnată să constat cu ochii mei dacă harul divinității, împărțit sufletului omenesc, îi îndreptățește sau nu pe oameni să se numească profeți, semizei sau mântuitori. Bacchus, Moise, Confucius, Mahomed, Luther au îndeplinit misiuni mărețe pe pământ și au stârnit puternice cutremure în evoluția spiritului omenesc, de-a lungul secolelor. Erau aidoma nouă acești oameni prin care noi gândim, prin care noi trăim, astăzi? Acești giganți, a căror putere morală a organizat societățile, nu erau ei oare dintr-o plămădă mai deosebită, mai pură, mai sfântă decât noi? Dacă nu îl negăm pe Dumnezeu și esența divină a omului gânditor, avem oare dreptul să-i negăm cele mai frumoase creații și să i le subapreciem? Despre cel care, născut printre oameni, a trăit fără slăbiciuni și fără păcat, despre cel care a dictat Evanghelia și a transformat morala umană pentru veacurile următoare, n-am putea spune că este, cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu?

Dumnezeu ne trimite, succesiv, oameni puternici în rău și oameni puternici în bine. Voința supremă care conduce universul, când are poftă să-i poruncească spiritului omenesc să facă un pas uriaș înainte sau înapoi pe o parte a globului, poate să opereze aceste salturi bruște prin brațele sau cuvintele unui om creat dinadins în acest scop, fără să mai aștepte trecerea austeră a secolelor și acțiunea lentă a cauzelor naturale.

De aceea, dacă Iisus vine să pună piciorul său desculț și prăfuit pe coroana de aur a fariseilor, să rupă Legea Veche și să anunțe veacurilor viitoare această mare Lege a spiritualismului, necesară pentru a regenera o rasă vlăguită, dacă se înalță ca un uriaș în istoria oamenilor și îi împarte în două, cei dominați de simțuri și cei dominați de idei, dacă nimicește cu mâna sa neșovăielnică întreaga putere animalică a omului și îi deschide spiritului acestuia o nouă perspectivă nemărginită, de necuprins cu mintea, veșnică probabil, și dacă tu, om, crezi în Dumnezeu, oare nu cazi în genunchi și nu spui: „Acesta este Cuvântul, care a fost cu Dumnezeu de la începutul veacurilor. El a venit de la Dumnezeu și s-a întors la el; este de-a pururi cu el, așezat la dreapta sa, pentru că i-a izbăvit pe oameni?” Dumnezeu care din cer l-a trimis pe Iisus; Iisus care a fost Dumnezeu pe pământ și duhul lui Dumnezeu care era în Iisus și care umplea

distanța dintre Iisus și Dumnezeu, nu este aceasta o Treime, simplă, indivizibilă, necesară existenței lui Hristos și împărăției sale? Orice om care crede și se roagă, orice om a cărui credință îl pune în comuniune cu Dumnezeu, nu oferă, prin el însuși, o imagine reflectată a acestei Treimi misterioase, o imagine mai mult sau mai puțin clară, potrivit puterii revelațiilor spiritului ceresc în spiritul omenesc? Sufletul, elanul sufletului către o țintă increată și ținta misterioasă a acestui elan sublim, toate acestea nu sunt Dumnezeu revelat în trei învățături distincte: forța, lupta și cucerirea?

Acest triplu simbol al divinității, schițat în întreaga omenire, s-a putut manifesta o dată, minunat și desăvârșit, între Iisus, Tatăl lumii și Sfântul Duh, figurat în credința catolică în chip de porumbel, pentru a semnifica faptul că iubirea este sufletul universului.

— Alegoriile acestea mistice mă fac să zâmbesc, răspunse Pulheria. Mi se spune: Iată cum sunteți voi, suflete de elită, esențe pure! Vouă vă trebuie să citiți și să comentați marea carte a revelației; vouă vă trebuie să supuneți Cuvântul sfânt interpretărilor filozofiei voastre orgolioase! Iar când, prin intermediul subtilităților, ajungeți să dați un sens așa cum vă convine tainelor divine, atunci consimțiți să vă închinați înaintea noii credințe, lămurite de voi și refăcute în folosul vostru. Căci doar înaintea propriei tale creații catadicești tu să te prosternezi — recunoaște, Lelia!

— Nu voi încerca s-o neg, sora mea. Dar ce importanță are, dacă acesta este pentru noi singurul mod de a crede și de a spera? Fericiți cei care se pot supune literei fără ajutorul spiritului! Fericite reveriile sensibile și iraționale, care aduc spiritul rebel la supunere în fața literei! Cât despre mine, eu am găsit în rituri și în însemnele acestui cult o sublimă poezie și un izvor nesecat de înduioșare. Forma și dispunerea lăcașurilor de cult catolice, decorația, puțin teatrală, a altarelor, magnificența preoților, imnurile religioase, miresmele, momentele de reculegere și de liniște, aceste splendori antice, care sunt oglindirea moravurilor păgâne în mijlocul cărora a luat naștere Biserica, m-au umplut de respect ori de câte ori m-au surprins într-o dispoziție echilibrată.

Abația era goală și devastată. Dar, rătăcind într-o zi printre dărâmături, descoperisem intrarea unui cavou care, datorită bucașilor prăvălite deasupra care o mascaseră, scăpase degradărilor unui timp de delir și distrugere. Croindu-mi trecere printre molozul și mărăcinii care o astupau, am putut să pătrund până jos, pe o scară îngustă și întunecată care ducea la o micuță capelă subterană, construită cu rafinament și păstrată intactă.

Bolta era atât de solidă, încât rezista sub greutatea unei îngrămădiri uriașe de dărâmături. Umezeala cruțase picturile și, pe un pupitru de rugăciune din stejar sculptat, se putea zări, în întuneric, un soi de veșmânt preoțesc, care părea că fusese uitat acolo în ajun. M-am apropiat și m-am aplecat deasupra lui, ca să-l văd mai bine. Atunci am deslușit, sub faldurile inului și ale etaminei, silueta și atitudinea unui om în genunchi; capul, sprijinit pe mâinile împreunate, era ascuns de o glugă neagră; părea cufundat într-o reculegere atât de profundă, care impunea atâta respect, încât m-am tras înapoi, cuprinsă deodată de superstiție și groază. Nu îndrăzneau să mai fac vreo mișcare, căci curentul de aer stârnit când deschisese intrarea flutura veșmântul prăfuit și omul părea că se mișcă — ai fi zis că se ridică.

Să fi fost cu putință ca vreun călugăr să fi supraviețuit masacrului fraților săi, să fi trăit încă treizeci de ani, închis, în durere și penitență, în aceste catacombe cărora nu le cunoșteam întinderea și ieșirile? O clipă așa am crezut și, temându-mă să-i întrerup meditația, am rămas nemișcată, pironită în loc de respect, căutând în minte ce aveam să-i spun, gata să mă retrag fără să îndrăznesc să-i vorbesc. Însă, pe măsură ce ochii mi se obișnuiau cu întunericul, am deslușit pliurile moi ale stofei căzând plat pe picioarele sale subțiri și colțuroase. Am înțeles taina la care eram martoră și am întins o mână respectuoasă către această relicvă de sfânt. De abia i-am atins gluga, că aceasta s-a prefăcut în pulbere, iar mâna mea a întâlnit craniul rece și uscat al unui schelet de om. A fost un lucru înspăimântător și sublim să văd, pentru

prima oară, acest cap de călugăr, căruia vântul îi flutura încă vreo câteva smocuri de păr cenușiu și a cărui barbă crescuse peste falangele descărnate ale mâinilor încrucișate sub bărbie. Unele cavouri, impregnate cu o mare cantitate de silitră, au proprietatea de a usca morții și de a-i conserva, întregi, secole de-a rândul. S-au descoperit multe cadavre ferite de alterare, mulțumită acestor influențe naturale. Pielea galbenă și transparentă ca pergamentul se lipește și se prinde de mușchii zbârciți și întăriți; carnea buzelor se chircește, dezvelind dinții solizi și strălucitori; genele rămân implantate în jurul ochilor fără sifid și fără culoare; trăsăturile chipului mai păstrează un soi de expresie austeră și liniștită; fruntea, netedă și întinsă, are un aer de maiestruozitate lugubră, iar membrele rămân neclintite în atitudinile în care le-a surprins moartea. Aceste triste rămășițe pământești au un caracter de măreție incontestabilă și, privindu-le cu atenție, nu ți se pare cu neputință să se trezească.

Cadavrul pe care îl aveam în fața ochilor inspira ceva încă și mai sublim, din pricina situației sale. Acest călugăr, mort fără spasme și fără agonie, în pacea rugăciunii, mi se părea învăluit într-o aură de slavă. Ce se petrecuse, oare, în jurul său, în timpul ultimelor clipe de viață. Oare, condamnat la o penitență neclintită, pentru vreo greșeală nobilă, adormise întru Domnul, încrezător și resemnat, pe fondul lui *in pace*, în vreme ce frații lui neîndurători îi cântau prohodul deasupra capului? Presupunerea aceasta mi s-a destrămat când m-am încredințat că nici o latură a subteranei nu era zidită și că acest lăcaș consacrat cultului nu avea înfățișarea unei temnițe. Așadar, furtuna revoluționară fusese cea care îl surprinsese pe acest martir în locul lui de retragere. Coborâse aici, probabil, auzind strigătele feroce ale gloatei, pentru a scăpa de profanări sau pentru a-și primi lovitura de grație pe treptele altarului. Însă nu avea nici o urmă de rană care să-mi confirme că așa se petrecuseră lucrurile. Am ajuns la concluzia că prăbușirea părții de deasupra a edificiului, sub mâna furioasă a învingătorilor, îi tăiasă deodată retragerea și că se văzuse silit să se resemneze să îndure supliciu Vestalelor. Murise fără chinuri, cu bucurie probabil, în timpul acelor groaznice zile când moartea era o binecuvântare chiar și pentru necredincioși, își dăduse sufletul lui Dumnezeu, prosternat înaintea lui Hristos și rugându-se pentru călăii săi.

Această relicvă, acest cavou și acest crucifix mi-au devenit sacre. Și sub acea boltă întunecată și rece mă duceam adesea să-mi potolesc clocotul sângelui. Am înfășurat cu un nou veșmânt moaștele sfinte ale preotului. În fiecare zi, îngenuncheam înaintea lor. Uneori îi vorbeam cu voce tare, în zbuciumul suferinței mele, ca unui tovarăș de exil și de durere. Am fost cuprinsă de o sfântă și nebunească dragoste pentru acest mort. Lui mă spovedeam, lui îi povesteam chinurile sufletului meu; îi ceream să intervină între cer și mine, ca să ne împace; și adesea, în visele mele, îl vedeam trecând pe dinaintea patului meu mizer, ca duhul din viziunile lui Iov, și îl auzeam murmurând, cu voce slabă ca vântul, cuvinte de groază sau de nădejde.

Tot în această capelă subterană, îmi plăcea un mare Hristos din marmură albă, care, așezat în fundul unei nișe, trebuie să fi fost scaldat odinioară în lumina ce pătrundea printr-o deschidere de deasupra. Acum, acest luminator era astupat, dar câteva raze firave se mai strecurau totuși prin spațiile dintre pietrele în

dezordine, îngrămădite afară. Lumina zilei, fără strălucire și piezișă, dădea un aer de tristețe aparte pe frumoasa frunte palidă a lui Hristos. Îmi plăcea să contemp lu acest simbol poetic al durerii. Ce putea fi mai emoționant pe lume decât această imagine a chinului fizic, încoronat de expresia unei bucurii cerești? Ce idee mai măreață, ce semn mai profund decât acest Dumnezeu martir, scaldat în sânge și lacrimi, întinzându-și brațele către cer? O imagine a suferinței, ridicată pe o cruce și urcând ca o rugăciune, ca o tămâie, de la pământ spre ceruri! Ofranda ispășirii prin durere care se înalță, însângerată și goală, către tronul Domnului! Nădejde radioasă, cruce simbolică, pe care se întind și se sprijină brațele sfărâmate în supliciu! Coroană de spini care înconjură capul, sanctuarul minții, diademă fatală impusă puterii omului — te-am invocat adeseori, m-am prosternat adeseori înaintea ta! Sufletul meu s-a oferit, adesea,

pe această cruce, a sângerat sub acești spini, a venerat adesea, sub numele lui Hristos, suferința omenească tămăduită prin speranța divină, adică acceptarea vieții omenești și mântuirea, adică liniștea în agonie și speranța în moarte.

Cea de-a doua iarnă a fost mai puțin tihnită decât prima. Resemnarea răbdătoare cu care mă străduisem, la început, să-mi fac posibilă existența în mijlocul izolării și al lipsurilor, m-a părăsit în anul următor. Nepăsarea și reveriile de peste vară îmi modificaseră dispoziția spirituală și pe aceea a ființei mele fizice. Mă simțeam mai rezistentă, dar și mai nervoasă, mai accesibilă suferinței, dar mai puțin gata s-o îndur și, totuși, mai leneșă ca s-o evit. Toate renunțările pe care mi le impusesem cu bucurie mi-au devenit amare. Nu mai găseam acea voluptate orgolioasă care mă susținuse la început.

Zilele scurte îmi interziceau trista plăcere a visării pe terasă și, din chilia mea, unde mi se scurgeau lungi ore de seară, auzeam plânsul lugubru al crivățului. Adeseori, vlăguită de strădaniile pe care le făceam pentru a mă izola de obiectele din afară, incapabilă de a da atenție studiului sau regulii în cugetare, mă lăsam stăpânită de tristețea impresiilor mele despre lumea exterioară. Așezată pe pervazul ferestrei, vedeam luna ridicându-se încet deasupra acoperișurilor învelite cu zăpadă și strălucind pe lăncile de gheață care atârnav de sculpturile dantelate ale mănăstirii. Noapțile acelea geroase și strălucitoare aveau un caracter dezolant, pe care nimic nu-l poate sugera. Când vântul amuțea, o liniște de moarte plutea deasupra abației. Zăpada se desprindea fără zgomot de pe crengile bătrânelor tise și cădea, în fulgi tăcuți, pe ramurile de mai jos. Ai fi putut scutura toți măraricii uscați care umpleau curțile, fără să trezești nici măcar un suflet, fără să auzi vreo năpârcă șuierând sau vreo insectă târându-se.

În această mohorâtă izolare, firea mea s-a denaturat, resemnarea mi-a degenerat în apatie, activitatea gândirii mi-a devenit dezordonată. Ideile cele mai absurde, cele mai confuze, cele mai înfricoșătoare îmi luau mintea cu asalt, rând pe rând. Zadarnic am încercat să mă închid în mine însămi și să trăiesc în prezent. O nu știu ce fantomă a viitorului plutea în toate visele mele și îmi tulbura judecata. Îmi spuneam că viitorul trebuia să aibă, pentru mine, o formă cunoscută, că nu trebuia să-l accept decât după ce l-aș fi clădit eu însămi, că trebuia să-l proiectez după prezentul pe care mi-l creasem. Dar curând mi-am dat seama că prezentul nu exista pentru mine, că sufletul meu făcea eforturi zadarnice pentru a se închide în această temniță, dar că rămânea întotdeauna în afara ei, că îi trebuia universul și că îl epuiza în aceeași zi în care îi era oferit. Simțeam, în fine, că preocuparea vieții mele era de a mă întoarce neîncetat către bucuriile pierdute sau către bucuriile încă posibile. Acelea pe care le căutasem în singurătate îmi scăpau. Pe fundul cupei, și aici ca și pretutindeni, găsiseam drojdia amară.

Pe la sfârșitul unei veri fierbinți, legământul meu s-a încheiat. Am urmărit apropiindu-se sorocul cu un amestec de dorință și de spaimă care mi-a zdruncinat sensibil sănătatea și rațiunea.

Simțeam o nevoie de mișcare de necrezut. Făceam apel la viață cu ardoare, fără a mă gândi că trăisem deja prea mult și că sufeream din exces de viață.

Însă, la urma urmei, îmi ziceam, ce voi mai găsi eu în viață căruia să nu-i fi sondat deja neantul? Ce plăceri cărora să nu le fi descoperit deșertăciunea, ce credințe care să nu se fi destrămat în fața examinării mele severe? Aveam să le cer oamenilor pacea pe care n-o putusem găsi în singurătate? Aveau să-mi dea ei ceea ce Dumnezeu îmi refuzase? Dacă urma să-mi istovesc iarăși inima în goana după un vis zadarnic, dacă urma să-mi părăsesc retragerea la care mă condamnase, ca să sufăr încă o dată dezamăgirea, unde voi mai găsi, după aceea, un azil împotriva disperării? Care nădejde religioasă ori filozofică ar putea să-mi mai zâmbească sau să mă primească mai departe, când eu pătrunsesem până în miezul tuturor iluziilor mele, când obținusem dovada completă, de necombătut a neputinței mele?

Și, totuși, îmi mai spuneam eu, ce rost are singurătatea, ce rost are meditația? Suferisem

oare mai puțin printre aceste morminte în ruine decât în mijlocul ceremoniilor omenești? Cât valorează o filozofie stoică, bună doar să-i creeze omului noi suferințe? Cât valorează o religie a ispășirii și a vaietelor, al cărei scop este de a căuta durerea în loc s-o ocolească? Toate acestea nu erau oare culmea orgoliului și a nebuniei? Fără toate aceste rafinate ale gândirii, oamenii, dedicându-se numai plăcerii simțurilor, n-ar fi mai fericiți și mai nobili? Poate că Dumnezeu condamnă această pretinsă elevație a spiritului omenesc și, în Ziua Judecării, poate că o va acoperi cu disprețul său!

Printre toate aceste șovăieli, căutam în cărți o direcție pentru voința mea nehotărâtă. Naivele poezii ale epocilor primitive, imnurile religioase voluptuoase ale lui Solomon, pastoralele lascive ale lui Longus*, filozofia erotică a lui Anacreon mi se păreau, adeseori, mai religioase, în sublima lor nuditate, decât suspinele mistice și isteriile fanatice ale Sfintei Tereza. Însă cel mai adesea mă lăsam prinsă de o simpatie mai promptă pentru cărțile ascetice. Degeaba voiam să mă desprind de impresiile în întregime spirituale ale creștinismului — la ele mă întorceam de fiecare dată. Nu aveam în minte decât o tinerețe trecătoare, astfel încât abia tresăream la cântările soției, abia surâdeam la

* Scriitor grec (secolul al II-lea sau al III-lea) căruia i se atribuie romanul pastoral *Daphnis și Chloe*.

Îmbrățișările lui Daphnis și Chloe. O clipă era de ajuns pentru a epuiza această căldură artificială, fără ca o adevărată nevinovăție a inimii s-o întrețină, fără ca un soare al Orientului s-o reînnoiască. Îmi plăcea să citesc Viețile Sfinților, aceste poeme frumoase, aceste romane periculoase, în care omenirea pare atât de mare și atât de puternică, încât nu mai poți apoi să cobori cu picioarele pe pământ și să privești oamenii așa cum sunt. Îmi plăceau pustniciile lor veșnice, profunde, durerile cucernice mocnite în taina chiliei, marile renunțări, cumplitele ispășiri, toate acele acțiuni smintite și minunate care alină durerile comune ale vieții printr-un nobil sentiment de orgoliu flatat. Îmi plăcea, de asemenea, să citesc despre mângâierile blânde și pline de iubire pe care sihastrii le primeau în adâncul sufletului lor, acele dialoguri intime ale credinciosului cu Sfântul Duh în noaptea templelor, acele corespondențe naive dintre Francois de Sales și Marie de Chantal*, dar, mai cu seamă, acele efuziuni de iubire austeră și de metafizică visătoare dintre Dumnezeu și om, dintre Iisus în euharistie și autorul anonim al *Imitației***.

Aceste cărți erau pline de mediații, de emoție și de poezie. Ele înfrumusețeau singurătatea; făgăduiau înălțarea prin izolare, pacea prin muncă, odihna spiritului prin osteneala corpului. Găseam în paginile lor lumina unei astfel de fericiri, amprenta unei înțelepciuni atât de plăcute încât recâștigam, citindu-le, speranța de a ajunge la același rezultat; îmi spuneam că, la fel ca și mine, acești oameni sfinți fuseseră încercați de puternice ispite de a se reîntoarce în lume, dar că și le învinseseră în mod curajos; îmi spuneam, de asemenea, că a renunța la întreprinderea mea, după doi ani de lupte și victorii, însemna să pierd roadele unor atât de aspre strădanii și să dau dovadă de lașitate și, mai mult, de nebunie; în schimb, dacă mă țineam de hotărârea mea, reînnoindu-mi legământul, pentru o perioadă mai mult sau mai puțin lungă, aveam să culeg, curând, roadele

* Fondatorii ordinului călugărițelor Bunei-Vestiri (1610), de la Annecy.

** *Imitatio Christi*, lucrare anonimă din secolul al XV-lea (atribuită lui Thomas Kempis), în care se propovăduiește o întoarcere la izvoarele evanghelice și la învățăturile lor.

perseverenței mele. Dacă aveam să mă întorc în societate, urma să fiu zdrobită, poate, fără cale de îndreptare, în schimb, așteptând încă vreo câteva zile în mijlocul mănăstirii

mele, aveam să ating, fără îndoială, beatitudinea aleșilor.

După aceste lupte îndelungate cu care îmi măcinam mințile, cădeam în descurajare și mă întrebam, râzând de mine însămi cu dispreț, dacă viața mea era un lucru atât de însemnat ca s-o apăr astfel și ca să-i plimb resturile prin mijlocul atâtor furtuni.

Șovăielile acestea m-au ținut până în pragul primăverii. Când legământul meu s-a încheiat, ca să îmi înăbuș scurt toate neliniștile, am făcut un compromis: m-am refugiat în inerția care se târăște întotdeauna în urma marilor emoții, am lăsat zilele să treacă fără să-mi plănuiesc viitorul, așteptând ca trezirea facultăților mele să mă împingă în viață sau să mă înlănțuiască în uitare.

Într-adevăr, curând am început să simt noii ghimpi ai acelei nerăbdări dornice și clocotitoare, care deja mă făcuse să îndur atâtea suferințe. Mi-am dat seama, într-o bună zi, că mi se redase libertatea, că nici un jurământ nu mă mai consacra lui Dumnezeu, că aparțineam omenirii și că, probabil, mai era încă timp să mă întorc la ea, dacă nu voiam să-mi pierd în întregime uzul simțurilor și al rațiunii. Zilele de descurajare, care își găsiseră atât de des loc în viața mea, îmi lăsaseră o spaimă pentru multă vreme și mă luptam, rând pe rând, cu teama nelămurită de idiotizare și cu aceea de nebunie.

Într-o seară, mă simțeam profund zdruncinată în credința mea religioasă și, de la îndoială am trecut la ateism. Am trăit mai multe ceasuri încântarea unui sentiment de orgoliu de neconceput și apoi am recăzut din aceste culmi în prăpăstiile groazei și disperării. Am simțit că viciul și păcatul erau la un pas de a intra în viața mea, dacă mi-aș fi pierdut nădejdea cerească, singura care mă ajutase, până atunci, să-i suport pe oameni.

Atunci a început să-mi bubuie deasupra capului tunetul — era cea dintâi furtună de primăvară, una dintre acele furtuni premature care mai răstoarnă uneori pe neașteptate șirul zilelor încă reci ale lunii aprilie. Niciodată n-am auzit rostogolirea trăsnetului și n-am văzut focul din cer spintecând norii, fără ca un sentiment de admirație și de entuziasm să nu mă readucă, instinctiv, la credință. Am tresărit fără să vreau și, din obișnuință, am strigat, cuprinsă de o sfântă spaimă: „Atotputernic ești, o, Dumnezeul meu! Trăsnetul stă la picioarele tale și fruntea ta răspândește lumina...”

Furtuna creștea; m-am întors în chilia mea, singurul loc cu adevărat la adăpost din abație. Noaptea s-a lăsat mai devreme, ploaia tuna cu găleata, vântul mugea fără întrerupere pe lungile culoare, iar fulgerele palide se stingeau sub norii care se rupeau din toate părțile. Atunci am descoperit în izolarea mea, în siguranța adăpostului meu, în pacea austeră, dar adevărată, care mă înconjură în mijlocul dezordinii elementelor naturii, un sentiment inexprimabil, de bine și de recunoștință înflăcărată față de cer. Uraganul ridica printre ruine vârtejuri de praf și de var, pe care le presăra peste tufele sălbatice și peste dărâmături. Smulgea din ziduri vrejurile plantelor agățătoare, iar rândunicii fragila pavăză a cuibului pe jumătate construit sub bolțile sfărâmicioase. N-a rămas nici o biată floare, nici o frunză nouă care să nu fi fost tăvălită și smulsă; scapieții umpluseră aerul cu puful lor risipit; păsările își strângeau aripile ude și se refugiau în tufele de mărăcini; totul părea întristat, obosit, frânt; numai eu stăteam, în liniște, printre cărțile mele, ridicând ochii din când în când, nepăsătoare la bătălia crâncenă a uriașelor tise cu furtuna și la ravagiile grindinei asupra mugurilor de soc. „Aceasta, am strigat eu, este imaginea sorții mele, pacea înăuntrul chiliei mele, furtuna și dezastrul afară. Dumnezeule, dacă nu mă dedic ție, vântul fatalității mă va lua pe sus ca pe frunzele acestea, mă va frânge ca pe copacii aceștia tineri. Oh! ia-mă înapoi, Doamne! Ia-mi dragostea, supunerea și jurămintele. Nu mai îngădui ca sufletul meu să se rătăcească și să se clatine astfel între speranță și neîncredere; adu-mă la gânduri mai mari și mai trainice, printr-o despărțire veșnică, desăvârșită, între mine și lucruri, printr-o alianță de nedesfăcut cu singurătatea!”

Am îngenuncheat înaintea lui Hristos și, dintr-o pornire de speranță și de însuflețire, am scris pe zidul alb un jurământ pe care l-am citit cu voce tare, în tăcerea nopții:

„Aici, o ființă încă plină de tinerețe și de viață, se consacră rugăciunii și meditației, printr-un jurământ solemn și cumplit.

Ea jură pe ceruri, pe moarte și pe conștiință să nu părăsească niciodată abația din ... și să trăiască aici pentru tot restul zilelor care îi sunt hărăzite pe lumea aceasta”.

După această hotărâre neînduplecată și nemaipomenită, am simțit o mare pace lăuntrică și am adormit, în pofida furtunii care creștea cu fiecare ceas. Către ziuă, am fost trezită de un trosnet îngrozitor. Una dintre galeriile superioare, care în ajun se mai ținea încă în picioare, pe niște coloane subțiri, cu sculpturi elegante, în jurul curții interioare, tocmai cedase sub forța uraganului și se prăbușise. O nouă răbufnire a vântului despică și alte părți ale edificiului, care se prăbușiră, de asemenea, în mai puțin de un sfert de oră. Distrugerea părea să se întindă, mânăta de o voință supranaturală; se apropia de mine, acoperișul care mă adăpostea începuse să se cutremure, olandele acoperite de mușchi zburau făcute țandări, grinzile păreau că se clatină și împing pereții la fiecare suflare a furtunii.

Desigur, am fost cuprinsă de groază, căci m-am lăsat pradă ideilor superstițioase și puerile. M-am gândit că Dumnezeu îmi doboră sihăstria ca să mă alunge, că respingea un jurământ îndrăzneț și mă silea să mă întorc printre oameni. M-am repezit, așadar, spre ușă, mai puțin pentru a fugi de un pericol, cât pentru a asculta de o voință supremă. Apoi m-am oprit, în clipa în care am ajuns lângă ea, străfulgerată de o idee încă și mai potrivită cu surescitarea bolnăvicioasă și dispoziția aventuroasă a spiritului meu — mi-am închipuit că Dumnezeu, pentru a-mi scurta exilul și a-mi răsplăti hotărârea curajoasă, mă trimitea la moarte, dar o moarte demnă de eroi și de sfinți. Nu jurasem eu că voi muri în această abație? Aveam oare dreptul să fug, pentru că moartea se apropia? Și ce alt sfârșit mai nobil putea exista decât să fiu îngropată, cu suferințele și speranțele mele, sub aceste ruine menite să mă izbăvească de mine însămi și să mă predea în mâinile lui Dumnezeu, purificată prin penitență și rugăciune? „Fii binevenit, oaspete sublim! am strigat eu. De vreme ce mi te trimite cerul, fii binevenit, te aștept dincoace de pragul acestei chilii, care mi-a fost mormânt încă din timpul vieții mele!”

M-am prosternat apoi pe dalele de piatră și, căzută în extaz, mi-am așteptat sorocul.

Nici ultima rămășiță a abației nu avea să rămână în picioare în acea dimineață sumbră. Înainte de ivirea zorilor, acoperișul a fost smuls. O bucată dintr-un zid s-a prăbușit. Eu am pierdut sentimentul realității.

Un preot pe care furtuna îl rătăcise prin câmpiile acelea pustii trecea pe la picioarele zidurilor mănăstirii tocmai în momentul în care acestea se prăbușeau. La început, s-a îndepărtat înspăimântat, apoi i s-a părut că aude o voce de om printre glasurile dezlănțuite ale furtunii. Și-a luat inima în dinți să intre printre noile ruine care le acoperiseră pe cele vechi și m-a descoperit, leșinată, sub dărâmăturile care mă îngropaseră. Mila, zelul creștinesc pe care credința îl dă chiar și acelor lipsiți de omenie, l-au făcut să-și adune atâta curaj cât să mă salveze; m-a luat pe calul său, străbătând câmpiile, pădurile și văile. Acest preot se numea Magnus. El a fost cel care m-a smuls din ghearele morții și m-a redat durerii.

De când m-am întors în societate, existența mea este mai chinuitoare decât înainte. Mai întâi, mi s-a părut că Dumnezeu îmi vorbea inimii mele prin miile de voci ale naturii și că nu era încă prea târziu pentru a-mi împărți viața cu o ființă asemenea mie. Uitam, vai! că eram o excepție blestemată și că această ființă nu exista! Lămurită asupra rezultatelor de neatins, pentru mine, ale unei iubiri naturale și desăvârșite, speram să mă salvez nesupunându-mă decât pe jumătate puterii sale, realizând himerele platonismului; dar, știind bine că voi găsi cu mare greutate un suflet făurit pentru același destin ca al meu, m-am înconjurat de subtilități

și de viclesuguri cărora nici o privire omenească nu le-a putut vreodată pătrunde misterul.

M-am izolat în satisfacția mea egoistă și secretă; am refuzat să-i împărtășesc țintei dragostei mele ceva din deliciile și plăcerile gândirii mele. El n-a știut cât de mult îl iubeam. S-a crezut prietenul meu și nimic mai mult. S-a consolată de mâhnirea de a nu fi decât atât, considerându-mă incapabilă de pasiune pentru vreun bărbat. Însă eu, lacomă de fericire, mi-am fâgăduit s-o savurez cu desfătare, să nu-l am confident decât pe Dumnezeu, să mă las pradă tuturor acceselor pasiunii lăuntrice și, în vreme ce îi păstram cu grijă flacăra aprinsă, să o acopăr sub aparențele unei senine și sfinte prietenii.

Într-adevăr, la început am simțit o oarecare mulțumire să-l văd fericit și liniștit pe cel pe care, cu un singur cuvânt, l-aș fi putut îmbăta și scoate din minți. Pe când stătea calm, așezat lângă mine, ținându-mi mâna între ale sale și vorbindu-mi despre cer și despre îngeri, îmi plimbam privirea lungă și pătrunzătoare peste fruntea sa curată și peste pieptul său liniștit, îmi spuneam că, lăsând să-mi scape din ochi o scânteie, imprimându-le degetelor mele împletite cu ale sale o apăsare mai puternică, aș fi putut, în aceeași clipă, să-i învăpăiez creierul și să-i fac inima să bată. Îmi era tare plăcut să simt această ispită feminină și să-i rezist. Mă dădeam în vânt după suferința voluptuoasă care reieșea pentru mine din această luptă secretă. Mă întinerea; mă făcea să aparțin ființelor stăpânite în întregime de pasiuni și de dorințe realizabile.

Uneori, gata să-mi las taina să-mi scape, simțeam fierbințeala urcându-mi în obraji și îmi sprijineam capul de umărul lui, ca să-mi domolesc aceste tulburări ascunse, dar violente. Atunci, tulburat el însuși de a mă vedea astfel, se smulgea din brațele mele cu teamă.

„O, Lelia, îmi spunea el, cine ești de fapt? Ești de foc sau de gheață? Trebuie cineva ca să-ți țină piept sau să te atace? Tu, care vorbești mereu despre tăria morală și despre rațiunea triumfătoare — cum se face că, asupra ta, forța se pierde și rațiunea se rătăcește? Dar, vai! Deja mă împietrești cu acest surâs amar și rece, care-mi condamnă sau zeflemisește toate cuvintele, care-mi înăbușă toate senzațiile, care-mi respinge toate dorințele. De ce, adineauri, te-ai aplecat asupra mea cu o privire arzătoare, cu buzele întredeschise, cu o moliciune atât de crudă? Oare pentru că mă disprețuiești până într-acolo încât să te joci cu mine cum te joci cu un copil? Iți îngădui acest abandon pentru că uiți că sunt un bărbat? Ești atât de puțin femeie încât nu înțelegi răvășirea și suferința pe care le poți provoca?”

Când îl vedeam gata să ajungă la adevăr, mă închideam într-un sistem de nepăsare și de frivolitate care îi trezea toate îndoielile. Îi înlănțuiam elanul simțurilor, uneori involuntar și năvalnic, printr-o ironie glacială. Apoi reîmbrăcam vâlul prieteniei, ca să-l consolez pentru disprețul meu. Îi îmbătăm diabolic cu mângâieri dulci și caste. Mă jucam cu el ca un vultur cu prada lui. Ba îl făceam să sufere și mă bucuram de durerea lui, ba îl făceam fericit prin câteva mici concesii. În toate lucrurile și în toate clipele, el se afla sub stăpânirea mea și îl sileam să îndure superioritatea dibăciei mele, fără să-și dea seama pe ce se întemeiau, în realitate, sângele meu rece și calculul care mă făceau mai puternică și mai abilă decât el.

S-a îndoit și a sperat multă vreme, pentru că dorea cu înflăcărare. Când a fost convins de invulnerabilitatea mea, s-a răcit — mă iubea dacă mă prefăceam că vreau să fiu iubită, când, de fapt, nu voiam să fiu. Atunci s-au trezit în mine durerea și mânia. Gelozia și-a înfipt ghearele-i de fier în creierii mei. Am fost geloasă pe prietenul meu mai mult decât fusesem, odinioară, pe amantul meu. Altădată aș fi roșit că sufăr prea mult de o infidelitate a simțurilor. Acum mă simțeam îndreptățită să-mi plâng o infidelitate a inimii.

Însă nu-mi puteam exprima durerile fără să-mi trădez secretul. Am învățat să mă înfrânez; după ce reușisem de mii de ori să câștig în fața mea, îmi venea destul de ușor să îi înșel pe ceilalți în ceea ce mă privea. Așadar, m-am resemnat să iubesc fără a fi răsplătită în același fel și am descoperit, în suferințele ascuțite ale acestei iubiri înăbușite și strivite, niște

clipe de entuziasm mai pur și de resemnare mai dulce decât în vremurile în care eram ținta unei iubiri arzătoare, dar brutale și nesuferite pentru firea mea.

Dar degeaba vrea omul să lupte împotriva legilor divine; refuzând ca fruntea sa orgolioasă să se plece sub același jug care îi supune pe semenii săi, el ajunge la o libertate periculoasă, îndepărtându-se de toate căile trasate de voința lui Dumnezeu, se rătăcește, se pierde.

La mine, acest dispreț al îndatoririlor naturale, această năzuință arzătoare către o existență imposibilă a atras, după sine, un soi de prostituție intelectuală. Deoarece nu mă simțeam legată de nici un bărbat prin această consacrare expresă și voluntară a iubirii fizice, mi-am lăsat imaginația fără stare și năvalnică să cutreiere universul și să pună stăpânire pe tot ceea ce i se ivea în cale. Găsirea fericirii a devenit singurul meu țel și, dacă trebuie să mărturisesc până la ce nivel mă coborâsem, singura mea regulă de conduită, singurul scop al voinței mele. După ce le îngăduisem, fără să-mi dau seama, dorințelor mele să alunece spre umbrele care treceau prin jurul meu, mi s-a întâmplat să alerg în gând după ele, să le prind din zbor, să le cer, poruncitor, dacă nu fericirea, măcar emoția de vreo câteva zile. Iar cum acest libertinaj nevăzut al minții nu-mi putea scandaliza moravurile austere, m-am dat altuia, fără remușcări. Am fost necredincioasă, în imaginație, nu doar bărbatului pe care îl iubeam, dar fiecare zi mi-a fost umplută de necredința celui pe care îl iubisem în ajun. Curând, o singură iubire de acest gen nu-mi mai era de ajuns pentru a-mi satisface sufletul mereu flămând și niciodată sătul, așa că am cochetat cu mai multe năluci în același timp. Îi iubeam, în aceeași zi și la aceeași oră, pe muzicianul entuziast, care-mi făcea să vibreze toate fibrele nervoase cu arcușul său, și pe filozoful sensibil, care îmi împărtășea cugetările sale. Îi iubeam simultan pe actorul care-mi storcea lacrimi și pe poetul care îmi dictase actorului cuvintele ce-mi merseseră la inimă. Îi iubeam chiar și pe pictorul și pe sculptorul cărora le văzusem operele, dar pe care nu-i văzusem la față. Mă îndrăgosteam de un timbru al unei voci, de părul cuiva, de un veșmânt; apoi, numai de un portret, de portretul unui bărbat mort de mai multe veacuri. Cu cât mă abandonam acestor admirații fanteziste, cu atât ele deveneau mai frecvente, mai efemere și mai seci. Nici un semn exterior nu mi le-a trădat vreodată, Dumnezeu mi-e martor! Însă, mărturisesc cu rușine, cu groază, că mi-am istovit sufletul în astfel de utilizări frivole ale facultăților superioare. Păstrez amintirea unei mari risipe de energie morală și nu-mi mai amintesc numele celor care, fără s-o știe, mi-au irosit, în amănunțime, comorile de afecțiune.

Apoi, tot risipindu-se astfel, inima mea s-a stins, încât n-am mai fost în stare decât de entuziasm și, cum acest sentiment dispărea la cea mai mică rază de luciditate proiectată asupra obiectului iluziilor mele, a trebuit să-mi schimb idolul de tot atâtea ori de câte îmi apărea un nou idol.

Și în modul acesta am continuat să trăiesc de atunci. Aparțin, mereu, ultimului capriciu care trece prin mintea mea bolnavă. Însă aceste capricii, la început atât de frecvente și atât de impetuoase, au devenit rare și călduțe; căci și entuziasmul s-a răcit, de asemenea, și numai după lungi zile de toropeală și dezgust îmi mai regăsesc, uneori, scurte ceasuri de tinerețe și de activitate. Plictiseala îmi pustiește viața, Pulheria, plictiseala mă ucide. Totul se epuizează pentru mine, totul se duce. Am văzut viața aproape în toate fazele ei, societatea sub toate înfățișările ei, natura în toate splendorile sale.

Ce o să mai văd de acum înainte? Când reușesc să umplu prăpastia unei zile, mă întreb cu groază cu ce mi-o voi mai umple și pe cea de a doua zi. Mi se pare uneori că mai există încă ființe demne de stimă și lucruri capabile să-mi stârnească interesul, însă mai înainte de a le fi examinat, renunț din descurajare și oboseală. Simt că nu mi-a mai rămas destulă sensibilitate pentru a aprecia oamenii, nici destulă inteligență pentru a înțelege lucrurile. Mă închid în mine cu o liniștită și sumbră disperare și nimeni nu știe că sufăr. Brutele din care se compune societatea se întrebă ce-mi lipsește, mie, a cărei bogăție mi-a putut aduce toate bucuriile, a cărei frumusețe și lux mi-au putut realiza toate ambițiile.

Printre toți acești oameni, nu există nici unul a cărui inteligență să fie suficient de largă pentru a înțelege că este o mare nefericire să nu te poți lega sufletește de nimic și să nu mai poți să-ți dorești nimic pe lumea asta.

PARTEA A PATRA

II

PULHERIA RĂMASE VREME ÎNDELUNGATA în atitudinea gânditoare în care se afla de la începutul povestirii Leliei. Amândouă păstrau tăcerea. În cele din urmă, curtezana îi luă mâna surorii sale și-i spuse:

- Cred că un singur lucru te mai poate salva și anume să te întorci la singurătate și la Dumnezeu. După cum vezi, te-am ascultat cu atenție.
- Nu mai este timp, Pulheria, să o apuc pe calea aceasta, așa cum mă sfătuiești tu. Credința mea este șovăielnică, inima mea a murit. Ca să arzi de dragoste divină este nevoie de mai multă tinerețe și nevinovăție decât pentru oricare altă pasiune nobilă. Eu nu mai am putere să-mi înalț sufletul la un statornic sentiment de venerație și de recunoștință. Cel mai adesea, nu mă gândesc la Dumnezeu decât ca să-l acuz că sufăr și ca să-i reproșez severitatea. Dacă uneori îl binecuvântează, aceasta mi se întâmplă când trec pe lângă un cimitir și mă gândesc la cât de scurtă este viața.
- Ai trăit prea repede, reluă Pulheria. Lelia, trebuie să-ți schimbi modul de folosire a facultăților tale, să te întorci la singurătate sau să cauți plăcerea — alege!
- Vin din munții Monteverdor. Am încercat să-mi regăsesc vechile mele extaze și farmecul reveriilor mele pioase. Însă acolo, ca și pretutindeni, n-am găsit decât plictiseala.
- Ar fi trebuit să fii înlănțuită de o stare socială care te-ar fi ferit de tine însăși și te-ar fi salvat de propriile meditații. Ar fi trebuit să fii supusă unei voințe străine și ca o muncă silnică să-ți creeze o variație în activitatea neîncetată a imaginației tale, care te macină. Călugărește-te!
- Trebuie să ai un suflet virginal, iar eu nu am decât corpul neprihănit. Aș fi o soție adulteră a lui Hristos. Și apoi, uiți că eu nu sunt evlavioasă. Eu nu cred, ca femeile din acest ținut, în virtutea regenerativă a mățăniilor și a scapulelor*. Cucernicia lor este o stare care le odihnește, care le împrăștează și le adoarme. Eu am o idee mult prea înaltă despre Dumnezeu și despre cultul care i se datorează ca să-l slujesc mașinal, ca să îl rog prin cuvinte dinainte stabilite și învățate pe de rost. Religia mea prea pătimășă ar fi o erezie și, dacă mi s-ar interzice exaltarea, nu mi-ar mai rămâne nimic.
- Atunci, zise Pulheria, dacă nu te poți face călugăriță, fă-te curtezană!
- Cu ce? zise Lelia cu un aer rătăcit. Nu am simțuri.
- O să vină, zise Pulheria surâzând. Corpul este o putere mult mai puțin rebelă ca mintea. Destinat să profite de bunurile materiale, tot prin bunuri materiale se poate stăpâni. Hai, biata mea visătoare, împacă-te cu această umilă bucată a fapturii tale! Nu-ți mai disprețui multă vreme frumusețea pe care toți bărbații o adoră și care mai poate încă reînflori, ca în zilele de demult. Nu roși să-i ceri trupului bucuriile pe care ți le-a refuzat

spiritul. Tu ai spus-o. Știi bine de unde ți se trage suferința, din faptul că ai vrut să separi aceste două puteri pe care Dumnezeu le-a legat atât de strâns...

- Dar, sora mea, o întrerupse Lelia, tu n-ai făcut la fel?
 - Nicidecum! L-am preferat pe unul fără a-l exclude pe celălalt. Tu crezi că inima rămâne străină de țelurile simțurilor? Amantul pe care îl îmbrățișezi nu este un frate de-al tău, un copil al lui Dumnezeu, care împarte cu sora sa binefacerile Domnului? Din partea ta, Lelia, care ai atâta poezie în slujba ta, mă mir că nu găsești o mie de mijloace de a înălța trupescul și de a înfrumuseța impresiile reale. Eu cred că numai disprețul te oprește și că, dacă te vei lepăda de această nedreaptă și ne-bunească dispoziție, vei trăi la fel ca mine. Cine știe? Cu mai multă energie, poate că vei inspira pasiuni mai arzătoare. Vino, hai să cutreierăm împreună aceste alei întunecoase pe unde, din

* Tunică purtată peste veșminte de unele ordine călugărești.

când în când, văd scânteind slab aurul costumelor și fluturând penele albe ale beretelor! Câți bărbați tineri și frumoși, plini de iubire și de putere, rătăcesc pe sub acești copaci, în căutarea plăcerii! Vino, Lelia, să-i ațâțăm să ne urmărească — să trecem repede pe lângă ei, doar cât să-i atingem cu poala rochiilor, și apoi să fugim, precum fluturii aceia pe care îi vezi în raza de lumină căutându-se, atingându-se, despărțindu-se și reîntâlnindu-se, ca să cadă morți și nebuni de iubire în flacăra care îi mistuie! Vino, îți spun, îți voi călăuzi eu pașii șovăielnici, îi cunosc pe toți bărbații! O să-i chem pe cei mai politicoși și cei mai eleganți în jurul tău. Poți fi semeță și crudă cât poțtești, Lelia. Dar le vei auzi cuvintele, le vei simți respirația pe umeri. Vei fremăta, poate, când vântul serii îți va aduce în nările dilatate parfumul pletelor lor și poate că, în seara aceasta, vei simți un dram de curiozitate să cunoști viața în întregime.

- Vai, Pulheria! N-am cunoscut-o deja în mod cumplit? Nu-ți aduci aminte de ce ți-am povestit?
- L-ai iubit pe acel bărbat cu sufletul — nu te puteai gândi să guști alături de el o plăcere adevărată. Asta este simplu. Trebuie ca una din însușiri, ajunsă la cel mai înalt grad de dezvoltare, să le sufoce și să le paralizeze pe celelalte. Însă aici va fi altfel.

Curtezana o trase pe Lelia după ea, continuând să-i vorbească pe un ton coborât.

— Dar mai întâi, urmă Pulheria, trebuie să te travestim. N-ai vrea, fără îndoială, să-i dai mulțimii nobilul nume de Lelia, cu toate că, la drept vorbind, abstenența în care trăiești stârnește în mințile bărbaților acuzații mai grave decât amorurile mele. Dar poate că n-o să găsești sub demnitatea ta să fii bânuită de pasiuni misterioase și teribile, câtă vreme disprețuiești renumele vulgar de bacantă. Așadar, vino să îmbraci un domino aidoma cu al meu și vei putea, grație câtorva asemănări care există între noi și mai ales între vocile noastre, să cobori fără primedjie din rolul maiestuos și deplorabil pe care ți l-ai ales. Vino, Lelia!

Mulțimea care se înghesuia sub peristil pentru a admira fulgerele lungi de care era brăzdat cerul le despărți pe cele două surori în clipa în care ieșeau din vestiar, cu capetele acoperite de glugile lor de satin bleu. Lelia fu luată de un val de măști printre care se foiau atâtea costume asemănătoare cu al său, încât nu îndrăzni s-o recunoască pe sora sa, Pulheria. Și timidă, speriată, dezgustată deja de rolul pe care îl încerca, s-a grăbit să se afunde în grădini, hotărâtă să abandoneze capriciilor întâmplării resturile unei existențe încontinuu avortate.

De data aceasta pătrunse, fără să știe, într-o parte a boscheților pe care prudentul *prince dei* Bambucci îl rezervase celor aleși. Era un labirint de verdeață a cărui intrare era păzită de un grup dintre cei mai pricepuți servitori ai prințului. Aceștia erau la curent cu toate intrigile de la curte și, din oră în oră, curieri trimiși din interiorul palatului veneau să le schimbe consem-

nele și să le semnaleze noii inițiați pe care îi puteau admite în sanctuar. Orice gelos stingheritor, orice protector bănuitor era respins fără discuție; numai femeile puteau intra fără să-și scoată masca — totul, de dragul conveniențelor.

Era o tabără de azil, un loc de refugiu pentru prietenii pe care obstacole supărătoare îi țineau la distanță, afară. Aici, toată lumea era în deplină siguranță și totul se petrecea cu o miraculoasă regularitate. Se plimbau în grupuri, se așezau în cerc; aleile și saloanele de verdețură erau scaldate în lumină și pline de lume. Dar persoanele de încredere știau bine pe care potecă, pe care ușă se ajungea la Pavilionul Afroditei, ale cărui terase uriașe se întindeau la țărmul mării.

Abia făcuse Lelia câțiva pași pe sub aceste periculoase umbrare, că o voce șopti în preajma ei:

— Iat-o pe Zinzolina, celebra Zinzolina!

Imediat, un grup de bărbați împopoțonați cu aur și cu pene se grăbiră pe urmele sale.

— Hei, Zinzolina! Nu ne recunoști? Astfel se uită prietenii credincioși? Hai, ia-mă de braț, frumoasă singuratică, și să mai sărbătorim o dată divinitățile antice!

— Nu, nu! zise un altul, încercând să pună stăpânire pe brațul Leliei. Nu-l asculta pe acest bastard piemontez. Vino la mine, care sunt un napolitan pur și care, printre primii, te-am inițiat în dulcile taine ale dragostei. Nu-ți mai amintești, turturica mea cu suspine voluptuoase, șarpe cu îmbrățișări fierbinți?

Un înalt cavaler spaniol îi puse, cu forța, brațul Leliei peste al lui.

- Eu sunt cel pe care buna Zinzolina l-a ales dintre toți, zise el. Ea este, ca și mine, de viță nobilă andaluză și nimic pe lumea aceasta nu o va hotărî să-și nemulțumească un compatriot și un hidalgo.
- Zinzolina este din toate țările, zise un german. Mi-a spus-o în budoarul său, la Viena.
- *Tedesco**, strigă un sicilian, dacă Zinzolina ne-ar aduce afrontul să te prefere pe tine dintre noi ceilalți, iată aici un pumnal care ne va răzbuna!
- Hai, hai! Să tragem la sorti! strigă un tânăr paj. Zinzolina va amesteca biletele cu numele noastre în toca mea.
- Numele meu, reîncepu hidalgo, este gravat pe lama săbiei mele!

Și o trase din teacă, luând un aer amenințător. Oamenii prințului interveniră, iar Lelia fugi. Dar nu rămase multă vreme singură. Un prinț rus îi spuse, la o cotitură a unei alei:

— Zinzolina, ce cauți aici? Ai venit pentru că ești singură? Vrei să mă iubești o oră întreagă? O să-ți dăruiesc acest colier de diamante, care este un dar de la țari.

Lelia făcu un gest de dispreț. Un voinic nobil francez îl prinse din zbor.

— Ce grosolanie! zise el. Cât sunt de neciopliți și obraznici străinii aceștia! De când, mă rog, li se vorbește așa femeilor? Drept cine te ia acest bătăran, Zinzolina? Ascultă-mă pe mine!

Și acesta îi oferi palatul, servitorii, vinurile și caii săi.

— Așadar, credeți prea puțin în plăcerea pe care o oferiți, le zise Zinzolina, de vreme ce îi adăugați atâtea ademeniri pentru

* Neamțule (în limba italiană, în original).

avaritție? Îmbrățișările voastre sunt, prin urmare, tare neplăcute, de vreme ce le plătiți atât de scump? Unde este iubirea, în toate acestea? Unde este măcar înflăcărea simțurilor? Aici văd numai brutalitate și viciu. Voi nu aveți alte momeli decât forța, vanitatea sau câștigul. Plăcerea, așadar, a murit, înăbușită sub civilizație? Iubirea antică a părăsit pământul, și-a luat zborul spre alte ceruri?

Apoi își lăsă gluga pe umeri și, la vederea acestui chip, la fel de trufaș și serios ca

Întotdeauna, mulțimea se împrăștie, iar adoratorii îndrăzneți ai Pulheriei se înclină respectuoși înaintea Leliei.

- **Renunți** deja la încercarea ta? Îi zise Pulheria, apucând-o de manșeta sa largă. Nu, nu, nu încă, Lelia, nu-i totul pierdut! N-a venit încă vremea ta!
- **Vremea mea n-o să mai vină**, zise Lelia. Toate acestea îmi displac și mă scot din fire. Respirația lor este rece, pletele lor sunt aspre, strângerile lor învinețesc și parfumul fin al veșmintelor nu ascunde bine nu știu ce miasme acre și grosolane, care mă resping, în mijlocul lor, sângele meu se încheagă, ideile mele se limpezesc, voința mea se revoltă — nu mai doresc altceva decât să mă așez și să-i privesc cum trec, disprețuindu-i.
- **Ei bine, vino pe aici, Lelia!** Hai să-l ascuți vorbind pe un tânăr pe care tocmai l-am întâlnit și pe care îl curtez zadarnic. Poate asupra ta compasiunea va fi mai eficace decât toate celelalte.

Lelia își urmă sora sub o grotă artificială, luminată slab în fundal de o mică lampă.

- **Oprește-te aici**, îi zise Pulheria, ascunzând-o într-un colț întunecos, și privește-l pe acest frumos adolescent cu plete negre. Îl cunoști?
- **Dacă îl cunosc?** răspunse Lelia. Este Stenio! Dar ce face el în grădinile private și în această grotă care este, dacă nu mă înșel, una dintre intrările subterane ale faimosului pavilion? El, Stenio poetul, Stenio misticul, Stenio îndrăgostitul?
- **Oh, ascultă-l!** zise Pulheria. O să vezi că este nebun de dragoste și că trebuie să-l deplângi.

Cu acestea, Pulheria o lăsă pe Lelia acolo unde o ascunse și, apropiindu-se de Stenio în vârful picioarelor, încercă să-l îmbrățișeze.

- **Lăsați-mă în pace**, doamnă, zise cu mândrie tânărul, nu am nevoie de mângâierile dumneavoastră. V-am mai spus-o, nu pe dumneavoastră vă căutam, atunci când, înșelat de tonul vocii dumneavoastră, v-am urmărit până în aceste grădini. Însă, de când v-am smuls masca, știu bine că nu sunteți decât o curtezană. Plecați, doamnă, eu nu pot fi al dumneavoastră. Eu sunt sărac și, de altfel, nu doresc nicicum plăcerile care trebuie plătite. Pentru mine nu există pe lume decât o singură femeie, Lelia. Este aici? O cunoașteți?
- **O cunosc pe Lelia**, căci este sora mea, răspunse Pulheria. Dacă vrei să mă urmezi sub aceste bolți întunecoase, o să te conduc într-un loc unde o vei putea vedea.
- **Oh, mințiți!** zise tânărul. Lelia nu este sora dumneavoastră și n-aveți cum să mi-o arătați. V-am urmat până aici, credul ca un copil ce sunt, sperând mereu că o să mi-o arătați. Dar m-ați păcălit și iată că v-ați întors singură.
- **Copile**, pot să te conduc la ea, dacă vreau. Însă află, mai înainte, că Lelia nu te iubește. Lelia nu-ți va răspunde niciodată la iubire. Crede-mă, caută în altă parte bucuriile pe care le nădăjduiai din partea ei și, dacă nu poți să-ți alungi iluzia aceasta din minte, cel puțin îmbată-te, în trecere, la izvoarele plăcerii. Mâine te vei trezi și vei alerga mai departe după năluca ta, dar, cel puțin, în timpul acestei curse cu sufletul la gură și nebunești, viața ta nu se va irosi toată în așteptare și în visare. Vei face popasuri dulci, sub palmieri, cu fiicele oamenilor și nu vei urma demonul cu aripi de foc, care te cheamă de dincolo de nori, decât reîmprospătat și alinat de libațiile și mângâierile noastre. Vino să-ți odihnești capul la sânul meu, tânăr fără minte ce ești; vei vedea că nu vreau să te păstrez și să te adorm multă vreme. Vreau doar să-ți aduc o ușurare pe drumul tău chinuitor, ca să poți relua un avânt mai curajos către poezie și către Lelia.
- **Lăsați-mă, lăsați-mă!** zise Stenio cu tărie. Vă disprețuiesc și vă urăsc. Nu sunteți Lelia,

nu sunteți sora ei, nu sunteți nici măcar umbra ei! Nu vreau nimic din plăcerile dumneavoastră, n-am nevoie de ele. Numai de la Lelia aș vrea să am această fericire. Dacă ea mă respinge, voi trăi singur și voi muri cast. Nu voi murdări, pe sânul unei curtezane, pieptul meu învăpăiat de o iubire pură.

— Vino, așadar, Lelia! zise Pulheria, trăgându-și sora către Stenio. Vino să răsplătești o credință demnă de timpurile cavalierilor.

Văzând-o pe Lelia, Stenio scoase un strigăt de surpriză, iar bucuria lui fu atât de profundă, încât păru că suferă. Se strădui să se liniștească, frumosul său chip păli, iar capul i se plecă, fără voie, pe sânul curtezanei.

Lelia vorbi în șoaptă cu sora ei, iar aceasta se făcu nevăzută, fără ca Stenio să găsească de cuviință să se uite pe care anume ieșire se retrăsese.

Lelia luă apoi mâna tânărului poet și îl conduse sub niște bolți reci și umede, luminate, la intervale, de lămpi atârnate de tavan. Stenio tremura și credea că visează. Era prea tulburat ca să se întrebe unde îl ducea Lelia. Ii simțea mâna într-a sa și se temea că se va trezi.

Când ajunseră la capătul acelei galerii subterane, Lelia își puse din nou masca și trase de cordonul de mătase al unei sonerii. O ușă se deschise singură, ca printr-o vrajă. Lelia și Stenio urcară treptele care duceau spre Pavilionul Afroditei.

Pe când străbăteau un culoar silențios, în care zgomotul pașilor era înfundat de covor, Stenio crezu că vede trecând iute pe lângă el o femeie costumată ca Lelia sau ca Pulheria. Nu își făcu însă nici o grijă, căci Lelia îl ținea mai departe de mână și intră, împreună cu ea, într-un budoar încântător. Ea își scoase masca și o aruncă într-un cabinet alăturat; apoi veni și se așeză lângă Stenio, pe un divan de mătase brodată cu aur, și un zăvor fu tras, pe dinafară, de mâna cuiva malițios sau discret.

— Stenio, nu mi-ai dat ascultare! zise Lelia. Ți-am interzis să încerci să mă revezi înainte de a se împlini o lună și uite că deja alergi după mine.

- M-ai adus aici ca să mă certți? zise el. După o despărțire care mi s-a părut atât de lungă, trebuie să te regăsesc supărată pe mine? N-a trecut un an de când te-am părăsit? Cum ai vrea să ții socoteala zilelor care se târăsc când sunt departe de tine?
- Așadar, nu poți trăi fără mine, Stenio?
- Nu pot, altminteri înnebunesc. Uite cum m-am tras deja la față, cum mi s-au veștejit buzele de arșița febrei, cum ochii și pleoapele mele sunt roșii de nesomn. Mai spui și acum că doar imaginația mea este bolnavă? Nu vezi că sufletul poate ucide trupul?
- De aceea nici nu-ți fac reproșuri, copile. Paloarea ta mă emoționează și te înfrumusețează; iar adineauri, rezistența ta la îmbierile surorii mele m-a umplut de orgoliu. Înțeleg că este frumos să fii iubită astfel și vreau să încerc, Stenio, să-mi găsesc fericirea în tine. Da, sunt hotărâtă, nu voi mai căuta altceva. Singurul lucru care poate îndulci viața este o dragoste ca a ta. Nu o merit, dar o accept cu recunoștință. Să nu mai spui că Lelia este insensibilă. Te iubesc, Stenio, știi bine. Numai că mă luptam cu acest sentiment pe care mă temeam să nu-l înțeleg greșit, să nu fie greșit împărtășit. Dar tu mi-ai spus de nenumărate ori că vei accepta iubirea pe care ți-o voi acorda eu, chiar dacă nu se va ridica la înălțimea iubirii tale — așadar, nu voi mai rezista. Mă las în seama bunătații Domnului și a puterii inimi tale. Uite, simt că te iubesc. Ești mulțumit, ești fericit?
- Oh, foarte fericit! zise Stenio pierdut, căzând la picioarele ei și acoperindu-i-le cu lacrimi. Este adevărat că nu visez? Chiar Lelia îmi vorbește astfel? Fericirea mea este atât de mare, încât încă nu-mi vine a crede.
- Crezi, Stenio, și speră! Poate că Dumnezeu va avea milă de tine și de mine. Poate că îmi va reîntineri inima și mi-o va face demnă de a ta. Dumnezeu îți este dator cu această

recompensă, ție, care ești atât de bun și de evlavios. Cheamă și asupra mea o rază din focul său divin.

- Oh, nu vorbi astfel, Lelia! Nu ești tu de mii de ori mai mare în fața lui decât sunt eu? N-ai iubit tu, n-ai suferit tu mult mai multă vreme decât mine? Oh, fii fericită și odihnește-te, în sfârșit, în brațele mele, după o soartă atât de aspră. Nu te osteni să mă iubești, nu-ți tulbura biata inimă de teamă că nu faci destul pentru mine. Oh, ți-o mai spun încă o dată, iubește-mă cât vei putea!

Lelia își trecu brațele pe după gâtul lui Stenio; îi așternu pe buze un lung sărut de mamă și de iubită; apoi îi arătă, cu un inefabil surâs, cerul care tocmai le primise jurământul.

Stenio rămase la picioarele ei, îmbătat de dragoste și bucurie. O tăcere îndelungată urmă acestei străngeri în brațe.

- Ei bine, Stenio, zise Lelia, ieșind din lunga și dulce reverie, ce ai să-mi spui? Ești deja mai puțin fericit?
- Oh, nu, îngerul meu! răspunse Stenio.
Dar chipul său trăda contrariul; mâinile îi tremurau spasmodic; un nor îi întunecase fruntea.
- Vrei să mergem să facem o plimbare cu gondola, în golf? zise Lelia ridicându-se.
- Cum? Deja ne despărțim? răspunse Stenio cu tristețe.
- Nu ne despărțim, zise ea.
- Ei, nu înseamnă că ne despărțim, dacă ne întoarcem în mulțimea aceea? Ne era atât de bine aici! Ce crudă ești! Ai întotdeauna nevoie de mișcare și de distracție.
Mărturisește, Lelia, plictiseala te-a ajuns deja și lângă mine.
- N-ai dreptate, iubirea mea, răspunse Lelia, așezându-se din nou.

Chipul ei era atât de frumos și de radios, încât Stenio își regăsi încrederea.

— Atunci, mai sărută-mă o dată!

Lelia îl sărută ca prima oară. Dar când dădu să-și desprindă buzele de ale lui, Stenio gemu de durere și se lăsă să cadă pe covor.

— O, Dumnezeule! Ce-ai pățit? zise Lelia, ridicându-l și luându-i capul pe genunchi.

- Am febră, zise el, mă simt rău.
- Așadar, iubirea mea nu ți-a făcut deloc bine, copile? Ce nefericită sunt că te tot fac să suferi!
- Lelia, n-ai milă de mine?
- Milă de tine! Și ce-aș putea face mai mult? Mi-am supus toate puterile rebele ale sufletului meu. M-am lepădat de toate proiectele mele fanteziste de viitor, ca să mă refugiez în dragostea ta. Ți-am închinat sentimentul cel mai pur și cel mai delicat din sufletul meu...
Ce mai vrei?
- Ce mai vreau! ce mai vreau!... Ești rece, Lelia, oh, rece ca marmura! Eu sunt bolnav, ard, îmi lipsește aerul din piept; mirodeniile acestea mă răcăie pe creieri — du florile astea de aici, mă omoară!

Stenio pălea, iar Lelia îl privea cu un aer sumbru.

- Mi se face milă de tine, îi zise ea pe un ton aproape disprețuitor. Nu un suflet vrei tu, ci o femeie, nu-i așa?
- Și una și cealaltă, răspunse Stenio, căci, la urma urmei nu sunt Dumnezeu, iar tinerețea mă chinuie. Știi bine, Lelia, că n-aș vrea doar o femeie. Dar tu, care ești și Dumnezeu și suflet, n-ai putea fi femeie măcar o singură zi, în brațele mele? Cum vrei să cred în iubirea ta, dacă nu renunți față de mine la nici una dintre pretențiile tale? Oh, Lelia! Nu simți că aceasta este legea naturii și că trebuie să existe desfătări de nespus în contopirea a două ființe care se iubesc? Nu stă în firea omului să vrea să

posede tot ce admiră? Când o floare frumoasă îți atrage privirea, nu vrei s-o miroși, s-o ascunzi la sân, s-o smulgi de pe tulpina ei ca să fie a ta, numai a ta? Ești atât de frumoasă, Lelia!... Nu vrei să fii mai fericit decât toți cei care te privesc și te admiră?

Fruntea Leliei se întuneca din ce în ce mai tare.

— Mereu la fel, zise ea, la sfârșit, în ciudată. Mereu dorința grosolană, amestecată cu elanurile sublime ale minții! Mereu respirația murdară a omului asupra creațiilor pure ale gândirii! Așadar, asta-i tot ce voiai de la mine? Iată ce final miraculos și divin își propunea pasiunea ta atât de poetică și atât de nobilă!

Stenio, disperat, se azvârli cu fața între perne și mușcă din broderia divanului.

— Oh, o să mă ucizi! zise el suspinând. O să mă ucizi cu disprețul tău!...

I se păru că Lelia ieșea și își înălță capul, îngrozit. Se trezi într-o beznă atât de adâncă, încât se ridică să bâjbâie prin întuneric. O mână umedă i-o prinse pe a lui.

— Hai, atunci! Îi zise vocea îmblânzită a Leliei. Mi-este milă de tine, copile — vino la pieptul meu și uită-ți durerea.

III

CÂND STENIO ÎȘI ÎNĂLȚĂ DIN NOU CAPUL, acum domolit, cântecele păsărilor anunțau în depărtare, din sate, apropierea zorilor. Orizontul se albea și aerul proaspăt al dimineții poposea, în răbufniri înmiresmate, pe fruntea nădușită și palidă a tânărului. Primul său gest fu s-o sărute pe Lelia; dar ea își legase masca la loc și îl împinse cu blândețe înapoi, făcându-i semn să păstreze tăcerea. Stenio se ridică greu și, frânt de oboseală, de emoție și de plăcere, se apropie de fereastra întredeschisă. Furtuna se risipise în întregime, aburii grei de care cerul fusese încărcat cu câteva ore mai înainte se strânseseră sul, în lungi fâșii negre, ce se duceau, una câte una, mânate de vânt, spre orizontul cenușiu. Marea își spârgea cu zgomot ușor lamele sale spumoase și nepăsătoare pe nisipul țărmului și pe treptele de marmură albă ale vilei. Portocalii și arbuștii de mirt, legați de briza dimineții, se aplecau peste valuri și își scuturau ramurile în floare în apa amară. Luminile păleau la nenumăratele ferestre ale palatului Bambucci și numai vreo câteva măști mai răătăceau pe sub peristilul străjuit de palide statui.

- O, ce moment încântători strigă Stenio, cu nările și pieptul fremătând în acest aer întremător. O, Lelia mea! Sunt salvat, am reținut! Simt în mine un om nou. Trăiesc o viață mult mai dulce și mult mai plină. Lelia, vreau să-ți mulțumesc în genunchi, căci eram pe moarte și tu ai încuviințat să mă tămăduiești și m-ai făcut să cunosc deliciile cerului.
- Înger drag! Îi zise Lelia, cuprinzându-l în brațe. Așadar, acum ești fericit?
- Am fost cel mai fericit dintre oameni, zise el, dar vreau să mai fiu încă. Scoate-ți masca, Lelia. De ce îmi ascunzi chipul tău? Dă-mi buzele care m-au îmbătat, îmbrățișează-mă ca adineauri.
- Nu, nu, ascultă! zise Lelia. Ascultă această muzică ieșind, parcă, din mare și apropiindu-se de pietre, pe creasta mișcătoare a valurilor.

Într-adevăr, sunetele unei orchestre încântătoare se ridicau din valuri și, curând, mai multe gondole, pline cu muzicanți și măști, ieșiră, una după alta, dintr-un mic golfuleț, adăpostit de pădurea de portocali și de begonii. Acestea alunecară molatic, ca niște lebede frumoase, pe apele liniștite ale golfului și, curând, se pregătiră să treacă prin dreptul teraselor pavilionului.

Orchestra tăcu și o șalupă cu o linie asiatică despică ușor apa pe dinaintea micii flote. Ambarcațiunea respectivă, mai fină și mai elegantă decât celelalte, era plină de muzicieni cu instrumente din alamă. Sloboziră o răsunătoare fanfară și acele voci de metal, atât de puternice și de pătrunzătoare, veniră din adâncul valurilor, pentru a se izbi de zidurile pavilionului. De îndată, toate ferestrele se întredeschiseră, una după alta, și toți îndrăgostiții fericiți, refugiați în budoarele Pavilionului Afroditei, se răspândiră, în perechi, pe terase și pe la balcoane. Însă în zadar geloșii și gurile rele, îmbarcați în gondole, își plimbară asupra lor privirile avide. Toți își îmbrăcaseră din nou costumele de bal înăuntrul pavilionului și, la adăpostul măștilor, salutau veseli flota.

Lelia ar fi vrut să se ducă, împreună cu Stenio, printre aceștia, dar el nu se putea hotărî să se smulgă din toropeala încântătoare în care se cufundase.

— Ce îmi pasă mie de veselia și de cântecele lor? zicea el. Oare aș putea să mai simt vreo admirație sau vreo plăcere, când tocmai am cunoscut desfătățile cerului? Lasă-mă să mă bucur cel puțin de această amintire...

Stenio se ridică deodată și se încruntă.

- A cui este vocea aceasta care cântă pe valuri? zise el, înfiorându-se fără voie.
- Este vocea unei femei, răspunse Lelia, o voce frumoasă și plină, într-adevăr. Uite cum lumea din gondole și de pe țârm se îmbulzește s-o asculte.
- Dar, zise Stenio, a cărui față se schimba treptat, pe măsură ce sunetele puternice și grave ale acestei voci urcau spre el; dacă nu ai fi aici, lângă mine, cu mâna în mâna mea, aș crede că această voce este a ta, Lelia.

— Sunt voci care seamănă între ele, răspunse ea. În noaptea aceasta nu te-ai lăsat păcălit de cea a surorii mele, Pulheria?

Stenio nu auzea decât vocea care venea dinspre mare și părea tulburat de o teamă superstițioasă.

— Lelia! exclamă el. Vocea asta îmi face rău, mă sperie, o să mă înnebunească dacă o să continue!

Instrumentele de alamă interpretară o frază a unui cântec; vocea omenească tăcu, apoi se auzi din nou, când instrumentele terminară. Și de data aceasta se auzi atât de aproape, atât de limpede, încât Stenio, răvășit, se repezi și deschise deodată larg canatul aurit al ferestrei.

— Cu siguranță că este un vis, Lelia. Dar femeia aceea care cântă acolo, jos... Da, femeia aceea, în picioare, singură, la prova șalupei, ești tu, Lelia, sau este sosia ta...

— Ești nebun! zise Lelia, ridicând din umeri. Cum s-ar putea una ca asta?

— Da, sunt nebun, dar te văd dublu. Te văd și te aud aici, lângă mine, dar te aud și te văd și acolo, jos. Da, tu ești, Lelia mea! Ea este, cu vocea sa atât de puternică și atât de frumoasă; ea este, cu părul negru fluturând în briza mării — iată că înaintază, purtată de gondola care saltă pe valuri. Oh, Lelia! Asta înseamnă că ai murit? Fantoma ta o văd trecând? Ești oare o zână, un demon sau o silfidă? Magnus avea dreptate când zicea că ești două făpturi într-una.

Stenio se aplecă deodată peste pervaz și uită de femeia mascată de lângă el, ca să n-o mai privească decât pe femeia care semăna cu Lelia la voce, la atitudine, la siluetă și la costum, pe care o vedea venind pe valuri.

Când șalupa care o purta fu la picioarele pavilionului, soarele se ridicase pe cerul senin și strălucea pe valuri. Lelia se întoarse deodată spre Stenio și își arătă fața, făcându-i un semn de ironie prietenească.

Exista în surâsul ei atâta malițiozitate și crudă nepăsare, încât Stenio bănuie, în sfârșit, adevărul.

- Aceasta este într-adevăr Lelia! strigă el. Oh, da! Cea care trece pe dinaintea mea ca un vis și se îndepărtează, aruncându-mi o privire de ironie și dispreț! Dar cea care m-a îmbătat cu mângâierile sale, cea pe care am strâns-o în brațe, numind-o sufletul meu și

viața mea, cine mai este? Prin urmare, doamnă, zise el apropiindu-se de dominoul bleu cu un aer amenințător, îmi veți spune numele dumneavoastră și îmi veți arăta fața?

- Din toată inima, răspunse curtezana scoțându-și masca. Eu sunt Zinzolina, *la cortigiana**, Pulheria, sora Leliei; eu sunt însăși Lelia, întrucât i-am avut inima și simțurile lui Stenio timp de o oră întreagă. Haide, ingrature, nu mă privi cu un aer atât de rătăcit — vino să-mi săruți buzele și amintește-ți de fericirea pentru care mi-ai mulțumit în genunchi!
- Plecați! strigă Stenio furios, scoțându-și stiletul. Să nu rămâneți o clipă înaintea mea, căci nu știu de ce sunt în stare!

Zinzolina fugi. Dar, traversând terasa care era sub ferestrele pavilionului, ea-i strigă pe un ton batjocoritor:

— Adio, Stenio, poetule! De acum suntem logodnici, ne mai vedem!

IV

„LELIA, M-AI ÎNȘELAT CU ATÂTA CRUZIME! Te-ai jucat cu mine cu un sânge rece pe care nu-l pot pricepe. Ai aprins în simțurile mele un foc mistuitor, pe care n-ai vrut să-l stingi. Mi-ai cerut sufletul pe buze și l-ai disprețuit. Nu sunt demn de tine, o știu bine, dar nu mă poți iubi din generozitate? Dacă Dumnezeu te-a făcut aidoma sa, oare n-a fost ca să-i urmezi exemplul pe pământ? Dacă ești un înger trimis din ceruri printre noi, în loc să aștepti ca picioarele tale să urce cu trudă culmile spre care te îndrepti, datoria ta nu este de a ne întinde nouă mâna și de a ne învăța calea pe care n-o cunoaștem?

Ai mizat pe rușine ca să mă tămăduiești; ai crezut că, trezindu-mă în brațele unei curtezane, voi fi pătruns deodată de

¹⁷ Curtezana (în limba italiană, în original).

lumină. Ai sperat, în înțelepciunea ta neînduplecată, că ochii mei se vor deschide, în sfârșit, și că n-o să mai simt decât un dispreț orgolios pentru bucuriile pe care brațele tale mi le făgăduiseră și pe care le-ai înlocuit cu mângâierile lascive ale surorii tale. Ei bine, Lelia! Speranța ți-a fost înșelată. Iubirea mea a ieșit victorioasă și nepătată din această încercare. Fruntea mea n-a păstrat urma sărutărilor Pulheriei și nu va roși. Am adormit șoptindu-ți numele. Icoana ta era în toate visele mele. În ciuda ta, în ciuda disprețului tău, erai în întregime a mea — eu pe tine te-am avut, pe tine te-am pângărit. Străngerile mele convulsive, freamătul voluptuos al gurii mele, toate acestea erau pentru tine. Sora ta o știe, fiindcă în mai multe rânduri o respinsesem.

Iartă-mi durerea, o, mult iubita mea! Iartă-mi sacrilegiul mâniei mele! Nerecunoscător ce sunt, oare am dreptul să-ți adresez vreun reproș? Câtă vreme sărutările mele n-au încălzit marmura buzelor tale, înseamnă că nu meritam un asemenea miracol. Dar, cel puțin, spune-mi, te implor în genunchi, spune-mi ce temeri sau ce bănuieli te îndepărtează de mine. Te temi oare că mi te supui, cedându-mi? Crezi că fericirea va face din mine un stăpân autoritar? Dacă te îndoiești, o, Lelia mea, dacă te îndoiești de recunoștința mea veșnică, atunci nu-mi mai rămâne decât să plâng și să mă rog la Dumnezeu ca să te înduplece, căci limba mea nu mai poate rosti noi jurăminte.

Mi-ai spus-o, nu o dată, și nu aveam nevoie de demonstrațiile tale — o ghicisem singur — bărbații ți-au supus încrederea și naivitatea la aspre încercări. Inima ta a fost brăzdată de răni adânci. A sângerat multă vreme și nu-i de mirare dacă rănilile tale, închizându-se, au acoperit-o de cicatrice insensibile. Dar tu nu știi, dragostea mea, că te iubesc pentru suferințele din trecutul vieții tale? Așadar, nu știi că eu ador la tine sufletul tău de nezdruncinat, care a

Îndurat, fără să se plece, furtunile vieții? Nu mă învinovăți de răutate; dacă ai fi trăit mereu în pace și în bucurie, simt că nu te-aș fi iubit mai puțin. Dacă este cineva vinovat de iubirea mea, atunci acela este Dumnezeu, fără îndoială, căci el a sădit în conștiința mea admirația și cultul pentru forță, evlavie pentru curaj; el este cel care îmi poruncește să mă închin înaintea ta. Amintirile tale îți justifică îndeajuns neîncrederea. Iubindu-mă, te temi să nu-ți pierzi libertatea, te temi să nu rămâi fără un bun care te-a costat atâtea lacrimi. Dar spune-mi, Lelia, ce faci tu cu această comoară de care ești atât de mândră? De când ai reușit să concentrezi în tine însăși activitatea devoratoare a facultăților tale, ești mai fericită? De când omenirea nu mai înseamnă nimic în ochii tăi, decât o pulbere căreia Dumnezeu îi îngăduie să se ridice, o vreme, sub picioarele tale, natura a devenit, pentru tine, un spectacol mai bogat și mai strălucitor? De când te-ai retras din orașe, ai descoperit în iarba câmpurilor, în glasul apelor, în cursul maiestuos al fluviilor un farmec mai puternic și mai sigur? Vocea tainică a pădurilor îți sună mai dulce în urechi? Stai de vorbă cu mesageri nevăzuți care te mângâie prin confidențele lor pentru slăbiciunea și lipsa noastră de demnitate? Recunoaște, nu ești fericită! Te împodobești cu libertatea ta precum ai face-o cu un giuvaier neprețuit, dar nu ai, ca distracție, decât uimirea și invidia mulțimii care nu te înțelege. Nu ai nici un rol de jucat printre noi și, cu toate acestea, ești sătulă de trândăvie. Nu găsești, în jurul tău, o menire potrivită pentru geniul tău și ai epuizat toate bucuriile cugetării în singurătate. Ai pășit, fără să tremuri, pe câmpiile pustii, unde oamenii de rând nu te puteau urma — munții pe care ochii noștri abia de cutează să-i măsoare, tu i-ai urcat până în vârf; și iată că ai amețit, arterele ți se dilată și îți vâjâie capul. Simți că tâmpile ți se umflă și nu mai ai altă scăpare decât la Dumnezeu; nu mai ai decât tronul său unde să te așezi — trebuie să fii lipsită de pietate, altminteri cazi până la noi.

Dumnezeu te pedepsește, Lelia, că i-ai râvnit puterea și slava. Te supune la izolare, drept pedeapsă pentru cutezanța ambițiilor tale. Îți mărește, din zi în zi, cercul singurătății, ca să-ți aducă aminte de originea și menirea ta. Te-a trimis aici pentru a binecuvânta și pentru a iubi; ți-a răsfiat pe umerii albi șuvițele înmiresmate ale părului tău, pentru a șterge lacrimile noastre; ți-a urmărit, cu un ochi pizmaș, prospețimea catifelată a buzelor tale care trebuia să zâmbescă, lumina umedă a ochilor tăi care trebuia să răsfrângă cerul și să ni-l arate nouă. Pentru toate aceste daruri prețioase, pe care tu le-ai folosit într-alt scop, îți cere astăzi socoteală. Ce ai făcut cu frumusețea ta? Crezi, așadar, că Dumnezeu Creatorul te-a ales pe tine, dintre toate femeile, ca să te porți batjocoritor și disprețuitor, ca să iei în zeflema iubirile sincere, ca să-ți încâlci jurămintele, ca să refuzi făgăduielile, ca să aduci la disperare tinerețea naivă și încrezătoare?

Ești trufașă, Lelia, în somnul simțurilor tale, și spui cu îndrăzneală: «Eu pot să sfidez bărbații. Nu mă mai tem de strângerile de mână, nici de privirile iubitoare. Pot simți pe buzele mele sărutările lor fierbinți, fără ca mintea să mi se tulbure ori să mi se rătăcească. Pot, fără grijă, să-mi ofer spectacolul chinurilor celorlalți, fără să le împărtășesc niciodată». Dar nu te temi că o să ți se trezească simțurile? Nu te temi că, pentru a înăbuși revolta orgolioasă a roabei sale, Stăpânul tău o să-ți trimită într-o zi dorința dezlănțuită și o să-i ceară marmurei să se înflăcăreze? Dacă această profeție cumplită se va împlini, victimele rugătoare pe care le-ai jertfit pe altarul orgoliului tău vor fi cu adevărat răzbunate! Vei ajunge să implori mila celor pe care îi disprețuiești. Buzele tale se vor întina până într-acolo încât vor cerși privirile pe care astăzi nu le bagi în seamă. Ce umilintă, nu-i așa? Tu n-o să cobori niciodată atât de jos.

Ah, dar hai să revenim la noi doi! Deschide-ți brațele pentru mine și nu te descuraja din pricina ta. Lasă-mă să-mi încerc puterea mângâierilor asupra simțurilor tale amorțite. Lasă-mă să te întineresc și să te readuc la viață. Lasă-mă să te strâng în brațe și să-ți smulg strigăte de suferință. Vino la mine, Lelia, voi fi răbdător și resemnat. Voi aștepta, fără mânie, ca sângele tău să se încălzească și ca inima ta să crească. N-o să-ți cer o bucurie atât de promptă ca a mea. Mă voi dedica fericirii tale și, sunt sigur, va veni un moment în care lacrimile noastre se vor amesteca. Sufletele noastre, contopite într-o fericire comună, îi vor mulțumi Domnului. Voi trăi

În tine. Vei regăsi beția anilor din tinerețe, mai vie, poate, și mai durabilă.

Tu râzi de speranțele mele. Ți este milă de încrederea mea ambițioasă, care vrea să reaprindă cenușa. Însă, biata mea Lelia, câtă vreme vântul n-a împrăștiat cenușa, nu este o nebulie să mai cauți vreun tăciune îngropat sub ea, care nu așteaptă decât aerul, ca să se reînsuflețească. Poate că, Lelia mea, există în inima ta o parte necunoscută pentru tine, care încă n-a sângerat și la care dragostea poate ajunge. Cine știe câtă putere zace într-o pasiune sinceră? Și cine se poate lăuda că și-a epuizat toate facultățile pe care cerul i le-a hărăzit?

Dacă mi-ai încredința soarta ta, abia de-ai înțelege fericirea pe care o aștept de la tine, că neîntârziat ai reveni la viață, pentru a-mi face zilele mai senine; te-ai simți înflăcărată de o pornire generoasă și, dornică de a mă depăși în devotament și în abnegație, ai uita de nefericirile din anii tinereții tale, străduindu-te să-mi arăți cu degetul, ca un cârmaci priceput, recifele de care corabia ta s-a sfărâmat. Acest vertiginos și neîncetat schimb de ocrotire maternă și de evlavie filială te-ar regenera curând și totodată m-ar întări pe mine împotriva capcanelor viitorului.

Mi-ai spus adesea — și o cred — că în sufletul tău există niște mistere pe care eu nu le pot desluși, niște tainițe întunecate pe care ochiul meu nu le poate pătrunde. Dar din ziua în care m-ai iubi, Lelia, te-aș cunoaște în întregime, căci tu le cunoști și, oricât de tânăr aș fi eu în viața ta — am dreptul s-o afirm —, iubirea, ca și religia, scoate la lumină o mulțime de căi ascunse, pe care mintea nici nu le bănuiește. Din ziua în care cele două suflete ale noastre ar fi unite într-o sfântă comuniune, Dumnezeu ne-ar arăta unul altuia. Aș citi în conștiința ta la fel de limpede ca într-a mea, te-aș lua de mână și aș coborî iarăși cu tine în zilele tale pierdute, aș număra spinii care te-au rănit, aș zări sub cicatricele tale sângele care a șiroit și l-aș apăsa cu buzele mele ca și când ar mai curge încă.

Păstrează-ți prietenia pentru Trenmor; prietenia ta îi este suficientă, căci el este puternic, este purificat prin ispășire, merge cu un pas ferm și cunoaște ținta pelerinajului său. Însă eu, eu n-am voința care dă măreție și energie rolului viril, eu nu am egoismul invulnerabil care supune scopurilor sale pasiunile care îl stingheresc, interesele care îl împiedică, destinele invidioase care îl încurcă în înaintare. Eu n-am nutrit niciodată, în străfundul inimii, decât dorințe înalte, dar irealizabile. Eu m-am complăcut să privesc spectacolul lucrurilor mărețe și mi-am dorit ca prezența lor intimă și familiară să existe mereu în reveriile mele. Am trăit în admirația stăruitoare a firilor superioare și am simțit fremătând înăuntrul meu nevoia imperioasă de a le imita și de a le urma. Dar rătăcind fără răgaz, din dorință în dorință, meditațiile mele singuratice, rugăciunile mele arzătoare n-au obținut niciodată de la Dumnezeu care m-a creat forța de a duce la îndeplinire ceea ce râvnisem, ceea ce încălzisem sub aripa viselor mele.

Ei bine, Lelia, tocmai de aceea te iubesc, căci tu mi-ai luat rolul pe care bărbații ți l-au refuzat! Departe de a ți-l respinge pe al tău, eu ți-l cer în genunchi. Sunt dinainte sigur că îmi vrei toate dorințele și că dorințele mele nu vor depăși niciodată hotarele augustei tale voințe.

Dacă aș fi primit de la cer o fire obișnuită, aș fi găsit pe drum multe inimi cărora să-mi dăruiesc iubirea, multe afecțiuni docile în care să-mi sădesc speranța și ambiția; primul umăr care mi s-ar fi arătat ar fi fost bun să-mi odihnesc capul, fruntea mi s-ar fi răcorit sub toate buzele. Fericirea anilor mei aș fi frământat-o dintr-un lut obișnuit. Însă Dumnezeu m-a așezat mai sus ori mai jos de toate acestea. Picioarele mi-ar sângera, dacă ar fi să merg pe cărarea deschisă pe dinaintea lor; și, cu toate acestea, de la primii pași pe care vreau să-i fac, găsesc în fața mea mărăcini pe care trebuie să-i smulg și singurătatea călătoriei nu mă scutește de răni usturătoare.

Așadar tu ești, Lelia, cea care trebuie să fii și care vei fi — încă mai sper — călăuza și sprijinul meu. Tu ești cea care vei fi lumina și sfetnicul meu. Tu ești cea a cărei mână severă și neșovăielnică îmi va arăta în fiecare zi ținta spre care năzuiește inima mea și pe care spiritul

meu n-ar putea s-o deslușească singur. In tine, o, mult iubita mea, mă încred și pe tine mă bizui. Vocea ta gravă și liniștită este cea care trebuie să impună tăcere zgomotului discordant al gândurilor mele, bățăliilor năvalnice ale fanteziilor mele nebunești. O altă femeie, știi și tu acest lucru, frumoasă și tânără, dar slabă și șovăielnică, nu ar găsi în iubirea mea neștiutoare fericirea și siguranța pe care le-ar merita; în zadar ar cere de la gândirea mea, cu suflul tăiat, înțelepciunea pe care nu o am, fermitatea pe care încă o mai caut. Mângâierile sale naive m-ar mâhni în loc să mă aline, sărutările sale ar fi niște plângeri, iar lacrimile de bucurie niște reproșuri fără răspuns. De fiecare dată când mi-ar zice: «Pleacă și eu te voi urma!», eu aș fi gata să-i cer iertare.

Iată de ce, o, Lelia, nu mă pot îndoi fără să comit un sacrilegiu, nu pot nega fără a huli, că Dumnezeu nu te-a creat pentru a-mi lumina calea, că nu te-a ales dintre îngerii săi preferați, ca să mă conduci la capătul înscris dinainte în hotărârile veșnice.

În mâinile tale îmi pun nu întreaga grijă pentru soarta mea, căci o ai pe a ta de împlinit și ar însemna, pentru forțele tale, o povară destul de grea; dar ceea ce îți cer, o, Lelia, este de a mă lăsa să-ți fiu supus, de a îndura ca viața mea să se modeleze după a ta, de a îngădui zilelor mele să se umple de muncă sau de odihnă, de mișcare sau de studiu, potrivit planurilor tale, care știu că nu vor fi niciodată capricii frivole.

La aceste umile rugăminți, pe care le-ai ghicit de mii de ori în privirile mele, mi-ai răspuns prin zeflema și decepție. De tine mi-am legat ultimele speranțe, la tine m-am refugiat. Dacă tu îmi lipsești, o, Lelia, ce se va întâmpla cu mine?"

V

„PROBABIL, STENIO, CĂ AM GREȘIT FAȚĂ DE TINE; dar nu această greșeală este cea pe care mi-o reproșezi și de ceea ce mă acuzi, nu sunt vinovată. Nu te-am înșelat, nu am vrut să mă joc cu tine; am avut, poate, câteva clipe de dispreț, câteva accese de mânie din pricini care nu au legătură cu tine; am fost pornită împotriva naturii omenești și nu împotriva ta, copil nevinovat.

Nu pentru că am vrut să te umilesc și cu atât mai puțin pentru că am vrut să te descurajez în viață, te-am aruncat în brațele Pulheriei. Nici măcar n-am încercat să-ți dau o lecție. Ce victorie aș putea eu simți câștigând, cu rațiunea mea rece, în fața candorii tale fără experiență? Suferi, năzuiești la realizarea fatală a viitorului tău; am vrut să te satisfac, să te dau pradă chinurilor unei așteptări nedesluite și unei nerăbdări neștiutoare. Acum este vina mea dacă, în imaginația ta bogată și fecundă, le-ai atribuit acestor lucruri mai multă valoare decât au de fapt? Este vina mea dacă sufletul tău, ca și al meu, ca și al tuturor oamenilor, posedă facultăți imense pentru dorință și dacă simțurile tale sunt mărginite pentru bucurie? Eu sunt responsabilă de neputința jalnică a iubirii fizice de a domoli și de a lecui ardoarea mocnită și fantasmatică a viselor tale?

Nu pot nici să te urăsc, nici să te disprețuiesc pentru că ai îndurat, la picioarele mele, delirul simțurilor. Nu stătea în puterea sufletului tău să părăsească învelișul grosolan în care Dumnezeu l-a surghiunit. Și erai prea tânăr, prea neștiutor pentru a deosebi adevăratele nevoi ale acestui suflet poetic și sfânt de năzuințele înșelătoare ale cărnii. Ai luat drept nevoie a inimii ceea ce nu era decât o febră a creierului. Ai confundat plăcerea cu fericirea. Cu toții facem la fel înainte de a cunoaște viața, înainte de a ști că nu-i este dat omului să atingă una prin cealaltă.

Această lecție nu eu, ci destinul ți-o dă. In ceea ce mă privește, cum inima mea maternă era încântată de dragostea ta, a trebuit să-mi refuz umilitoarea bunăvoință de a ți-o oferi și, dacă în brațele unei femei trebuia să întâlnești cea dintâi decepție, am avut dreptul să te trimit în brațele unei femei a cărei profesiune de credință este aceea de a consimți și de a da

În vileag înșelăciunea.

Nu am căutat să-ți fac fruntea să roșească și ai dreptate să spui că plăcerea nu ți-a întinat-o. Te iubesc, te respect și astăzi tot atât ca și ieri. Nu văd nimic schimbat la tine, în afară de faptul că ai învățat și ai suferit. Te plâng și tandrețea mea sporește. Eu aș fi fost cea umilită și doborâtă dacă ți-aș fi slujit, ca Pulheria, drept făclie pentru a coborî în aceste prăpăstii ale neantului și singurătății. Mărturisesc că un asemenea rol n-ar fi fost pe placul orgoliului meu; dar a fost vina ta, n-ar fi trebuit să mă adori ca pe o divinitate, ca să-mi ceri, după aceea, să fiu sclava și Sulamita ta.

Nu mi-am dorit să te îmbătrânesc și să te transform. Nu m-am hotărât, așa cum crezi tu, să-ți insuflu disprețul pentru desfătățile voluptății. Aș fi vrut, dimpotrivă, să le fi găsit mai ademenitoare, să-ți fi îmbătat pentru vreo câteva zile simțurile și să-ți fi destins spiritul. Ai fi revenit apoi la mine mai calm și mai capabil să apreciezi farmecul pur al unei afecțiuni caste. În schimb, tu te-ai încăpățânat să mă cauți în brațele alteia; ai încercat, nechibzuit și vinovat copil, s-o profanezi cu gândul pe aceea care era sacră pentru tine; dar, din fericire, Dumnezeu i-a refuzat dorinței proprietatea de a se sătura fără hrană. A așezat obiectele tale de cult dincolo de puterea de a le ajunge, de teamă că, după ce le-ai fi atins și le-ai fi privit, le-ai fi aruncat cu dispreț. Sângele lui Hristos este închis în vase sfințite și ascuns în spatele zidurilor de aur ale Tabernaculului; dacă privirea mulțimii ar fi putut răzbate până la el, mulțimea ar fi învățat repede să se îndoiască și să conteste. De aceea, între suflet și țintele nedeslușite ale așteptării sale, Dumnezeu a așezat niște obstacole nevăzute, dar de netrecut, astfel ca focul sfintelor dorințe să nu se stingă în suflet prin cercetare și posesie.

Aceasta era misiunea mea pe lângă tine și mi-am îndeplinit-o. Mai experimentată, mai greu încercată decât tine, mai aproape de cer, pentru că eram mai desprinsă de pământ, trebuia să luminez înaintea ta la fel ca steaua care i-a călăuzit pe Magi la picioarele împăratului noroadelor. Steaua nu era Dumnezeu, nu era nici măcar un înger, era o făclie aprinsă de suflul Atotputernicului pentru a lumina calea pelerinilor. Dacă pelerinii ar fi putut porunci stelei, încetinindu-i mersul sau grăbind-o, atrăgând-o spre ei și așezând-o din nou, după plac, în eter, astrul ar fi pălit în atmosfera lor, s-ar fi stins la vântul răsuflării lor, iar ei ar fi rămas orbecând prin beznă, în mijlocul văilor necunoscute, la malul fluviilor cărora nu le cunoșteau numele.

Te scot din fire când îți vorbesc astfel, pentru că te tratez, cum spui tu, ca pe un copil. De ce anume te plângi, Stenio, și de ce te simți umilit că ești mai tânăr și mai fericit decât mine? Ți-am făcut eu vreodată vreun reproș că nu ai depășit viteza timpului și că nu te-ai călit în ostenele, când copilăria ta, până acum, a dormitat pe flori? Vai, copile, crezi că eu sunt mândră de suferințele mele? Crezi că eu am ieșit din gheara lor nepătată și neîntinată? Victima pe jumătate zdrobită, smulsă din grozăviile torturii, își plimbă ea oare peste mulțime o privire îndrăzneată și zadarnică? Nu i-au scăpat și ei răcnete sau blasfemii sub fierul călăilor? Dacă nu și-a trădat credința și nu l-a renegat pe Dumnezeu, nu s-a întâmplat oare pentru că i s-au lăsat câteva răgazuri, când au văzut că-și pierdea forța fizică și conștiința durerii? Oh, de câte ori, în agonia inimii, nu am căzut la pământ, fără vlagă, istovită și strigând, ca ultim blestem: «Dumnezeule răzbunător, contenește-ți loviturile; este durere pierdută, căci nu le mai simt!»

Copil supus, pe care Dumnezeu nu l-a pedepsit încă și căruia îi plac rugăciunile ca o tămâie pură, nu pizmui ardoarea și lacrimile penitentului care-și izbește fruntea de treptele templului. Dumnezeu îi va îngădui, probabil, să cunoască din comorile milostivirii sale, dar încercările lui tot n-o să ia sfârșit. Înainte de a avea un tron printre puterile cerești, va trebui să se mai târască, încă o vreme, pe un pământ al ispășirii și al pedepsei, unde moartea veșnică îl va surprinde, probabil, într-o zi în care va fi fără de zel, cuprins de îndoială.

Dreptate neînduplecată, echitate suverană! Scutește-i de trudă pe cei tineri, ferește de vânt plantele firave! Fă-i viața dulce și liniștită lui Stenio, căci Stenio nu are nici un păcat de

ispășit.

Ți-am vorbit cândva pe o altă limbă, o, tânărul meu poet! Am încercat să-ți fac mai suplă înțelepciunea ta rigidă. Ți-am arătat meritele lui Trenmor. Te-am învățat să respecti marile nefericiri și marile voințe. Dar nu ți-am spus că vei merita iubirea mea dacă te vei arunca între aceleași recife. Rămâi pur, rămâi liniștit cât mai multă vreme, ți-am spus eu, și eu te voi iubi altfel decât pe Trenmor. Și te voi iubi, probabil, mai mult. Trenmor va fi fratele meu, iar tu fiul meu. El va fi sprijinul meu, cum eu voi fi al tău, și toți trei, ajutați unul de altul, uniți într-o sfântă dragoste, vom ajunge la adevăr, la înțelepciune, ba poate chiar la odihnă.

Nu mi-am ținut aceste făgăduieli? N-am păstrat respectul pentru Trenmor și tandrețea pentru tine? Ți-am retras mâna care te sprijinea? Cum de se întâmplă că, la fiecare pas, tu rămâi în urmă, speriat și istovit, murmurând împotriva călăuzei pe care tu ți-ai ales-o? De ce uimirea și teama te-au făcut să slăbești strânsoarea, în vreme ce, prinzându-te de noi, ai fi putut trece nevătămat printre primejdii? Iată-te acum supărat pentru că, cedând unor dorințe de copil, eu le-am dat ceva în schimb pentru a le potoli? Așadar ce profanare am comis încredințându-te mângâierilor unei femei frumoase și tinere care, luându-te, ți s-a dăruit fără să te umilească, fără să se târguiască? Pulheria nu este o curtezană vulgară. Pasiunile sale nu sunt prefăcute, sufletul său nu este mizerabil. Ea nu-și face prea multe griji în privința angajamentelor imaginare ale unei iubiri durabile. Ea nu adoră decât un dumnezeu și nu-i aduce ofrande decât lui. Acest dumnezeu este plăcerea. Dar a știut să o îmbrace în poezie, într-o castitate cinică și curajoasă. Simțurile tale invocau plăcerea pe care ea ți-a dăruit-o și pe care simțurile mele ți-ar fi refuzat-o. Atunci, de ce s-o disprețuiești pe Pulheria, pentru că te-a satisfăcut? De ce s-o blestemi pe Lelia, pentru că a căutat în afara ei însăși ceea ce tu îi cereai și ea nu avea?

Pe măsură ce continuu să trăiesc, nu mă pot opri să nu recunosc că ideile adoptate de cei tineri despre exclusivitatea ardorii dragostei, despre posesia absolută pe care aceasta o reclamă, despre drepturile eterne pe care ea le revendică sunt false ori cel puțin funeste. Dacă toate teoriile ar trebui admise, pe aceea despre fidelitatea conjugală eu aș acorda-o sufletelor deosebite. Majoritatea are alte nevoi, deci alte puteri. Celor dintâi le trebuie libertatea reciprocă, toleranța mutuală, renunțarea la orice egoism invidios. Celorlalți le trebuie înflăcăări mistice, focuri multă vreme mocnite în tăcere, o rețineră îndelungată și voluptuoasă. În sfârșit, altora le trebuie pacea îngerilor, castitatea fraternă și o virginitate veșnică. Toate sufletele seamănă între ele? Toți oamenii au aceleași însușiri? Oare nu sunt născuți unii pentru austeritate și credință religioasă, alții pentru deliciile voluptății, unii pentru truda și lupta pasiunii și, în fine, alții pentru reveriile nedeslușite ale poeziei? Nimic nu este mai întâmplător decât simțul iubirii adevărate. Toate iubirile sunt adevărate, fie că sunt năvalnice sau liniștite, senzuale sau ascetice, durabile sau trecătoare, fie că duc oamenii la sinucidere sau la plăcere. Iubirile minții îi conduc spre acțiuni tot atât de mărețe ca și iubirile inimii. Acestea vor avea tot atâta violență și autoritate, dacă nu și tot atâta trăinicie. Iubirea simțurilor poate fi înnobilită și sanctificată de luptă și de sacrificiu. Câte călugărițe fecioare au ascultat, fără voia lor, impulsul naturii, sărutându-i tălpile lui Hristos, udând cu lacrimi fierbinți mâinile de marmură ale soțului lor din ceruri? Crede-mă, Stenio, această zeificare a egoismului care posedă și păstrează, această lege a căsătoriei morale în iubire este la fel de nesăbuită, la fel de neputincioasă de a ține în frâu voințele, la fel de derizorie în ochii lui Dumnezeu, precum este, acum, aceea a căsătoriei sociale în ochii oamenilor.

Tu ai confundat două lucruri total distincte: iubirea simțurilor și iubirea sufletească. Pe aceasta din urmă o pot insufla și o pot împărtăși, dar cealaltă nu este făcută pentru mine sau, mai degrabă, eu nu sunt făcută să o simt, căci departe de a o disprețui, nu am decât compasiune orgolioasă pentru făpturile cu o constituție sărăcită, pentru facultățile deformate care abundă în zilele noastre și al căror trist exemplu sunt și eu. Însă așa cum sunt, oricare ar fi nemulțumirea cu care îmi accept soarta, trebuie să mă supun acesteia și să scot de pe urma

infirmiei mele condiții cea mai bună parte cu putință. Trebuie să încetez să lupt împotriva neputinței mele și să-mi scurtez ambițiile, ca să le pun în armonie cu forțele mele.

Este foarte adevărat că sufăr, că o îngrozitoare disperare ar fi, inevitabil, partea mea de moștenire dacă nu aș da înapoi și nu aș ceda teren, zi de zi, în fața necesității. Izolarea inimii mele mă urmărește și în sânul celor mai pure intimități. Nu voi putea ajunge niciodată la acele efuziuni fără rezerve, la acea contopire a sufletelor, fericire la care am visat odinioară, dar căreia nu i-am putut zări decât umbra! Însă îmi dau bine seama că nu mă pot salva decât prin resemnare, că noi greșeli, noi încercări mi-ar agrava răul și mi l-ar face incurabil.

Să ai capacitatea de a iubi în dubla sa manifestare, să fii capabil să resimți puternic bucuriile sufletului și pe acelea ale simțurilor, știi tu, Stenio, că nu le este dat prea multor oameni? Dacă tu ești înzestrat cu această bogăție în alcătuire, nu-i un motiv să te revolți fiindcă nu îți înțelegi niciodată o făptură aidoma ție pe această lume. Declar cu umilință că nu sunt eu aceea. Dovadă îmi sunt suferințele legate de trista mea existență, care mă scutesc de reproș, de ironie și de dispreț.

Poate că n-ar trebui să mă plâng de partea hărăzită mie. Mulți mi-au spus că Dumnezeu m-a răsfățat dăruindu-mi inteligență. Dar gândirea, am simțit-o adesea, este o putere periculoasă pentru cel care se slujește de ea, o armă care rănește mâna ce-o ridică, un far strălucitor, dar înșelător, care ne rătăcește, conducându-ne din prăpastie în prăpastie. Adesea am blestemat acest izvor de amarăciune, adesea i-am cerut lui Dumnezeu să mă facă asemenea animalelor pădurii. Dar, în zbuciumul iscat de suferința mea, rosteam o dorință pe care n-aș fi vrut s-o văd îndeplinită. Aș fi consimțit să iau înfățișarea fluturilor de noapte și să mă cufund în locuri singuratic, necunoscute de om, să am aripile pescărușilor și să străbat mările, purtată de furtuni, dar cu condiția ca gândirea umană să supraviețuiască în mine, ca să pot contempla frumusețile deșertului, splendoarea norilor și nesfârșirea valurilor. Nu înțeleg avantajele vigoriei musculare, ale agilității fizice, ale dezvoltării extraordinare și minunate a unora dintre simțuri, ca vederea la păsări sau voluptatea la tigri, fără puterea minții care să le aprecieze valoarea, fără puterile sufletului de a-i mulțumi lui Dumnezeu. Nici măcar astăzi, cu toate că sunt sătulă în urma abuzului acestor puteri și chinată de neliniști fără sens, nu aspir cu bună-credință la posesiunea izolată a facultăților trupesti. Aș refuza, probabil, viața nepăsătoare și nebunească a surorii mele, căci și gândirea are bețiile sale, extazele sale, voluptățile sale divine, în care un ceas cântărește cât o întreagă tinerețe, cât o viață întreagă.

Iar dacă amenințarea ta s-ar realiza, Stenio, dacă focul cerului s-ar stinge în mine și m-ar lăsa pradă dezordinii simțurilor, dacă, transformată de urgia lui Dumnezeu până într-acolo încât să-mi pierd stăpânirea asupra voinței, m-aș arunca fremătând și palidă de rușine în brațele acestor bărbați pe care inima mea nu i-ar iubi, dar pe care simțurile mele i-ar pofti... Oh! atunci, dacă ar fi așa, poți sta liniștit, n-ai avea de roșit prea multă vreme pentru faptul că ai iubit-o pe Lelia. Când forța morală ne scapă, când nevoia brutală ne domină, când stima față de noi înșine încetează de a mai vorbi în noi și când suntem gata să ne rostogolim în prăpastia infamiei, aceasta înseamnă că Dumnezeu ne-a abandonat și atunci și noi, la rândul nostru, putem să-l părăsim pe Dumnezeu. Înseamnă că suntem eliberați de legea iubirii și a recunoștinței, care-l făcea pe fiecare dintre noi părtaș la ordinea veșnică, infinită, că nu mai facem parte din creație, că tulburăm armonia universală, pentru că un om abrutizat nu mai aparține nici unei specii și trebuie suprimat sau, cel puțin, pus deoparte. Dacă societatea este silită să-l suporte, ea îl insultă, îl zdrobește sub disprețul ei, iar disprețul oamenilor este groaznic când este meritat, când în spatele neînduplecatei sale justiții nu mai există vreă portită de scăpare deschisă, pentru a merge să invoci dreptatea pașnică, indulgența părintească a lui Dumnezeu. Există un singur refugiu din fața oamenilor, sinuciderea; există un singur refugiu din fața lui Dumnezeu, neantul.

Așadar, nu încerca să mă schimbi — nu stă în puterea mea, iar a ta ar da greș în mod jalnic

În această tentativă. Dacă sunt singura femeie pe care o poți iubi, rămâi, copilul meu, rămâi lângă mine, primesc. Voi fi prietena ta. Nu-ți voi lipsi niciodată dacă n-o să mă silești să mă îndepărtez, de teamă că ești dăunător. Cum vezi, Stenio, soarta ta este în mâinile tale. Mulțumește-te cu tandrețea mea purificată, cu îmbrățișările mele platonice. Am încercat să te iubesc ca o amantă, ca o femeie... Dar, cum așa? Rolul de femeie se mărginește la pornirile violente ale iubirii? Au dreptate bărbații când o acuză pe aceea care nu răspunde cum vor ei la impulsul lor de a încălca atributele sexului ei? Nu pun nici un preț pe abnegațiile mintale ale surorilor, pe sublimele jertfe ale mamelor? Oh, dacă aș fi avut un frate mai mic, l-aș fi călăuzit în viață, m-aș fi străduit să-l cruț de dureri, să-l feresc de primejdii! Dacă aș fi avut copii, i-aș fi hrănit la sânul meu, i-aș fi purtat în brațele mele, în sufletul meu; pentru ei m-aș fi supus, fără efort, tuturor necazurilor vieții — o simt bine, aș fi fost o mamă curajoasă, pătimașă, neobosită. Fii, așadar, fratele și fiul meu, iar gândul la un anumit himen să ți se pară incestuos și fantezist. Să-l alungi cum alungăm visele monstruoase care ne chinuie noaptea și pe care le înlăturăm fără efort și fără regret, la deșteptare. Dacă tinerețea ta este însetată de plăceri îngăduite, lasă-mă să te luminez asupra pericolelor de care trebuie să te păzești. Lasă-l pe Trenmor să te călăuzească pe căile dificile, pe care totuși se poate merge, când porți în tine un suflet tare și o inimă nobilă. Suntem născuți pentru a-ți servi drept reazem și drept sfetnici, fiindcă ne-am născut înaintea ta. Viața ta începe și a noastră se încheie. Noi nu putem, așadar, să-ți împărtășim pasiunile, dar ți le putem dirija. Trăiește pentru tine, dar vino la noi când suferi, ca să-ți tămăduim rănilor pe care ți le vor face lanțurile vieții.

Astfel, vom putea fi fericiți toți trei. Primește acest contract de dragoste și castitate. Pune-ți cu încredere mâna în mâinile noastre. Sprijină-te în pace de umerii noștri, gata să te susțină. Dar nu-ți face iluzii, nu mai spera că o să mă întinerești până într-atât încât să mă lași fără discernământ și fără rațiune. Nu rupe legătura care reprezintă forța ta, nu răsturna sprijinul pe care îl invoci. Numește, dacă vrei, cu numele de dragoste, afecțiunea pe care o avem noi unul pentru celălalt, dar aceasta să fie dragostea care se cunoaște în lăcașul îngerilor, acolo unde numai sufletele ard de focul sfințelor dorințe".

VI

„EI BINE, FII BLESTEMATA! Pentru că eu sunt blestemat și pentru că tu, cu răsuflarea ta înghețată, mi-ai curmat tinerețea în floare. Ai dreptate și te înțeleg foarte bine, doamnă; recunoști că am nevoie de tine, dar declari că tu nu ai nevoie de mine. De ce m-aș putea plânge? Nu știi prea bine că acest lucru este fără de replică? Îți convine mai mult să rămâi în pacea în care pretinzi că te afli, decât să cobori să împărtășești ardoarea mea, chinurile mele, furtunile mele. Ai, într-adevăr, multă înțelepciune și logică și, departe de a te contrazice, eu tac și te admir.

Însă pot să te urăsc, Lelia, căci acesta este un drept pe care mi l-ai dat chiar tu și pe care pretind să-l folosesc din plin. Mi-ai făcut destul de mult rău, ca să-ți consacru o veșnică și profundă dușmănie; căci fără a greși cu nimic palpabil față de mine, ai găsit mijlocul să-mi fii fatală și să-mi interzici dreptul de a mă plânge. Răceala ta te-a așezat, față de mine, într-o poziție de neatacat, în vreme ce tinerețea și exaltarea mea m-au lăsat fără apărare în fața ta. N-ai socotit de cuviință să ai milă de mine, este simplu, de ce ar fi altfel? Ce simpatie poate să existe între noi? Prin ce fapte, prin ce mărețe acțiuni, prin ce superioritate ți-am meritat-o? Nu-mi datorai nimic și mi-ai acordat această facilă compasiune, aceeași care ne face să întoarcem capul în timp ce trecem pe lângă un om sângerând și rănit. Nu însemna aceasta deja foarte mult? Nu era, cel puțin, destul ca să-mi dovedești sensibilitatea ta?

Oh, da! Ești o soră bună, o mamă iubitoare, Lelia! Mă arunci în brațele curtezanelor cu un admirabil dezinteres, îmi frângi speranțele, îmi spulberi iluziile cu o asprime într-adevăr maies-

tuoasă; mă înștiințezi că nu există nici o fericire pură, nici o plăcere castă pe lume și, ca să mi-o dovedești, mă dai la o parte de la sânul tău, care mi se părea că mă primește și că-mi făgăduiește fericirile cerești, ca să mă trimiți să dorm pe un sân încă păstrând căldura sărutărilor unui oraș întreg. Dumnezeu a fost înțelept, Lelia, că nu ți-a dăruit un copil, dar a fost nedrept față de mine, dându-mi o mamă ca tine! Îți mulțumesc, Lelia. Dar lecția este destul de dură și nu-mi mai trebuie încă una pentru a ajunge la înțelepciune. Iată-mă lămurit, iată-mă deziluzionat în privința tuturor lucrurilor. Iată-mă bătrân și plin de experiență. În cer vor fi toate bucuriile, toate iubirile. La timpul convenit. Dar, în așteptare, să acceptăm viața cu toate necesitățile sale, tinerețea neliniștită și febrilă, dorința năvalnică și bolnăvicioasă, nevoia brutală, viciul obraznic, tihnit, filozofic. Să ne împărțim ființa în două părți: una pentru religie, pentru prietenie, pentru poezie și pentru înțelepciune; cealaltă pentru dezmăț și murdărie. Să ieșim din templu, hai să uităm de Dumnezeu pe patul Messalinei. Să ne parfumăm frunțile și să ne bălăcim în noroi. Să năzuim, în aceeași zi, la neprihănirea îngerilor și la trivialitatea animalelor. Dar eu, doamnă, o pricep mai bine decât tine și merg mai departe — adopt toate consecințele preceptelor tale. Incapabil să-mi împart viața astfel între cer și infern, prea mediocru, prea incomplet ca să trec de la rugăciune la orgie, de la lumină la întuneric, renunț la bucuriile pure, la extazele divine, mă abandonez capriciului simțurilor mele și înfocărilor sângelui meu învăpăiat. Trăiască Zinzolina și cele care îi seamănă! Trăiască plăcerile ușoare, bețiile pe care nu-i nevoie să le cucerești nici prin studiu, nici prin meditație, nici prin rugăciune! Da, într-adevăr, ce altceva ar fi o nebunie mai mare, decât să disprețuiești însușirile trupesti? Nu am gustat eu, în brațele surorii tale, o fericire la fel de reală ca și când aș fi fost într-ale tale? Mi-am recunoscut eu greșeala? M-am îndoit eu măcar o clipă? Pe ceruri, nu! Nimic nu m-a reținut pe marginea prăpastiei, înainte de cădere; nici un presentiment nu m-a avertizat de perfidul schimb pe care l-ai făcut, răsând sub ochii mei orbiți. Aburii grosolani ai unei bucurii nebune m-au îmbătat tot atât cât suavele parfumuri ale amantei mele. Am simțit mirosul unei femei și, în brutala mea ardoare, n-am mai deosebit-o pe Pulheria de Lelia! Eram răvășit, eram beat, am crezut că strâng la piept visul nopților mele fierbinți și, departe de a fi înghețat de contactul cu o femeie necunoscută, m-am adăpat din iubire; am binecuvântat cerul, am acceptat cea mai demnă de dispreț substituție cu entuziasm, cu suspine; am posedat-o pe Lelia în sufletul meu și gura mea a mușcat-o pe Pulheria, fără neîncredere, fără dezgust, fără bănuială.

Bravo, doamnă! Ai reușit, m-ai convins. Plăcerea simțurilor poate exista aparte de toate plăcerile inimii, de toate satisfacțiile spiritului. După părerea ta, sufletul poate trăi fără ajutorul simțurilor. Aceasta pentru că tu ești o ființă eterică și sublimă. Inșă eu sunt un muritor de rând, o brută nenorocită. Nu pot rămâne lângă o femeie iubită, să-i ating mâna, să-i respir răsuflarea, să-i primesc sărutările pe frunte, fără ca pieptul să mi se umple, fără ca privirea să mi se înceteșeze, fără ca mintea să mi se tulbure și să cedeze. Așadar, trebuie să scap de aceste primejdii, să mă sustrag acestor suferințe. Trebuie, de asemenea, să mă feresc de disprețul celei pe care o iubesc cu o dragoste atât de nedemnă și revoltătoare. Adio, doamnă, te părăsesc pentru totdeauna. N-o să mai roșești că ai insuflat înflăcăările de care am fost eu mistuit la picioarele tale.

Inșă cum sufletul meu nu este pervertit, cum nu pot duce, în brațele infamelor desfrânate pe care mi le dai drept amante, o inimă plină de o iubire sfântă, cum nu pot împăca amintirea voluptăților cerești cu senzația voluptăților pământești, vreau, de acum înainte, să-mi înăbuș imaginația, să mă lepăd de suflet, să-mi închid pieptul pentru nobilele dorințe. Vreau să cobor la nivelul vieții pe care tu mi-ai netezit-o și să trăiesc realități, cum până aici am trăit ficțiuni. Acum sunt bărbat, nu-i așa? Am cunoștință de bine și de rău. Pot merge singur. Nu mai am nimic de învățat. Rămâi în pacea ta, eu mi-am pierdut-o pe a mea.

Vai! Așadar, este adevărat? Eram doar un nechibzuit copilăros, un jalnic nebun când

credeam în făgăduințele cerului, când îmi închipuiam că omul era la fel de bine alcătuit ca ierburile de pe câmp, că existența sa se putea dubla, completa, contopi cu o altă existență și să se absoarbă reciproc în îmbrățișări de un entuziasm sfânt! Am crezut-o! Știam că aceste taine se îndeplineau la căldura soarelui, sub ochiul lui Dumnezeu, în potirul florilor! Și îmi spuneam: «Iubirea bărbatului neprihănit pentru femeia neprihănită este la fel de suavă, la fel de legitimă, la fel de arzătoare ca acestea». Nu îmi mai aminteam de legile, de obiceiurile și moravurile care denaturau această utilizare a însușirilor omenești și distrugeau ordinea universului. Insensibil la ambițiile care îi chinuie pe oameni, mă refugiam în iubire, fără să mă gândesc că societatea trecuse și ea pe acolo și că sufletelor arzătoare nu le mai rămânea altă soluție decât să se epuizeze și să se stingă din dispreț față de ele însele, în sânul bucuriilor prefăcute și al plăcerilor aride.

Dar a cui este vina? Nu este a lui Dumnezeu, întâi de toate? Nu mi s-a întâmplat niciodată să ajung să-l acuz pe Dumnezeu și tu, Lelia, ești cea care m-ai învățat să mă înspăimânt de opreliștile sale, să-i reproșez principiile severe. Iată că astăzi, această superstiție încrezătoare care îmi luase ochii se risipește. Acest nor de aur care-mi ascundea divinitatea se împrăștie. Coborât în străfundurile ființei mele, mi-am aflat slăbiciunea, am roșit de prostia mea, am plâns de furie văzând puterea trupului și neputința acestui suflet de care eram atât de mândru, căruia îi socoteam imperiul atât de sigur. Iată că știu cine sunt și că îl întreb pe Stăpânul meu de ce m-a făcut astfel, de ce această inteligență avidă, de ce această imaginație orgolioasă și delicată sunt la bunul plac al celor mai primitive dorințe; de ce simțurile pot să-i impună gândirii tăcerea, să înăbușe instinctul inimii și discernământul spiritului.

O, rușine! Rușine și durere! Credeam că sărutările acestei femei mă vor lăsa la fel de rece ca marmura. Credeam că inima mea se va revolta dezgustată când m-aș fi apropiat de ea și, când colo, eu am fost fericit lângă ea, iar sufletul meu s-a revărsat posedând acest trup și acest suflet!

Eu sunt cel demn de dispreț și Dumnezeu este cel pe care îl urăsc, ca și pe tine, farul și steaua mea, tu care m-ai făcut să cunosc groaza acestor prăpăstii, nu pentru a mă feri, ci pentru a mă azvârli în ele; tu, Lelia, care mi-ai fi putut închide ochii, scutindu-mă de aceste adevăruri oribile, și mi-ai fi putut da o plăcere de care n-aș fi roșit niciodată, o fericire pe care n-aș fi blestemat-o și n-aș fi detestat-o! Da, te urăsc, ești dușmanul meu, ești blestemul meu, ești unealta pierzaniei mele! Ai fi putut, cel puțin, să-mi prelungești greșeala și să mă oprești, pentru încă vreo câteva zile, la porțile veșnicei dureri, dar n-ai vrut! Și m-ai împins în viciu fără să binevoiești să-mi dai de veste, fără să strigi, la intrare: «Lăsați speranța la porțile infernului, voi care vreți să intrați, înfruntând grozăviile!».* Am văzut totul, am

* În *Divina Comedie*, Dante așază aceste cuvinte ca inscripție la porțile Infernului.

înfruntat totul. Sunt la fel de învățat, la fel de înțelept, la fel de nefericit ca și tine. Nu mai am nevoie de călăuză. Știu de care lucruri bune mă pot folosi, la care ambiții trebuie să renunț; știu ce resurse pot învinge plictiseala, care ție îți macină viața. Le voi folosi, pentru că trebuie. Adio, așadar! M-ai instruit bine, m-ai luminat bine; îți datorez știința mea; fii blestemată, Lelia!"

PARTEA A CINCEA

VIL Vinul

ÎNTR-O DIMINEAȚĂ, FU VĂZUT UN STRĂIN oprindu-se la porțile orașului. Venise pe jos, prin văile înierbate, iar încălțările sale erau încă umede de rouă. Mergea singur, fără altă armă decât un baston alb și, privindu-i îmbrăcămintea sobră, fruntea gravă și mersul liniștit, l-ai fi cinstit ca pe un apostol din vremurile de demult. Deși nu avea nici lavalieră, nici tonsură, cel dintâi burghez căruia el i se adresă îl luă drept preot, din pricina hainei sale negre și a pletelor lungi. Însă venerabilul om se trase înapoi uluit când străinul, pe un ton calm și modest, întrebă în ce cartier al orașului era situat palatul *signorei* Zinzolina.

— Înălțimea Voastră apostolică vrea să-și rădă de preacredinciosul său servitor, răspunse orășeanul înăbușindu-și o exclamație de voioșie malițioasă. Excelența Voastră canonică se înșală, cu siguranță, asupra numelui... Zinzolina... *signora Cortegiana*...

Tonul cu care străinul își repetă întrebarea fu atât de categoric, atât de ferm, atât de glacial, încât toți glumeții deja strânși în jurul lui se priviră parcă întrebându-se cine era acest om, a cărui voce și gesturi impuneau teama.

Ii fu dat un îndrumător străinului care, fără a-și lua nici un răgaz, porni imediat către locuința curtezanei.

Observându-i încălțăminte prăfuită, bastonul și pălăria de călătorie cu boruri largi, lacheii palatului îi întoarseră spatele și nu catadicsiră să-i asculte întrebările.

Atunci omul se despărți de cel care îl condusesese până acolo și intră în palat, ridicându-și bastonul, cu un aer impasibil, în fața tuturor celor care încercară să-l oprească. Un paj micuț intră speriat de moarte în salonul în care Zinzolina stătea la masă cu oaspeții săi.

— Un *abbatone*, un *abbataccio**, zise acesta, tocmai a intrat cu forța în palat, lovind cu bastonul lui cu vârf de fier în servitorii *signorei*, în porțelanurile japoneze, în statuile de alabastru, în plăcile de mozaic, făcând îngrozitoare stricăciuni și proferând cumplite blesteme.

Neîntârziat, toți oaspeții se ridicară (mai puțin unul, care dormea) și voră să dea fuga înaintea abatelui, pentru a-l goni. Însă Zinzolina, în loc să le împărtășească indignarea, se lăsă pe spate, în jilțul ei, izbucnind în râs. Apoi se ridică și ea, dar pentru a le cere celorlalți să tacă și să se așeze înapoi, la masă.

— Loc, faceți loc abatelui! zise ea. Îmi plac preoții intoleranți și mânioși, sunt cei mai condamnabili. Să fie introdus *signor abbate*, să i se deschidă ușa cu două canaturi și să se aducă vin de Cipru.

Pajul îi dădu ascultare și, când ușa se deschise, se văzu venind din fundul galeriei silueta solemnă și maiestuoasă a lui Trenmor. Însă singurul oaspete care l-ar fi putut recunoaște și l-ar fi putut prezenta dormea atât de adânc, încât toate aceste explozii de uimire, de mânie și de veselie nu-l făcuseră nici măcar să tresară.

Văzându-l mai de aproape pe așa-zisul ecleziast, veselii tovarăși ai Zinzolinei își dădură seama că veșmintele străinului nu erau ale unui preot; dar curtezana, stăruind în această greșeală, ieșindu-i în întâmpinare și făcându-se la fel de frumoasă și de blândă ca o madonă, îi spuse:

— *Vieni, signor vescovo, o arcivescovo, o cardinale, ossia papa*** Fii binevenit și dă-mi un sărut!

* Peiorative de la abate (în limba italiană, în original); literal: un abățoi, un abățel.

**Vino, domnule episcop, sau arhiepiscop, sau cardinal, sau fie chiar și papă! (în limba italiană, în original).

Trenmor îi dădu un sărut curtezanei, dar cu un aer atât de indiferent și cu buze atât de reci, încât ea se dădu trei pași îndărăt strigând, pe jumătate mânioasă, pe jumătate înspăimântată:

— Pe părul aurit al Fecioarei! Asta-i sărutul unei stafii!

Dar își reluă curând obrăznicia și, văzându-l pe Trenmor în timp ce-și plimba o privire întunecată de neliniște asupra oaspeților, ea îl trase către un jilț așezat lângă al său.

— Haide, frumosul meu abate, zise ea întinzându-i cupa de argint cizelat de Benvenuto și împodobită cu trandafiri, în maniera orgiilor voluptuoase ale Greciei, reîncălzește-ți buzele înțepenite cu acest *lacrima Christi*.*

Și se închină, cu un aer ipocrit, rostind numele Mântuitorului.

- Spune-mi ce te aduce la noi sau mai bine nu-mi spune, lasă-mă să ghicesc. Vrei să poruncesc să ți se dea un veșmânt de mătase și să ți se parfumeze părul? Ești cel mai frumos abate pe care l-am văzut vreodată! Dar de ce Milostivenia Ta își încruntă sprâncenele fără să-mi răspundă?
- Iți cer iertare, doamnă, răspuse Trenmor, dacă răspund necuviincios ospitalității dumitale. Deși am venit aici pe jos, ca un negustor ambulant, mă primești ca pe un prinț. Îmi plac firile logice și sănătoase, ca a dumitale, și te respect curtezană îndrăgostită de toți bărbații, la fel de mult ca pe o călugăriță de la o abație, îndrăgostită de toți sfinții. Însă nu am timp să mă ocup de dumneata, vizita mea are un alt scop, Pulheria...
- Pulheria! zise Zinzolina, tresărind. Cine ești dumneata de știi numele pe care mi l-ai dat mama? Din ce țară vii?...
- Vin din țara unde se află acum Lelia...
 - Bindecuvântat fie numele surorii mele! reluă curtezana cu un aer serios și plin de reculegere. Apoi adăugă pe un ton arogant: Cu toate că mi-a lăsat moștenire rămășițele pământești ale amantului său...
 - Ce spui, femeie? o întrerupse Trenmor cu spaimă. Ai dat gata deja atâta tinerețe și sevă? L-ai aruncat deja în brațele morții pe acel copil care nu trăise încă?

*Vin provenind din viile cultivate la poalele Vezuviului.

- Dacă despre Stenio vorbești, răspuse ea, poți sta liniștit, este încă în viață.
- Mai are vreo lună sau două de trăit, adăugă unul dintre oaspeți, aruncând o privire nepăsătoare și fără țintă spre sofa pe care dormea un om, cu fața cufundată în perne.

Ochii lui Trenmor urmară aceeași direcție. Văzu un bărbat de talia lui Stenio, dar mult mai firav, ale cărui membre zăceau într-o prăbușire sugerând mai puțin beția, cât febra. Părul său subțire și rar cădea în bucle răsfirate pe un umăr neted și alb ca de femeie, dar ale cărui contururi fără de rotunjimi trădau o virilitate maladivă și forțată.

- Așadar, acela de acolo este Stenio? întrebă Trenmor cu o voce gravă și profundă, fixându-l pe curtezană cu o privire care o făcu să pălească și să tremure, fără voie. Va veni, poate, o zi, Pulheria, când Dumnezeu îți va cere socoteală pentru cea mai curată și cea mai frumoasă dintre creațiile sale. Nu te temi, fie doar și la acest gând?
- Acum ce vină am eu dacă Stenio este deja vlăguit, când noi toți de aici, care ducem aceeași viață, suntem tineri și în putere? Crezi că nu mai are și alte amante în afară de mine? Crezi că nu se îmbată la masa mea? Și tu, Trenmor, căci știu cum vorbești și acum mi-am dat seama cine ești, nu ai cunoscut și tu delirul desfrâului și n-ai ieșit din brațele plăcerii cu forțe sporite și cu viitorul în față? De altfel, dacă vreo femeie este vinovată de pierzania lui, aceea este Lelia, care trebuia să-l păstreze pe acest tânăr poet pe lângă ea. Dumnezeu l-a hărăzit să iubească o singură femeie, cu sfințenie, să creeze

sonete pentru ea, să viseze, din străfundurile unei vieți singuratice și tihnite, furtunile destinilor mai active. Orgiile noastre, voluptățile noastre înflăcărate, serile noastre pătimeșe el trebuia să le privească de departe, în mirajul geniului său, și să le povestească în poemele sale, dar nu să ia parte la ele și nici să joace un rol. Invitându-l la plăcere, l-am sfătuit eu să părăsească orice altceva? I-am spus eu Leliei să-l izgonească și să-l părăsească? Nu știam eu bine că, în viața oamenilor ca el, beția simțurilor trebuia să fie doar un abandon și nu putea deveni o ocupație?

- **Ai dreptate, doamnă,** răspuse Trenmor cu voce scăzută, strângându-i mâna cu un aer trist. Lelia l-a dus la pierzanie pe acest tânăr.
- **Ai venit ca să-l cauți,** să-l smulgi din petrecerile noastre și să-l readuci la o viață de cugetare și odihnă? reluă Pulheria. Nici unul dintre noi nu-ți va sta în cale. Eu, care mai țin încă la el, ți-aș fi recunoscătoare dacă l-ai salva de el însuși, dacă i l-ai reda Leliei și lui Dumnezeu.
- **Are dreptate! strigară** toți tovarășii Pulheriei. Luați-l, luați-l! Prezența lui ne întristează. Nu este dintr-ai noștri, întotdeauna a fost singur printre noi și, împărtășind bucuriile noastre, părea să le disprețuiască. Hai, Stenio, trezește-te, aranjează-ți ținuta și părăsește-ne!

Dar Stenio, surd la vociferările lor, rămase nemișcat sub ploaia acestor cuvinte insultătoare, iar abrutizarea somnului îl punea într-o situație pentru care Trenmor se simți rușinat în locul lui.

— Binevoiască domniile voastre, zise el grav, să nu profite de starea acestui copil, căci, dacă rațiunea lui doarme, prietenul său veghează.

Cu acestea se apropie de el, ca să-l trezească.

— Bagă de seamă la ce faci! i se strigă. Trezirea lui Stenio e tragică, nimeni nu rămâne nepedepsit dacă-l atinge când doarme. Deunăzi și-a ucis un câine pe care îl iubea, pentru că, sărindu-i în poală, bietul animal i-a întrerupt un vis care-i plăcea. Ieri adormise cu coatele pe masă, iar Emerenciana a vrut să-i dea un sărut; el i-a zvârlit paharul în față, spărgându-l și făcându-i o rană a cărei urmă, cred eu, nu se va mai șterge niciodată. Când valeții nu-l trezesc la ora când a zis el, îi concediază; dar când îl trezesc, îi bate. Ia seama, pe cuvânt, are la el cuțitul de masă și-ar fi în stare să ți-l înfigă în piept.

„O, Dumnezeu meu! gândi Trenmor. Ce mult s-a schimbat! Somnul său era nevinovat ca al unui prunc și, când mâna unui prieten îl trezea, prima sa privire era un zâmbet, primul său cuvânt, o binecuvântare. Sărmanul Stenio! Ce suferințe ți-au acrit sufletul, ce osteneli ți-au șubrezit trupul, de te regăsesc în halul acesta? Așa nu doarme decât un jucător de noroc sau un ocnaș”.

Stând nemișcat în picioare, lângă sofa, cufundat în sumbre cugetări, Trenmor îl privea pe Stenio, a cărui respirație scurtă și visare convulsivă îi trădau frământările lăuntrice. Deodată, tânărul se trezi singur și sări în capul oaselor, dând un strigăt cu un glas răgușit și sălbatic. Apoi, văzând masa și invitații care îl priveau cu un aer de uimire și dispreț, se reșeză pe sofa și, încrucișându-și brațele, își plimbă asupra lor ochii năuci, cărora vinul și nesomnul le deformaseră conturul, rotunjindu-l.

- **Ei bine, Iacobe,** îi strigă în batjocură tânărul Marino, l-ai pus la pământ pe duhul lui Dumnezeu?
- **Mă luptam cu el,** răspuse Stenio, a cărui față luă, într-o clipă, o expresie de sarcasm dușmănos, mai ciudată încă decât aceea pe care i-o cunoștea Trenmor. Dar acum am de-a face cu un luptător mai grozav, căci iată-mă încolțit de duhul lui Marino.
- **Cel mai bun duh,** reluă Marino, este acela care îl ține pe om la nivelul situației sale.

Noi ne-am adunat aici pentru a ne lupta, cu paharul în mână, în prezență de spirit, în veselie continuă și în egalitatea caracterelor. Trandafirii care înconjoară cupa Zinzolinei au fost schimbați de trei ori de când ne aflăm aici, iar fruntea frumoasei noastre gazde n-a fost încă brăzdată de vreo cută de nemulțumire sau de plictiseală, căci buna dispoziție a mesenilor săi n-a scăzut nici un moment. Unul singur ar fi tulburat petrecerea, dacă n-ar fi fost stabilit că, trist sau vesel, bolnav sau sănătos, adormit sau treaz printre prietenii plăcerii, Stenio nu contează, căci soarele lui Stenio a apus încă din primul ceas.

- **Ce aveți să-i reproșați acestui copil?** zise Pulheria. Este bolnav și plâpând, a dormit toată noaptea în colțul acela...

— Toată noaptea? zise Stenio căscând. Nu este încă dimineață? Nădărduiam, văzând candelabrele aprinse, că am îngropat ziua. Cum așa? N-au trecut decât șase ore de când v-ați strâns și vă mirați că nu v-ați plictisit încă unii de alții? Într-adevăr, este uluitor, ținând cont de alegerea și combinația domniilor voastre. Eu unul aș putea s-o țin așa opt zile, dar cu condiția să dorm tot timpul.

— Și de ce nu te duci să dormi în altă parte? zise Zamarelli. Răposatul și minunatul prinț dei Bambucci, care a murit anul trecut, sătul de glorie și de ani, și care a fost cu siguranță cel mai mare băutor al generației sale, l-ar fi condamnat la apă veșnică sau cel puțin la galere pe nerecunoscătorul care ar fi dormit la masa lui. El susținea, pe bună dreptate, că un adevărat epicurian trebuie să-și refacă forțele printr-o viață bine ordonată și că era o nelegiuire la fel de mare să dormi în fața sticlelor ca și să bei singur și trist, într-un alcov. Cât dispreț ar fi avut omul acesta pentru tine, Stenio, dacă te-ar fi văzut căutând plăcerea în oboseală, făcând totul lipsit de măsură, stând treaz și compunând poeme când ceilalți dorm și căzând sleit de puteri lângă cupele pline și femeile cu picioarele goale!

Fie prefăcându-se, fie chiar simțindu-se epuizat, Stenio nu dădu semne că ar fi auzit vreun cuvânt din discursul lui Zamarelli; numai la ultimele cuvinte își ridică puțin capul, ceva mai liniștit, zicând:

- **Și ele unde sunt?**

- **S-au dus să-și schimbe toaletele, ca să ni se înfățișeze, dimineața, frumoase și reîntinerite,** răspuse Antonio. Vrei să-ți cedez locul, de cum se vor întoarce, pe lângă Torquata? A venit aici la cererea ta, însă pentru că, în loc să-i vorbești, tu ai dormit toată noaptea...
- **Puțin îmi pasă, ai făcut bine!** răspuse Stenio, aparent nesimțitor la toate aceste batjocuri. De altfel, nu mă mai interesează decât amanta lui Marino. Zinzolina, cheam-o aici!

— Dacă ai fi făcut o asemenea cerere înainte de miezul nopții, zise Marino, te-aș fi silit să-ți înghiți paharul, ciob cu ciob; dar este ora șase, iar amanta mea a petrecut tot acest timp aici. Așadar, acum ia-o, dacă vrea și ea.

Zinzolina se aplecă la urechea lui Stenio:

- **Prințesa Claudia, care este bolnavă de dragoste pentru tine, Stenio, va fi aici într-o jumătate de oră. Va intra, fără să fie văzută, în pavilionul din grădină. Te-am auzit, ieri, laudându-i discreția și frumusețea. Îți cunoșteam secretul și m-am gândit s-o fac fericită și să-l fac pe Stenio rivalul regilor.**
- **Buna mea Zinzolina!** zise Stenio cu simpatie. Apoi, reluându-și indolența: Este adevărat că am găsit-o frumoasă, dar asta s-a întâmplat ieri... Și apoi, nu trebuie să posezi ceea ce admiri, fiindcă o murdărești și nu-ți mai rămâne nimic de dorit.
- **Poți s-o iubești pe Claudia cum crezi de cuviință, reluă Zinzolina, să îngenunchezi înaintea ei, să-i săruți mâna, s-o compari cu îngerii și să pleci cu sufletul reumplut de această iubire ideală, care s-ar fi potrivit, odinioară, cu melancolia gândurilor tale.**

- Nu, nu-mi mai vorbi despre ea, răspunse Stenio cu nerăbdare. Spune-i că sunt bolnav sau că am murit. Simt că, în starea în care mă aflu, m-ar deplânge, iar eu i-aș zice că este destul de nerușinată ca să-și uite, astfel, rangul și onoarea și să se dăruiească unui holtei libertin. Pajule, ia punga mea și du-te să mi-o cauți pe țiganca aceea care îmi cânta ieri dimineață sub fereastră!
 - Cântă foarte frumos, răspunse pajul, cu un calm respectuos, dar domnia ta nu ai văzut-o...
 - Și ce-ți pasă? strigă Stenio furios.
 - Pentru că, Excelența Voastră, este îngrozitoare, zise pajul.
 - Cu atât mai bine! răspunse Stenio.
 - Neagră ca noaptea, zise pajul.
 - In cazul acesta, o vreau neîntârziat. Ascultă-mi porunca sau te zvârl pe fereastră! Pajul se supuse, dar abia ajunse la ușă, că Stenio îl chemă înapoi.
 - Nu, nu vreau femeii, zise el. Vreau aer, vreau lumina zilei. De ce stăm închiși astfel, în întuneric, când soarele e sus pe cer? Asta aduce a blestem.
 - Dormi încă sau nu mai vezi lumina lumânărilor? zise Antonio.
 - Să fie duse de aici și să se deschidă persienele, zise Stenio, a cărui față păli. De ce să ne lipsim de aerul curat, de cântecul păsărilor care se trezesc, de mireasma florilor care se întredeschid? Ce crimă am comis ca să pierdem, în plină zi, vederea cerului?
 - Iată că-și face apariția poetul, zise Marino ridicând din umeri. Nu știi că nu putem bea la lumina zilei, cel puțin dacă nu suntem nemți sau pedanți ridicoli? O masă fără lumânări este ca un bal fără femei. Și, de altfel, un petrecăreț care știe să trăiască trebuie să ignore trecerea orelor și să nu-și facă griji dacă este noapte sau zi pe stradă, dacă se culcă burghezii sau dacă se trezesc cardinalii.
 - Zinzolina, zise Stenio pe un ton insultător și disprețuitor, aerul care se respiră aici este infect. Vinul ăsta, fripturile astea, lichiorurile astea aburinde, toate seamănă cu o tavernă flamandă. Dă-mi aer sau îți răstorn candelabrele ori îți sparg geamurile de la ferestre!
 - Ba o să ieși tu de aici și-ai să te duci să-ți iei aerul de afară! strigară oaspeții, ridicându-se cu indignare.
 - Ei, nu vedeți că nu este în stare? zise Zinzolina, dând fuga către Stenio, care căzu leșinat pe sofa.
- Trenmor o ajută să-1 sprijine, iar ceilalți se reaşezară.
- Ce păcat, își ziceau ei, s-o vezi pe Zinzolina, cea mai zburdalnică dintre fete, îndrăgostită de acest poet ftizie și luând în serios toate mofturile lui!
- Vino-ți în fire, copilul meu, zicea Pulheria, respiră sărurile acestea, apleacă-te peste pervaz, nu simți aerul care-ți vine pe frunte și-ți flutură părul?
- Simt mâinile tale care mă încălzesc și mă enervează, răspunse Stenio, ia-le de pe fața mea! Trage-te mai înapoi, miroși a mosc, miroși prea tare a curtezană! Poruncește să mi se dea rom, simt că am poftă să mă îmbăt.
 - Stenio, ești smintit și crud, reluă Zinzolina, cu o mare blândețe. Iată-1 pe unul dintre cei mai buni prieteni ai tăi, care de o oră stă lângă tine, nu-l recunoști
 - Minunatul meu prieten, zise Stenio, binevoiește să te apleci, căci îmi pari atât de înalt, că va trebui să mă ridic ca să te văd și nu se știe dacă fața ta merită osteneala.
 - Ce ți-ai pierdut, zise Trenmor fără să se aplece, vederea sau memoria?
- Stenio făcu un gest de surpriză recunoscând această voce și, întorcându-se brusc, zise:
- Așadar nu-i un vis, de data aceasta? Cum să pot deosebi realitatea de iluzie, când viața mea se petrece dormind sau delirând? Adineauri am visat că erai aici și cântai versurile cele mai caraghioase, cele mai deșucheate... Asta m-a uluit, dar, la urma urmei, nu i-am uluit și eu pe

cei care m-au cunoscut odinioară? Și apoi mi s-a părut că mă trezeam, că mă certam și că tu erai încă de față. Cel puțin, credeam că-ți văd umbra plutind pe pereți și nu mai știam dacă dorm sau dacă sunt treaz. În clipa aceasta, spune-mi, ești cu adevărat Trenmor sau ești, ca mine, o umbră goală, un gând șters, stafia și numele celui ce a fost un om?

— Cel puțin, eu nu sunt stafia unui prieten, răspunse Trenmor, și dacă nu șovăi să te recunosc, nu merit să nu fiu recunoscut de tine.

Stenio încercă să-i strângă mâna și să-i zâmbească trist, dar trăsăturile sale își pierduseră expresivitatea naivă și, chiar și arătându-i că-l recunoscuse, păstra un aer semeț și preocupat. Ochii lui, lipsiți de gene, nu mai aveau acea lentoare învăluită care i se potrivește atât de bine tinereții. Privirea lui te țintuia drept în față, directă, fixă și aproape arogantă.

Apoi tânărul, temându-se să cadă pradă amintirii zilelor de odinioară, se ridică, îl trase pe Trenmor către masă și, cu un ciudat amestec de rușine lăuntrică și de vanitate îndrăzneță, îl provocă să bea tot atât cât el.

- Ei, cum așa? zise Zinzolina pe un ton de reproș. Ai de gând să-ți grăbești sfârșitul vieții? Adineauri erai pe moarte și acum vrei să-ți distrugi și ce ți-a mai rămas din tinerețea și din puterile tale, cu băaturile acestea incendiare. O, Stenio! Du-te cu Trenmor! Nu-ți face vindecarea cu neputință...
- Să mă duc cu Trenmor? zise Stenio. Și unde să mă duc cu el, mă rog? Am putea noi locui în același loc? Eu nu sunt, oare, izgonit de pe muntele Horebului, unde se arată Dumnezeu? Nu am de petrecut patruzeci de ani în deșert, pentru ca nepoții mei să vadă, într-o bună zi, țara Canaanului?

Stenio își strânse paharul de vin cu o mână nervoasă. Un vâl negru părea că se pogoară peste înfățișarea sa. Apoi el se însufleți deodată, cu acea roșeață febrilă care se răspândește în nuanțe inegale pe fețele descompuse de desfrâu și care se deosebește în mod esențial de coloratura fină și bine omogenizată a tinereții.

- Nu, nu, zise el, nu voi pleca până ce Trenmor nu va face din nou cunoștință cu prietenul său. Dacă tânărul încrezător și credul nu mai există, trebuie să-l vadă, măcar, pe băutorul neobosit, pe voluptuosul elegant care a răsărit din cenușa lui Stenio. Zinzolina, pune să se umple toate cupele. Beau pentru manii* lui Don Juan, patronul meu; beau pentru tinerețea lui Trenmor! Dar nu, nu-i destul! Să mi se umple cupa cu mirodenii mistuitoare, să mi se toarne piper care te descompune, cuișoare care te fac să iubești, ghimbir care-ți roade măruntaiele, scorțișoară care-ți grăbește circulația sângelui! Hai, paj obraznic, prepară-mi acest amestec dezgustător, ca să-mi ardă limba și să-mi exalte creierul! O să-l beau chiar de-ar fi să mă țină cu forța ca să-l înghit, căci vreau să înnebunesc și să mă simt tânăr, fie măcar și o oră, după care să mor. Vei vedea, Trenmor, cât de frumos sunt în beție, cum divina poezie se coboară în mine, cum focul cerului îmi aprinde gândirea, în vreme ce focul febrei îmi cutreieră prin vene. Hai, vasul clocotind este pe masă! Vouă tuturor, bețivani debili, palizi dezmațâți, vă adresez această provocare! M-ați luat în râs, să vedem acum care dintre voi va cuteza să-mi țină piept!
- Așadar, cine o să ne scape de acest fanfaron fără mustață? zise Antonio către Zamarelli. N-am suportat destul insolenta manierelor sale?
- Lasă-l s-o facă, răspunse Zamarelli. Se străduiește el însuși să ne debaraseze mai curând de persoana lui.

O clipă după ce înghițișe vinul picant, Stenio fu cuprins de crâncene dureri și pete de un roșu învăpăiat se desenară sub pielea sa veștejită. Nădușeala îi șiroia pe frunte, iar ochii lui căpătară o strălucire aproape feroce.

- Suferi, Stenio! îi strigă Mario, cu o expresie de triumf.
- Ba nu, răspunse Stenio.

- In cazul acesta, cântă-ne câteva dintre rimele tale bete de vin.

* La romani, sunetele celor morți, considerate divinități ale casei.

- Stenio, nu poți să cânti, zise Pulheria, nu încerca!
 - Voi cânta, zise Stenio. Ce, mi-am pierdut vocea? Nu mai sunt cel pe care îl aplaudați cu entuziasm și ale cărui accente vă aruncau într-o beție mai dulce decât a vinului?
- Este adevărat, ziseră băutorii. Cântă, Stenio, cântă!

Și se strânseseră cu toții în jurul mesei, căci nici unul dintre ei nu-i putea contesta lui Stenio darul inspirației și cu toții se simțeau atrași și dominați de el, în momentele în care mai regăsea un licăr de poezie, în mijlocul surescitării în care îl aruncase destrăbălarea.

Astfel, cântă cu o voce dogită, dar vibrantă și accentuată, în cea mai dulce limbă a universului.

INNO EBRIOSO*

Să-mi alerge vinul de Cipru prin vene! Să-mi șteargă din suflet toate speranțele vane,

Ba chiar și trista amintire A zilelor pierdute, al căror chip
neașteptat, Ivit ca norul negru pe luciul lacului curat,
Ar face viitorul turbure!

Să uităm, să uităm! Înțelepciunea de căpetenie Este de-a pierde șirul zilelor
irosite-n beție

Și de-a nu-ți mai da seama

Dacă ieri a fost de trezie ori dacă, dintr-ale anilor noștri zile, Cele frumoase deja ofilite s-au
dus fără știre,

Nainte chiar de a se-nsera.

— Îți slăbește vocea, Stenio! strigă Marino, din capul mesei. Parcă ți-ai căuta versurile și le-ai smulge cu greu din străfundul creierului tău. Îmi aduc aminte de timpurile în care improvizai douăsprezece strofe fără să ne faci să ne plictisim. Dar ai slăbit, Stenio. Și amanta și muza ta sunt la fel de sătule de tine.

* In italiană: *inn de beție*. Poem considerat a fi fost compus de Alfred de Musset, la cererea autoarei acestui roman.

Stenio nu-i răspunse decât printr-o privire de dispreț; lovind în masă, el reluă cu o voce mult mai hotărâtă:

— Să mi se aducă o sticlă și cupa-mi reumplând, Să dea pe dinafară, iar buzele-mi intrând
până la fund

În râul acesta strălucitor,

Să amorțească, să se usuce și să mai vrea să-i vie O nouă, caldă cupă din vinul
care mistuie

Și care egal mă face zeilor!

Pe ochii orbiți un vâl mai des să mi se lase! Și sfeșnicele astea cețoase să
pălească! S-aud

La miez de noapte Răsunând cupele voastre ciocnite Ca

valurile pe Ocean fugărite
De vântul ce le mână din spate!

De-mi nalt setos privirea în mijlocul orgiei, De buza-mi tremurândă, sub
spuma rubinie,

Râvnește-o sărutare, Fie ca setea-mi după goi umere de fete Menite spre
iubire, plăcerea să-mi desfete,
Nu-și afle-ndestulare.

Cu mângâieri lascive, în venele-mi secate Să-mi reaprindă astăzi vechi patimi
zbuciumate

De preot tinerel,
Pe fruntea lor să semăn cu mâna-mi flori uimite, Din miresmate plete, pe deget,
unduite,
Să-mi răsucesc inel.

Turbata-mi mușcătură în carnea-nfiorată Un țipăt să le smulgă, cu
voce înecată

Iertare implorând.
Suspînul să ni-l pierdem în ultima-ncordare. Ecou în noi își afle, ca ultimă
sfidare,
Și-așa să mor, strigând!

- Stenio, te-ai albit la față! strigă Marino. De-ajuns cu cântatul sau o să-ți dai ultima
suflare la cea din urmă strofă.
- De-ajuns cu întreruperile, strigă Stenio cu furie, sau îți vâr paharul pe gât!
Își șterse apoi sudoarea care îi șiroia pe frunte și, cu o voce virilă și plină, care contrasta cu
trăsăturile sale extenuate și cu paloarea vineției ce i se răspândea pe chipul aprins, reluă,
ridicându-se:

— Or, Domnul de-mi refuză o moarte norocoasă,
Sfârșind în fericire o viață glorioasă,
Plăcerile simțind
Într-o turbare oarbă și veșnică-agonie. Ca unei patimi stinse răsfângere
târzie
Abia mai pâlپând,

Plin de capricii cum e stăpânul meu gelos, Fie ca vinu-acesta să-mi
curme, generos,
Chinul din trupu-mi slab; Cu un sărut de-adio, tot ce-am dorit, în
somnia De gheață să se stingă, încet, încet, iar Domnul
Să fie blestemat!

Încheind acest vers, Stenio deveni livid, mâna i se clătină și lăsă să-i cadă cupa pe care
voia s-o ducă la buze. Încercă să arunce o privire de triumf către tovarășii lui, uimiți de
curajul său și fermecați de acordurile virile pe care încă le mai putuse scoate din pieptul vlăguit.
Însă corpul nu rezistă la această luptă îndârjită cu voința. Cedă, iar Stenio, cuprins de o nouă
slăbiciune, căzu la pământ fără cunoștință, și în cădere capul i se izbi de jilțul Pulheriei,
înroșindu-i rochia de sânge. La strigătele Zinzolinei, dădură fuga și celelalte curtezane.

Văzându-le că se întorc orbitor de frumoase și de împodobite, nimeni nu se mai gândi la Stenio. Pulheria, ajutată de pajul său și de Trenmor, îl transportă pe Stenio în grădină, la umbră, în apropiere de o fântână a cărei apă țâșnea într-un bazin din cea mai frumoasă marmură de Carrara.

— Lasă-mă singur cu el, îi zise Trenmor curtezanei. Mie îmi aparține de acum înainte.

Zinzolina, ființă bună și fără de griji, așternu un sărut pe buzele reci ale lui Stenio, îl încredința lui Dumnezeu și lui Trenmor, suspină adânc, în timp ce se îndepărta, și se reîntoarse la banchetul unde veselia avea să domnească, de acum încolo, mai vie și mai zgomotoasă.

— Altădată, îi zise Marino Zinzolinei, întinzându-i cupa lui, n-o să-i mai împrumuți, sper, această frumoasă cupă bețivanului tău de Stenio. Este o operă de Cellini și a fost cât pe-acți să se strice când a căzut el.

VIII. Claudia

CÂND STENIO ÎȘI RECÂPĂTĂ CUNOȘTINȚA, primi cu dispreț îngrijirile pline de sollicitudine ale prietenului său.

- De ce suntem singuri aici? îl întrebă el. De ce am fost dați afară ca niște leproși?
- Nu trebuie să te mai întorci printre tovarășii de orgie, îi zise Trenmor, căci tocmai aceia te disprețuiesc și te resping. Ai pierdut deja totul, ai stricat totul; l-ai părăsit pe Dumnezeu, te-ai folosit și ai dus până la capăt toate lucrurile omenești. Nu îți mai rămâne decât prietenia în sânul căreia un refugiu îți este întotdeauna deschis.
- Și ce va face pentru mine prietenia? zise Stenio cu amărăciune. Oare nu ea a fost cea dintâi care m-a părăsit și s-a declarat neputincioasă pentru fericirea mea?
- Tu ai fost cel care a respins-o, tu i-ai subestimat și i-ai renegat binefacerile. Copil nefericit! Vino înapoi la noi, vino înapoi la tine cel de odinioară. Lelia te cheamă. Dacă te lezezi de greșelile tale, Lelia le va uita...
- Lasă-mă! zise Stenio cu mânie. Să nu mai pronunți niciodată înaintea mea numele acestei femei! Influența ei blestată mi-a distrus încrezătoarea mea tinerețe; ironia ei infernală mi-a deschis ochii și mi-a arătat viața în toată nuditatea ei, în toată urâțenia ei. Nu-mi vorbi despre această Lelia, n-o mai cunosc, i-am uitat chipul. Abia dacă mai știu că am iubit-o cândva. O sută de ani s-au scurs de când am părăsit-o. Dacă aș vedea-o acum, aș râde de milă, gândindu-mă că am avut sute de femei mai frumoase, mai tinere, mai naive, mai înflăcărate și care m-au săturat de plăcere. Pentru ce m-aș duce, de acum înainte, să îngenunchez în fața acestui idol cu înveliș de marmură? Dacă aș avea privirea învăpăiată a lui Pigmalion și bunăvoința zeilor, ca s-o reînsuflețesc, ce-aș face apoi cu ea? Ce mi-ar da ea în plus decât celelalte? A fost un timp în care am crezut în niște plăceri nesfârșite, în niște încântări cerești. În brațele ei am visat beatitudinea supremă, extazul îngerilor la picioarele Preasfântului. Dar astăzi nu mai cred nici în ceruri, nici în îngeri, nici în Dumnezeu, nici în Lelia. Cunosc desfătările omenești; nu mai pot să exagerez valoarea lor. Lelia însăși a avut grijă să mă lămurească. De acum știu destul despre acestea, știu mai mult decât ea, probabil! Așadar, să nu mă cheme, căci i-aș da înapoi tot răul pe care

mi 1-a făcut și m-aș răzbuna cu vârf și îndesat!

- Amărăciunea ta mă liniștește, mânia ta îmi place, zise Trenmor. Mă temeam că o să te regăsesc insensibil la amintirile trecutului. Văd că te supără profund și că rezistența Leliei a rămas în memoria ta ca o rană de nevindecat. Dumnezeu fie binecuvântat! Stenio nu și-a pierdut decât sănătatea fizică, sufletul său este încă plin de energie și de viitor.
- Superb filozof, stoic zeflemist, strigă Stenio cu patimă, ai venit aici ca să-mi insulti agonia sau simți o plăcere prostească să-ți desfășori calmul impasibil înaintea zbcuciumelor mele? Intoarce-te de unde ai venit și lasă-mă să mor în mijlocul zgomotului și al beției. Nu veni să disprețuiești cele din urmă strădaniile ale unui suflet ofilit, probabil, de rățăcirile sale, dar nu dezonorat de compasiunea altuia.

Trenmor plecă fruntea și rămase tăcut. Căuta niște cuvinte care să-i poată îndulci amărăciunea acestei trufii sălbatică și inima lui era copleșită de tristețe. Chipul său auster își pierduse seninătatea obișnuită și câteva lacrimi începură să-i umezească pleoapele.

Stenio le zări și, în pofida voinței sale, se simți emoționat. Privirile celor doi se întâlneau; aceea a lui Trenmor exprima atât de multă durere, încât Stenio, învins, se lăsă copleșit de un sentiment de milă față de el însuși. Sarcasmul și indiferența, în sânul cărora trăia de multă vreme, îl obișnuiseră să roșească din pricina suferințelor sale. Când simți prietenia înmuindu-i inima, păru surprins și subjugat, o clipă, și se aruncă în brațele lui Trenmor cu efuziune. Dar curând îi fu rușine de acest impuls și, ridicându-se deodată, zări o femeie, înfășurată într-o lungă mantie venețiană, care se afunda în umbra bolților. Era prințesa Claudia, urmată de guvernanta ei de încredere, care se îndrepta către unul dintre pavilioanele grădinii.

— În mod hotărât, zise Stenio aranjându-și gulerul cămășii de batist și prinzându-l cu agrafa lui cu diamant, nu pot s-o las pe această biată copilă să tânjească după mine, fără să-mi fie milă de ea. Zinzolina a uitat, probabil, că trebuia să vină. Ținea de onoarea mea să fiu cel dintâi la întâlnire.

În același timp, Stenio își întoarse capul în direcția spre care mergea Claudia. O clipă, nările i se dilatară ca ale unui muflon când simte în aer suavele parfumuri ale caprei de munte. Un fulger de tinerețe licări pe fruntea sa răvășită. Pieptul păru că i se umflă de dorință. Își trase mâna din cea a prietenului său și începu să alerge ușor către pavilion, ca să i-o ia înainte Cludiei, dar, după câțiva pași, încetini și ajunse la țintă cu greu și cu nepăsare.

Sosi la intrarea în casă în același timp cu ea și, cu răsuflarea tăiată de oboeală, se sprijini de balustrada peronului. Tânăra ducesă, împurpurată de rușine și fremătând de bucurie, crezu că poetul, ținta iubirii sale, era pradă emoției și tulburării, ca și ea. Dar Stenio, puțin mai înviorat de strălucirea ochilor săi negri, îi oferi mâna pentru a urca, afișând siguranța unui herald și grația slugarnică a unui șambelan.

După ce rămaseră singuri și ea se așeză, tremurând, cu fața la foc, Stenio o contemplă, o vreme, în tăcere. Prințesa Claudia era abia trecută de pragul copilăriei; talia sa, deja formată, încă nu ajunsese la deplina dezvoltare; lungimea excesivă a genelor negre, tenta biliară a pielii sale prematur netedă și satinată, ușoarele umbre albastrii răspândite în jurul ochilor însetați și languroși, ținuta bolnăvicioasă și plecată, totul anunța la ea o pubertate precoce și o imaginație covârșitoare. În pofida acestor indicii despre o constituție înfocată și despre un viitor plin de furtuni, Claudia îi datora extremei sale tinereți faptul de a fi încă învăluită de întreg farmecul pudorii. Tulburările sale se trădau, nu se arătau deslușit. Gura sa fremătândă părea că invocă sărutul, dar ochii îi erau umezi de lacrimi, vocea ei nesigură părea să ceară iertare și ocrotire; dorința și spaima răvășeau toată această făptură fragilă, toată această virginitate arzătoare și timidă.

Stenio, căzut în admirație, se miră, mai întâi lăuntric, de a avea la dispoziția sa o

comoară atât de mare. Era pentru prima oară când o vedea pe prințesă atât de aproape și când îi acorda atâtă atenție. Era mult mai frumoasă și mai atrăgătoare decât își închipuise el. Dar simțurile sale stinse și blazate nu-i amăgira spiritul, de acum sceptic și rece. Dintr-o singură privire, o examina și o posedă pe Claudia în întregime, de la bogatul său păr, adunat într-o plasă de perle, până la piciorul micuț, strâns în satin. Într-un singur gând, el îi prevăzu și-i contemplă toată viața ei viitoare, de la această primă nebunie, care o aducea în brațele unui poet sărac, până la oribilele galanterii ale unei bătrâneți princiare și destrăbălate. Întristat, speriat și mai ales dezgustat, Stenio o privea cu un aer ciudat, fără să-i vorbească. Atunci când își dădu seama de situația ridicolă în care o punea preocuparea lui, el încercă să se apropie de ea și să-i adreseze cuvântul. Dar nu putu nicicum să mimeze iubirea pe care n-o simțea, așa că îi spuse, pe un ton de curiozitate aproape severă, luându-i mâna într-un mod absolut părintesc:

- Așadar, ce vârstă aveți?
 - Paisprezece ani, răspunse tânăra prințesă, pierdută și aproape înnebunită de surpriză, de mâhnire, de mânie și de teamă.
 - Ei bine, copila mea, zise Stenio, mergeți și spuneți-i duhovnicului dumneavoastră să vă acorde iertarea păcatelor pentru că ați venit aici și mulțumiți-i fierbinte lui Dumnezeu mai ales pentru că v-a trimis cu un an, cât un secol, mai târziu în viața lui Stenio.

Când el sfârși această frază, guvernanta prințesei, care rămăsese în intrândul unei ferestre, pentru a ține sub observație comportamentul celor doi amanți, se repezi spre ei, prinzându-o în brațele sale pe biata Claudia, plângând cu hohote, și-l certă pe Stenio cu indignare.

- **Obraznicule!** îi zise ea. Așa răsplătești favorul pe care ți-l acordă ilustra ta suverană, coborându-se până la a te onora cu privirile sale? În genunchi, vasalule, în genunchi! Dacă sufletul tău necioplit nu este mișcat de cea mai de seamă frumusețe din univers, cutezanța ta pleacă-se cel puțin în fața respectului pe care i-l datorezi fiicei familiei Bambucci.
- Dacă fiica familiei Bambucci a binevoit să coboare până la mine, răspunse Stenio, ar fi trebuit să se împace dinainte cu gândul că va fi tratată de mine ca egala mea. Dacă se căiește, în momentul acesta, cu atât mai bine pentru ea. De altfel, este singura pedeapsă pe care o va primi pentru nesăbuinta sa; dar s-ar putea lăuda că este ocrotită de Fecioara care a condus-o până aici a doua zi și nu în ajunul unei orgii. Ascultați, voi două, femeilor, ascultați vocea unui bărbat, pe care apropierea morții îl face dezinteresat și înțelept. Ascultați, tu, bătrână guvernantă cu sufletul murdar, pornit pe căi infame, și tu, tânără fată cu pasiuni precoce, cu frumusețea fatală și periculoasă, ascultați! Tu mai întâi, curtezană veche, marchiză a cărei inimă închide în sine tot atâtea vicii câte riduri ți se arată pe față, vei putea aduce mulțumiri nepăsării care va șterge din mintea lui Stenio amintirea acestei aventuri, mai înainte de a se scurge un ceas; altminteri, ai fi fost demascată în ochii acestei curți și alungată, după cum meriți, dintr-o familie căreia vrei să-i veștejești mlădița plâpândă. Ieși de-aici, viciu și avariție, prostituție, servilism, trădare, lepră a popoarelor, scursoare și oprobriu al spiței omenești! Și tu, biata mea copilă, adăugă el, smulgând-o pe Claudia din brațele guvernantei sale și trăgând-o spre lumină, așa împurpurată și îndurerată cum era. Ascultă-mă bine și dacă, într-o zi, purtată în voia destinului și-a pasiunilor, o să ajungi să arunci, îngrozită, o privire înapoi asupra frumoșilor tăi ani pierduți, asupra purității tale întinate, amintește-ți de Stenio și oprește-te pe marginea prăpastiei. Uită-te la mine, Claudia, privește-l în față, fără teamă și fără tulburare, pe acest bărbat de care te crezi îndrăgostită și pe care, fără îndoială, nu l-ai privit niciodată! La vârsta ta, inima se agită și își pierde răbdarea. Cheamă o inimă care îi răspunde,

riscă, i se mărturisește, i se dăruiește. Dar nefericire celor care profită de necunoaștere și de nevinovăție! Cât despre tine, Claudia, ai auzit cântându-se poeziile unui bărbat pe care l-ai crezut tânăr, frumos și pasionat. Privește-l, așadar, biată Claudia, și vezi ce stafie ai iubit — iată-i capul pleșuv, mâinile descărnate, ochii stinși, buzele ofilite. Așază-ți mâna pe această inimă vlăguită, numără-i bătăile greoaie și muribunde ale acestui bătrân de douăzeci de ani. Uită-te la părul acesta care a albit în jurul unei fețe al cărei puf viril n-a crescut încă și spune-mi: acesta este oare Stenio pe care l-ai visat tu, acesta este poetul religios, silful înflăcărat pe care ai crezut că-l vezi trecând în viziunile tale cerești, pe când cântai innurile sale pe harfa ta, la apusul soarelui? Dacă ai fi aruncat atunci o privire spre treptele palatului tău, ai fi putut vedea stafia palidă care îți vorbește acum, așezată pe unul dintre leii de marmură care îți străjuiesc poarta. Ai fi văzut-o cum o vezi și astăzi, sleită, la capătul puterilor, nepăsătoare la frumusețea ta de înger, la vocea ta melodioasă, doar mirată să audă cum o prințesă de cincisprezece ani intona melodii inspirate de beție, compuse în desfrâu. Dar tu nu ai văzut-o, Claudia; din fericire pentru tine, ochii tăi o căutau în cer, acolo unde nu se afla. Credința ta îi împrumută aripă, în vreme ce ea se târa sub picioarele tale, printre cerșetorii care dorm pe pragul vilei ce-ți aparține. Ei bine, tânără fecioară, așa se va întâmpla cu toate iluziile tale, cu toate iubirile tale. Reține amintirea acestei decepții, dacă vrei să-ți păstrezi tinerețea, frumusețea și tăria sufletului; ori, dacă mai poți după aceasta, speră și crede, nu te grăbi să-ți ostioiești nerăbdarea, păstrează-ți și înfrâneză-ți dorința în sufletul tău înflăcărat, prelungește-ți din toate puterile această orbire a speranței, această copilărie a inimii, care nu ține decât o zi și care nu se mai întoarce niciodată. Ordonează cu înțelepciune, păzește cu grijă, cheltuiește cu avariție comoara iluziilor tale, căci în ziua în care vei dori să dai ascultare înflăcăării din mintea ta, suferinței fără stare a simțurilor tale, vei vedea idolul tău de aur și de diamant preschimbându-se în lut fără valoare și nu vei mai strânge în brațe decât o nălucă, lipsită de căldură și de viață. Zadarnic vei urmări visul tinereții tale; în goana-ți istovitoare și funestă, nu vei atinge niciodată decât o umbră și vei cădea curând la capătul puterilor, în mijlocul mulțimii căințelor tale, înfometată în inima sațietății, îmbătrânită și moartă ca Stenio, fără să fi trăit o zi măcar.

După ce vorbi astfel, ieși din pavilion, grăbit să i se alăture lui Trenmor. Dar în momentul în care ajunse la marginea peronului, acesta îl bătu pe umăr. Văzuse și auzise totul, prin fereastra întredeschisă.

- Stenio, îi zise el, lacrimile pe care le-am vărsat adineauri erau o insultă, durerea mea era o blasfemie. Ești nefericit și profund mâhnit, dar ești, fiul meu, mai nobil decât Lelia, mai experimentat decât Trenmor, mai neprihănit decât sfinții cărora Dumnezeu le deschide brațele cu dragoste.
- Trenmor, zise Stenio cu un dispreț adânc și râzând amar, văd că ești nebun de-a binelea. Nu bagi de seamă că toată această moralitate de care tocmai am făcut paradă, nu este decât comedia jalnică a unui bătrân soldat căzut în mintea copiilor, care construiește fortărețe din fire de nisip și se crede întărit împotriva dușmanilor închipuiți? Nu înțelegi că iubesc virtutea cum iubesc bătrânii libertini tinerele fecioare și că îi proslăvesc farmecele cărora eu le-am pierdut bucuria? Crezi tu, bărbat pueril, visător prostește virtuos, că aș mai fi respectat-o pe această fată, dacă excesul de plăceri nu m-ar fi făcut neputincios?

Sfârșind aceste cuvinte, rostite pe un ton amar și cinic, căzu într-o profundă reverie, iar Trenmor îl trase după el, departe de palat, fără ca Stenio să fi dat semne că îi pasă de locul spre care era condus.

IX. Camaldoli*

TRENMOR, CĂRUIA ÎI PLĂCEA SĂ MEARGĂ PE JOS, făcu rost totuși de o trăsură, ca să-l transporte pe Stenio, care n-ar fi avut puterea să meargă. Călătorie în etape scurte, contemplând în voie locurile magnifice pe care le străbăteau. Stenio era tăcut și liniștit. Nu întrebă o dată măcar cât aveau să călătorească și până unde anume. Se lăsă dus cu apatia unui prizonier de război, iar nepăsarea lui pentru viitor părea să-i redea bucuria pentru prezent. Privea adesea, cu admirație, frumoasele peisaje ale acestui ținut fermecat și îl ruga pe Trenmor să oprească puțin caii, ca să se poată cățăra pe vreun munte sau așeza la malul vreunui râu. Atunci își regăsea câteva sclipiri de entuziasm, câteva elanuri de poezie, ca să înțeleagă natura și ca s-o celebreze.

Însă în pofida acestor momente de trezire și de renaștere, Trenmor putu observa la tânărul său prieten ireparabilele ravagii ale desfrâului. Odinioară, gândirea sa activă și pătrunzătoare lua în stăpânire toate lucrurile și dădea culoare, formă și viață tuturor obiectelor exterioare; acum Stenio vegeta de cele mai multe ori, într-o voluptuoasă și funestă prostrație. Părea să-i fie silă să-și folosească mintea; dar, în realitate, nu mai era capabil s-o stăpânească. Adeseori, degeaba o chema, căci nu-l mai asculta. Se prefăcea, atunci, că disprețuiește facultățile intelectuale pe care le pierduse, dar amărăciunea veseliei sale îi trăda mânia și durerea. Își certa cu asprime, în taină, memoria rebelă; își biciuia imaginația lenevită; își înflegea pintenii în coastele spiritului său, insensibil și obosit, dar în zadar; recădea, epuizat, într-un haos de vise fără cap și coadă. Ideile îi treceau prin creier incoerente, fantasmagorice, neînchegate, ca scânteile imaginare pe care ochiul crede că le vede dansând în întuneric și care apar, una după alta, și se înmulțesc, ca să se stingă până la urmă pentru totdeauna, în noaptea veșnică a neantului.

Intr-o seară, pe la asfințit, intrară într-o vale acoperită de păduri dese; cele mai frumoase ape șerpuiau în tăcere la umbra

* Călugări sau călugărițe din ordinul întemeiat de Sfântul Romuald, în 1012, la Camaldoli, în apropiere de Florența.

arbuștilor de mirt și a smochinilor. Largi luminișuri, pe unde pășteau turme pe jumătate sălbătice, întretăiau, cu un verde blând, lizierele acestor mase de o nuanță mai viguroasă. Ținutul era mănos și neumblat. Nu se vedeau alte locuințe decât niște castele ici-colo, aproape îngropate în frunziș. Așadar, te puteai bucura deopotrivă de toate favorurile, de toate binefacerile naturii fecunde și de toată măreția, de toată poezia naturii neatinsă de mâna omului.

La jumătatea colinei pe care călătorii noștri o coborau pentru a pătrunde în această frumoasă vale, Trenmor îl îndemnă pe tovarășul său să meargă pe jos și, în vreme ce trăsura și caii îi urmară pe o cărare abruptă și periculoasă, la pas și cu multă băgare de seamă, ajunseră pe pământul fertil și ușor vălurit al văii.

La vederea acestui frumos ținut, Stenio se simți, pentru o clipă, reîntinerit și împăcat.

— Fericiți sunt, exclamă el în mai multe rânduri, păstorii nepăsători și needucați care dorm la umbra acestor păduri tăcute, fără altă grijă decât paza turmelor lor, fără alte

cunoștințe decât răsăritul și apusul stelelor! Mai fericiți încă sunt mânjii fără de hamuri, care saltă ușor printre aceste desișuri, și caprele sperioase care se cațără fără trudă pe stâncile abrupte! Fericite sunt toate făpturile care se bucură de viață fără oboseală și fără exces!

Pe când treceau de o cotitură a drumului, Stenio zări, în pâcla înserării care înghițea pe nesimțite toate contururile peisajului, o vastă linie albă pe panta muntelui, care încingea valea cu un amfiteatru larg și maiestuos.

- Ce este aceea? îl întrebă el pe Trenmor. Este vreun lanț de arhitectură splendidă sau un zid de calcar, cum mai vezi uneori printre aceste stânci? Este o imensă cascadă, o carieră de piatră sau un palat?
- Este o mănăstire, răspuse Trenmor, este lăcașul camaldolilor.

Stenio nu ascultase răspunsul; continuă să meargă fluierând. Se lăsă noaptea. Cărarea abia desenată deveni atât de întunecată, încât trăsura nu mai putea înainta fără a risca să se ciocnească de toți copacii. Un castel le oferi adăpost, dar cei doi călători, socotind că nu era destul de târziu pentru a se odihni, continuară să meargă pe jos și se afundară, la întâmplare, prin pădure.

Trenmor cunoștea perfect ținutul, dar se prefăcu că s-a rătăcit. De teamă să nu-i stârnească nemulțumirea lui Stenio și să-i zgândăre sentimentul libertății, dacă l-ar fi prevenit despre intențiile sale, lăsă impresia că habar nu avea unde o să-și petreacă noaptea.

Încetul cu încetul, se apropiară de munte și Trenmor, văzând că Stenio a obosit, îi propuse să se întoarcă, târâș-grăpiș, la castelul unde își lăsaseră echipajul.

— Mai bine mor în clipa asta decât s-o iau din nou pe drumul pe care l-am făcut, răspuse Stenio. Sunt frânt, nu merg mai departe.

— N-o să poți dormi fără pericol, reluă Trenmor, pe iarba aceasta umedă și în ceața acestor ape reci și stătătoare. Fă un efort ca să ne cățărăm la poalele muntelui. Uite colo o potecă molcomă și ușoară. Când vom fi ajuns la o oarecare înălțime, vom putea găsi în vreo grotă un adăpost mai sănătos.

Stenio se lăsă condus și, când ieșiră dintr-un crâng care acoperea ca un covor piciorul muntelui, văzură, o dată cu primele raze ale lunii, ridicându-se înaintea lor fațada elegantă și bogat ornamentată a mănăstirii camaldolilor. Trenmor propuse să le ceară ospitalitate. Un frate laic veni să-i întâmpine și, fără să le răspundă vreun cuvânt la cererea lor, îi conduse către încăperile destinate pelerinilor.

Stenio, copleșit de oboseală, dormi atât de adânc, încât pierdu cu totul simțul realității și a doua zi se trezi în picioare și îmbrăcat, fără să-și fi putut aduce aminte ceva din cele întâmplate în ajun și fără să-și dea seama de locul în care se afla. Nu se gândi nici măcar să-l cheme pe Trenmor — uitase și de Trenmor, și de propria-i plecare de la Villa Bambucci, și de călătoria sa prin ținuturile nelocuite despre care nu întrebese cum se numesc. I se părea că trecuse deodată dintr-o reședință zgomotoasă și aglomerată, într-o casă părăsită și mută. Ieși din camera sa și aruncă o privire de mirare leneșă și de nehotărâre neîngrijorată asupra obiectelor care i se prezentară.

Mai întâi, o lungă galerie a cărei boltă de marmură albă era susținută de coloane corintice dintr-o marmură rozalie cu vine albastrii, despărțite, una de alta, de câte un vas de malachit, în care aloele își înălțau marile lor creste spinoase; și apoi, uriașe curți care se succedau, creând o profunzime cu adevărat piranezică*, și care fuseseră transformate, ca niște covoare întinse, în bogate răsaduri smălțate cu cele mai frumoase flori. Rouă în care toate aceste plante erau proaspăt scăldate părea să le fi îmbrăcat pe deasupra cu un văl străveziu de argint. În mijlocul ornamentelor simetrice pe care brazdele de flori le desenau pe pământ, fântâni arteziene țâșnind în bazine de jasp își înălțau jeturile

transparente în aerul albastru al dimineții, iar primele raze de soare, care începuseră să treacă peste turla edificiului căzând peste această ploaie fină, săltând de jos în sus, încoronau fiecare jet cu o jerbă de diamante. Minunați fazani de China, dând prea puțină atenție trecerii lui Stenio, își plimbau printre flori podoaba de pene filigranate și trupurile catifelate. Păunul își etala pe iarbă veșmântul său de nestemate, iar rața moscată cu pieptul de smarald urmărea prin bazine musculițele de aur, ce desenau pe fața apei cercuri imperceptibile.

La strigătul batjocoritor sau tânguitor al acestor păsări captive, la atitudinile lor melancolice și trufașe, se adăugau miile de voci vesele și zgomotoase, miile de familiarități curioase ale păsărilor cerului, libere. Scatiul, iscoditor și încrezător, venea să se așeze pe fruntea nemișcată a statuilor. Vrăbia obraznică și fricoasă cobora să prade mâncarea păsărilor domestice și își lua zborul, speriată, la cel mai mic cârâit al cloștilor; sticletele se îndrăgostea de corolele florilor, pe care și le disputa cu vântul. Gâzele se trezeau, de asemenea, și începeau să forfotească prin iarba încălzită și scoțând aburi sub primele raze ale soarelui. Cei mai frumoși fluturi din vale ajungeau, în grupuri, pentru a se

* Giovanni Battista Piranesi — gravor și arhitect italian (1720-1778), ale cărui lucrări vizionare au constituit o sursă de inspirație pentru artiștii neoclasiци, dar și pentru romantici.

adăpa din nectarul acestor frumoase plante exotice, a cărui savoare îi îmbăta într-atât, încât se lăsau prinși cu mâna. Toate vocile văzduhului, toate miresmele dimineții se ridicau la cer ca o tămâie pură, ca un imn religios naiv, pentru a mulțumi Domnului pentru binefacerile creației și ale muncii omului.

Dar între toate aceste existențe animale și vegetale, între aceste opere de artă și aceste splendori ale bogăției, numai omul lipsea. Grebla se plimbase de curând pe nisipul tuturor aleilor, ca pentru a șterge amintirea pașilor omenești, iar Stenio simți un soi de spaimă superstițioasă imprimându-i pe ai săi. I se părea că avea să distrugă armonia acestei scene magice, făcând să se năruiască asupra-i zidurile fermecate ale visului său.

Căci în vălmășagul ideilor sale de poet, cu delirurile sale de bolnav, lui nu-i venea să creadă în realitatea lucrurilor pe care le vedea. Zărind în depărtare, în spatele colonadelor transparente ale mănăstirii, adâncimile nelocuite ale văii, își imagină că, fără îndoială, aflându-se în mijlocul pădurii, adormise sub copacul preferat al vreunei zâne și că, atunci când se trezise, cocheta regină a seducțiilor îl înconjurase cu minunile impalpabile din palatul său, ca să-l facă să se îndrăgostească ori să înnebunească.

În vreme ce lăsa să i se depene domol această fantezie, îmbătat de suavele miresme ale iasomiei și laurului, mulțumit de a fi singur în aceste locuri frumoase și simțindu-se aici aproape ca un rege sau un zeu, se apropie de o fereastră înaltă și largă al cărei vitraliu, sclipitor în soare, semăna cu draperia de mătase colorată a unui harem. Se așezase pe marginea unui bazin plin de pești și se distra urmărind, prin apa limpede, păstrăvul ce purta o armură suplă de argint, presărată cu rubine, și linul înveșmântat într-un aur pal, nuanțat cu verde. Le admira moliciunea jocurilor, sclipirea ochilor metalici, agilitatea de neconceput a fugii lor înspăimântate, atunci când el își desena umbra mișcătoare pe apă. Deodată, niște cântări așa cum numai sfinții probabil că mai fac să se audă la picioarele tronului lui Iehova porniră din rărunchii misteriosului edificiu și, împletindu-se cu vibrațiile orgii și cu vocea puternică a bucei, umplură întreaga incintă a mănăstirii. Totul păru că amuțește pentru a asculta, iar Stenio, surprins și încântat, îngenunche instinctiv, ca în zilele copilăriei sale.

Voci de bărbat, grave și puternice, se înălțau către Dumnezeu ca o rugăciune arzătoare și plină de nădejde; și voci de copii, pătrunzătoare și cristaline, răspundeau celor dintâi, ca

făgăduielile îndepărtate ale cerului, exprimate prin glasul curat al îngerilor.

Călugării spuneau:

— Îngerul Domnului, întinde asupra noastră aripile tale ocrotitoare. Adăpostește-ne din bunătața ta care veghează și din mila ta care ne mângâie. Dumnezeu te-a făcut lesne iertător printre toate Virtuțile, printre toate Puterile cerești, căci te-a menit să îi ajuți și să îi mângâi pe oameni, să culegi într-un pocal fără pată lacrimile care s-au vărsat la picioarele lui Hristos și să le arăți, în semn de ispășire, înaintea judecării sale veșnice, o, Preasfinte!

Iar copiii răspundeau, din vârful naosului rezonant:

— Nădăjduiți în Domnul, o, voi care vă osârduți în lacrimi, căci îngerul păzitor își întinde marile sale aripi de aur ca pavăză între slăbiciunile omenești și mânia Domnului. Lăudați pe Domnul!

Apoi călugării reluau:

— O, cel mai tânăr și mai neprihănit dintre îngeri, tu ești cel pe care Dumnezeu l-a creat la urmă, căci te-a creat după om și te-a așezat în Rai pentru a-i fi acestuia tovarăș și prieten. Dar veni femeia și fu mai puternică decât tine asupra minții omului, îngerul mâniei s-a pogorât asupra lor pentru a-i pedepsi; dar tu, tu i-ai urmat în surghiun și ai avut grijă de copiii pe care Eva i-a adus pe lume, o, Preasfinte!

Copiii răspundeau din nou:

— Mulțumiți-i în genunchi voi, toți cei care îl iubiți pe Dumnezeu, mulțumiți-i îngerului păzitor, căci cu aripa lui tare el coboară și urcă neîncetat de la pământ la ceruri, de la ceruri la pământ, pentru a duce de jos rugăciunile și pentru a aduce de sus binefacerea. Lăudați pe Domnul!"

Vocea virilă a unui tânăr frate recită acest verset:

— Tu ești cel care, cu răsuflarea-ți fierbinte, reîncălzești, dimineața, plantele amorțite de frig; tu ești cel care acoperi cu mantia ta neprihănită recoltele omului, amenințate de piatră; tu ești cel care, cu o mână ocrotitoare, susții coliba pescarului, zguduită de vânturile mării; tu ești cel care trezești mamele adormite și, chemându-le cu glas blând, din toiul viselor nopții, le vestești să-și alăpteze copiii nou-născuți; tu ești cel care păzești rușinea fecioarelor și le așezi la capul patului ramuri de portocal, nevăzut talisman care izgonește gândurile rele și visele de întinăciune; tu ești cel care te așezi, sub soarele amiezii, în brazda unde doarme pruncul secerătorului, și care îi întorci din drumul lor pe năpârca și scorpionul gata să se cațăre în leagănul lui; tu ești cel care deschide foile cărții de rugăciuni, când noi căutăm în Scripturi un leac pentru durerile noastre; tu ești cel care ne faci să întâlnim atunci versetul care se potrivește necazului nostru și care așază sub ochii noștri cuvintele sfinte ce alungă ispita.

- Rugați-vă îngerului păzitor, ziseră vocile copilărești, căci el este cel mai puternic printre îngerii Domnului. Domnul, când îl trimite pe pământ, îi făgăduiește că, de fiecare dată când se va întoarce înapoi la el, îi va dăruia iertarea unui păcătos. Lăudați pe Domnul!
- Să ne rugăm îngerului păzitor, reluă o voce mai tremurătoare decât celelalte și pe care Stenio avu impresia că n-o auzea pentru prima oară. Să-i cerem să ne șteargă din inimile noastre amintirea faptelor trecute. Să-l rugăm să întindă un văl de doliu, un văl care să nu lase să treacă ispitele unei lumi viclene, nici ademenirile idolilor mincinoși. Să-l rugăm să aprindă în noi focul sfințelilor dorințe și să stingă ardoarea mocnită a poftelor vinovate. Să dea frunții Madonelor noastre o înfățișare mai aspră și marmurii picioarelor lor o răceală mai simțitoare, astfel ca, privind aceste venerabile trăsături, sărutând aceste picioare fără de pată, să nu avem gânduri necurate sau năluciri funeste. Să-l rugăm, de asemenea, când ne apare în vise, să nu împrumute trăsăturile delicate, privirea drăgăstoasă, rochia fluturând și părul lung al unei femei".

Călugărul se întrerupse brusc; o lungă tăcere, provocată probabil de uimire și de tulburare, urmă

din partea corului, la acest verset neterminat. În sfârșit, vocile copiilor încheiară cântarea, repetând:

— Rugați-vă îngerului păzitor, lăudați pe Domnul!

În acest timp, Stenio văzu un călugăr încă tânăr ieșind singur din capelă și apucând-o grăbit pe sub arcadele mănăstirii. I se păru că recunoaște în înfățișarea acestui bărbat, ca și în glasul care îi atrăsese atenția, pe preotul irlandez pe care îl văzuse nebun, pe Magnus.

X. Mormintele

DUPĂ CE ADUNAREA CĂLUGĂRILOR DEFILA, încet, prin fața lui Stenio și ultima sutană dispăru în spatele arcadelor curții interioare, Trenmor veni să se alătore prietenului său și, așezându-se lângă el, încercă să-i citească pe chip impresia pe care i-o făcuseră lucrurile dimprejur. Dar clipa de exaltație care îi inspirase lui Stenio o fantezie romanescă se risipise, iar el recăzuse în starea lui obișnuită, de apatie și răceală. Atunci își aminti suita întâmplărilor care îl aduseseră în acest loc și zise, cu indiferență:

- Parcă **mi-ai** spus, aseară, că acești călugări sunt din ordinul camaldolilor?
- Da, răspunse Trenmor, este una dintre cele mai bogate, cele mai liniștite și cele mai indulgente comunități ale Bisericii romane. Frumusețea lăcașului lor, întinderea domeniilor pe care le posedă și libertatea de care se bucură le îngăduie să se dedice științelor și artelor; se pot număra printre ei foarte mulți muzicieni de excepție și savanți astronomi. Unii sunt poeți și pictori, alții sunt atât de dăruți chimiei și fizicii încât, în ochii oamenilor de rând, par să continue vechile tradiții ale călugărilor alchimiști și astrologi. În sfârșit, dacă poezia nobilă și sfântă, credința luminată și puternică, studiul răbdător și conștiincios s-au refugiat undeva pe pământ, atunci locul acela este în această mănăstire. Nu te-a uimit bogăția strălucitoare și neascunsă care se desfășoară în exteriorul acestui așezământ, priceperea austeră și naivitatea patriarhală după care s-au cultivat aceste grădini și s-au alcătuit aceste mari colivii? Nu vezi în acestea realizarea tuturor dorințelor legitime, satisfacerea tuturor nevoilor onorabile, a tuturor ambițiilor nobile, a tuturor fanteziilor nevinovate? Mie mi se pare că un suflet zbuciumat trebuie să se calmeze în contact cu acest sanctuar și că un creier obosit trebuie să se odihnească și să reîntinerească în sânul acestor obișnuințe tihnite și înțelepte. Tu ce crezi, Stenio?

— Cred, răspunse Stenio, că dorința de neostoit a sufletului supraviețuiește tuturor acestor satisfaceri; cred că frământarea de neobosit a omului face zadarnice toate strădaniile sale de a se mulțumi cu ceea ce este posibil.

Trenmor, văzând că nu venise încă momentul să domine și să adoarmă această rațiune amară și îndărătnică, îl luă la masă, în chilia priorului. Apoi îi propuse să meargă împreună să viziteze un cimitir.

Acesta era situat pe versantul muntelui; de-o parte, era legat de mănăstire printr-o galerie cu coloane răsucite; de cealaltă parte, era mărginit de o râpă golașă și nisipoasă, la picioarele căreia dormea cufundat un lac micuț, ca într-o pâlnie, într-o posomorâtă odihnă. Nu exista nici o cale să cobori pe malul acestuia, din pricina instabilității nisipurilor de pe pantele care îl înconjurau și a lipsei oricărui punct de sprijin. Nici o stâncă nu găsisese mijlocul de a se opri pe această costișă abruptă, nici un arbore nu își afundase rădăcinile în acest sol sfărâmicios. Așteptând ca avalanșele care o săpaseră să ajungă să o umple, prăpastia hrănea, la sânul undelor neclintite ale lacului, o bogată vegetație. Lotuși gigantici, colonii de polipi de apă dulce, lungi de douăzeci de brațe, își plecau frunzele lor mari și florile diverse pe

luciu al acestei ape pe care vâslele pescarului n-o brăzdau niciodată. Pe tulpinile lor împletite, la adăpostul nenumăratelor bolți de frunziș, dormeau, lungite la soare viperele cu haină de smarald și salamandrele cu ochii galbeni și mieroși, sigure că nu vor fi tulburate de năvoadele și capcanele omului. Suprafața lacului era atât de încărcată și atât de verde încât, de sus, ai fi zis că este vreo poiană. Păduri de trestii își oglindeau în ea tulpinile zvelte și pământurile catifelate, pe care vântul le unduia ca pe grânele câmpiilor. Stenio, vrăjit de înfățișarea sălbatică a acestei râpe, voia să coboare și să pună piciorul pe acea încrengătură înșelătoare de frunze.

- **Oprește-te, fiul meu!** îi zise un călugăr cu gluga trasă mult peste față, care îi însoțea. Lacul acesta acoperit de flori este imaginea plăcerilor lumești. Este înconjurat de ispite, dar închide în sine prăpăstii fără fund.
- **Și ce știi tu despre ele, părinte?** zise Stenio surâzând. Ai măsurat și tu aceste prăpăstii? Ai navigat și tu pe valurile furtunoase ale pasiunilor?
- Când Petru a încercat să-l urmeze pe Iisus pe apele Ghenezaretului, răspunse camaldolul, a simțit, după vreo câțiva pași, că îi lipsea tăria credinței și că riscase prea mult voind, ca Fiul Omului, să meargă prin furtună. El a strigat: „Doamne, scapă-mă!” Și Domnul, trăgându-l la el, l-a salvat.
- **Petru era un prieten nevrednic și un ucenic laș,** reluă Stenio. Nu el a fost cel care l-a renegat pe învățătorul său de teama de a-i împărtași soarta? Cei care se tem de primejdie și dau înapoi seamănă cu Petru — nu sunt nici oameni, nici creștini.

Camaldolul plecă fruntea și nu răspunse nimic.

Trenmor, convingându-l pe Stenio să se întoarcă, îi atrase atenția asupra înfățișării admirabile a cimitirului. Tise monstruoase, cărora mâna omului nu încercase niciodată să le dirijeze creșterea, acopereau mormintele cu o perdea atât de întunecată, încât marmura sculpturilor culcate pe sicrie abia se distingeau, în plină zi, de paloarea lugubră a călugărilor îngenucheați printre morminte. O tăcere înfiorătoare plutea peste acest azil al morților. Vântul nu putea pătrunde prin desimea tainică a copacilor; soarele nu săgeta până aici cu nici o rază; lumina și viața păreau să se fi oprit la porțile acestui haos și, cine voia să-l traverseze, o făcea fie pentru a se întoarce în mănăstire, fie pentru a se opri la buza acelei râpe, chiar mai tăcute și mai mohorâte decât cimitirul.

— Minuat! zise Stenio, așezându-se pe un mormânt. Cimitirul acesta îmi place mai mult decât interiorul împodobit cu lambriuri și înmiresmat al mănăstirii. Îmi place fiecare lucru la locul său: luxul și grația la curtezane, austeritatea și mortificarea la călugări. Dar spune-mi, părinte, pentru ce te încapățânezi să-ți ascunzi fața de mine? Cunosc prea bine sunetul vocii tale, ne-am mai întâlnit o dată, în timpuri mai bune.

- **Mai bune!** zise Magnus, lăsând să-i alunece încet gluga și plecându-și fruntea deja pleșuvă în mânu scheletică, într-o atitudine de îndoială melancolică.
- **Da, mai bune și pentru tine și pentru mine,** răspunse Stenio, căci în perioada aceea trandafirii tinereții înflorau pe chipul meu și, cu toate că tu aveai un aer rățacit și pulsul febril, ultima oară când te-am întâlnit, pe munte, barba ta era neagră, părinte, iar părul, des.

— Așadar, pui mare preț pe această zadarnică și funestă tinerețe a trupului, pe această mistuitoare energie a sângelui, care colorează fața și încălzește craniul? zise călugărul întristat.

- **Și ce altceva avem mai prețios?** porni din nou tânărul. De care altă bogăție reală dispunem noi măcar o dată în viața noastră?
- **Aceasta este vârsta primejdiilor și a suferințelor,** zise preotul. Fericiți cei care au depășit-o fără a pieri!

Stenio își opri o clipă privirea pe fața lipsită de culoare și scofâlcită a lui Magnus, apoi se

Întoarse către Trenmor, cu un amestec de tristețe și de ironie:

- De ce m-ai adus aici? Îi zise el. De ce mi-ai pus sub ochi această stafie vie și aceste morminte înverzite? Oare pentru a-mi dovedi că moartea este mai fericită și mai fecundă decât viața? Pentru a-mi da dinainte gustul pentru dulceața neantului? Crezi tu că ți-ai ales bine locul și subiectul? Nu știai că îmi doresc mai tare să mor decât să trăiesc de ochii lumii? Cât despre omul acesta, poate că nu știi că l-am întâlnit pe Monte Rosa, într-o zi în care era nebun? Ce curaj vrei să capăt la vederea acestor morminte, unde aș vrea să fi adormit deja? Ce încredere sperai tu să-mi dai prin cuvintele acestui preot, pe care eu l-am văzut scos din minți din pricina pasiunilor?
- Am vrut să-ți arăt, o, Stenio, răspunse înțeleptul, că viața poate fi la fel de liniștită ca și moartea și că omul își poate redobândi mințile răătăcite, pentru a le supune voinței sale atotputernice. Am vrut să-ți arăt care sunt forțele, resursele imense pe care Dumnezeu le-a pus în noi și lucrurile de bine care sunt la îndemâna noastră. Vezi că se poate, fără tulburare, fără osteneală și fără excесе, să ne bucurăm de ceea ce este mai valoros pe pământ: poezia, știința și artele? Dacă te oprești aici o clipă, vei vedea că firile cele mai puternice și cele mai alese au venit să se odihnească și să se oțelească în sânul acestui refugiu, așteptând destinele misterioase ale celeilalte vieți. Vei vedea că ele au găsit vindecarea, înceată, dar sigură, a rănilor lor înveninate, extensia vastă și magnifică a celor mai prețioase facultăți ale lor.
- Vei vedea, mai ales, adăugă camaldolul, că Dumnezeu este milostiv și că dragostea sa este imensă, mila sa neobosită, iertarea sa atotputernică. Vei plânge la picioarele sfințelor altare și aceste lacrimi evlavioase vor fi ca un balsam pe rănilor inimii tale. Zi după zi, vei simți efectele salutare ale acestei captivități binefăcătoare. Dorințele tale năvalnice se vor frânge sub jug, iar dorințele nobile vor reveni la putere; bucuriile resemnării și recunoștinței vor șterge în tine până și amintirea greșelilor delirante și a înflăcărilor blestemate din tinerețe.
- Ai necaz pe tinerețe, frate, zise Stenio. Totuși, nu ai decât vreo câțiva ani mai mult ca mine. În dimineața aceasta, ai adăugat la imnul religios către îngerul păzitor o strofă care nu era în liturghie și care trăda mai multă tinerețe în închipuirea ta decât există acum în sufletul meu.

Preotul păli. Apoi își puse mâna galbenă și bățătorită pe mâna albă, cu vine albăstrie a lui Stenio.

- Copilul meu, îi zise el, așadar și tu ai fost nefericit, devreme ce ești atât de crud?
- Suferința îndurată, zise Trenmor cu o voce severă și tristă, trebuia să aducă compătimire și bunătate. Numai sufletele slabe se denaturează în situații grele, sufletele tari se purifică.
- Și oare nu știi prea bine acest lucru? zise Stenio, în sfârșit emoționat și lepădându-și toată ironia pentru a apuca, cu o mână, brațul preotului, și, cu cealaltă, pe cel al lui Trenmor. Oare nu știi că sunt un suflet fără măreție și fără energie, o făptură infirmă și jalnică? Aș fi eu unde sunt, dacă aș fi fost Trenmor sau Magnus? Dar, vai! adăugă el, lăsând brațele celor doi să cadă și reșezându-se, cu un gest de mânie întunecată, pe lespedeza mormântului. De ce vă irosiți strădaniile în ceea ce mă privește? De ce îmi dați sfaturi de care nu pot profita și exemple care sunt mai presus de forțele mele? Ce plăcere găsiți în a-mi etala bogățiile voastre, în a-mi arăta cu ce putere sunteți voi înzestrați, de câte eforturi sunteți voi capabili? Bărbați puternici, bărbați eroici! Potire alese, sfinți care ați ieșit dintr-un ocnaș și un preot! Tu, ocnaș, care ți-ai asumat să cadă asupra capului tău toate osândele vieții sociale! Tu, călugăr, care ai strâns, în câțiva ani de viață lăuntrică, toate chinurile sufletului! Voi doi, care ați suferit tot ceea ce pot oamenii suferi, îndestularea și lipsa, unul zdrobit de lovitori, celălalt de post! Iată-vă, totuși, în picioare și

cu fruntea ridicată spre cer, în vreme ce eu mă târăsc precum fiul risipitor în mijlocul animalelor scârnave, adică printre poftele josnice și viciile murdare! Ei bine, lăsați-mă să mor în noroiul meu și nu veniți să-mi tulburați agonia cu spectacolul ascensiunii voastre glorioase către ceruri! Tot așa au venit și prietenii lui Iov, să se laude cu prosperitatea lor în fața victimei ce zăcea în bălegar. Lăsați-mă, lăsați-mă! Păziți-vă bine comorile, de teamă ca nu cumva orgoliul vostru să le cheltuiască. Fie ca înțelepciunea și umilința să vegheze la păstrarea cuceririlor voastre! Feriți-vă de dorința puerilă de a le arăta celor care nu mai au nimic; căci, în mânia sa, săracul plin de ură și de invidie ar putea scuipa pe aceste bogății, întinându-le! Trenmor, triumful tău poate că nu este la fel de adevărat, la fel de strălucitor precum îți închipui tu. Judecata mea amară poate găsi o explicație trivială la victoria voinței asupra pasiunilor amortite, asupra dorințelor șterse ori săturate. Magnus, ia seama, credința ta poate că nu este atât de întărită ca să n-o pot zdruncina cu o privire zeflemitoare sau cu o îndoială cutezătoare! Victoria obținută de spirit asupra ispitelor cărnii nu este, poate, desăvârșită, cât să nu pot să te mai fac să roșești și să pălești și acum, doar pronunțând un nume de femeie!... Hai, du-te și te roagă! Arde tămâie în fața altarului Fecioarei și pleacă-ți capul până la pardoseala bisericilor tale! Du-te să întocmești tratate despre mortificare și resemnare, dar lasă-mă să mă bucur de ultimele zile care mi-au rămas. Dumnezeu care, spre deosebire de voi, nu m-a răsfățat cu o alcătuire superioară, nu a pus la îndemâna mea decât realități comune, plăceri vulgare — vreau să le folosesc până la sfârșit. Oare n-am făcut și eu, la rândul meu, un pas uriaș pe calea rațiunii, de când ne-am întâlnit ultima oară? Văzând că nu pot atinge cerul, nu m-am silit să merg pe pământ, fără mofturi și orgolii? N-am acceptat eu viața așa cum îmi era sortită? Iar când înăuntrul meu am simțit o ardoare neliniștită și rebelă, ambiții nedesluite și fantasmatică, dorințe irealizabile, oare n-am făcut totul pentru a le stinge și a le ține în frâu? Am ales o altă cale decât voi, frații mei, atâta tot. M-am liniștit prin abuz, în vreme ce voi v-ați tălmăduit prin ciliciu și abținere. Erau necesare, pentru niște suflete atât de nobile ca ale voastre, aceste mijloace violente, aceste ispășiri austere; dacă v-ați fi folosit de lucrurile lumești, nu v-ar fi fost de ajuns ca să vă înfrângeți caracterele voastre de bronz, ca să vă epuizați forțele voastre supranaturale. Însă pentru Stenio, toate acestea au fost foarte potrivite. El s-a datat lucrurilor lumești fără a roși, s-a săturat cu ele fără ingraturitudine și, acum, dacă trupul lui s-a dovedit prea slab pe lângă poftele sale, dacă ftizia a pus stăpânire pe acest plăpând copil al plăcerilor, aceasta s-a întâmplat pentru că Dumnezeu nu i-a hărăzit multe zile pe lumea aceasta, pentru că nu era nimerit să devină nici soldat, nici preot, nici jucător de noroc, nici savant, nici poet. Există plante sortite să moară de îndată ce au înflorit, oameni pe care Dumnezeu nu îi osândește la un exil îndelungat printre ceilalți oameni. Vezi, părinte, iată-te aici, pleșuv ca și mine, mâinile ți s-au uscat, pieptul ți s-a scofălcit, genunchii ți s-au șubrezit, respirația ți s-a scurtat; privește-ți barba care îți albește, deși n-ai încă treizeci de ani. Agonia ta va fi, probabil, puțin mai lentă decât a mea; poate că o să mai trăiești un an întreg după mine. Ei bine, și nu reușiserăm noi amândoi să ne învingem pasiunile, să ne înghețăm simțurile? Iată-ne ieșiți din creuzet, purificați și împuținați, nu-i așa, părinte? Eu sunt încă și mai împuținat decât tine, pentru că încercarea mea a fost mai puternică și mai directă, pentru că am mers până la capăt, pentru că am încheiat punând dușmanul la pământ. Poate că ar fi fost mai bine dacă ai fi apucat-o pe aceeași cale ca și mine, era mai scurtă. Dar nu contează, asta nu înseamnă că n-o să mai ajungi la suferință și la moarte. Hai să ne dăm mâna, suntem frați! Ai fost mare, eu am fost jalnic; ai fost o fire viguroasă, eu una săracă; dar asta nu înseamnă că mormintele care, curând, se vor deschide pentru noi, nu vor primi, și unul și celălalt, doar un pumn de țărână.

Magnus care, în timp ce vorbea Stenio, se simțise de mai multe ori tulburat și își ridicase

ochii spre cer cu o expresie de groază și deznădejde, afișă, în momentul acesta, o atitudine mai calmă și mai încrezătoare.

- Tinere, îmi zise el, n-o să sfârșim cu acest înveliș mizer și sufletul nostru nu va fi dat hrană viermilor din mormânt! Crezi că Dumnezeu ține o socoteală egală în ceea ce ne privește? Nu va arăta, în ziua Judecării, milostiviri mai mari pentru cel care și-a biciuit carnea și s-a rugat cu lacrimi și o mai mare asprime pentru cel care a îngenunchat înaintea idolilor și a băut din izvorul otrăvit al păcatului?
- Cât știi tu despre asta, părinte? zise Stenio. Tot ceea ce este contrar legilor naturii este, probabil, condamnat înaintea Domnului. Au fost unii care au îndrăznit s-o spună, în aceste timpuri de cercetare filosofică, iar eu am fost dintre ei. Dar o să te scutesc de aceste lucruri bine știute de toată lumea, împotriva cărora ai fi prevenit, dacă aș avea prostul gust de a mă servi de ele. Mă voi mărgini să-ți pun o întrebare. Iat-o: dacă mâine, în zorii zilei, după ce te-ai culcat în lacrimi și rugăciune, te trezești în brațele unei femei, adusă la căpătâiul patului tău din pofta duhurilor întunericului de a-și bate joc; după surpriză, spaimă, luptă, victorie, exorcism, tot ce vei încerca și vei face (nu mă îndoiesc), spune-mi, te vei mai duce să spui mesa în clipa următoare și vei mai atinge trupul lui Hristos fără nici o teamă?
- Din mila Domnului, răspunse Magnus, poate că mâinile mele vor rămâne destul de curate pentru a atinge sfânta ostie. Cu toate acestea, n-aș vrea să cutez, mai înainte de a mă fi purificat prin penitență.

— Foarte bine, părinte, vezi bine că ești mai puțin purificat decât mine, căci eu aș putea, în momentul de față, să dorm o noapte întreagă lângă cea mai frumoasă femeie din lume, fără a simți altceva pentru ea decât dezgust și aversiune. Într-adevăr, tu mai ai probabil un timp al tău pentru a ține post și a te ruga; n-ai făcut nimic, de vreme ce carnea mai poate încă înspăimânta spiritul, iar omul vechi mai poate tulbura conștiința omului nou. Ai reușit de minune să-ți sfârteci stomacul, să-ți zgândărești creierul, să răvășești alcătuirea armonioasă a organelor tale; dar nu ți-ai putut sili corpul, ca mine, să joace doar un rol pasiv; nu ai ajuns la punctul de a trece cu bine proba despre care îți vorbesc și apoi să mergi imediat la slujba de comuniune, fără spovedanie; n-ai obținut alt rezultat decât o lentă sinucidere fizică, adică o faptă pe care religia ta o condamnă ca pe un păcat îngrozitor, și ești încă în stăpânirea poftelor rele, ca și în prima zi a penitenței tale. Dumnezeu nu te-a sprijinit prea mult, părinte!

Călugărul se ridică și, îndreptându-se de spate în toată înălțimea taliei sale uriașe, dar gârbovite, privi încă o dată cerul, apoi, ducându-și amândouă mâinile la frunte, într-o grozavă tulburare, strigă:

— Să fie adevărat, o, Dumnezeule? Să-mi fi refuzat tu ajutorul și iertarea? Să mă fi abandonat tu duhului răului? Să te fi îndepărtat de la mine, fără să vrei să-ți pleci urechea la suspinele mele, la strigătele mele rugătoare? Să fi suferit eu zadarnic și toată această viață de lupte și cazne să fie pierdută? Nu! strigă el mai departe, pățimaș, ridicându-și brațele lungi și descărnate, din mânecile dimiei sale. Nu cred! Nu mă voi lăsa descurajat de cuvintele nelegiuite ale acestui copil al timpurilor noastre! Voi merge până la capăt, îmi voi îndeplini jertfa și, dacă Biserica a mințit, dacă profeții au fost inspirați de către duhul întunericului, dacă sfântul Cuvânt a fost abătut de la adevăratul său sens, dacă râvna mea a mers mai departe de așteptările tale, cel puțin vei ține cont de dorința încăpățanată, de voința îndârjită care m-a desprins de pământ pentru a mă face să cuceresc cerul; vei citi în străfundul inimii mele această pasiune fierbinte, care m-a mistuit pentru tine, Dumnezeule meu, și care vorbește atât de puternic într-un suflet sfâșiat de alte patimi groaznice. Mă vei ierta că mi-a lipsit lumina și înțelepciunea, nu vei cântări decât sacrificiile și intențiile mele și, dacă am purtat această cruce până la

moarte, o să-mi dai partea mea din blândețea odihnei veșnice de la tine! —Există odihna în sistemul universului? zise Stenio. Nădăjduiești tu să fii destul de mare pentru a merita ca Dumnezeu să creeze numai pentru tine un nou univers? Crezi că există în ceruri îngerii trândavi și virtuți amorțite? Știi tu că toate puterile sunt active și că, mai puțin dacă nu ești Dumnezeu, nu vei ajunge niciodată la existența permanentă și infinită? Da, Dumnezeu te va felicita, Magnus, iar sfinții îți vor cânta laude acolo, sus, pe harfe de aur. Dar când vei aduce la picioarele Stăpânului, virgin și intact, sufletul ales pe care ți l-a încredințat aici, pe pământ, când o să-i spui: „Doamne, mi-ai dat forța; am păstrat-o, iat-o, ți-am adus-o înapoi; dă-mi pacea veșnică drept răsplătă”, Dumnezeu îți va răspunde sufletului tău prosternat: „Foarte bine, fiul meu, intră în slava mea și ia loc în oștirile mele strălucitoare. Vei îndeplini, de acum înainte, lucrări nobile, vei conduce carul Lunii pe câmpiile eterului, vei rostogoli trăsnetul printre nori, vei înlănțui cursul râurilor, vei călări uraganul, îl vei face să salte sub tine ca un cal năvălaş, vei porunci stelelor; substanță divină, tu vei fi în elemente, vei face negoț cu sufletele oamenilor, vei îndeplini, între mine și foștii tăi semenii, misiuni sublime, vei umple cerul și pământul, îmi vei vedea chipul și vei vorbi cu mine”. Asta-i frumos, Magnus, iar poezia are de câștigat din aceste sublime aberații. Dar dacă ar fi astfel, eu unul n-aș vrea nimic. Nu sunt destul de mare pentru a fi ambițios, nici destul de puternic pentru a-mi dori vreun rol, fie aici, fie acolo, sus. Este un lucru potrivit cu orgoliul tău uriaș să suspini după triumfurile unei alte vieți; eu însă n-aș vrea nici măcar un scaun de domnie peste toate noroadele lumii. Dacă m-aș îndoi de bunătatea divină într-atât încât să nădăjduiesc altceva decât neantul, pentru care sunt făcut, i-aș cere să fiu iarba câmpurilor, pe care piciorul o calcă și care nu se rușinează, marmura pe care dalta o șlefuește și care nu sângerează, copacul pe care vântul îl obosește și care nu-l simte. I-aș cere cea mai inertă, cea mai neînsemnată, cea mai ușoară formă de existență și l-aș socoti prea aspru și dacă m-ar osândi să reînvii în substanța gelationasă a unei moluște. Iată de ce eu nu fac nimic să merit cerul; nu-l vreau, mă tem de bucuriile, armoniile, extazele și triumfurile de acolo. Mă tem de tot ce nu pot concepe cum ar fi; cum să-mi doresc altceva decât să se termine totul? Ei bine, sunt mai mulțumit decât tine, părinte; mă îndrept fără îngrijorare, fără spaimă, spre noaptea veșnică, în vreme ce tu te apropii înnebunit, tremurând, de tribunalul suprem, unde contractul de arendă pentru suferințele și ostenele tale se va reînnoi pentru eternitate. Nu sunt invidios, îți admir soarta, dar o prefer pe a mea.

Magnus, îngrozit de lucrurile pe care le auzea și simțind că nu mai are putere să le dea o replică, se aplecă spre Trenmor și, strângându-i tare, cu amândouă mâinile, mâna aceluia înțelept, părea că îi cere sprijinul tăriei sale de caracter, din ochii plini de neliniște.

— Nu-ți face griji, o, frate, reluă Trenmor, și nu lăsa suferințele acestui suflet rănit să-ți ciuntească încrederea într-al tău. Nu te opri din sârguința ta, ca ispita neantului să se topească precum o dezmierdare mincinoasă. Ai avea parte de mai multă durere devenind necredincios, decât păstrându-ți comoara credinței. Nu-l asculta, căci se minte singur și se teme de lucrurile pe care le spune, ba chiar prea mult ca să și le dorească. Și tu, Stenio, te străduiești zadarnic să stingi în tine făclia sfântă a inteligenței. Flacăra sa se aprinde mai vie și mai frumoasă cu fiecare efort de-al tău ca s-o înăbuși. Tu năzuiești către cer în pofida voinței tale și sufletul tău de poet nu poate alunga amintirea dureroasă a obârșiei sale. Când Dumnezeu, rechemându-l din surghiun, îl va fi purificat de întinări și îl va fi tămăduit de dureri, el se va prosterna cu dragoste și îi va mulțumi pentru că a făcut să strălucească și pentru el lumina sa veșnică. Va privi în urmă și își va împrăștia, ca pe un nor, acest vis îngrozitor și sumbru al vieții omenești, mirându-se că a străbătut aceste tenebre fără să se gândească la Dumnezeu, fără să speră că se va trezi. „Unde erai tu, o, Dumnezeul meu? va spune el. Și ce am devenit eu în acest vârtej grăbit care m-a luat pe sus o clipă?” Dar Dumnezeu îl va mângâia și îl va supune, poate, și la alte încercări, căci sufletul i le va cere stăruitor. Fericit și mândru de a-și fi regăsit voința, va dori să o folosească, va simți că activitatea este atributul celor puternici; se va mira că el a abdicat de la

coroana sa de stele; își va cere rolul printre Puterile cerești și îl va interpreta în mod strălucit; căci Dumnezeu este bun și nu trimite, probabil, crudele sale încercări decât aleșilor săi, pentru a face mai prețioasă, după aceea, folosirea puterii acestora. Hai, recunoaște! Cea mai sfântă calitate a sufletului tău, dorința, nu este decât adormită în tine, Stenio! Lasă-ți corpul să mai prindă ceva vigoare, dă-i sângelui tău câteva zile de odihnă și vei simți trezindu-se acea înflăcărare sfântă a inimii și acea aspirație nemărginită a inteligenței, care îl fac pe om să fie om și să fie demn de a stăpâni lucrurile aici, jos, și elementele acolo, sus.

— Omul este om, zise Stenio, câtă vreme poate să-și mâne calul și să-i reziste amantei. Ce folosire mai frumoasă a forței socotești tu că a dăruit cerul unor creaturi atât de șubrede ca noi? Dacă omul dă semne de o oarecare noblețe morală, aceasta constă în a nu crede nimic, a nu se teme de nimic. Cel care îngenunchează în orice clipă în fața mâniei unui Dumnezeu răzbunător nu este decât un sclav umil, care se teme de pedepsele dintr-o altă viață. Cel care își face un idol din nu știu ce himeră a voinței, în fața căreia se sting toate poftele sale, i se frâng toate capriciile, nu este decât un laș care se teme de a cădea pradă fanteziilor sale și de a găsi suferința în plăceri. Omul puternic nu se teme de Dumnezeu, nici de oameni, nici de el însuși. El acceptă toate urmările înclinațiilor sale, bune sau rele. Disprețul vulgului, neîncrederea proștilor, blamul rigoriștilor, osteneala, necazul nu au mai multă influență asupra sufletului său decât febra și datoriile. Vinul îl exaltă și nu-l îmbată, femeile îl amuză, dar nu stă la mâna lor, gloria îl gădilă în talpă uneori, dar o tratează ca pe celelalte prostituate și o dă pe ușă afară, după ce a strâns-o în brațe și a posedat-o, căci el disprețuiește tot ceea ce pentru alții este pricină de teamă sau de venerație. El poate trece prin foc, fără să-și piardă aripile ca un fluture de noapte orb și fără să cadă, prefăcut în cenușă, în fața flăcării rațiunii. Efemer și plăpând ca fluturile, el se lasă, ca și el, purtat de toate adierile, ademenit de toate florile, desfătat de toate luminile. Dar neîncrederea îl păzește de toate, vântul nestatorniciei îl smulge și îl salvează astăzi de la himericii licurici, iluzii mincinoase ale nopții, iar mâine de strălucirea soarelui, trist denunțător al tuturor mizeriilor, al tuturor urâciunilor omenești. Omul puternic nu-și ia nici o măsură de siguranță pentru viitor și nu dă înapoi în fața nici unui pericol din prezent. El știe că toate speranțele sale sunt însemnate într-o carte, ale cărei pagini vântul se însărcinează să le întoarcă, știe că toate planurile înțelepciunii sunt scrise pe nisip și că nu există pe lume decât o singură virtute, o singură înțelepciune, o singură forță — aceea de a aștepta valul și de a rămâne ferm în timp ce te inundă, aceea de a înota, când te trage după el, aceea de a încrucișa brațele și de a muri cu nepăsare, când te acoperă. Omul puternic, după părerea mea, este totodată omul înțelept, căci simplifică sistemul desfătărilor sale. Le restrânge, le dezbracă de învelișul lor de erori, de vanități, de prejudecăți. Desfătarea sa este în întregime pozitivă, reală, personală; este divinitatea sa naivă și frumoasă, cinică și castă. El o lasă complet goală și calcă în picioare podoabele de care a dezbrăcat-o; dar, mai credincios și mai sincer decât teologii ipocriți din templul său, în toate momentele vieții lui, îngenunchează înaintea ei, în ciuda anatemei zadarnice ale unei lumi stupide. El este martirul credinței sale. Trăiește și suferă pentru ea. Moare pentru și prin ea, negându-l sau bravându-l pe celălalt Dumnezeu — acesta absurd și răutăcios pe care îl adorați voi. Omul care își scoate sabia pentru a lupta împotriva furtunii este nelegiuit și cutezător, dar este mai curajos și mai măreț decât Dumnezeu, care mânuiește trăsnetul. Eu unul aș cuteza; dar tu, Magnus, n-ai cuteza. Trenmor care ne aude, Trenmor care este — să nu te lași înșelat, părinte! — mai degrabă filozof decât creștin, mai degrabă stoic decât religios și care respectă tăria mai mult decât credința, stăruința mai mult decât căința, Trenmor care, pe scurt, poate și trebuie să fie respectat mai mult decât tine, părinte, poate fi judecător între noi doi și poate vedea care dintre noi și-a apărât și și-a păstrat cea mai înaltă dintre capacitățile sale, energia.

— N-o să fiu judecător între voi, zise Trenmor. Cerul v-a dăruit însușiri deosebite, dar fiecare a primit o moștenire importantă. Magnus a fost înzestrat cu o mai mare stăruință în idei;

și, dacă vrei să faci abstracție de ale tale, Stenio, pentru a contempla serios frumosul spectacol al unei voințe victorioase, vei fi cuprins pe neașteptate de admirație la vederea acestui călugăr care a fost nelegiuit, îndrăgostit și nebun și care acum, aici, este liniștit, zelos și supus regularității obiceiurilor monastice. De unde și-a luat el forța de a rezista atât de multă vreme la aceste lupte înspăimântătoare și de a se ridica, după ce a fost blestemat și zdrobit? Este același om pe care l-ai văzut hălăduind, cu mintea răătăcită, pe munte? Este un om nou și, totuși, este același suflet furtunos, înflăcărat, cu aceleași simțiri năvalnice și de temut, mereu noi și mereu virgine; cu aceeași dorință, mereu intensă, dar niciodată satisfăcută; răătăcindu-se, în pofida lui, urmărind lucruri omenești, dar întorcându-se mereu la Dumnezeu, prin reînșuflețirea unei vigori nemaipomenite și a unui focar de speranță sublimă. O, părinte! Deși este adevărat că nu avem același cult și că îl invocăm pe Dumnezeu în rituri diferite, în ochii mei rămâi de trei ori sfânt, de trei ori mare! Căci ai luptat, te-ai ridicat de sub picioarele dușmanului tău și mai lupti încă, viteaz, neobosit, brăzdat de cicatrice, stors de nădușeală și de sânge, dar hotărât să mori cu arma în mână. Continuă, în numele lui Iisus, în numele lui Socrate! Martirii din toate religiile, eroii din toate timpurile te privesc și, din înaltul cerurilor, îți aplaudă eforturile. Dar tu, Stenio, copil născut cu o stea în frunte, tu a cărui frumusețe ne lăsa să înțelegem cum arată îngerii, tu a cărui voce era mai melodioasă decât vocile nopții care suspină pe harfele scoțiene, tu al cărui talent făgăduia lumii o nouă tinerețe, toată numai iubire și poezie, căci cântăreții și poezii sunt niște profeți trimiși oamenilor pentru a le reînșufleți spiritele lipsite de nerv, pentru a le răcori frunțile încinse; pentru tine, Stenio, care, în anii tinereții tale, mergeai învăluit de grație și puritate, ca într-o haină fără de pată și cu o aură luminoasă, n-aș putea să mă înfior de soarta ta, să deznădăjduiesc pentru viitorul tău. Ca și Magnus, înduri marea încercare, groaznica agonie rezervată celor puternici; dar încă din această viață te vei ridica, aidoma lui. Mai lupti încă și, sângerând din pricina supliciuului, nu recunoști mâna care îți șterge rănilor; dar curând o să te vedem, stea întunecată, strălucind mai albă și mai frumoasă pe bolta cerurilor.

- Și ce-ar trebui să fac pentru aceasta, Trenmor? Întrebă Stenio.
- Ar trebui doar să te odihnești, răspunse Trenmor, căci natura este bună față de cei asemenea ție. Ar trebui să le lași timp nervilor tăi să se liniștească, iar creierului tău, să-și facă niște impresii noi. Să stingi dorințele prin oboseală, aceasta poate fi un lucru bun; dar să ațâți dorințele stinse, să le înghiți cu lăcomie precum caii cu picioarele umflate, să îți impui suferința în loc s-o accepți, să cauți, mai presus de puterile tale, desfătări mai depline, plăceri mai intense, pe care realitatea nu le îngăduie, să vânturi într-un singur ceas senzațiile unei vieți întregi — iată mijlocul de a-ți pierde și trecutul și viitorul, unul prin disprețul față de timidele desfătări personale, celălalt prin neputința de a depăși prezentul. Astăzi nu ești dispus să primești alte sfaturi; dar, de fiecare dată mă simt măgulit, fiul meu, că ești gata să-mi dai o dovadă de afecțiune.
- Întotdeauna, zise Stenio, strângându-i mâna.
 - Ei bine, zise Trenmor, făgăduiește-mi, jură-mi că o să rămâi aici până la întoarcerea mea. Dacă, după treizeci de zile, n-am venit înapoi, ești dezlegat de jurământul acesta.

Se ridicară toți trei și se întoarseră la mănăstire. A doua zi Trenmor plecă, după ce obținuse, nu fără greutate, cuvântul lui Stenio.

XI. Don Juan

INTR-O SEARA, STENIO ÎL LUĂ PE MAGNUS de braț și îl conduse la pâlnia lacului. Ii plăcea acest loc sălbatic, cu cedri uriași aplecați peste râpă, cu nisipuri argintate de lună și cu apa neclintită, în care stelele se oglindeau calme, ca într-un alt eter. Ii plăcea șuieratul drăgăstos și melancolic al năpârcilor, slăbul susur al apei prin stufăriș și zborul silențios al liliacilor, prietenii mormintelor. Printre lăcașurile morților, la malul râpei, în fundul lacului fără de maluri, sufletul său căuta un gând de speranță, un surâs al sorții. Cum fruntea sa era senină, iar gura mută de multă vreme, Magnus crezu că Dumnezeu avusese milă de el și îi deschisese acestei inimi suferinde comoara speranțelor divine. Dar deodată Stenio, rupând tăcerea și oprindu-l sub raza curată și albă a lunii, îi spuse, străpungându-l cu privirea lui cinică:

- Călugăre, povestește-mi, așadar, iubirea ta pentru Lelia și cum, după ce te-a făcut ateu și renegat, te-a înnebunit!
- Dumnezeule! strigă palidul camaldol, scos din minți. Îndepărtează de la mine acest potir.
- O să te las în pace, Magnus, reluă Stenio, dacă vrei să-mi spui, în sfârșit, adevărul, fără ascunzișuri. Da, dacă-mi răspunzi la întrebare fără falsă pudoare și fără ipocrizie, îți jur că ironia mea n-o să mai arunce niciodată săgeata tulburării în gândurile tale.
- Întreabă-mă, atunci, copil nemilos, răspunse călugărul, și, dacă pot s-o fac fără păcat, o să-ți răspund sincer.
- Sinceritatea nu este niciodată un păcat, zise Stenio, numai orgoliul și prefăcătoria sunt păcate înaintea lui Dumnezeu. Vorbește! Povestește-mi despre mortificările tale, despre retragerea ta, despre rugăciunile tale, despre voința ta, spune-mi dacă toate strădaniile au fost într-adevăr făcute una cu pământul și respinse de dușmanul odihnei tale. Dacă îmi juri, pe numele lui Hristos, că așa a fost, o s-o cred.
- Întrebarea ta este foarte dură, fiul meu! Ce satisfacție poate oține vanitatea ta din răspunsul meu?
- Vanitatea mea este frântă ca un pai, Magnus. Nu ea îmi stârnește această curiozitate fierbinte, ci faptul că îmi trebuie, în sfârșit, o certitudine, o speranță măcar. Dacă pe tine te-a salvat credința, dacă, în zilele de îndoială și de temere, ai obținut, prin lacrimi și rugăciune, această încredere de care ești înnobilit și sanctificat, va trebui să mă prosternez și să mă rog și eu; și atunci poate că Dumnezeu mă va salva și pe mine.
- Roagă-te, fiul meu, nădăjduiește... răspunse călugărul, împărăția cerurilor...
- Taci! îl întrerupse Stenio cu violență. Anterul acesta vă dă la toți același limbaj, cum vă dă și aceeași înfățișare. Vrei cu adevărat să-mi fii util? Jură!
- Jur să-ți răspund, zise călugărul tremurând.
- Pe Hristos? stăruie Stenio.
 - Pe Hristos, zise Magnus, câtă vreme este vorba despre salvarea ta.
 - Bine! Spune-mi, atunci, mila cerului te-a salvat sau propria ta forță? Credința te-a îmbrăcat cu o armură de diamant sau prudența te-a întărit în spatele acestor ziduri de apărare? Pentru că ești înțelept și pentru că te-ai simțit slab ai venit aici, fugind de privirea arzătoare a femeii? Sau pentru că, sfârșind lupta, zdrobind orgoliul lui Satana, ai vrut să te odihnești și să dormi în pace sub bolțile acestei mănăstiri, ca sub peristilul cerurilor, așteptând ca moartea să-ți deschidă porțile slavei veșnice?
 - Sunt un om slab, răspunse Magnus. Nu l-am doborât pe demon. Fără de mila cerească, n-aș fi avut nici măcar puterea de a fugi de primejdie; fără de mila cerească, m-aș simți încă atât de nenocit, încât neîndoielnic că m-aș duce să înfrunt primejdia în care

aș fi zdrobit.

- Așadar, am zis eu bine, nu ai făcut mari progrese, ești tot ca în prima zi când ai fugit.
- Nu spune asta, fiul meu, oare nu înseamnă nimic să ai voința fermă de a rezista?

— Nu înseamnă nimic, părinte, răspunse aspru Stenio. Ce înseamnă ambiția fără putere? — lucrul cel mai demn de dispreț din lume. Cum așa? Tu te crezi tare pentru că postești ca să-ți domolești înfocarea din sânge, pentru că ridici, între tine și ispitele lumii, niște ziduri de marmură și bronz; și când te arunci de viu în mormântul acesta, când închizi îndărătul tău porțile pe care mâna ta nu le mai poate ridica, atunci scrâșnești din dinți în tăcere, muști din țărână, blestemi în șoaptă și te crezi un sfânt pentru că, într-o zi de entuziasm sau de lașitate, ai coborât în această temniță? Dacă te-a purificat credința ta, dacă te-a călit zelul tău, dacă te-a ridicat curajul tău, atunci te-ai putea întoarce în lume, să răspândești binefacerile în care ești atât de bogat, să tămăduiești oamenii și să le alini durerile, fără teamă de a fi molipsit și deznădăjduit de spectacolul grijilor celorlalți. Ai putea, călugăre, să te duci s-o găsești pe aceea a cărei privire te sfâșia, odinioară, și să-i vorbești calm despre cerul pe care poate că l-a uitat și despre Dumnezeu care îi apără orgoliul. Dar nu-i așa! Tu ești un martir, nu ești un sfânt. Ai avea tăria să simți uleiul încins și plumbul topit pătrunzându-ți în vene fără să-l renegi pe Hnstos, dar n-ai avea-o pe aceea de a petrece o noapte în camera unei femei, fără să cazi pradă poftelor păcătoase. Oh! Aceasta se întâmplă pentru că natura este mai puternică și creierul tău este mai slab, pentru că natura este Dumnezeu, pentru că toată credința ta nu este decât un vis de aur, o ambiție nebunească, poetizată de geniul unui sectant entuziast! Dar pentru omul care a chibzuit, care a simțit, care a trăit, care a ajuns până în miezul tuturor realităților vieții nu mai există nici izbăvire, nici mângâiere, nici speranță în cărțile și în tradițiile voastre.

- O, fiul meu, nu vorbi așa! strigă preotul îndurerat.
 - Iar tu, părinte, reluă Stenio, oferă-mi, așadar, o afirmație care să mă convingă. Spune-mi că Lelia ar putea dormi în chilia ta, fără ca păcatul de adulter să fie comis în inima ta. Răspunde și nu uita că ai jurat pe Hristos!

Călugărul își plecă fruntea și, sprijinindu-se de trunchiul unei tise uriașe, rămase absorbit de o adâncă durere.

Stenio se așeză pe pământ, pe buza râpei. Se rezema de o stâncă după care nu mai exista nimic, în el și lac, decât panta abruptă, cu un nisip uniform și alb, pe care norii, trecând peste fața lunii, își desenau marile lor umbre mișcătoare.

— Oh, știam eu! strigă Stenio cu o voce puternică și profundă, care se întinse, gemând, până în adâncurile lacului. O știam prea bine, o știam, Dumnezeule!

Și se ridică în picioare, ca și cum ar fi vrut să se arunce în gol. Magnus se înfiora și se repezi să-l țină pe loc. Stenio se liniști, iar preotul, temându-se să nu trezească în el groaznicul gând al sinuciderii, nu îndrăzni să-l roage să plece de acolo.

— Știam prea bine, reluă Stenio cu același ton al vocii, înfricoșător și lugubru, că nu era nimic adevărat în visele omului, că, o dată dezvăluit adevărul, nu mai exista pentru el decât răbdarea plictiselii sau hotărârea disperării. Și când am spus că omul putea să se complacă în forța sa individuală, am mințit față de ceilalți și față de mine; căci cel care a ajuns să posede o forță inutilă, să exercite o putere fără valoare și fără țintă nu este decât un prost viguros, în care nu trebuie să ai încredere.

În visele mele de tinerețe, în extazele din cea mai fragedă poezie a mea, o nălucă de dragoste plana neîncetat și îmi arăta cerul. Lelia, iluzia mea, poezia mea, Elizeul meu, idealul meu, ce s-a întâmplat cu tine? Unde a dispărut fantoma ta ușoară? În ce eter imperceptibil s-a evaporat substanța ta imaterială? Ochii mi s-au deschis, aflând că tu ești imposibilul, viața mi-a apărut în toată goliciunea sa, în întregime cinică; frumoasă uneori, hidoasă mai adesea, dar întotdeauna

semănând cu ea însăși în frumusețile sau în grozăviile sale; întotdeauna mărginită, întotdeauna supusă unor legi imprescriptibile — și nu ținea de fantezia omului să le anuleze! Dar, pe măsură ce această fantezie s-a învechit și s-a șters (fantezia irealizabilului, singura care poetizează zilele omului și îl leagă, pentru vreo câțiva ani, de plăcerile sale frivole), pe măsură ce sufletul meu s-a săturat de a căuta în brațele unei armate de femei sărutul extatic pe care numai Lelia mi-l putea da, iar în vin poezia și lauda, beția pe care un cuvânt de dragoste din partea Leliei ar fi putut s-o conțină, m-am luminat până la punctul de a ști... Ascultă-mă, Magnus, și ar fi bine ca vorbele mele să-ți fie de folos. M-am luminat până la punctul de a ști că și Lelia este o femeie, ca oricare alta, că buzele sale nu oferă un sărut mai suav, că vocea sa nu are o virtute mai puternică decât sărutul și vocea altor guri. O știi, astăzi, pe Lelia în întregime, ca și când ar fi fost a mea; știi că ceea ce o făcea atât de frumoasă, atât de pură, atât de divină eram de fapt eu, era tinerețea mea. Dar pe măsură ce sufletul meu s-a veștejit, icoana Leliei s-a trecut, de asemenea. Astăzi o văd așa cum este, palidă, cu buzele fără culoare, cu părul presărat de acele prime fire de argint care ne năpădesc capul, cum năpădește iarba mormântul, cu fruntea traversată de acea cută de neșters pe care ne-o imprimă bătrânețea, întâi cu o mână indulgentă și ușoară, apoi înfigându-și ghearele adânc și crud. Biata Lelia, iat-o tare schimbată! Când treci prin visele mele, cu diamantele și podoabele de altădată, nu mă pot împiedica să nu râd amar și să-ți spun: „Bine îți sade să fii regină, Lelia, și să dai dovadă de mult spirit; căci, pe onoarea mea, nu mai ești frumoasă și, dacă m-ai invita astăzi la celestul banchet al iubirii tale, aș prefera-o în locul tău pe dansatoarea Torquata sau pe vesela curtezană Elvira”.

La urma urmei, Torquata, Elvira, Pulheria, Lelia, cine sunteți voi ca să mă îmbătați, ca să mă legați la acest jug de fier, care îmi însângerează fruntea, ca să mă atârnați în această spânzurătoare în care membrele mele sunt zdrobite? Un roi de femei cu părul blond, cu bucle de abanos, cu picioare de fildeș, cu umeri întunecați, fete pudice, glumețe dezmățate, virgine cu suspine timide, Messaline cu frunți de bronz, voi toate pe care v-am avut sau visat, ce-ați mai avea voi de făcut, în prezent, în viața mea? Ce secret ați avea voi să-mi dezvăluiți? Mi-ați da voi aripile nopții, ca să dau roată universului? Mi-ați spune taina veșniciei? Ați face voi pentru mine să coboare stelele, ca să-mi servească drept coroană? Ați face măcar să înflorească pentru mine o floare mai frumoasă și mai gingașă decât cele care acoperă pământul omului? Mincinoase și nerușinate ce sunteți! Ce există, așadar, în dezmierările voastre, ca să le ridicați la un preț atât de scump? Căror desfătări atât de divine le dețineți voi secretul, pentru ca dorințele noastre să vă înfrumusețeze într-atât? Iluzie și visare, voi sunteți cu adevărat reginele lumii! Când flacăra voastră s-a stins, lumea este de nelocuit.

Sărmane Magnus! Încetează să-ți mai sfâșii răunchii, încetează să-ți mai lovești pieptul ca să faci să reintre în el elanul indiscret al dorințelor tale! Încetează să-ți mai înăbuși strigătele și să muști așternutul patului tău, când Lelia îți apare în vis! Hai, recunoaște că tu ești, bietul de tine, cel care o faci atât de frumoasă și atât de dorită; nedemn altar pentru o flacăra atât de sfântă, ea râde în sinea sa de supliciul tău. Căci ea știe bine, femeie fiind, că nu are nimic să-ți dea în schimb pentru atâta iubire. Mai abilă decât celelalte, ea nu se dăruiește, se ascunde sub un văl. Ea se refuză, se divinizează. Dar s-ar mai fi învăluit la fel dacă trupul ei ar fi fost mai frumos decât cel al femeilor pe care le cumpărăm? Sufletul ei s-ar mai feri atât de manifestarea dragostei, dacă ar fi într-adevăr mai larg și mai nobil decât al nostru?

O, femeie, nu ești decât minciună! Bărbatul, nu ești decât vanitate! La niște pretenții atât de nerușinate, Dumnezeu chiar trebuia să pedepsească aceste decepții nenorocite! Lelia, surâsul tău m-a înnebunit! Don Juan, exemplul tău m-a pierdut!...

Stenio se așează visător și, ridicându-se curând:

— Da, tu, Don Juan, ești cel care m-ai dat pierzaniei fără cale de întoarcere! strigă el cu vehemență. Adorația mea înflăcărată pentru tine m-a aruncat într-o prăpastie fără fund.

Mergând pe urmele tale, speram să mă înalț deasupra celorlalți oameni; în ziua în care ți-am spus: „Fii steaua mea și Dumnezeuul meu!”, în ziua în care l-am hulit pe Stăpânul lumii ca să aduc pe altarul geniului tău rugăciunile și tămâia mea, am crezut că așa voi crește și voi prinde curaj, am crezut că disprețul legilor obișnuite îmi așternea la picioare ambițiile comune și m-am trezit mult mai jos decât ele.

Blestemat să fii tu, Don Juan! Te-am luat drept măreție și nu ești decât nebunie. Țărâna de sub pașii tăi nu valorează mai mult decât cenușa risipită de vânt. Drumul pe care l-ai urmat nu duce decât la disperare și amețeală. Astăzi, când sângele meu s-a domolit, când arterele mele și-au rărit pulsul și s-au liniștit, pot coborî din nou în mine însumi. Zâmbetele îmbietoare și cuvintele dulci nu îmi mai tulbură visarea. Nu mai cred, ca altădată, că suspinele voluptuoase și sărutările fierbinți sunt singura fericire și singura înțelepciune. În clipa aceasta solemnă, în care lumea pălește și dispare, în care ochii mei nu mai întrezăresc decât ca printr-un nor desfătările mincinoase în care avusesem încredere, umbra ta, o, Don Juan, nu mai are puterea să mă înnebunească. Te pot privi drept în față fără să roșesc, fără să tremur. Nu mai ești mentorul și idolul meu; nu mai zăresc în pupila ta arzătoare raza divină a speranței și a forței. Nimbul luminos care radia deasupra creștetului tău s-a destrămat pentru totdeauna. Nu mai ești pentru mine decât un spectacol care provoacă uimire și milă.

N-o să le mai ofer manilor tăi blestemați rugăciunile buzelor mele! N-o să-i mai aduc jertfă vanității tale încrederea cerească din anii mei de tinerețe! N-o să mai ard la picioarele statuii tale florile parfumate care înfloreau în sufletul meu și pe care răsuflarea ta le-a veștejit!

Încrezut obraznic! De unde ai luat tu drepturile smintite cărora le-ai dedicat viața ta? În care ceas, în care loc ți-a zis ție Dumnezeu: „Iată pământul, este al tău: tu vei fi mai marele și regele tuturor neamurilor; toate femeile care îți vor plăcea sunt menite așternutului tău. Toți ochii cărora vei binevoi să le zâmbești se vor topi în lacrimi pentru a implora mila ta. Nodurile celor mai sacre legături se vor dezlega, îndată ce vei zice: «Vreau!» Dacă un tată îți va cere socoteală pentru fiica lui, tu îi vei înfișe spada în inima-i îndurerată și-i vei mânji părul alb cu sânge și noroi. Dacă un amant furios vine să rivalizeze cu tine, cu sabia în mână, pentru frumusețea amantei sale, tu îi vei lua peste picior mânia și te vei încrede în misiunea ta irevocabilă. II vei aștepta, ferm pe poziții, fără să grăbești lovitura care trebuie să-l doboare. Eu îi voi trimite un înger care îi va acoperi vederea și îl va împinge drept în vârful săbiei tale”.

Adică Dumnezeu, nu-i așa, conducea lumea pentru plăcerile tale? Porunca soarelui să răsară ca să lumineze cătunele și tavernele, mănăstirile și palatele, pe unde verva ta libertină improviza aventuri de-ale tale; iar când se lăsa noaptea, după ce gura ta nesățioasă se adăpa din suspine și dezmierdări, el aprindea stelele mute pe cer ca să-ți apere retragerea și să-ți călăuzească noile tale călătorii.

Infamia semănată de tine era o onoare demnă de invidie. Tu îndeplineai rolul pe care îl promiseși la naștere. Stigmatul rezultat din perfidiile tale era o pecete glorioasă, splendidă, de neșters, care îți marca trecerea cum marchează stejarii loviți de trăsnet goana norilor de foc. Nu recunoșteai nimănui dreptul de a spune: „Don Juan este un laș, căci abuzează de slăbiciune, le trădează pe femeile fără apărare”. Nu, tu nu dădeai înapoi din fața primejdiei. Dacă un răzbunător se înarma în numele victimelor destrăbălării tale, nu ziceai nu la a mai face un cadavru și nu te temeai că o să te împiedici, punând piciorul pe membrele sale înțepenite.

O zi fără făgăduieli și fără minciuni, o noapte fără adulter și fără duel ar fi însemnat o rușine ireparabilă. Mergeai cu capul pe sus și ochii tăi căutau cutezători prada pe care trebuia s-o sfâșii. Între fecioara timidă, care fremăta sub sărutările tale, și curtezana nerușinată, care îți sfida curajul și renumele, tu nu voiai să scapi nici una dintre aceste desfătări, ale sufletului sau ale simțurilor; marmura din templu sau bălegarul grajdului serveau la fel de bine drept pernă somnului tău.

Ce voiai, așadar, o, Don Juan? Ce așteptai de la aceste femei plânse? Oare fericirea o cereai de la brațele lor? Sperai să faci vreun popas, după acest migălos pelerinaj? Credeai tu că Dumnezeu îți va trimite, în cele din urmă, ca să-ți oprească nestatornicele iubiri, o femeie superioară tuturor celor pe care le trădaseși? Dar de ce le trădai? Pentru că, părăsindu-le, simțeai înăuntrul tău amărăciunea și descurajarea unei iluzii pierdute? Pentru că dezmierdările și extazele lor nu atingeau înălțimea reveriei tale ambițioase? Ți-ai zis cumva, în orgoliul tău singuratic și monstruos: „Ele îmi datorează o mulțumire infinită, pe care eu nu le-o pot dărui; suspinele și gemetele lor sunt o muzică plăcută urechii mele; chinurile și îngrijorările din primele mele străngeri în brațe îmi desfată ochii; sclave supuse și devotate, îmi place să le văd înseninându-se cu o bucurie mincinoasă, ca să nu-mi tulbure mie plăcerea; dar le interzic să-și sădească speranța în pragul gândirii mele, le interzic să aștepte fidelitatea mea în schimbul sacrificiului lor?”

Oare tresăreai de mânie de fiecare dată când ghiceai în străfundul sufletului lor nestatornicia, care le făcea egale cu tine și care, probabil, avea să te întreacă în viteză? Erai rușinat și umilit când jurămintele lor te amenințau cu o iubire încăpățânată și îndârjită, care să-ți fi înlănțuit egoismul și faima? Citiseși pe undeva, în învățăturile lui Dumnezeu, că femeia este un lucru făcut pentru plăcerea bărbatului, incapabil de rezistență sau schimbare? Credeai că această perfecțiune ideală, de abandon exista pe pământ și trebuia să-ți asigure la nesfârșit reînnoirea desfătărilor tale? Credeai că, într-o zi, delirul avea să smulgă de pe buzele victimei tale o făgăduială profană și că va striga: „Te iubesc pentru că sufăr; te iubesc pentru că tu guști o plăcere desăvârșită; te iubesc pentru că simt, după sărutările tale care se domolesc și după brațele tale care se deschid și mă abandonează, că te vei sătura curând de mine și că mă vei uita. Ți sunt devotată pentru că tu mă disprețuiești; îmi voi aminti pentru că tu mă vei șterge din memorie. Ți voi ridica în inima mea un sanctuar inviolabil, pentru că tu îmi vei înscrie numele în cartea ta disprețuitoare și jignitoare?”

Dacă ai nutrit o singură clipă această absurdă speranță, n-ai fost decât un smintit, o, Don Juan! Dacă ai crezut, o singură clipă, că femeia îi poate dărui bărbatului pe care îl iubește altceva decât frumusețea, dragostea și încrederea sa, n-ai fost decât un prost; dacă ai crezut că mângâierile sale aveau să stingă, fără urmări, înflăcărea simțurilor tale, că răbdarea ei nu va adormi niciodată și va aștepta, fără să se sature, trezirea poftelor tale grosolane; că ea îți va împrumuta umărul său, ca să tragi tu un pui de somn, inima ei, ca să-ți odihnești capul, și că nu se va revolta când mâna ta o va împinge în lături ca pe o haină inutilă — atunci nu ai fost decât un spirit orb și ignorant.

Oh! Ce puțin te-au înțelese cei care, ca și mine, au văzut în soarta ta emblema unei lupte glorioase și stăruitoare împotriva realității! Dacă ar fi reînnoit, pe socoteala lor, încercarea pe care ai făcut-o tu, nu ți-ar mai fi considerat rolul atât de frumos — ar fi mărturisit cu voce tare josnicia ambițiilor tale, meschinăria speranțelor tale. Dacă s-ar fi luptat, ca tine, corp la corp, cu orgia și destrăbălarea, cum ar fi știut de bine ce ți-a lipsit! Fugi de-aici, tu n-ai fost decât un desfrânat fără inimă, un suflet de curtezan nerușinat în trupul unui om de nimic — dincolo de plăcerea care se sfârșește, tu nu ți-ai dat seama de simpatia care rămâne după beția simțurilor, de dragostea liniștită și senină care supraviețuiește extazelor unui așternut îmbălsămat și care se dublează prin amintirea voluptăților dispărute.

Iată de ce, Don Juan, moartea ta îi sperie și îi măhnește adânc, iată de ce te adoră în genunchi. Ochii lor nu ating orizontul pe care tu l-ai îmbrățișat; ei nu sunt fericiți, ca tine, decât scrâșnind din dinți. Vlăguirea și durerea din ultimele tale zile, duelul implacabil al creierului tău rătăcit împotriva unui sânge rebegit, agonia și horcăitul din nopțile tale fără somn îi îngrozește, ca o amenințare profetică. Ei nu știu, oameni fără minte, că plângerile tale erau niște blasfemii și că moartea ta nu a fost decât o dreaptă pedeapsă. Ei nu știu că Dumnezeu a

pedepsit în tine egoismul și vanitatea, că ți-a trimis disperarea pentru a răzbuna victimele ale căror voci se ridicau împotriva ta.

Dar n-ai dreptul să te plângi, pedeapsa care te-a lovit nu este decât o răzbunare. N-ai fost înțelept, Don Juan, de vreme ce ai nesocotit deznodământul fatal al tuturor tragediilor pe care le-ai jucat. Studiaseși foarte prost modelele care te precedaseră în carieră și pe care voiai să le reînvi. Nu știai, așadar, că păcatul, ca să capete o oarecare măreție, ca să pretindă stăpânirea lumii, trebuie să trăiască în prezența stăruitoare, în conștiința anticipată a pedepsei pe care o merită în fiecare zi? Doar atunci, probabil, se poate lăuda cu curajul său, căci nu ignoră sfârșitul care îi este rezervat. Dar dacă ai crezut că vei scăpa de răzbunarea din ceruri, Don Juan, înseamnă că nu erai decât un laș?

De altfel, deși în acest moment mânia mea te-a calomniat, când tu ai fost această măreață idee personificată pe care, odinioară, am crezut că o văd în tine, nu înseamnă că aș fi mai puțin îndreptățit să te blestem și să te urăsc, căci tu ești cel care m-a pierdut. Am năzuit prea sus, te-am înveșmântat cu o glorie pe care, fără îndoială, n-ai avut-o niciodată și pe care eu am vrut s-o egalez. M-am descoperit slab, plâpând la spirit și la trup, am luat imaginația drept inteligență, dorința drept nevoie, voința drept forță. Le-am confundat pe toate și am fost zdrobit voind să lupt împotriva laturilor slabe din alcătuirea mea. Trenmor, tu m-ai condamnat, când mi-ai zis că nefericirea nu purifică decât sufletele nobile. Lelia, și tu m-ai condamnat, când mi-ai scris, odinioară, că omul decăzut trebuie să moară.

Ce-ar putea face aici, astăzi, prietenia voastră călduță și banală? Lelia, Trenmor, ați ajuns voi până în acel punct al milostivirii neghioabe, încât viața unui om ca mine să vi se pară la fel de prețioasă pentru a fi păstrată cât aceea a unui cal, a unui bou sau a unei slugi utile? Mergeți mai bine și îngrijiți-vă lacheii și câinii, căci ei măcar vă vor servi la ceva. Eu unul doar v-aș stingheri. Mila este un sentiment vecin cu disprețul și mâna care ajută un prieten când se clatină amorțește curând. Și apoi, voi nu credeți în prietenie. Mi-ați oferit-o degeaba pe a voastră, ca să mă sprijin și să mă călăuzesc pe căile viitorului; vedeți bine că v-ați mințit pe voi înșivă, căci m-ați părăsit. Unde erați când mă pierdeam? În pacea sublimă voastră odihne, a renunțării voastre de neschimbat, știați bine că Stenio se lupta cu agonia tuturor facultăților sale. Dar vă ziceați: „Cu atât mai rău pentru Stenio”. Așezați la adăpost de furtună, știați că acolo, jos, o barcă se spargea de recife; dar ziceați: „Dumnezeu îl iubește, Dumnezeu îl va salva. Providența veghează asupra lui, încercarea aceasta îi va fi de folos și bine venită. Se va întoarce singur; să-l lăsăm să se zbată puțin”. Iar între timp eu pierream, eu! Nu v-ați spus că prietenia este singura providență pe care oamenii ar trebui s-o invoce și că, dacă existau prieteni, aceștia jucau rolul de Dumnezeu unii față de ceilalți. Dar nu! Se întâmplă cu aceasta cum se întâmplă și cu celelalte. Sufletul nostru are sentimentul, dar nu și puterea. Concepe afecțiuni și virtuți, la fel cum visează la niște scări care să urce de la pământ la stele. Imaginația ia cu asalt cerul fără încetare, omul rămâne înțepenit în lutul său. Creierul naște, faptele avortează. Inima făgăduiește, mâna refuză.

O, dispreț și milă pentru toți acești paralitici care cred că se susțin, că se întrajutorează și care merg, claie peste grămadă, poticnindu-se și căzând cu genunchii lor ologi, fără a putea smulge o trestie ca să se ajute pe ei înșiși! Bieți ciungi care vorbesc despre puterea brațelor lor; bieți șchiopi care se cred întotdeauna gata să alerge; bieți mincinoși care repetă, fără rușine și fără frică, aceleași jurăminte întotdeauna încălcate, aceleași oferte întotdeauna neputincioase!

Atunci, ce este acest elan misterios și de neînțeles, sublim, poate, din aceste suflete de noroi? Ce este această nevoie de manifestare a sentimentelor, această nevoie de dragoste care ne sfâșie? Spre care umbră de tandrețe și de bunătate se avântă năzuințele inimii care suferă, strigătele de slăbiciune care cer ajutor? Zadarnic ne-au învățat lecțiile funeste ale experienței că acest nisip mișcător va ceda sigur sub pașii noștri, picioarele noastre nesăbuite se aventurează pe aici întotdeauna. Care este această putere sau, mai degrabă, această febră încăpățânată care ne

mână către decepție și durere? De ce nu se domolește această sete de iubire? De ce acest vis de încredere și devotament nu se risipește cu totul, niciodată? De ce, la o vorbă prietenească, la o privire compătimitoare, credulitatea noastră se lasă prinsă în mreje de fiecare dată? De ce lacrimile sunt înduioșătoare? De ce simțim nevoia de a-l ajuta pe cel care pierde și de a-i mulțumi celui care ne-a salvat? De ce ne simțim noi prietenul fără voie și necesar al omului pe care îl vedem suferind? De ce ne lăsăm lacrimile să cadă pe umărul celui care ne invită și ne cheamă? De ce această făgăduială: „Te voi mângâia”, fie că pornește din gura unei femei sau din ochiul unui câine, din scrisoarea unui prieten sau din amvonul unui preot, de ce această făgăduială prostituată, tăvălită prin toate șanțurile, are încă o atracție irezistibilă? De unde această străfulgerare de încredere și de bucurie pe care o face să țâșnească în sufletul nostru vlăguit, ultim spasm al unui muribund care ar vrea să reînhațe viața, ultim efort al unui naufragiat care, crezând că se agață de o scândură de salvare, îmbrățișează cadavrul unuia dintre tovarășii săi și se scufundă o dată cu el?

Slăbiciune și mizerie a omului! Zadarnic a vrut el să vă ridice la rang de măreții; zadarnic a făcut din sugestiile și din spaimile voastre sentimente înalte, virtuți prețioase! Minciună și vanitate, numai pe voi două vă realizează!

Lelia, Trenmor, o, prietenii mei, fiți blestemați pentru binele pe care nu mi l-ați făcut! Căci m-ați amăgit cu o speranță nebunească, m-ați dezgustat de viața adevărată, m-ați obișnuit să mă bizui pe niște bucurii pe care nu mi le-ați dat, mi-ați întredeschis porțile fericirii și mi le-ați trântit în nas. Fără de voi, aș fi acceptat viața săracă și sobrele plăceri ale realității, aș fi trăit singur, fără necazuri, fără griji. Voi mi-ați zis că în schimburile și în asocierile sufletelor, există bucurii sublime; eu v-am crezut și iată că sunt singur și trist, luminat, fără putință de întoarcere, în ceea ce privește deșertăciunea făgăduielilor voastre, căci ați lăsat răul să se întâmple și distrugerea mea să se producă; veniți prea târziu, astăzi!...

Și tu, putere necunoscută, pe care am adorat-o naiv odinioară, stăpân misterios al sorților noastre fragile, pe care îl recunosc încă, dar înaintea căruia nu mă mai prosternez, dacă menirea mea este de a îngenunchea și a te binecuvânta pentru această viață amară, manifestă-ți prezența și fă-mă să nădăjduiesc măcar că sunt auzit de tine!... Dar ce mai am eu de nădăjduit sau de temut? Ce sunt eu pentru a-ți stârni mânia sau pentru a merita dragostea ta? Ce am înfăptuit eu aici, pe lumea aceasta, bun sau rău? Am dat ascultare alcătuirii care mi-a fost hărăzită, am epuizat lucrurile reale, am aspirat către lucruri imposibile, mi-am îndeplinit sarcina mea de om. Dacă mi-am grăbit sorocul cu vreo câteva zile, ce-ți pasă? Dacă am stins flacăra inteligenței mele prin abuz de plăceri, ce-i pasă universului că Stenio lasă în memoria oamenilor câteva sute de versuri, mai mult sau mai puțin? Dacă ești un stăpân răzbunător și mânios, viața nu-mi va mai fi un refugiu și nu voi mai scăpa, orice aș face, de ispășirile din viața cealaltă; dacă ești drept și bun, mă vei primi la sânul tău și mă vei vindeca de răul de care am suferit. Dacă nu exiști... Oh, atunci... Eu însumi sunt Dumnezeu și stăpânul meu și pot dărâma templul și idolul...

Părinte, apropie-te, adăugă el. Fă-mi un favor — du-te și roagă-te pentru mine înaintea Cristului din capela voastră!

- Nu îndrăznesc să te părăsesc în starea de spirit în care te afli, răspunse Magnus. Vino cu mine!
- De ce te temi? zise Stenio cu răceală. Nu i-am jurat lui Trenmor că mă va regăsi aici? Chiar mâine expiră termenul și voi fi liber să vă părăsesc, dacă Trenmor nu se întoarce. Ce idee îți trece prin cap, de ai o privire atât de speriată?

„M-am înșelat, gândi călugărul credul; intențiile sale nu sunt rele. Trenmor se va întoarce mâine și, în noaptea aceasta, o să mă rog”.

Călugărul îngenunche pe marmura pe care luna semăna reflexiile ametistelor și ale palidelor

rubine din vitraliu. După o oră, se întoarse la malul lacului. Stenio nu mai era acolo. Călugărul fu cuprins de un sentiment de groază. Se aplecă desupra lacului; luna apusese și nu se deslușea, în fundul prăpastiei, decât o pâclă mohorâtă, desfășurată ca un lînțoliu pe deasupra trestiiilor. O tăcere adâncă domnea pretutindeni. Parfumul irișilor urca, slab, cu adierea călduță și nepăsătoare. Aerul era atât de plăcut, noaptea atât de albastră și de liniștită, încât gândurile sinistre ale călugărului se risipiră fără voie. O privighetoare începu să cânte cu un glas atât de suav, încât Magnus, visător, se opri s-o asculte. Era cu putință ca o tragedie îngrozitoare să se fi jucat, câteva clipe mai înainte, într-un loc atât de calm, într-o atât de frumoasă noapte de vară? Acest gând negru i se șterse de la sine. Magnus reluă, fără grabă și în tăcere, drumul spre chilia sa. Traversă cimitirul învăluit în beznă, călăuzit de instinctul și obișnuința trecerii printre copaci și morminte. De câteva ori, totuși, se ciocni de marmura vreunui cenotaf și se trezi înfășurat și parcă înhățat de ramurile atârânănd ale tiselor seculare. Dar nici o voce tânguitoare, nici o mână, caldă încă, nu îl opri. Se întinse pe rogojina de pe patul său, iar orele nopții răsunară în liniște.

Însă zadarnic încercă să adoarmă. Abia închidea ochii, că vedea ridicându-se în fața lui niște imagini de nedescris, neclare și amenințătoare. Curând, o imagine mai clară, mai cumplită, îl luă cu asalt și îl trezi. Stenio, cu blasfemiile sale, cu îndoielile sale păgânești, Stenio pe care îl lăsase singur, la malul lacului — i se părea că-l vede dând târcoale patului său și că-l aude reîncepând cu întrebările sale jignitoare și crude, pentru a-i tulbura sufletul bietului preot. Magnus se ridică și, rezemându-se de pat, cu fața sprijinită pe genunchii tremurători, se gândi, ca și prima oară, la intențiile lui Stenio. De ce poetul îl îndepărtase pe martorul neliniștilor sale? După ce făcuse harcea-parcea toate credințele propovăduite de Biserică, după ce îi scormonise, cu un deget însângerat și necruțător, toate rănilor rușinoase ale inimii sale, de ce îl îndepărtase pe preot? Pentru a se ruga? Oh, nu! Stenio nu mai știa să se roage. Oare îl aștepta pe Trenmor? Dar înțeleptul nu avea să ajungă decât a doua zi. Oare o aștepta pe Lelia? La acest gând, părintele tresări în patul său — o clipă își dori moartea lui Stenio.

Curând, însă, această dorință necreștinească făcu loc unor îngrijorări mai generoase. Se temu că, sătul de a mai lupta împotriva unui Dumnezeu de neînduplecat, Stenio și-a dus la îndeplinire un gând sinistru. Își aminti, cu groază, câteva cuvinte înspăimântătoare ale tânărului despre neantul care ierta sinuciderea, despre veșnicia care nu o interzicea, despre mânia divină pe care nu o putea preveni, despre îngăduința milostivă care ar fi trebuit s-o îngăduie. Magnus nu uitase că viața din prezent era, pentru Stenio, o pedeapsă care sfida toate chinurile viitoare cu care îl amenința Biserica.

Preotul, răvășit de tristețe, străbătu chilia cu pași grăbiți. Nu avea decât un singur mod de a se lămuri despre soarta lui Stenio și anume de a se asigura că s-a întors în mănăstire. Dar pentru aceasta ar fi trebuit să pătrundă în încăperile rezervate laicilor, iar legea camaldolilor se opunea, formal. De două sau de trei ori, el se întrebă dacă, pentru a salva viața unui om și sufletul unui creștin, nu era totuși îngăduit să încalce regulile de disciplină obișnuită. Dar spiritul monastic care, în creierile slabe, sărăcește inteligența și usucă sensibilitatea, îl făcu să se teamă mai tare de a stârni mânia priorului, decât de muștrările sale de conștiință. Ar fi înfruntat mai degrabă reproșurile lui Dumnezeu, decât pedepsele ordinului său și se hotărî să aștepte să se facă ziuă.

Trecu în memorie toți anii tinereții sale; compară durerile sale cu durerile lui Stenio; se lăudă pentru resemnarea sa; încercă să disprețuiască mânia nefericitului pe care tocmai îl părăsise. Bolborosi câteva cuvinte semețe și disprețuitoare; șopti printre dinții care i se clătinau de la atâta post și nesomn câteva silabe confuze, ca și cum voia să se felicite pentru o victorie hotărâtoare asupra pasiunilor sale; apoi rosti în grabă câteva versete mutilate, care îi mângâiară orgoliul, fără a-i îndulci amărăciunea inimii.

De fiecare dată când orologiul capelei anunța ora, Magnus tresărea; era foarte atent la

scurgerea timpului; privea cerul; număra stelele încăpățâdate; apoi, când sunetele orologiului se stingeau, când totul reîntra în tăcere, când se regăsea singur cu Dumnezeu și cu gândurile sale, reîncepea, în mod mașinal, rugăciunea sa monotonă și tânguitoare.

În sfârșit se iviră zorii, ca o linie albă la orizont, și Magnus se întoarse la malul lacului. Vântul nu-i ridicase încă vălurile de ceață și călugărul nu deslușea decât obiectele din vecinătatea sa. Se așeză pe piatra pe care șezuse Stenio în ajun. Lumina zilei creștea, prea încet, după părerea lui, căci neliniștea lui sporea. Pe măsură ce lumina devenea mai puternică, crezu că zărește la picioarele sale niște litere desenate pe nisip. Se aplecă și citi:

„Magnus, îmi vei spune lui Trenmor că m-am ținut de cuvânt. Mă va regăsi aici...”

După această inscripție, urma unui picior, o ușoară surpare de nisip, și mai departe nimic decât panta abruptă, unde pulberea pământului înclinat nu mai păstra nici o urmă, și lacul cu nufării săi și câteva lișițe negre pe fundalul pâclei albe.

Agitat de o spaimă mai ascuțită, Magnus încercă să coboare în râpă. Merse să caute o cazma în cimitir și, croindu-și cu băgare de seamă niște trepte în nisip, pe măsură ce-și înfunda piciorul nesigur, ajunse, după mii de primejdii, la marginea apei liniștite. Pe un covor de cresson, de un verde blând și catifelat, dormea, palid și în pace, tânărul cu ochi albaștri. Privirea sa era pironită asupra cerului, căruia îi reflecta încă azurul în cristalinul său neclintit ca o apă cu izvorul secăt, dar al cărei bazin este încă plin și limpede. Picioarele lui Stenio erau înfundate în nisipul de pe mal; capul i se odihnea printre florile cu corole reci, pe care o adiere slabă de vânt le înclina spre el. Insectele lunguiețe care se roteau pe desupra trestiilor se strânseseră cu sutele, așezându-se în jurul lui. Unele se adăpau dintr-o rămășiță de parfum impregnată în părul lui umezit; altele își fluturau hainele de vâl albastru peste chipul său, ca pentru a-i admira, curioase, frumusețea sau pentru a-l atinge ușor cu bătaia rece a aripilor lor. Spectacolul acestei naturi tandre și cochete în jurul unui cadavru era atât de frumos, încât Magnus, neputând crede în ceea ce rațiunea sa îi mărturisea, îl strigă pe Stenio cu o voce spartă și îl apucă de mână înghețată, ca și cum spera să-l trezească. Dar, dându-și seama că băiatul era înecat de mai multe ore, o teamă superstițioasă puse stăpânire pe sufletul său sperios; se crezu vinovat de crimă și, gata să cadă fără cunoștință lângă Stenio, slobozi niște strigăte înfundate și nearticulate.

Păstorii de prin vale, care treceau pe celălalt mal al lacului, îl văzură pe călugărul disperat care făcea eforturi zadarnice ca să scoată din apă cadavru prietenului său. Coborâră pe o pantă mult mai blândă și, cu niște crengi și sfori, îi traseră pe omul mort și pe cel viu, pe povârnișul malului opus mănăstirii.

Păstorii nu cunoșteau taina morții lui Stenio; îi purtară cu religiozitate pe umerii lor, pe călugăr și pe poet; se întrebau între ei din ochi, cu priviri avide și îngrijorate, întrerupând, uneori, tăcerea marșului pentru a încerca să-și dea cu părerea, timid; dar nici unul dintre ei nu bănuia adevărul.

Leșinul lui Magnus le părea, acestor minți simple și necultivate, mai curând un spectacol demn de milă, decât un motiv de simpatie. Se întrebau cum un preot, consacrat prin datoria lui să-i mângâie pe cei vii și să îi binecuvânteze pe cei trecuți dincolo, își pierdea curajul ca o femeie, în loc să se roage la capul celui pe care Dumnezeu tocmai îl chemase la el. Nu înțelegeau cum un camaldol, care urmărise, de la intrarea sa în mănăstire, atâtea funeralii, care primise ultimele suflări ale atâtor muribunzi, se comporta atât de laș în prezența unui cadavru, totuși asemănător cu toate celelalte pe care le mai văzuse.

După trezirea naturii urmă, la scurtă vreme, trezirea vieții active. Lucrările întrerupte reîncepeau o dată cu nașterea zilei. Când locuitorii din câmp zăriră, de departe, păstorii înaintând, dădură fuga la ei. Dar la vederea crengilor împletite pe care zăceau Magnus și Stenio, întrebarea pe care voiau s-o pună le murea pe buze; curiozitatea lor naivă făcu loc unei

tristeți mohorâte și mute. Căci moartea nu trece neobservată decât în inima orașelor aglomerate și zgomotoase. În tăcerea câmpurilor, în mijlocul vieții austere de la țară, este întotdeauna salutată ca fiind vocea Domnului. Numai cei care își petrec zilele uitând să trăiască își întorc ochii de la moarte ca de la un spectacol nepotrivit. Cei care îngenunchează, dimineața și seara, pentru a aduce mulțumiri, nu trec niciodată nepăsători pe lângă un sicriu.

Ajunși la vreo sută de pași de malurile lacului unde îl găsiseră pe Stenio, păstorii făcură popas și își depuseră cucernica lor povară pe iarba umedă. Răsăritul soarelui colora zarea cu o nuanță purpurie și portocalie. Pe versanții colinelor se vedea plutind un abur gros și cald; picată din cer, fertila rouă urca înapoi, ca ardoarea sfântă a unui suflet recunoscător când se întoarce la Dumnezeu, cel care l-a înflăcărat cu iubirea sa. Fiecare narcisă a muntelui era un diamant. Crestele învăluite în nori se încoronau cu o diademă de aur. Totul era veselie, dragoste și frumusețe în jurul catafalcului rustic.

Un grup de fete traversa valea pentru a duce la malului lacului vițelele tărcate și pentru a încredința ecourilor baladele vechi, mai degrabă simple decât bine cumpănite, ale căror refrene ajungeau uneori la urechile călugărilor, pe când se rugau. Aceste negricioase copile ale muntelui se opriră, fără spaimă, în fața spectacolului funebru; dar în piepturile lor largi, natura simplă lăsase să trăiască inima dreaptă și miloasă a femeii. Ele se înduioșară, fără a plânge, de soarta acestor doi nefericiți și își asumară răspunderea să le explice și păstorilor.

— Acesta de aici, ziseră ele arătându-l pe călugăr, este fratele celui înecat. Au vrut să pescuiască păstrăvi pe lac; cel mai îndrăzneț dintre ei s-a repezit prea mult înainte; a strigat după ajutor, dar celuilalt i s-a făcut frică și l-au lăsat puterile. Trebuie culese ierburi de leac, ca să-i treacă. O să-i punem salvie roșie pe limbă și gălbenele pe tâmple. O să ardem rășină în jurul lui și o să-i facem vânt cu frunze de ferigă.

În vreme ce fetele mai mari din acest grup căutau prin iarba umedă mirodeniile destinate să-i vină în ajutor lui Magnus, câteva femei în vârstă rosteau, în șoaptă, rugăciunea pentru morți, iar cele mai tinere muntence îngenuncheară în jurul lui Stenio, pe jumătate în reculegere, pe jumătate curioase. Ii atingeau veșmintele cu un amestec de teamă și de admirație.

— Era un om bogat, ziceau bătrânele; mare păcat că a murit!

O fetiță își trecu degetele prin pletele blonde ale lui Stenio și i le șterse cu șorțul, cu o grijă situată la mijloc între venerație și plăcerea serioasă de a se juca, astfel, cu un obiect neobișnuit.

La zgomotul vocilor lor confuze, preotul se trezi și își plimbă în jur niște ochi zănatici. Femeile se apropiară să-i sărute mâna descărnată și să-i ceară, cu evlavie, binecuvântarea. El se înfiora simțindu-le buzele lipindu-se de degetele sale.

— Lăsați, lăsați, zise el dându-le la o parte, eu sunt un păcătos, Dumnezeu s-a întors de la mine. Rugați-vă pentru mine, căci eu sunt în primejdie de a pieri.

Se ridică și privi cadavrul. Încredințat, atunci, că nu visase, tresări cu un spasm mut și lăuntric, așezându-se pe pământ, copleșit sub povara groazei sale.

Păstorii, văzând că nu se gândea să le dea vreo poruncă, se oferiră să ducă mortul la mânăstire. Această propunere îi trezi din nou călugărului toate îngrijorările.

— Nu, nu, zise el, nu se poate. Ajutați-mă numai să ajung până la poarta mânăstirii.

Când Magnus îngenunche în fața priorului:

— Binecuvântează-mă, părinte, îi zise el, căci vin la tine pătat de un mare păcat; am provocat condamnarea unui suflet. Stenio, călătorul, prietenul lui Trenmor, tânărul Stenio, acest copil al vremurilor noastre cu care mi-ai îngăduit să vorbesc deseori, ca să încerc să-l readuc la adevăr, l-am sfătuit nepotrivit, mi-a lipsit tăria și vorba dulce, pentru a-l converti; rugăciunile mele n-au fost destul de fierbinți; mijlocirea mea n-a fost pe placul Domnului, am dat greș... O, părinte! Voi fi dezlegat de păcat? Nu voi fi blestemat pentru slăbiciunea și neputința mea?

- Fiul meu, zise priorul, voia Domnului este de nepătruns și milostivirea sa este nemărginită. Ce știi tu despre viitor? Păcătosul poate deveni un mare sfânt. El ne-a părăsit, dar Dumnezeu nu l-a părăsit, Dumnezeu îl va salva. Iertarea îl poate găsi oriunde și îl poate scoate din cele mai adânci prăpăstii.
- Dumnezeu nu l-a vrut, zise Magnus, al cărui ochi fix era pironit în pământ cu o expresie smintită, Dumnezeu l-a lăsat să cadă în lac...
- Ce spui acolo? strigă preotul ridicându-se. Ți s-au tulburat mințile? Păcătosul a murit?
- A murit, răspunse Magnus, înecat, pierdut, damnat...
 - Și cum s-a întâmplat nenorocirea? zise priorul. Ai fost martor? N-ai încercat să-1 împiedici?
 - Ar fi trebuit să prevăd acest lucru, ar fi trebuit să-1 împiedic; mi-a lipsit zelul; mi-a fost frică. Timp de o oră, a vorbit cu revoltă și cu jale. Învinovățea soarta, pe oameni și pe Dumnezeu. Invoca o altă dreptate decât aceea în care ne încredem noi. Călca în picioare credințele noastre cele mai sfinte. Chema neantul. Își bătea joc de rugăciunile, de jertfele și de nădejtile noastre. Auzindu-1 hulind astfel — o, părinte, iartă-mă! —, în loc să fiu aprins de o sfântă indignare, eu plângeam. În picioare, la vreo câțiva pași distanță de el, îi auzeam pe jumătate vorbele nenorocite. Uneori, vântul le prindea din zbor și le sucea spre cer, singurul îndeajuns de puternic pentru a i le ierta. Când vântul tăcea, această voce sinistră, acest blestem îngrozitor venea din nou să-mi lovească timpanul și să-mi înghețe sângele. Eram laș, eram învins, încercam să ridic o stavilă între otrava vorbelor sale și sufletul meu tremurând. Zadarnic! Descurajarea, disperarea se răspândeau în mine ca un venin. Voiam să-1 întrerup, dar numai gândul la groaznicul său zâmbet îmi fereca limba. Voiam să-1 iau de acolo, dar cutezanța privirii cu care mă măsură mă împietrea în loc. Nu mai aveam decât un singur gând în minte, o singură dorință, o singură ispită de neînving: să fug, să vin să mă rog în capelă, să scap de acest pericol pe care nu-1 puteam întoarce dintr-ale lui și care mă copleșea și pe mine. Atunci, m-a rugat să-1 las singur și l-am părăsit fără să mă gândesc la ce fac, fericit că scap de suferința mea și că mă duc să mă adăpostesc la picioarele lui Hristos. M-am îngrijit prea mult de mine, am uitat prea multă vreme să-1 păzesc pe păcătosul pe care Dumnezeu mi-1 încredințase. În loc să iau oaia răătăcită pe umerii mei, m-am temut de singurătate, de noapte și de lupii care m-ar fi putut sfârșia. M-am întors singur la stână; păstor nepriceput, am abandonat oaia răătăcită; și când m-am întors, n-am mai găsit-o. Satana își ridicase prada. Duhul răului ademenise această victimă în prăpastia pierzaniei veșnice.
- Dar cum așa? Unde este păcătosul? strigă priorul, descoperindu-și energic capul nins. Ce știi despre moartea lui?
 - Am găsit în dimineața aceasta, în ierburile lacului, trupul său în care sufletul nu-și mai are lăcaș; nu mai am nimic de făcut, nimic de nădăjduit pentru Stenio. Poruncește-mi o aspră penitență, părinte, ca să o îndeplinesc și să-mi spăl sufletul de păcat.
 - Spune-mi despre Stenio! strigă priorul pe un ton sever. Uită puțin de tine! Sufletul tău este oare mai prețios ca al lui, ca să-1 părăsim astfel? Să începem prin a ne ruga pentru păcătosul pe care Dumnezeu l-a pedepsit și o să vedem, după aceea, de purificarea ta. Unde este trupul neînsuflețit al tânărului? Ai rostit psalmii la căpătâiul rămășițelor sale pământești? L-ai stropit cu apa sfințită? L-ai dus în pragul capelei? Ai spus comunității să se adune? Soarele este deja sus pe cer; ce ai făcut tu de când a răsărit?
- Nimic, zise călugărul profund mâhnit. Am pierdut conștiința realității și, când mi-am venit în fire, mi-am zis că sunt pierdut.

— Și Stenio, Stenio? strigă bătrânul.

- Stenio, reluă călugărul, nu este oare pierdut fără cale de întoarcere? Avem noi dreptul de a ne ruga pentru el? Își va schimba Dumnezeu pentru el hotărârile sale veșnice? Nu a murit el de moartea lui Iuda Iscarioteanul?
- De care moarte? zise priorul îngrozit. Sinuciderea?
- Sinuciderea, răspunse Magnus cu un glas dogit.

Bătrânul prior recăzu în jilțul său de stejar, împreunându-și mâinile gălbejite și zbârcite, cu un sentiment inexprimabil de groază și de mâhnire profundă. Apoi, întorcându-se către Magnus, îl muștră cu căldură.

— O asemenea nenorocire s-a petrecut aproape sub ochii tăi. O asemenea cădere în păcat s-a îndeplinit în incinta consacrată cultului și tu n-ai împiedicat-o! Și tu te-ai dus să te rogi, ca Maria, când ar fi trebuit să faci ca Marta!* Tu ți-ai ridicat fruntea în templu ca fariseul! Tu ai zis: „Privește-mă și binecuvântează-mă, Dumnezeul meu, căci eu sunt un sfânt preot și acest nelegiuit care moare, acolo, jos, se poate lipsi și de tine și de mine!” Ai visat și ai dormit, călugăr fără minte, om egoist și laș, când trebuia să te lipești ca umbra de pașii acestui nefericit, să te arunci la picioarele sale, să te târăști în țărână, să folosești lacrimile, amenințările, rugăciunile, ba chiar și forța ca să-1 împiedici de a-și îndeplini înspăimântătoarea sa jertfă! În loc să fugi de păcătos, ca de un lucru de groază și de rușine, oare nu trebuia să-1 faci să cadă în genunchi și să-1 numești „fiul meu” și „fratele meu”, pentru a-i mișca inima și a-1 face să prindă curaj, măcar pentru încă o zi, o zi care poate că ar fi fost suficientă ca să-1 salveze? Doctorul părăsește căpătâiul bolnavului său din teama de molipsire? Samariteanul și-a întors capul cu silă, văzând plaga dezgustătoare a evreului? Nu, el s-a apropiat fără teamă, a pus balsam pe rană, l-a luat pe evreu cu el pe cal și l-a salvat. Iar tu, pentru a-ți salva sufletul, ai pierdut ocazia de a-1 readuce pe fiul risipitor în brațele tatălui — tu ești acela, tu ești acela, suflet îngust și împietrit, care se va înfiora de spaimă când Dumnezeu va striga, în toiul nopților tale de nesomn: „Cain, ce ai făcut cu fratele tău?”

— Destul, destul, părinte! zise călugărul, prăbușindu-se pe dalele de piatră și târându-și barba prin praf. Cruță-mi creierul, care dă să mi se spargă, cruță-mi mintea care mi se rătăcește... Vino! strigă el, agățându-se de sutana priorului. Vino cu mine să

* Pilda evanghelică despre prioritatea grijii pentru suflet (Marta care îl ascultă pe Hristos), în fața celei pentru lucrurile lumești (sora ei, Măria, care nu se oprește din treburile casei nici în timpul vizitei învățătorului).

te rogi lângă rămășițele sale, vino să rostești cuvintele care dezleagă de păcat, vino să-1 stropești cu isopul care spală și albește, vino să spui exorcismele care înfrâng orgoliul lui Satana, vino să torni mir sfânt, care înlătură toate mizeriile vieții... Priorul, mișcat de durerea lui, se ridică abătut și nehotărât.

— Ești foarte sigur că s-a aruncat singur în brațele morții? zise el cu șovăială. Nu este oare mâna întâmplării sau, ca să zicem așa, a unei pedepse cerești pe care nu ne este îngăduit s-o tălmăcim și la sfârșitul căreia sufletul lui va fi izbăvit? Ce știm noi? Poate că s-a înșelat... în bezna nopții... poate că s-a întâmplat un accident... Vorbește, așadar, fiul meu, ai dovezi sigure că este sinucidere?

Magnus șovăi; fu înclinat să răspundă că nu; spera să înșele clarviziunea Domnului și, prin mijlocirea sacramentelor Bisericii, să trimită în ceruri acest suflet, altminteri condamnat de Biserică, dar nu îndrăzni. Mărturisî, înfiorat, întreg adevărul și relată cuvintele scrise pe nisip: „Magnus, îi vei spune lui Trenmor că mă va regăsi aici...”

— Așadar, este prea adevărat! zise priorul, lăsându-și lacrimile să se rostogolească pe barba

sa colilie. Nu există cale de a scăpa de acest trist adevăr. Sărman copil! Dumnezeu, dreptatea ta este neîndurătoare și mânia ta este înfricoșătoare!... Hai, Magnus, adăugă bătrânul, după un moment de tăcere, pune să se închidă porțile mănăstirii și roagă vreun tăietor de lemne sau vreun cioban să îi sape o groapă acestui mort. Biserica ne interzice să-i deschidem porțile templului și să-l înmormântăm în pământ sfințit...

Această hotărâre îl îngrozi pe Magnus mai mult decât toate celelalte. Își izbi capul cu violență de pardoseală și sângele începu să-i șiroiască pe obrazul livid, fără să bage de seamă.

— Hai, fiul meu! zise priorul ridicându-l. Curaj! Să ascultăm de sfânta Biserică, dar să nădăjduim. Dumnezeu este mare, Dumnezeu este bun; nimeni n-a măsurat până în adâncuri comoara milei sale. De altfel, noi suntem niște oameni slabi și niște spirite mărginite. Să dăm ascultare cuvântului scris și să nu cercetăm spiritul legilor sfinte. Nici un om, fie el și conducătorul Bisericii, nu are dreptul de a-l condamna definitiv pe un alt om. Agonia păcătosului poate că a fost lungă. Luptându-se împotriva morții care se apropia, poate că a fost luminat de o subită înțelegere. Poate că s-a căit și a dat glas unei rugăciuni atât de înfocate și atât de curate, că prin ea s-a împăcat cu Dumnezeu. Nu slujba de sfințire izbăvește, ci pocăința, cum știi — o clipă de pocăință sinceră și profundă poate valora cât o viață întregă de penitență. Să ne rugăm și să ne smerim din toată inima. În tinerețea lui Stenio, virtuțile au fost destul de mari, probabil, ca să-i spele toate nelegiuirile de după aceea; și în viața noastră trecută există, probabil, unele păcate care, cu toate abinențele din prezent și din viitor, vor fi greu de iertat. Hai, fiul meu, dacă regula îmi interzice să primesc acest mort în mănăstire și să-l conduc la cimitir cu slujbele cultului, cel puțin Biserica mă autorizează să-ți dau o însărcinare specială: să te duci să veghezi lângă mort și să-l însoțești până la ultimul său lăcaș, rostind ce rugăciuni îți va dicta mila, numai să nu fie conform ritului consacrat pentru înmormântările creștine! Du-te, este de datoria ta, este singurul mod de a îndrepta, pe cât îți stă în puteri, răul pe care n-ai știut să-l împiedici! Depinde de tine să obții iertarea pentru el și pentru tine. O să mă rog și eu, la rândul meu, ne vom ruga cu toții, nu în cor și în sanctuar, ci într-una din chiliile noastre și cu zelul sufletelor noastre.

Călugărul nefericit se întoarse lângă Stenio. Ciobanii îl așezaseră la adăpost de soare, la intrarea unei grote în care femeile ardeau rășină de cedru și ramuri de ienupăr. Acești munteni cucernici așteptau ca Magnus să vină și le dea porunca de a-l duce la mănăstire și îl așezaseră pe o targa făcută cu mai mult meșteșug și grijă decât cea dintâi. Împletiseră crengi de brad și de chiparos cu ramurile atât de vii, care închipuiau pentru mort un pat de verdeță întunecată. Copiii îl acoperiseră cu ierburi înmiresmate, iar femeile îi așezaseră pe frunte o coroană din acele flori albe, înstelate, care cresc prin pajiștile umede. Volbura cu flori albe și clematitele care se cățăraseră de-a lungul pantei muntelui atârnavă de bolta grotei în ciucuri grațioși și sălbatici. Acest catafalc, atât de proaspăt, atât de agrest, având deasupra un baldachin de flori și fiind scaldat în cele mai delicate miresme, era foarte potrivit pentru a ocroti ultimul somn al unui tânăr și frumos poet adormit întru Domnul.

Muntenii îngenuncheară văzându-l pe preot îngenunchind; femeile, al căror număr crescuse considerabil față de cel de dimineață, începură să-și treacă printre degete, una după alta, mărgelile mătăniilor; toți se pregăteau să-l urmeze pe călugăr și pe mort până la grilajul mănăstirii camaldolilor și apoi să se întoarcă pe malul lacului pentru a asista, de cealaltă parte, la funeraliile din cimitir. Dar când, după o lungă așteptare, văzură soarele coborând spre orizont fără ca Magnus să le fi zis să ridice mortul, fără ca restul călugărilor, înveșmântați în pelerinele lor negre, acoperite cu oseminte și lacrimi, să îi vină în întâmpinare, se mirară și îndrăzniră să-l descoasă. Magnus îi privi cu un aer rățăcit, încercă să le răspundă și bolborosi niște cuvinte șovăitoare. Atunci, văzând în ce măsură îl tulburase durerea și temându-se să-l

mâhnească și mai tare stăruind cu întrebările, unul dintre cei mai bătrâni tăietori de lemne din vale se hotărî să meargă la mănăstire, cu fiii lui, ca să întrebe ce porunca priorul.

După vreo oră, tăietorul de lemne se întoarse; era tăcut, trist și recules. Nu îndrăzni să vorbească de față cu Magnus și, cum toate privirile îl întrebau, le făcu semn tovarășilor săi ca să-l urmeze, mai într-o parte. Toți cei care înconjurau mortul, mânați de curiozitate, se îndepărtară fără zgomot și li se alăturară, la o oarecare distanță. Acolo aflară cu surprindere, cu groază, despre sinuciderea lui Stenio și despre refuzul priorului de a-l înmormânta în pământ sfințit.

Dacă priorului îi trebuise toată fermitatea unui spirit generos, toată căldura unui suflet iertător pentru a nu deznădăjdi în privința mântuirii lui Stenio, cu atât mai mult se simțiră înspăimântați de un păcat condamnat atât de aspru în credințele catolice acești oameni simpli și mărginiți. Bătrânele femei au fost cele dintâi care îl blestemară.

— S-a omorât, nelegiuitul! strigară ele. Oare ce crimă a comis? Nu merită rugăciunile noastre; priorul îi refuză un mormânt în pământul sfințit. Trebuie să fi făcut ceva îngrozitor, căci priorul este atât de bun și de sfânt! Avea o plagă rușinoasă pe inimă, omul acesta, care și-a pierdut speranța iertării și care și-a făcut singur dreptate; să nu-l plângem; de altfel, este oprit să te rogi pentru damnați. Hai să plecăm; călugărul să-și facă meseria; să-l vegheze el peste noapte. El are puterea de a rosti exorcismele; dacă demonul vine să-și ceară prada, el îl va alunga. Să mergem!

Fetele mai tinere, speriate, nu se lăsară rugate să-și urmeze mamele și, întorcându-se către casă, mai mult de una crezu că vede trecând o figură albă prin mijlocul crângului și că aude, prin iarba umedă de rouă serii, pașii rătăcitori ai unei umbre tânguitoare, care șoptea trist:

— Intoarceți-vă, fetelor, și priviți-mi fața lividă. Eu sunt sufletul unui păcătos și mă duc la Judecată. Rugați-vă pentru mine!

Ele își grăbeau pașii și ajungeau, cu inima bătându-le tare și palide, la ușa colibelor; dar seara, când să adoarmă, o nu știu ce voce slabă și tainică, repeta la căpătâiul patului lor:

— Rugați-vă pentru mine!

Ciobanii, obișnuți cu veghea de noapte și cu singurătatea pădurii, nu se lăsară tot atât de ușor cuprinși de aceste spaime superstițioase. Unii merșeră să i se alătore lui Magnus și se hotărâră să vegheze mortul împreună cu el. Infipseră, în cele patru colțuri ale târgii, mari torțe din brad rășinos și își despăturiră cojoacele din blană de capră, ca să se apere de frigul nopții. Dar când torțele fură aprinse, ele începură să proiecteze asupra cadavrului niște lumini de un roșu livid. Vântul care le zbuciuma făcea să treacă licăriri sinistre pe această față, gata să intre în descompunere și, din când în când, mișcarea flăcărilor părea să se comunice chipului și membrilor lui Stenio. Li se păru că deschide ochii, că-și agită nervos o mână, că dă să se ridice; groaza puse stăpânire pe ei și, fără a îndrăzni să-și mărturisească reciproc copilăriile, adoptară, tacit, părerea unanimă de a se retrage. Călugărul, a cărui prezență îi liniștise pentru o clipă, începea să-i înspăimânte mai tare chiar decât mortul. Neclintirea, muțenia, paloarea sa și ceva sumbru și grozav pe fruntea-i încruntată, pleșuvă și lucind de nădușeală, îi dădea mai degrabă înfățișarea unui duh al întunericului decât a unui om. Se gândiră că demonul ar fi putut lua această înfățișare pentru a-l ademini în păcat pe tânărul mort, pentru a-l azvârli în lac, și că acum stătea acolo, veghindu-și prada, așteptând miezul nopții, ora la care se îndeplinesc groaznicele rituri ale sabatului.

Cel mai curajos dintre ei propuse să se întoarcă a doua zi, în zori, ca să sape groapa și să pună mortul în ea.

— N-are nici un rost! răspunse unul dintre cei mai speriați, iar răspunsul lui fu înțeleș de toți.

Se uitară unul la altul, în tăcere; paloarea lor îi îngrozea reciproc. O luară în jos, spre vale, și se

despărțiră, cu un pas tremurat, gata să se ia unii pe alții drept stafii.

XII

LELIA ȘI TREN MOR SE APROPIAU DE VALE. Ziua se sfârșea, iar ei își grăbeau caii și călăuzele. Voiau să ajungă înainte de a se înnopta; trăsura rapidă ridica praful drumului, iar câmpiile dispăreau în urma lor, ca norii împrăștiați de vânt. Deodată, un cal se prăbuși, iar trăsura veni peste el și se răsturnă violent. Trenmor fu grav rănit. Lelia scăpă teafără. Dumnezeu, probabil, își avea planurile sale.

Trenmor fu dus pe sus până la o casă din vecinătatea drumului, unde i se dădură pe loc îngrijiri. Îndată ce își reveni complet în fire și îi fu bandajată rana, o luă de mână pe Lelia.

— Pleacă, sora mea, îi zise el, nu mai pierde nici un ceas, nici o clipă! Ultima zi se apropie de sfârșit; dacă unul dintre noi nu va fi în seara aceasta la camaldoli, cine știe ce-i va trece lui Stenio prin minte? Du-te la copilul nostru! Lasă-mă aici, pot să mă descure și fără tine; o să vii să mă vizitezi mâine, mai târziu, când vei putea; nu despre mine este vorba. Pleacă!

Lelia nu stătu pe gânduri. Trăsura era fărâmată; puse să i se aducă un cal, încalecă în grabă și dispăru, curând, în praful zării.

Soarele asfințise când intră pe pământul liniștit al văii camal-dolilor. Servitorii săi rămăseseră mult în urmă. Calul aburind se împiedica, din când în când, în mărechinii din pădure; gâfâind, cu părul ciufulit, ea îi dădea piteni fără milă, nu se oprea în fața nici unui obstacol, trecea, la întâmplare, pe unde i se părea că ar fi vreun vad al râurilor, o lua peste tufe în loc să le ocolească și nici măcar nu privea înapoi la pericolele pe care tocmai le înfruntase, cu nebulia unei încrederi sublime.

Nehotărâtă la intrarea într-un luminiș tăiat de două drumuri absolut asemănătoare, fu silită să se oprească pentru a întreba un tăietor de lemne pe unde se ajungea la mănăstire.

— Pe aici, zise tăietorul arătând la dreapta; dar dacă vreți să intrați în seara aceasta în mănăstire, v-aș sfătui să aveți un ordin semnat de papă. Porțile sunt încuiate; clopotele n-au bătut astăzi. Priorul stă închis în chilia sa; toți călugării s-au retras; nu se vorbește cu nimeni. Îngerul morții a însemnat poarta cu o cruce, în noaptea aceasta.

Lelia, înspăimântată, îl descusu pe tăietorul de lemne. Află de moartea lui Stenio, dar încercă să se îndoiască și să spere.

Un grup de munteni veniră să-i confirme vorbele celui dintâi. Lelia căzu, fără suflare, în brațele lor. Ei o duseră în colibă.

Magnus, rămas singur lângă mort, nu își dăduse seama că păstorii dezertaseră. Stătea mai departe în genunchi, dar nu se ruga, nu se gândea — puterile sale erau la pământ. Nu mai simțea că există decât după durerea ascuțită din fruntea pe care și-o izbise și aproape că și-o spărsese de pardoseala din chilia priorului. Această rană fizică, împreună cu emoțiile copleșitoare ale suflului său, izbutise să-l cufunde într-o letargie care semăna cu demența.

Puțin câte puțin, durerile pe care le resimțea în osul capului deveniră atât de violente, încât își duse mâna acolo. Un sânge livid îi năclăise părul. Își privi mâna roșie fără să priceapă că era însângerată. Doar senzația de căldură umedă și mirosul de sânge îi provocară un soi de încordare în mușchii degetelor și nările i se dilatară, cum s-ar fi întâmplat la o beție cu vin sau la una a simțurilor. Suflul îi era înțepenit, probabil mort. Animalul trist, crud și lacom care se ascundea sub ciliciul călugărului, se trezea la instinctul său carnivor și la sălbatica poftă de plăcere. Își deschise ochii sticloși ca ai unui cadavru și sări în picioare ca zgâlțâit de o pilă galvanică.

Dar văzând în fața lui chipul lipsit de culoare al lui Stenio, care dormea somnul îngerilor, se opri, rânji înfiorător la vederea lințoliului alb și a coroanei de flori și murmură, cu o voce impresionată:

— O, femeie! O, frumusețe!...

Apoi apucă mâna cadavrului și răceala morții îi domoli delirul, alungându-i înșelătoarele iluzii ale febrei. Își dădu seama că acolo nu era o femeie adormită, ci un bărbat întins pe sicriu, un om a cărui pierdere și-o reproșa.

Privi atunci în jur și, nevăzând nimic decât zidurile negre ale stâncii pe care dansa flacăra torțelor, neauzind nimic decât vântul care mugea printre larițe, simți toată groaza singurătății, toate spaimele nopții căzând peste capul lui, ca un munte de gheață.

Crezu că vede ceva mișcându-se și cățărându-se pe stâncă, spre el. Închise ochii, să nu mai vadă; îi deschise din nou și se uită într-acolo, fără să vrea. Văzu o siluetă înfricoșătoare care stătea, nemișcată și neagră, lângă el. O privi aproape un ceas încheiat, fără a îndrăzni să facă vreo mișcare, ținându-și răsuflarea, de teamă să nu-i atragă atenția acestei fantome, gata să se ridice și să vină spre el. Flacăra de rășină care proiecta profilul lui Magnus pe peretele grotei se stinse, iar fantoma dispăru fără ca monahul să fi înțeles că fusese umbra lui.

Niște pași ușori atinseră în treacăt tufele colinei.

Era, probabil, o capră sălbatică, apropiindu-se curioasă de lumina flăcărilor. Magnus se închină și aruncă o privire tremurătoare pe cărarea care ducea în vale. Crezu că vede o femeie albă, o femeie rătăcind singură prin nopte. Dorința zbuciumată îi făcu inima să-i tresalte cu violență; se ridică, gata să alerge către ea; spaima prostească îl ținu pe loc. Era o stafie care venea să-l cheme pe Stenio, o umbră ieșită din mormânt pentru a urla în beznă. Își afundă fața între palme, își acoperi capul cu gluga și se ghemui într-un colț, hotărât să nu vadă nimic, să nu audă nimic.

Cum nici un zgomot nu mai ajunse la urechile sale, mai prinse ceva curaj și își ridică ochii. O văzu pe Lelia, îngenuncheată lângă Stenio.

Călugărul vru să strige, însă limba i se lipi de cerul gurii. Vru să fugă, dar picioarele îi deveniră mai reci și mai de neclintit decât granitul stâncii. Rămase cu ochii buimaci, cu palma deschisă și fața în umbra glugii sale.

Lelia se aplecase peste patul mortuar. Părul ei lung, întins de umezeală, cădea în jurul obrazilor palizi; părea la fel de moartă ca Stenio. Era demna logodnică a unui cadavru.

Ascultase cuvintele ciobanilor și fugise de îngrijirile lor, de mângâierile lor; ținuse să îmbrățișeze rămășițele pământești ale lui Stenio. Călăuzită de farul sinistru aprins în fața grotei, venise singură, fără teamă, fără remușcări, probabil chiar fără durere.

Cu toate acestea, la vederea frunții acesteia frumoase, acoperită de umbrele morții, ea își simți sufletul înmuindu-se; mila înduioșată îndulci asprimea sufletului întunecat și calm, în disperarea sa.

— Da, Stenio, zise ea fără să-și facă griji sau să-și dea seama de prezența călugărului, te plâng pentru că m-ai blestemat. Te plâng pentru că n-ai înțeles că Dumnezeu, când ne-a creat, nu a hotărât unirea destinelor noastre. Tu ai crezut, știi, că îmi făcea plăcere să-ți sporesc chinurile. Tu ai crezut că voiam să-mi răzbun, pe seama ta, suferințele și dezamăgirile din primii mei ani. Tu ai crezut că îți întâmpinam jurămintele cu dispreț și nepăsare, pentru a-mi despăgubi vanitatea de toate trădările pe care bărbații mi le-au adus. Te înșelai, Stenio, și eu îți iert anatema pe care ai rostit-o împotriva mea. Cel care ne judecă gândurile mai înainte să le putem noi întrezări, cel care răsfodă în orice clipă cartea conștiințelor noastre și care citește, fără ambiguități, planurile tainice, care nu sunt încă scrise în ea, acela, Stenio, n-a primit amenințările tale și nu le va pune în fapt. Nu te va pedepsi pentru că ai fost orb. Nu-ți va osândi slăbiciunea pentru că ai refuzat să te încrezi într-o înțelepciune care nu era a ta. Ai plătit prea scump lumina din ultimele tale zile, ca să-ți reproșeze că ai rătăcit atât de multă vreme prin întuneric. Știința dureroasă și cumplită pe care o duci cu tine nu are nevoie de ispășire, căci gura ta s-a uscat gustând fructul pe care l-ai cules.

Te iubeam, Stenio, fără a putea să te mângâi; te admiram fără a putea să răspund acelei nevoi nedefinite de comunicare și devotament, care ție îți mistuia sângele și îți ardea creierul. Îmi părea rău de încercările de nemângâiat care mă convinseseră de neputința mea; dar a le nega și a le înșela n-ar fi fost o nelegiuire, o minciună lașă? Dacă ți-aș fi zis: „Plăgile pe care ți le-am arătat, rănilile pe care le-ai numărat nu sunt de nevindecate; să sperăm că încrederea, dăruirea reciprocă îmi vor încălzi din nou inima rebegită; să sperăm că, sprijinindu-mă pe tine, voi regăsi simțul și valoarea suferințelor pe care le accept, astăzi, fără să le pricep” — aș fi mințit, Stenio, aș fi meritat disprețul tău și mânia ta n-ar fi putut coborî destul de jos pentru a-mi biciui ipocrizia.

Așadar, pentru sinceritatea și loialitatea mea ai chemat asupra capului meu pedepsele pe care Dumnezeu le rezervă celor răi? Pentru că mi-am mărturisit în fața ta fără a roși, fără ascunzișuri infirmitățile naturii mele, ai cerut trăsnetului să mă lovească, ca și când aș fi abuzat de puterea mea?

Întâlnisem, pe drumul meu, multe suflete fără credință care mă înșelaseră. Urechea mea obosise să asculte făgăduieli neputincioase; deși era mai generoasă și mai îndrăzneată, am refuzat dragostea ta, pe care n-o puteam răsplăti. Am jertfit pentru siguranța viitorului tău desfătărilor perfide și trecătoare, de vreo câteva zile; n-am vrut să-mi amanetez un bun pe care nu-l mai aveam. Fiindcă inima mea își epuizase definitiv toate credulitățile; sub pământul pe care căleai tu, cu un pas rapid și încrezător, eu vedeam fierbând lava unui vulcan care avea să împrăștie până departe edificiul ambițiilor tale.

Ca să-ți păstrez și să-ți statornicesc iubirea, ar fi trebuit să mă dezonorez și să mă degradez. Simțurile mele înghețate nu puteau face nimic pentru plăcerile tale. Dacă aș fi încercat să fremăt sub îmbrățișările tale, sărmane Stenio, atunci Lelia strâmbându-se ca să mimeze voluptatea, poruncindu-și ochilor să zâmbească și să joace extazul, Lelia pe care tu o divinizai n-ar mai fi fost decât un monstru hidos, o imitație ridicolă a unei curtezane.

Însă Dumnezeu, am ferma convingere, Dumnezeu ne va reuni în veșnicie. Așezați împreună la picioarele sale, vom asista la sfaturile lui și vom ști de ce ne-a despărțit pe pământ. Citind pe fruntea sa de lumină secretul voințelor de nepătruns pentru ochii muritorilor, mânia și uimirea ta vor dispărea ca și cum n-ar fi fost niciodată.

Atunci, Stenio, nu vei mai încerca să mă urăști; nu mă vei mai acuza de nedreptate și cruzime. Când Dumnezeu, făcând fiecăruia dintre noi dreptatea pe care o merită, ne va împărți ispășirile după puteri, vei înțelege, o, mult iubitul meu, că nu am fi putut urma aici aceleași drum, nici să mergem către aceeași țintă. Durerile pe care el ni le-a trimis nu au fost asemănătoare. Stăpânul aspru pe care amândoi l-am slujit ne va lămuri taina suferințelor noastre. Deschizând în fața noastră strălucitoarea perspectivă a unei veșnice efuziuni, ne va spune de ce i-a plăcut să pregătească reîntâlnirea sufletelor noastre pe căile nevăzute, pe care ochiul nostru nu le percepea.

Îți va arăta, Stenio, în nuditatea sa însângerată, inima mea, pe care tu o învinovățeai de dispreț și asprime. Groaza pe care ai resimțit-o ascultând cuvintele mele, umilința care ți-a întunecat privirile când ți-am mărturisit că nu te puteam iubi, confuzia tremurătoare a gândurilor tale se va preschimba într-o compasiune serioasă. Lelia, pe care tu o credeai mult mai presus de tine, pe care erai disperat că n-o puteai atinge, Lelia va coborî înaintea ta; vei uita, ca și ea, admirația și respectul cu care bărbații îmi înconjurau pașii, vei ști de ce mergeam singură în viață, fără să cer niciodată ajutorul.

Contopiți sub ochiul Domnului într-o fericire veșnică, fiecare dintre noi va îndeplini curajos sarcina pe care o va fi primit. Privirile noastre, întâlnindu-se, ne vor dubla încrederea și forțele: amintirea necazurilor noastre trecute se va destrăma ca un vis și vom ajunge să ne întrebăm dacă am trăit cu adevărat.

Consolează-te, Stenio, încercarea ta s-a încheiat, iar a mea continuă. Tu nu mai auzi mulțimea imbecilă zumzându-ți în urechi; tu nu mai ai în fața ta spectacolul nepotrivit al desfătărilor care se mint pe ele însele și care amețesc de larma minciunilor proprii. Acum este rândul meu să te invoc în rugăciuni; este rândul meu să-ți implor puterea și înțelepciunea. Căci tu cunoști neantul plăcerilor după care suspinai; privești cu milă mărețiile și gloriile care te orbeau; nu mai dorești nimic, te bucuri de tot. Prezența lui Dumnezeu îți ajunge pentru extaz. Surâsurile pe care mi le cereai în genunchi, dezmierdările pe care le-ai plătit cu sângele tău nu sunt oare, acum, pentru luminoasa ta clarviziune, un obiect de zeflema?

Dar nu, sunt sigură de când știi, de când mâna divină, trecându-și degetele peste pleoapele tale, ți-a deschis ochii; sufletul tău care se supăra din pricina neștiinței și slăbiciunii sale, este astăzi îngăduitor și senin. Tumultul speranțelor, viziunile ambițioase ale viselor noastre sunt înaintea ta, ca și înaintea lui Dumnezeu, expresia incompletă, dar sinceră, a umilinței noastre prezente. Dacă năzuim atât de sus, nu-i așa, este pentru că sufletul nostru își amintește de originea sa, este pentru că suferă, strâns în învelișul său pământesc; este pentru că simte că, pentru a-și relua avântul și puterea, are nevoie să se dezbrace de scutecele în care este sufocat.

Ei bine, Stenio, mi-ai luat-o înainte! Dumnezeu te preferă Leliei, întrucât te cheamă pe tine întâi. Zbuciumul și epuizarea îmbătrânirii tale înainte de vreme au meritat, din partea sa, o răsplătă mai promptă decât izolarea și răbdarea Leliei. Nu-i acuz nepăsarea față de mine; nu mă plâng; fără îndoială, a măsurat pelerinajul și vigoarea pelerinului. El a apropiat cetatea cerească de picioarele tale șovăitoare. A îndoit ramura înaintea mâinii tale fără putere. Preafericitule Stenio! Acum poți să-ți scuturi praful de pe încălțări te poți așeza să te odihnești. Ție îți revine sarcina de a mijloci, pe lângă Stăpânitorul nostru, să vin să mă așez și eu lângă tine.

Acum, dezinteresat, disprețuiești pasiunile care te-au mistuit, te judeci și te feliciți pentru eliberarea ta. Cui i s-ar putea adresa regretele tale? Mie? Dar viitorul este al nostru, al amândurora. Lui Trenmor? Dar Trenmor te-ar fi salvat, dacă salvarea ta, pe acest pământ, ar fi fost posibilă. Dacă sufletul lui purificat prin ispășire nu a găsit cuvinte destul de convingătoare ca să te înduplece, dacă brațul lui încercat prin cazne, n-a avut destulă vigoare ca să te întoarcă de pe calea funestă pe care intraseși, aceasta s-a întâmplat pentru că Dumnezeu nu a vrut-o. Lăsându-te să te duci, Trenmor a recunoscut în fuga ta urma tainică a unei hotărâri pe care nu-i stă în puteri s-o interpreteze. Atâta cât te-a putut ține sub ochi, ți-a strigat, cu o voce încăpățânată: „Vino înapoi la noi, Stenio, te vom sprijini!”. Dar când cursa ta rapidă a așezat între tine și Trenmor o distanță de nedepășit, atunci înțeleptul a trebuit să tacă și cel înțelept ai devenit tu.

Tu te-ai zvârlit în brațele morții, tu i-ai cerut acestei amante nemiloase și geloase un refugiu împotriva mincinoaselor ademeniri ale vieții. Să-ți fie mângâierile dulci, Stenio! Dormi în pace, pe patul rece pe care ai ținut să te căsătorești cu uitarea!

Atât de tânăr și de frumos, totuși! Cum de n-ai mai sperat? Cum de eu sunt încă aici, în picioare, eu care am văzut cum totul se trece și se veștejește în jurul meu? Eu care nu mai pot nici dăru, nici resimți iubirea, de ce sunt aici, să te privesc pe tine? De ce nu sunt eu cea întinsă în acest sicriu?

Lelia tăcu și, încrucișându-și brațele peste piept, contemplă în tăcere frumusețea celui căruia îi refuzase mângâierile și îi respinsese înflăcărea. Ii plăceau paloarea lui lividă, buzele albăstrii ca toporașii, părul rar pe frunte, lung și des pe umeri. Părul acesta blond, desfăcut pe apele lacului, se uscaser de la vântul de pe deal și chiar își recăpătase onduțațiile naturale ale buclilor sale grațioase. Ultima bogăție care rezistase atâta vreme degradărilor oboselii și ale bolii, ultima frumusețe care avea să supraviețuiască apropiatei descompuneri a corpului flutura, mătașoasă și însuflețită pe această frunte înghețată, ca în zilele în care poetul copil alerga, în

soarele dimineții, pe cărările înflorite ale muntelui.

Lelia își aminti de zilele în care îl iubise cel mai mult. Atunci când el era mai mult poet decât îndrăgostit. În acele prime clipe ale afecțiunii lor, pasiunea lui Stenio avea ceva romanesc și angelic. Nu se gândea, pe atunci, decât s-o cânte pe Lelia, să se roage la Dumnezeu pentru ea, să viseze despre ea ori s-o contemple într-un extaz mut. Mai târziu, ochiul lui se învăpăiașe cu un foc mult mai viril, gura sa mai lacomă căutase și ceruse sărutul, poezia sa exprimase un entuziasm mai sălbatic — și atunci neputincioasa Lelia se simțise înfricoșată, obosită și aproape dezgustată de această iubire pe care ea n-o împărtășea. Acum îl regăsea pe Stenio calm și recules, așa cum îl cunoscuse, așa cum îl iubise ea.

— Iată-te, poetul meu, îmi zise ea, așa cum te-am contemplat adeseori fără s-o știi. Adeseori în plimbările noastre visătoare, te-am văzut mai fragil decât Trenmor și pe mine cedând oboselii și adormindu-te la picioarele mele, sub o caldă adiere de amiază, printre florile pădurii. Aplecată deasupra ta, îți ocroteam somnul, alungam de la tine insectele supărătoare. Te acopream cu umbra mea, când soarele răzbătea printre crengi, pentru a-ți arunca un sărut dogoritor pe fruntea ta frumoasă, de tânără fecioară. Mă așezam între tine și el. Sufletul meu, despot și gelos, te învăluia cu dragostea lui. Gura mea liniștită atingea în treacăt, uneori, aerul cald și înmiresmat care fremăta în jurul tău. Eram fericită atunci și te iubeam! Te iubeam atât cât puteam eu să iubesc. Te miroseam ca pe un crin frumos, îți zâbeam ca unui copil, dar ca unui copil plin de geniu. Aș fi vrut să fiu mama ta și să te pot strânge în brațe fără să trezesc în tine simțurile unui bărbat.

Alteori am surprins secretul plimbărilor tale singuratice. Câteodată, aplecat deasupra bazinului limpede al vreunui izvor sau rezemat pe mușchiul secular al stâncilor, te uitai la cer în ape. Cel mai adesea îți mijeai ochii și păreai mort la toate impresiile exterioare. Ca acum, păreai că te reculegi și îți privești, în tine însuși, pe Dumnezeu și pe îngerii reflectați în tainica oglindă a sufletului tău. Iată-te, la fel cum erai și atunci, adolescent gingaș, încă fără vigoare și poftă, străin la bețiile și la suferințele vieții fizice. Logodit cu vreo câteva fecioare cu aripi de aur, nu îți aruncaseși încă inelul în valurile furtunoase ale pasiunilor noastre. Oare după atâtea zile, atâtea dureri să fi îndurat de la acea dimineață senină în care te-am întâlnit ca pe o pasăre tânără deschizându-și aripile tremurătoare în cele dintâi adieri ale cerului? Oare atât am trăit și suferit din acel ceas în care mi-ai cerut să-ți explic iubirea, fericirea, gloria și înțelepciunea? Copile, tu care credeai în toate lucrurile acestea și care căutai în mine comori imaginare, să fie adevărat că atâtea lacrimi, atâtea spaime, atâtea decepții ne despart de acea pastorală melodioasă? Oare pașii tăi care nu călcaseră decât pe flori au trudit, de atunci, prin noroi și pietre? Oare glasul tău, care cânta armonii atât de suave, a răgușit strigând în beție? Oare pieptul tău, înflorit și crescut în aerul curat al munților, s-a uscat și a ars în focul orgiilor? Oare gura ta, pe care îngerii o sărutau în somnu-ți, s-a întinat de la buze infame? Oare chiar atât ai suferit, ai roșit și ai luptat, o, Stenio, o, mult iubitul fiu al cerului?

Dar ești încă frumos și liniștit, ca în timpurile în care îți sprijineai fruntea de genunchii mei, pentru a dormi mângâiat de vântul nopților de la mare. Mainile tale sunt albe și curate; genunchii nu ți s-au zdrobit de la atâtea căderi. Și totuși, biet poet, te-ai cățărat printre spini, te-ai zdrelit de pietrele ascuțite; te-ai murdărit, te-ai însângerat, te-ai epuizat ca să atingi realitatea hidoasă și crâncenă. Te-ai bătut cu această leoaică cu blană aspră, te-ai îmbătat de miasmele coapselor sale infecte, ai căzut sub ea, cuprins de oroare și dezgust; și, pentru a se răzbuna, ea ți-a sfârtecat măruntaiele. Dar Dumnezeu te ocrotea, suflet de neatins și sfânt; nici o orgie, nici o femeie îndrăgostită, nici o mincinoasă prietenie nu te-a posedat — tu ai rămas virgin, într-un corp prostituat în toate desfrânările. Diamant al cărui foc a fost desprins din cele mai pure raze ale soarelui, tu ai rămas îngropat în piatra care te apăra și dezmățul n-a bănuțit comoara pe care o ascundeai și pe care voiai să i-o înapoiezi lui Dumnezeu strălucitoare și curată, cum o primiseși. Ai făcut bine că ai murit, Stenio, sufletul tău mare se sufoca în acest corp delicat și plăpând, pe

această lume fără soare. Noi nu eram demni de tine — ne-ai refuzat dragostea, ți-ai retras dorințele și mângâierile. Intoarce-te la Dumnezeu, înger rătăcit pe căile noastre mângiate! Ocrotește-ne, iartă-ne că nu ți-am dăruit nimic din ceea ce ne-ai cerut — aceasta pentru că noi eram oameni, iar tu valorai mai mult decât noi toți.

Du-te, Stenio, ne vom reîntâlni și atunci vom fi demni unul de altul. Sufletul meu este frate cu al tău, și el se plictisește, se satură și se revoltă de toate. Ca și al tău, a dorit fără a atinge, a lucrat fără a se odihni. Dumnezeu mă pedepsește la o mult mai lungă ispășire; căci, mai prudentă sau mai temătoare decât tine, am dat înapoi în fața încercărilor pe care tu ai primit să le înduri, am ocolit primejdiile în care tu te-ai azvârlit. Un rău mult mai lent trebuie să mă macine, pentru ca dreptatea veșnică să fie mulțumită. Dar aceste zile, atât de lungi pe pământ, cât însemnă ele pentru veșnicia în care tu ai intrat deja? Ce vor mai însemna când te voi fi întâlnit?

Poate că atunci vom fi egali, poate că vom fi iubiți și frați. Astăzi, abia îndrăznesc să mă consider logodnica ta, iar respectul meu pe care moartea ți l-a câștigat, abia întredeschide acest sanctuar de iubire și de speranță. O, Stenio, lasă-mă acum să te implor și eu cum m-ai implorat tu odinioară! Lasă-mă să mă tem de tine și să te venerz ca pe o putere mai presus de mine, lasă-mă să te rog și să gem: aceasta este o răzbunare pe care Dumnezeu ți-o îngăduie și Dumnezeu ți-o dăruiește. Te iubesc, te iubesc în genunchi, acum că pari surd la mărturisirile mele, nesimțitor la mângâierile mele. Primește jurămintele mele, primește sărutările mele; te iubeam, o, Stenio, te iubeam mai mult decât puteai tu înțelege și împărtăși — mă simțeam nedemnă de tine, nu voiam să-ți întinez sfințenia sufletului tău. Dacă Dumnezeu ar fi binevoit să-mi redea tinerețea înflăcărată și inima virgină, dacă închipuirea mea nu s-ar fi depravat în urmărirea a douăzeci de himere, dacă dragostea mea n-ar fi fost dată și retrasă, dacă greșeala, disperarea și slăbiciunea nu m-ar fi însemnat cu fierul roșu, aș fi fost a ta. Dar tinerețea ta credea că vede în mine toate virtuțile, toată noblețea pe care nu le mai aveam. Tu mi te-ai fi dăruit fără rezervă și eu te-aș fi sărăcit, ofilit și secătuit. Nu, n-am vrut să mă folosesc de greșeala ta și, acum, este singurul lucru care mă caracterizează în ochii tăi. Adio, Stenio, adio! Adio ție, singurul pe care l-am iubit cu o iubire nobilă și puternică! Plânge-mă, mă duc să trăiesc!

Ea așternu pe buzele violete ale lui Stenio un ultim sărut, desprinse din coronița lui o floare ofilită pe care și-o prinse în piept, în dreptul inimii, și reporni pe cărarea spre vale, fără să-i dea atenție călugărului care, în picioare, în umbră, lipit de perete și stând țeapăn, o săgeta cu priviri scânteietoare.

Judecata îl părăsise pe Magnus; nu pricepea nimic din discursul Leliei. O vedea, doar, și o găsea frumoasă; pasiunea i se trezea cu violență, nu-și mai amintea decât de dorințele pe care și le înăbușise atât de multă vreme și care îl sfâșiau mai crud ca oricând.

Când o văzu îmbrățișându-l pe Stenio, izbucni în el o groaznică gelozie, cum nu mai cunoscuse vreodată, căci nu avusese niciodată prilejul de-a o resimți. L-ar fi lovit pe Stenio, dacă ar fi îndrăznit; dar acest mort îl înspăimânta, iar dorința se aprinse în el încă mai intensă decât răzbunarea.

Se repezi pe urmele Leliei și, când dădea cotul potecii, o apucă de braț.

Lelia se întoarse fără să strige, fără să tresară, și se uită la chipul acela jigărit, la ochii aceia injectați, la gura aceea tremurătoare, fără teamă și aproape fără surprindere.

— Femeie, îi zise călugărul, m-ai făcut să sufăr îndeajuns, împacă-mă, iubește-mă!

Lelia, nerecunoscându-l în acest călugăr pleșuv și gârbov pe preotul pe care îl văzuse tânăr și mândru, cu numai câțiva ani mai înainte, se opri mirată.

- Părinte, îi zise ea, adresează-te lui Dumnezeu, dragostea lui este singura care te poate împăca.
- Nu-ți mai aduci aminte, Lelia, răspunse călugărul fără s-o asculte, că eu sunt cel care ți-

a salvat viața? Fără mine, n-ai fi pierit tu între ruinele mănăstirii în care petrecuseși doi ani? Iți amintești, femeie? M-am aruncat în mijlocul dărâmăturilor, gata să fiu strivit; te-am luat, te-am urcat pe calul meu și am mers toată ziua ținându-te în brațele mele, fără să cutez să-ți sărut nici măcar poala rochiei. Dar, din ziua aceea, un foc mistuitor s-a aprins în pieptul meu. Zadarnic am postit și m-am rugat,

Dumnezeu n-a vrut să mă tămăduiască. Trebuie să fii a mea; când voi fi satisfăcut, voi fi lecuit; voi face penitență și voi fi izbăvit; altminteri, voi înnebuni și voi fi damnat.

- Te recunosc, Magnus, răspunse ea. Vai! Așadar, iată roadele ispășirilor și luptelor tale!
- Nu mă lua peste picior, femeie, răspunse el cu o privire întunecată, căci sunt la fel de aproape de ură ca și de dragoste și, dacă mă respingi... nu știu ce m-ar putea îndemna mânia să fac...
- Dă-mi drumul, Magnus, zise Lelia cu calm și dispreț. Așază-te pe stânca de colo și îți voi vorbi.

Avea atâta autoritate în voce, încât călugărul, obișnuit cu supunerea orbească, ascultă parcă din instinct și se așază, la doi pași distanță de ea. Inima îi bătea cu atâta putere, încât nu putea vorbi. Își apucă între mâini capul ce-i zvâcnea dureros și își adună bruma de forțe și de minte care îi mai rămăseseră, ca să asculte și să înțeleagă.

— Magnus, îi zise Lelia, dacă atunci când erai tânăr și în stare să-ți realizezi o existență socială, m-ai fi întrebat despre viitorul tău, eu nu te-aș fi sfătuit să te faci preot. Era firesc ca alcătuirea ta să-ți facă imposibile acele datorii rigide pe care nu le-ai îndeplinit decât cu fapta. Ai fost un preot prost, dar Dumnezeu te va ierta, căci ai suferit mult. Acum este prea târziu ca să te întorci la viața obișnuită; ai pierdut forța de a mai atinge vreo virtute. Trebuie să rămâi la abstenență. Cu toate că am prea

puțină încredere în eficacitatea mortificărilor voastre și în practicile vieții voastre monahale, mă gândesc că trebuie să aștepti, în această retragere, sfârșitul suferințelor tale — nu va întârzia, privește-ți mâinile, privește-ți părul albit. Cu atât mai bine pentru tine, Magnus! De ce nu sunt și eu atât de aproape de mormânt? Du-te, nefericite, nu putem face nimic unii pentru alții. Te-ai înșelat, te-ai smuls din viață și ai simțit neconținut nevoia să trăiești; iar acum te-ai speriat și crezi că ți-ar fi cu puțință să-ți potolești dorințele prin satisfacere. N-ai minte nici cât un copil! Nu mai ai timp să te gândești la asta. Ai fi putut găsi fericirea în libertate, acum vreo câțiva ani; judecata ta ar fi putut să se lumineze, sufletul tău s-ar fi întărit la remușcările zadarnice. Dar astăzi, oroarea, dezgustul și spaima te-ar urmări pretutindeni. Nu

ai putea cunoaște dragostea, ai socoti-o întotdeauna un păcat și obișnuința de a biciui cu titlul de păcat desfătările legitime te-ar face un păcătos și un vicios în ochii conștiinței tale, chiar și în brațele celei mai neprihănite femei. Resemnează-te, biet călugăr, înfrânează-ți orgoliul! Te-ai crezut destul de mare pentru această virtute mănăstirească; te-ai înșelat, îți spun eu. Dar ce importanță are? Ai ajuns la capătul durerilor tale, străduiește-te să nu le pierzi roadele. Nu ești destul de mare ca Dumnezeu să-ți ierte deznădejdea, tu nu ești Stenio!

Magnus ascultase zadarnic. Creierul său refuza să-și pună în funcțiune oricare dintre facultăți. Suferea, credea că pricepe că Lelia îl zeflemisea; chipul liniștit și trufaș al acestei femei îl umilea profund. O ura din clipă în clipă mai tare și voia s-o alunge, dar se credea înhățat și fermecat de ochiul demonului.

În sfârșit, mintea sa zdruncinată cedă, în această luptă de pe urmă. Se ridică și, apucând-o din nou de braț:

— Acum, îi zise el, văd eu cine-mi ești! Am crezut adeseori că recunosc în tine diavolul. Dar te ascunseseși sub trăsături atâta de frumoase încât, în pofida voinței mele, te-am luat drept femeie. În momentul acesta, ochii mei s-au deschis și mă simt destul de puternic să mă

lupt cu tine și să te dobor. Întoarce-te sub pământ, Satană, te blestem în numele lui Hristos!

Lelia, văzând patima și sminteala din ochii lui, se zbătu cu putere să scape din strânsoarea de fier a acestei mâini care îi strivea brațul. Dar el tot pronunța exorcisme și, mirându-se că ea nu dispărea, înnebuni de-a binelea și nu se mai gândi decât s-o omoare, după cum și altă dată avusese deseori în minte acest gând.

— Da, da, strigă el, când vei fi moartă, n-o să mă mai tem! Te voi uita și voi putea să mă rog!

O strânse de gât.

Cu un ceas mai înainte de ivirea zorilor, locuitorii din vale auziră, pe lângă caselor lor, niște urlete oribile, de parcă un om sfâșiat de lupi fugea, târându-și măruntaiele pe drum. Spaimile superstițioase care îi făcuseră să părăsească grota, îi împiedicară să iasă afară. Acești oameni, curajoși în fața unui pericol real și miloși față de orice necaz la care puteau întinde o mână de ajutor, nu îndrăzniră să înfrunte ceea ce socotiră a fi o taină diavolească.

Era călugărul care fugea la vederea crimei sale și care urla de groază, crezându-se urmărit de stafiile Leliei și a lui Stenio. N-a mai fost văzut prin ținut.

Lelia se târî în genunchi și pe coate până la catafalcul pe care odihnea Stenio; mai avu încă puterea să-l îmbrățișeze și să-i spună, cu o voce frântă:

— Binecuvântat fie Domnul care deja ne reunește!...

Apoi își întoarse ultima privire către cerul care se albea la orizont.

„Va fi o dimineață frumoasă, gândi Lelia. Pământ, bucură-te! Totul trece, totul moare... totul se întoarce la Dumnezeu...”

Căzu. A fost găsită moartă, la picioarele lui Stenio. Rozariul lui Magnus era atât de strâns răsucit în jurul gâtului ei, încât a fost nevoie să-i taie sfoara de mătase, ca să-l scoată.

Lelia a fost îngropată în pământul sfințit, dar nu în incinta rezervată mormintelor călugărilor, ci în partea aceea a cimitirului de la marginea râpei, unde i se ridică un mormânt asemănător celui de pe malul celălalt, în care fu îngropat Stenio.

Într-o seară, Trenmor, vindecat de pe urma căzăturii sale, încheind funeraliile celor doi prieteni, cobora agale pe malul lacului. Luna, răsărind, arunca o rază piezișă asupra acestor două morminte albe, pe care lacul le despărțea. Licuricii se ridicau, ca de obicei, pe suprafața învăluită în ceață a lacului. Trenmor le contemplă trist palida strălucire și dansul lor melancolic. Observă doi care, veniți de pe maluri opuse, se întâlneau, se urmăriră reciproc și rămaseră împreună întreaga noapte — fie că se duceau să se joace printre trestii, fie că se lăsau să alunece pe undele liniștite, fie că stăteau tremurători în ceață, ca două lămpi gata să se stingă. Trenmor se lăsă stăpânit de un gând superstițios și plăcut. Petrecu întreaga noapte urmărind din ochi luminițele nedespărțite, care se căutau și se urmăreau ca două suflete îndrăgostite. De două sau trei ori ele se apropiară de el, iar el le salută cu două nume dragi, vărsând lacrimi ca un copil.

Când se iviră zorile, toți licuricii se stinseră. Cele două flăcări misterioase se ținură câteva timp pe mijlocul lacului, de parcă le-ar fi venit greu să se despartă. Apoi au fost gonite, fiecare în sens opus celeilalte, de parcă se duceau să-și reia, fiecare, mormântul în care locuia. Când dispărură, Trenmor își trecu mâna peste frunte, ca pentru a alunga visul din ce în ce mai șters al unei nopți de durere și de tandrețe. Urcă din nou către mormântul lui Stenio și, o clipă, se opri nehotărât:

— Ce mă fac eu în viață fără voi? strigă el. La ce voi mai fi bun? De cine voi mai avea eu grijă? La ce îmi vor mai servi înțelepciunea și tăria sufletească, dacă nu mai am prieteni de mângâiat și de sprijinit? N-ar fi mai bine să am și eu un mormânt la malul acestei ape atât de frumoase, lângă aceste două morminte tăcute?... Dar nu, ispășirea nu s-a încheiat: Magnus poate că mai trăiește încă și poate că voi putea să-l vindec. De altfel, pretutindeni există

oameni care luptă și care suferă, pretutindeni există datorii de împlinit, o forță de folosit, un destin de realizat.

Salută, din depărtare, marmura sub care se afla Lelia. O sărută pe aceea sub care dormea Stenio; apoi privi soarele, această văpaie care trebuia să-i lumineze zilele de strădanie, acest far veșnic care îi arăta pământul de surghiun pe care trebuia să acționeze și să meargă, sub nesfârșirea cerurilor mereu accesibile speranței omului.

Își ridică de jos bastonul alb și pomi la drum.